

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
POLITIKOS MOKSLŲ IR DIPLOMATIJOS INSTITUTAS

Gerda JAKŠTAITĖ

RUSIJOS SULAIKYMO IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS
ŠIUOLAIKINĖJE JAV UŽSIENIO POLITIKOJE IR BALTIJOS ŠALIŲ
REIŠKŪMUMAS

Daktaro disertacija

Socialiniai mokslai, politikos mokslai (02 S)

Kaunas, 2012

UDK 327(73)(043.3)
Ja-213

Disertacija rengta 2008-2012 metais Vytauto Didžiojo universitete, Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto Politologijos katedroje.

Mokslinė vadovė:

prof. dr. Regina Jasiulevičienė (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, politikos mokslai – 02S)

ISBN 978-9955-12-812-0

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
LENTELIŲ IR SCHEMŲ SĄRAŠAS.....	6
ĮVADAS.....	8
1. KLASIKINIS REALIZMAS IR UŽSIENIO POLITIKOS STRATEGIJOS	19
1.1. Klasikinis realizmas kaip instrumentas tarpvalstybiniams santykiams analizuoti	19
1.2. Sulaikymo strategijos koncepcija	27
1.2.1. G. F. Kennan sulaikymo strategijos idėjos.....	28
1.2.2. H. F. Matthews sulaikymo strategijos idėjos	30
1.2.4. C. Clifford sulaikymo strategijos idėjos.....	32
1.2.4. D. Acheson sulaikymo strategijos idėjos	36
1.2.5. Sulaikymo strategijos idėjų apibendrinimas	40
1.3. Įtraukimo strategijos koncepcija	42
1.3.1. Agresyvaus įtraukimo strategija.....	44
1.3.2. Realistinio įtraukimo strategija	46
1.3.3. Ekonominio įtraukimo strategija.....	48
1.3.4. Sąlyginio ir besąlyginio įtraukimo strategijos.....	50
1.3.5. Komunikacinio įtraukimo strategija.....	53
1.3.6. Įtraukimo strategijos idėjų apibendrinimas.....	55
1.4. Tyrimo metodologijos pristatymas	57
2. RUSIJOS SULAIKymo IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS G. H. BUSH VYRESNIOJO PREZIDENTAVIMO LAIKOTARPIU (1992 m.).....	66
2.1. Sulaikymo ir įtraukimo strategijos Šaltojo karo laikotarpiu	66
2.1.1. Sulaikymo ir įtraukimo strategijų priežastys, transformacijos ir instrumentai Šaltojo karo laikotarpiu	67
2.1.2. Šaltojo karo pabaiga ir naujos JAV-SSRS santykių gairės.....	72
2.1.3. Baltijos valstybės JAV užsienio politikoje Šaltojo karo laikotarpiu ir jo pabaigoje. 74	
2.2. JAV-Rusijos santykiai tarptautiniame kontekste G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.).....	76
2.3. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.).....	81
2.4. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.).....	86
2.5. Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.).....	93
2.5.1. Baltijos šalių reikšmingumas deklaruojamoje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje	93
2.5.1. Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje	94

3. RUSIJOS SULAIKYMO IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS B. CLINTON PREZIDENTAVIMO LAIKOTARPIU (1993-2000 M.)	100
3.1. JAV-Rusijos santykiai tarptautiniame kontekste B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.).....	100
3.2. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993 – 2000 m.).....	106
3.3. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.)	114
3.4. Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.)	129
3.4.1. Baltijos šalių reikšmingumas deklaruojamoje B. Clinton administracijos užsienio politikoje	130
3.4.2. Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje B. Clinton administracijos užsienio politikoje	132
4. RUSIJOS SULAIKYMO IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS G. W. BUSH PREZIDENTAVIMO LAIKOTARPIU (2001-2008 M.)	142
4.1. JAV-Rusijos santykiai tarptautiniame kontekste G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.).....	142
4.2. Sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)	153
4.3. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)	161
4.4. Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)	179
4.4.1. Baltijos šalių reikšmingumas deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje	179
4.4.2. Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje	181
IŠVADOS	190
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	197
PRIEDAI	214

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

- ABM sutartis – Priešraketinės gynybos sistemų sutartis (angl. *Antiballistic Missile Treaty*);
- BVP – Bendrasis vidaus produktas;
- CFE – Konvencinių ginkluotųjų pajėgų Europoje sutartis (angl. *Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*);
- CTR programa – Kooperacinė grėsmių mažinimo programa (angl. *Cooperative Threat Reduction Program*);
- FTB – Federalinis tyrimų biuras;
- ES – Europos Sąjunga;
- INF sutartis – Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutartis (angl. *Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty*);
- JAV- Jungtinės Amerikos Valstijos;
- JTO – Jungtinių Tautų Organizacija;
- JT ST – Jungtinių Tautų Saugumo Taryba;
- MAP – Narystės veiksmų planas (angl. *Membership Action Plan*);
- MNF – Geidžiamiausios tautos prekybos statusas (angl. *Most Favored Nation Status*);
- MNG – Masinio naikinimo ginklai;
- NATO – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija (angl. *North Atlantic Treaty Organization*);
- NPT - Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis (angl. *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*);
- NSC – Nacionalinio saugumo taryba (angl. *National Security Council*);
- NSS – Nacionalinio saugumo strategija;
- PfP – Partnerystė taikos labui (angl. *Partnership for Peace*);
- PPO – Pasaulio prekybos organizacija;
- RAMOS – Rusijos-Amerikos palydovų stebėjimo programa (angl. *The Russian-American Observation Satellites*);
- SDI – Strateginės gynybos iniciatyva (angl. *Strategic Defence Initiative*);
- SORT - Strateginių puolamųjų ginklų sutartis (angl. *Strategic Offensive Reductions Treaty*);
- SSRS – Sovietų Socialistinių respublikų sąjunga;
- START – Strateginės ginkluotės apribojimo sutartis (angl. *Strategic Arms Limitation Treaty*);
- TVF – Tarptautinis valiutos fondas.

LENTELIŲ IR SCHEMŲ SĄRAŠAS.

Schemos

1 schema. Sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo situacijos, remiantis klasikinio realizmo teorija.....	25
2 schema. Įvykių rinkinio tyrimo metodo taikymas.....	61

Lentelės

1 lentelė. 2 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.....	57
2 lentelė. 3 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.....	59
3 lentelė. 4 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.....	62
4 lentelė. 5 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.....	64
5 lentelė. JAV ir Rusijos galios indikatoriai G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1992 m.).....	75
6 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1992 m.).....	85
7 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 1996-2000 m.....	88
8 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1992 m.).....	92
9 lentelė. JAV ir Rusijos galios indikatoriai B. Clinton prezidentavimo pradžioje (1993 m.).....	101
10 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose B. Clinton pirmosios kadencijos metu (1993-1996 m.).....	113
11 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 1993-1996 m.....	115
12 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose B. Clinton antrosios kadencijos metu (1997-2000 m.).....	121
13 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 1997-2000 m.....	123
14 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose B. Clinton pirmosios kadencijos metu (1993-1996 m.).....	130
15 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose B. Clinton antrosios kadencijos metu (1997-2000 m.).....	133
16 lentelė. JAV ir Rusijos galios indikatoriai G. W. Bush prezidentavimo pradžioje.....	139
17 lentelė. Galingiausios pasaulio valstybės G. W. Bush prezidentavimo pradžioje.....	140

18 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose G. W. Bush pirmosios kadencijos metu (2001-2004 m.).....	158
19 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 2001-2004 m.....	163
20 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose G. W. Bush antrosios kadencijos metu (2005-2008).....	168
21 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 2005-2008 m.....	172
22 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose G. W. Bush pirmosios kadencijos metu (2001-2004 m.).....	177
23 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose G. W. Bush antrosios kadencijos metu (2004-2008 m.).....	179
24 lentelė. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymas šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje.....	191

IVADAS

Tyrimo problema ir aktualumas

Beveik 50 metų JAV ir Sovietų Sąjunga (SSRS) buvo konkurentės, kurios galios balansą stengėsi pakreipti savo naudai. Šiam tikslui JAV prezidento Harry Truman administracijos pareigūnai George F. Kennan, Clarc Clifford, Dean Acheson suformavo ir išvystė sulaikymo (angl. *containment*) strategiją, kuri JAV užsienio politikoje santykiuose su SSRS dominavo viso Šaltojo karo metu ir tik periodiškai buvo pakeičiama SSRS įtraukimo (angl. *engagement*) strategija, kuri tarptautiniuose santykiuose yra laikoma sulaikymo strategijos antipodu.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos – tai užsienio politikos strategijos, skirtos valstybės priešininkės galiai balansuoti. Viena nuo kitos jos skiriasi tuo, jog strategijas naudojanti valstybė galios balansą savo naudai stengiasi nusverti skirtingais būdais. Sulaikymo strategija yra apibūdinama kaip tarptautinių santykių veikėjo pastangos apriboti konkurentės įtakos plitimą pasaulyje karinėmis, politinėmis ir ekonominėmis priemonėmis.¹ Tuo tarpu įtraukimo strategija yra apibrėžiama kaip paskatinimų teikimas tam tikram tarptautinių santykių veikėjui tam, kad jo elgsena būtų formuojama norima linkme.² Taip pat kaip “strateginės sąveikos procesas, skirtas bendradarbiavimui su priešiška nusiteikusia valstybe paskatinti”.³ Tad sulaikymo strategijos naudojimo atveju bendravimas su konkurente yra ribojamas, tuo tarpu įgyvendinant įtraukimo strategiją priešingai – skatinamas.

1990 m. rugsėjo mėnesį JAV prezidentas George H. Bush vyresnysis pristatė naują požiūrį į tarptautinius santykius bei bendradarbiavimą saugumo srityje ir paskelbė apie *Naująją pasaulio tvarką*. Dalis tarptautinių santykių specialistų, reaguodami į pokyčius tarptautinėje arenoje, siūlė panaikinti tokias Šaltojo karo laikotarpiu sukurtas saugumo institucijas kaip NATO ir buvo įsitikinę, jog JAV-SSRS (vėliau – Rusijos) santykiai pasikeis bendradarbiavimo linkme.⁴ Tuo tarpu realizmo atstovai, pavyzdžiui John Mearsheimer, prognozavo, jog ateityje tam tikri Šaltojo karo laikotarpio elementai tokie kaip varžymasis dėl galios, sulaikymo strategijos taikymas išliks.⁵

¹ *Encyclopedia of American Foreign Policy: studies of the principal movements and ideas* // (Sud.) DeConde, A. Vol. 1. Charles Scribner's Sons, 2002. P. 345.

² Haass, R., O'Sullivan, M. *Honey and Vinegar: Incentives, Sanctions, and Foreign Policy*. Washington: Brookings, 2000. P. 2.

³ Cha, V. Engaging North Korea Credibly. *Survival* 42, 2 (Summer 2000). P 137.

⁴ Garnett, Sh., Graham, N. From Wary Collaboration to Wary Competition? U.S. Russian Security Cooperation Since the End of the Cold War. Conference in celebration of 200 years of Russia-U.S. Diplomatic Relations, Moscow. November, 2007. Rasta: <http://cers.isp.msu.edu/occasionalpapers/FromWaryCollaborationtoWaryCompetition.pdf>; žiūrėta 2012 05 22.

⁵ Mearsheimer, J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton, 2001. P. 392-402.

Jau praėjus keletui metų po SSRS žlugimo atsirado požymių, rodančių, jog 1990 m. išsakytos optimistinės prognozės išsipildė ne visiškai. Viena vertus, JAV-Rusijos santykiuose atsirado tokios naujos tendencijos kaip ekonominės bei politinės paramos Rusijai teikimas, siekimas ją įtraukti į Vakarų tarptautines organizacijas, aktyvi politinė komunikacija su aukščiausio rango Rusijos pareigūnais, kas traktuotina kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas. Kita vertus, įvykiai JAV-Rusijos santykiuose po 1992 m. (kai tarptautiniuose santykiuose atsiranda nauja valstybė – Rusija) rodo, jog JAV prezidentų administracijos neatsisakė ir Šaltojo karo laikotarpiu JAV užsienio politikoje dominavusios sulaikymo strategijos: JAV skatino NATO plėtrą į Rytų Europą, kurią Rusija traktavo kaip savo įtakos zoną⁶, pradėjo tobulinti priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyvą, kurio elementus planavo įkurti posovietinėse valstybėse, vystė aktyvius diplomatinius santykius su posovietinėmis valstybėmis ir rėmė jų integraciją į Vakarų valstybių bendruomenę. Tad kyla klausimas, kuriai užsienio politikos strategijai – sulaikymui ar įtraukimui – vis dėlto buvo teikiamas prioritetas JAV santykiuose su Rusija po Šaltojo karo?

Atsakymą į šį klausimą sunku rasti dėl keleto aplinkybių. Visų pirma pastebėtina, jog apie sulaikymo strategijos pasitelkimą santykiuose su Rusija JAV prezidento administracijos pareigūnai kalbėti vengia. Nors tam tikrų JAV prezidento administracijų pareigūnų retorikoje (pavyzdžiui, G. W. Bush) galima aptikti kritikos Rusijos atžvilgiu, tačiau patys JAV prezidentai ar jų administracijos pareigūnai vengia deklaruojamą JAV užsienio politikos strategiją santykiuose su Rusija įvardinti kaip Rusijos sulaikymo strategiją. Antra, tarptautinių santykių tyrinėtojai bei JAV-Rusijos santykių specialistai taip pat vengia Rusijos sulaikymo strategijos taikymo temas. Blogi JAV-Rusijos santykiai dažniausiai būna įvardinami kaip konfrontaciniai. Tačiau „konfrontavimas“ ir sulaikymo strategijos taikymas nėra tapatus reiškinys – konfrontuoti valstybės gali pasitelkdamos ne tik sulaikymo, bet ir atgrasymo bei kitas užsienio politikos strategijas. Trečia, kuri užsienio politikos strategija (sulaikymas ar įtraukimas) dominuoja JAV-Rusijos santykiuose sunku nustatyti (pavyzdžiui, Bill Clinton ar G. W. Bush pirmosios kadencijos metu) ir dėl to, jog JAV užsienio politikoje būna gausu tiek sulaikymo, tiek įtraukimo strategijos elementų bei neretai nėra aiškios jų persvaros. Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijos dominavimo JAV užsienio politikoje nustatymą apsunkina ir aplinkybė, jog tam tikras užsienio politikos įvykis gali būti abiejų strategijų dalimi.

Poreikį analizuoti JAV-Rusijos santykius skatina ne vienas veiksnys: šių valstybių daroma įtaka įvykiams tarptautiniuose santykiuose, turima galia. Tarptautinių santykių specialisto Steven W. Hook teigimu, JAV yra galingiausia ir įtakingiausia valstybė

⁶ Tsygankov, A. *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2006. P. 91.

šiuolaikiniuose tarptautiniuose santykiuose, kuri, atsižvelgiant į faktą, jog joje gyvena mažiau nei 5 proc. pasaulio gyventojų, turi pranašumą prieš kitas valstybes karinėje, ekonominėje ir politinės įtakos sferose.⁷ Steven Walt tvirtinimu, „užsienio politikos strategijos, skirtos JAV galiai balansuoti, vystymas yra kiekvienos pasaulio valstybės užsienio politikos elementas.“⁸ Rusijos kaip objekto, į kurį yra nukreiptos JAV prezidentų administracijų taikomos sulaikymo ir/ar įtraukimo strategijos, pasirinkimą visų pirma lemia faktas, jog sulaikymo strategija buvo sukurta SSRS, kurios teises ir įsipareigojimus perėmė Rusija, galiai balansuoti. Susidomėjimą Rusija didina ir šios valstybės nuosekliai didėjanti galia ir įtaka tarptautiniuose santykiuose. Pasak Andrei P. Tsygankov, iš silpnos valstybės Rusija tapo galia, kuri yra pajėgi ginti savo tarptautinį prestižą ekonominėmis, karinėmis ir diplomatinėmis priemonėmis.⁹

Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijas šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje analizuoti skatina ir šios temos svarba Baltijos šalims. Baltijos šalys užima specifinę nišą JAV-Rusijos santykiuose: jos yra strateginės JAV partnerės ir Rusijos kaimynės, turinčios bendrą istorinę praeitį. JAV Baltijos šalys traktuoja kaip pagrindinį savo saugumo garantą, tuo tarpu Rusiją vertina atsargiai ir saugumo garantijų siekia būtent dėl Rusijos faktoriaus. Nortauto Statkaus, Egidijaus Motiekos, Česlovo Laurinavičiaus, teigimu, Baltijos šalys yra vienas iš pasaulio regionų, kuriame susikerta JAV ir Rusijos interesai.¹⁰ Tarptautinių santykių tendencijos rodo, jog Baltijos šalys ne tik yra JAV užsienio politikos objektas, bet ir vienas iš instrumentų, įgyvendinant Rusijos sulaikymo ir/ar įtraukimo strategijas (pavyzdžiui, priimant Baltijos šalis į NATO, kas traktuotina kaip Rusijos sulaikymo strategijos instrumentas). Dėl pastarosios aplinkybės (temos svarbos Baltijos šalims) į Rusijos sulaikymo ir įtraukimo šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje analizę sąmoningai buvo įtrauktas ir Baltijos šalių veiksnys, siekiant nustatyti, kiek reikšmingos yra Baltijos šalys JAV užsienio politikoje, įgyvendinant Rusijos sulaikymo ir/ar įtraukimo strategijas – kiek ir kaip JAV prezidentų administracijos pasitelkia Baltijos šalių veiksnį, įgyvendindamos Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijas.

⁷ Hook, S. *U.S. Foreign Policy. The Paradox of World Power*. CQ Press, 2011. P. 4-7.

⁸ Walt, S. *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. Norton, 2005. P. 17.

⁹ Tsygankov, A. Preserving Influence in a Changing World: Russia's Grand Strategy. *Problems of Post-Communism*, Vol. 58, No. 1, March-April, 2011.

¹⁰ Statkus, N., Motieka, E., Laurinavičius, Č. *Geopolitiniai kodai*. Vilnius, 2004. P. 225-226.

Tyrimo objektas

Šio darbo tyrimo objektas yra Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategijos šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje ir Baltijos šalių reikšmingumas¹¹ JAV taikomose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose.

Disertacijoje Baltijos šalys yra traktuojamos kaip priklausomas kintamasis – t.y. JAV užsienio politikos objektas.¹²

Tyrimo laikotarpis

Šiuolaikine JAV užsienio politika darbe traktuojama po Šaltojo karo suformuluota bei vykdyta JAV užsienio politika. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos JAV užsienio politikoje ir Baltijos šalių vaidmuo jose disertacijoje yra analizuojamas G. H. Bush vyresniojo, Bill Clinton ir George W. Bush kadencijų metu: 1991 m. gruodžio 25 d. – 2009 m. sausio 19 d. Analizė apima tik dalį G. H. Bush vyresniojo kadencijos, nes Rusija kaip nauja valstybė tarptautinėje arenoje atsirado nuo 1991 m. gruodžio 25 d. Barack Obamos prezidentavimo laikotarpis (nuo 2009 m. sausio 19 d.) į analizę neįtraukiamas todėl, kad neretai sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo ypatybės išryškėja JAV prezidentų kadencijų pabaigoje ir jo buvo atsisakyta sąmoningai, nes nesibaigusios B. Obamos kadencijos užsienio politikos analizė neleistų daryti objektyvių JAV užsienio politikos vertinimų.

Tyrimo tikslas

Disertacijos tyrimo tikslas - išsiaiškinti, kokia užsienio politikos strategija – sulaikymas ar įtraukimas – vyrauja JAV santykiuose su Rusija šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje, kaip ji reiškiasi ir Baltijos šalių reikšmingumą šių strategijų įgyvendinime.

Tyrimo uždaviniai

Siekiant užsibrėžto tikslo buvo išskelti šie uždaviniai:

1. Susisteminti ir pateikti sulaikymo ir įtraukimo strategijų teorines prieigas.
2. Išnagrinėti aplinkybes, skatinančias JAV taikyti Rusijos sulaikymo ar/ir įtraukimo strategijas šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje.
3. Išnagrinėti Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką *deklaruojamoje JAV užsienio politikoje*.

¹¹ Baltijos šalių reikšmingumu šiame darbe laikoma Baltijos šalių svarba, įgyvendinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijas: bandoma atsakyti į klausimą, ar JAV prezidentų administracijos pasitelkė Baltijos šalių faktorių Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijoms įgyvendinti, ir jei pasitelkė – kaip jis buvo išnaudojamas.

¹² Baltijos valstybės disertacijoje nėra pagrindinis tyrimo objektas. Tai yra papildomas tyrimo objektas, kurį į tyrimą nuspręsta įtraukti dėl temos aktualumo Baltijos šalių regionui.

4. Išanalizuoti Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų įgyvendinimą šiuolaikinėje JAV užsienio politikos praktikoje.
5. Išanalizuoti Baltijos šalių reikšmingumą JAV taikomose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose.

Ginamieji teiginiai

Disertacijoje siekiama patvirtinti arba paneigti tokius ginamuosius teiginius:

1. Deklaruojamoje JAV užsienio politikoje po Šaltojo karo vyravo Rusijos įtraukimo strategija.
2. JAV užsienio politikos praktikoje po Šaltojo karo Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymas nebuvo nuoseklus ir ne visada atitiko deklaruojamą JAV užsienio politiką Rusijos atžvilgiu.
3. Baltijos šalių faktorius šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje reikšmingesnis, taikant Rusijos sulaikymo, o ne Rusijos įtraukimo strategiją.

Tyrinėjamas regionas

Atsižvelgiant į tai, jog disertacijos apimtis yra ribota ir siekiant susiaurinti tyrimo analizės sritį, detaliai analizei buvo pasirinktas vienas regionas, kuriame JAV prezidentų administracijos numatė taikyti ir taikė Rusijos įtraukimo ir/ar sulaikymo strategijas: disertacijoje apsiribojama strategijų raiškos transatlantiniame regione analize. Transatlantinis regionas tarptautinių santykių studijose yra apibrėžiamas kaip regionas apimantis JAV, Kanadą ir Europos valstybes.¹³ Remiantis geografiniu Europos ribų apibrėžimu, kuris teigia, jog Europą nuo Azijos skiria Uralo kalnai, Uralo upė, Kaspijos jūra, Kaukazo kalnai, Juodoji jūra, Bosforo sąsiauris, Marmuro jūra, Dardanelų sąsiauris, Egėjo jūra, Kretos jūra, Viduržemio jūra, į analizuojamą regioną taip pat įtraukiama dalis Rusijos teritorijos (Čečėnija – taip pat) ir Kaukazo valstybės.¹⁴

Šaltinių bei literatūros apžvalga ir darbo naujumas

Disertacijos tema „Sulaikymo ir įtraukimo strategijos šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje ir Baltijos šalių reikšmingumas“ yra siaura ir tuo pačiu metu kompleksinė. Tema traktuotina kaip siaura, nes JAV-Rusijos santykiai analizuojami per dvejų užsienio politikos

¹³ Dunn, D. Assessing the Debate, Assessing the Damage: Transatlantic Relations after Bush. *British Journal Of Politics & International Relations*. February 2009.

¹⁴ Europe. *Oxford Dictionary*. Oxford University Press, 2012. Rasta: http://oxforddictionaries.com/definition/american_english/dollar+diplomacy; žiūrėta 2012 05 22.

strategijų (sulaikymo ir įtraukimo) prizmę. Tuo tarpu temos kompleksiskumą lemia būtinybė išanalizuoti įvairius aspektus tam, kad būtų pasiektas tyrimo tikslas - išsiaiškinti, kokia užsienio politikos strategija – sulaikymas ar įtraukimas – vyrauja JAV santykiuose su Rusija šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje ir Baltijos šalių reikšmingumą šių strategijų įgyvendinime. Todėl analizuojant pasirinktą problematiką, reikia ne tik literatūros bei šaltinių, tiesiogiai nagrinėjančių sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką JAV-Rusijos santykiuose ir Baltijos šalių faktorių jame, bet ir informacijos apie klasikinio realizmo teoriją, sulaikymo bei įtraukimo strategijas, bendras JAV, Rusijos, Baltijos šalių užsienio politikos tendencijas.

Šiuolaikiniai JAV-Rusijos santykiai per sulaikymo ir įtraukimo strategijų prizmę bei Baltijos šalių faktoriaus pasitelkimas šioms strategijoms įgyvendinti nėra nagrinėtas nei Lietuvoje, nei užsienyje skelbtoje atskiroje akademinėje studijoje. Tiesa, yra nemažai darbų, kuriuose yra analizuojami JAV santykiai su Sovietų Sąjunga Šaltojo karo metu (per sulaikymo strategijos prizmę taip pat) ar bendros JAV-Rusijos santykių tendencijos po SSRS žlugimo. Pagrindiniai autoriai, nagrinėjantys JAV-SSRS santykius Šaltojo karo laikotarpiu yra John L. Gaddis, Henry Kissinger, Thomas J. McCormick, Walter Lafeber. Bendras šiuolaikinių JAV-Rusijos santykių tendencijas analizuoja Dmitri Trenin, Michael McFaul, Andrew Kuchins, John Feffer, James M. Goldgeier, Leon R. Aron, Andrei P. Tsygankov. Taip pat galima aptikti darbų, kuriuose nagrinėjamas tam tikras vienas JAV-Rusijos santykių aspektas: NATO veiksnys JAV-Rusijos santykiuose (Martin A. Smith), energetinių resursų veiksnys JAV-Rusijos santykiuose (John Wood), JAV ir Rusijos konkurencija dėl Kaspijos regiono resursų (Craig Nation).

Baltijos šalių faktorius JAV taikytose Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategijose taip pat nėra nagrinėtas nei monografijose, nei moksliniuose straipsniuose. Galima aptikti tik veikalų, skirtų Baltijos šalių (kaip bendro geopolitinio vieneto arba atskirų valstybių) veiksniumi JAV užsienio politikoje analizuoti (Vaidotas Urbelis “Lietuvos vieta JAV Didžiojoje strategijoje, V. Urbelis “U.S. Strategy Towards Lithuania: A Regional Approach”, John F. Tefft „Lithuania And The United States: An Evolving Partnership“); Baltijos šalių santykiams su Rusija (Leonid Karabeshkin „The American Factor In Russian-Lithuanian Relations“), tačiau tokių veikalų nėra daug - Baltijos šalių faktorius didžiųjų valstybių užsienio politikoje apskritai nėra dažnas tyrimo objektas. Kiek didesnis dėmesys skiriamas bendrai Baltijos šalių užsienio politikos analizei, jų gynybos politikai ir santykiams su NATO. Tarp užsienio autorių, nagrinėjančių Baltijos šalių užsienio politiką, minėtini Marko Lehti, Andrew Winner. Lietuvoje šią sritį tyrinėja Gražina Miniotaitė, Nortautas Statkus, Kęstutis Paulauskas, Raimundas Lopata, Česlovas Laurinavičius, Arūnas Molis, Evaldas Nekrašas.

Kebli situacija susidaro ir bandant suteikti teorinį pagrindą sulaikymo ir įtraukimo strategijų instrumentams - informacijos apie sulaikymo ir įtraukimo strategijas taip pat nėra

pakankamai. Informacijos apie pirminę sulaikymo strategijos versiją galima rasti jos pradininko George Kennan dokumentuose, straipsniuose. Tuo tarpu atskiros akademinės studijos, kurioje būtų analizuojama sulaikymo strategijos idėjų raida, jos instrumentų kaita, vėlesnės strategijos idėjos, susiformavusi sulaikymo strategijos koncepcija, nėra. Žymiausias veikalas šioje sferoje yra John L. Gaddis knyga „Sulaikymo strategijos: kritinis Amerikos nacionalinio saugumo politikos Šaltojo karo laikotarpiu vertinimas“ (angl. *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War*). Vis dėlto joje didžiausias dėmesys skiriamas sulaikymo strategijos pradininkui George F. Kennan, o Dean Acheson, Clark Clifford sulaikymo strategijos idėjos, kuriomis ilgainiui buvo papildyta sulaikymo strategijos koncepcija, nėra apžvelgiamos. Įtraukimo strategija santykių su Rusija kontekste taip pat nėra analizuota – tarptautinių santykių sferoje didesnis dėmesys yra teikiamas įtraukimo strategijos taikymui ne dvišaliuose, o daugiašaliuose santykiuose, tad atskiros akademinės studijos, skirtos įtraukimo strategijos teoriniams pagrindams, taip pat nėra. Egzistuoja tik atskirų įtraukimų strategijos tipų aptarimas moksliniuose straipsniuose.

Todėl disertacijoje mėginama užpildyti spragą, susidariusią moksliniuose tyrimuose, analizuojant šiuolaikinius JAV-Rusijos santykius per sulaikymo ir įtraukimo strategijų prizmę ir bandant nustatyti Baltijos šalių reikšmingumą juose. Darbo naujumas ir mokslinis įnašas pasireiškia tokiais aspektais:

- Šiuolaikiniai JAV santykiai su Rusija analizuojami supriešinant dvi užsienio politikos strategijas (sulaikymą ir įtraukimą), kurios kartu kaip tyrimo objektas akademinuose darbuose nėra analizuotos, o atskirai yra nagrinėjamos nepakankamai, ir į analizę įvedant Baltijos šalių faktorių.
- Įvykių rinkinio (angl. *event data-set*) tyrimo metodo pritaikymu ir panaudojimu politikos mokslų krypties moksliniame darbe Lietuvoje. Šis darbas yra vienas pirmųjų, kuriame yra taikomas įvykių rinkinio tyrimo metodas.
- Siekimu nustatyti, ar skiriasi ir kaip skiriasi deklaruojama ir praktiškai įgyvendinama JAV užsienio politika: skirtumai tarp šių užsienio politikos lygmenų mokslinėje literatūroje yra analizuojami nepakankamai.
- Baltijos šalių kaip visumos faktoriaus analize Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų įgyvendinime.
- Sulaikymo strategijos koncepcijos formulavimu, atkreipiant dėmesį į šios strategijos raidą, taikymo aplinkybių ir instrumentų kaitą.
- Bandytu suformuluoti įtraukimo strategijos teorinę koncepciją, ieškant bendrų požymių tarp skirtingų įtraukimo strategijos tipų: mokslinėje literatūroje yra

analizuojami tik atskiri įtraukimo strategijos, taikomos dvišaliuose tarpvalstybiniuose santykiuose, tipai, nesiejant jų su tarpusavyje.

Siekiant įgyvendinti iškeltą tikslą ir uždavinius darbe buvo naudojama literatūra ir šaltiniai, kuriuos galima suskirstyti į keletą pagrindinių grupių: monografijos bei moksliniai straipsniai, pirminiai šaltiniai, žiniasklaidos straipsniai.

Monografijos ir moksliniai straipsniai buvo pasitelkti pirmajam ir antrajam uždaviniui įgyvendinti: t.y. tyrimo instrumentams pristatyti ir tarptautiniam kontekstui, kuris lėmė Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijos pasirinkimą, apibūdinti. Pirmajam uždaviniui įgyvendinti buvo pasitelkti autoritetingiausių klasikinio realizmo teorijos atstovų darbai (Hans Morgenthau „*Politics among Nations*“) bei naujausi veikalai, kuriuose pristatomos tarptautinių santykių teorijos (Michael William „*Realism Reconsidered*“, Martin Griffiths „*International Relations Theory for the Twenty-First Century: an Introduction*“; Paul Viotti, Mark Kauppi „*International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism and Beyond*“, Steven Lobell, Norrin Ripsman, Jeffrey Taliaferro „*Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*“). Nagrinėjant tarptautinį kontekstą, naudotasi Steven Hook, James McCormick, Zbigniew Brzezinski, Michael McFault, Robert Legvold, Janinos Šleivytytės monografijomis ir moksliniais straipsniais bendroms JAV ir Rusijos santykių tendencijoms apibūdinti. Pristatant Baltijos šalių situaciją tarptautiniame kontekste, naudingiausios buvo Raimundo Lopatos, Andres Kasekamp išsakytos įžvalgos.

Darbe itin didelis dėmesys buvo skiriamas pirminių šaltinių analizei – pirminiai šaltiniai buvo naudoti visiems darbe iškeltiems uždaviniams įgyvendinti. Pirminių šaltinių analizės poreikį lėmė iškeltų uždavinių specifika, pasirinktas tyrimo modelis, siekis gauti objektyvesnius duomenis bei atskirų akademinių studijų analizuojama tema trūkumas. Siekiant pristatyti pagrindines sulaikymo strategijos idėjas, buvo pasitelktos šios strategijos pradininkų telegramos, memorandumai, memuarai. Nagrinėjant aplinkybes, skatinusias JAV taikyti Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategiją, ir kaip vieną svarbiausių veiksnių akcentuojant Rusijos formuluotą ir vykdytą užsienio politiką, buvo pasitelktos Rusijos Nacionalinio saugumo koncepcijos, karinės doktrinos. Įgyvendinant trečiąjį tyrimo uždavinį, buvo išanalizuotos visos JAV Nacionalinio saugumo strategijos (NSS), išleistos 1992-2008 m., visi minėtu laikotarpiu daryti JAV prezidentų metiniai pranešimai Kongrese. Pirminiais šaltiniais buvo remiamasi ir pateikiant faktus apie svarbiausius įvykius JAV-Rusijos santykiuose (branduolinės ginkluotės skaičiaus ir plitimo ribojimo sutartys), analizuojant Baltijos šalių faktorių oficialiai deklaruojamoje JAV užsienio politikoje (analizuotos JAV prezidentų bei jų administracijos pareigūnų kalbos, kuriose minėtos Baltijos šalys), pristatant sulaikymo strategijos transformaciją

Šaltojo karo laikotarpiu (analizuotos JAV prezidentų kalbos, kurios prisidėjo prie specifinių doktrinų atsiradimo).

Pasirinkta tyrimo metodologija lėmė, jog ketvirto ir penkto tyrimo uždavinių įgyvendinimui pasitarnavo žiniasklaidos straipsniuose pateikta informacija. Įvykių šiuolaikiniuose JAV-Rusijos ir JAV-Baltijos šalių santykiuose rinkiniai buvo padaryti, remiantis JAV dienraščių „The New York Times“ ir „The Washington Post“ straipsnių analize. Atliekant tyrimą, buvo išanalizuoti visi 1992-2008 m. laikotarpio dienraščių „The New York Times“ ir „The Washington Post“ straipsniai, kuriuose kartu buvo minimi raktažodžiai „JAV ir Rusija“, „JAV ir Baltijos šalys (JAV ir Lietuva/Latvija/Estija)“.

Metodologija (*tyrimo metodologija detaliau pristatoma 1.4 poskyryje*)

Atliekant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje ir Baltijos šalių reikšmingumo analizės tyrimą buvo naudojami šie metodai:

Kalbų tekstų analizė. Vertinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką, Baltijos šalių reikšmingumą deklaruojamoje JAV užsienio politikoje buvo atlikta JAV prezidentų administracijų pareigūnų kalbų analizė: buvo išanalizuoti visi JAV prezidentų 1992-2008 m. daryti metiniai pranešimai Kongrese, atkreipiant dėmesį į tai, kokie įvykiai JAV-Rusijos santykiuose buvo akcentuoti ir kokiai užsienio politikos strategijai (sulaikymui ar įtraukimui) priskirti; taip pat analizuotos JAV prezidentų administracijų pareigūnų kalbos, skirtos JAV-Baltijos šalių santykiams aptarti.

Dokumentų analizė. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raiškos bei Baltijos šalių reikšmingumo vertinimui buvo naudojamas ir dokumentų analizės metodas – buvo išanalizuotos visos po 1992 m. išleistos JAV Nacionalinio saugumo strategijos, atkreipiant dėmesį į jose pateikiamą tarptautinės aplinkos suvokimą, grėsmių vertinimą, deklaruojamas JAV užsienio politikos strategijas, Rusijos traktavimą bei nurodomus užsienio politikos instrumentus santykiuose su ja. Dokumentų analizės metodas buvo pasitelktas ir tarptautinių aplinkybių, lėmusių Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijų pasirinkimą, pateikimui: buvo analizuojami Rusijos užsienio politikos dokumentai, darant prielaidą, jog Rusijos deklaruota užsienio politika buvo vienas iš JAV užsienio politiką veikusių faktorių.

Įvykių rinkinio (angl. Events Data Set) sudarymas. Siekiant nustatyti, kuri užsienio politikos strategija dominavo šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje santykiuose su Rusija, ir kaip ji reiškėsi, buvo naudojamas įvykių rinkinio sudarymo metodas. Buvo atliktas 1992-2008 m. laikotarpio JAV dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ monitoringas, užfiksuoti visi juose minėti įvykiai JAV-Rusijos bei JAV-Baltijos šalių santykiuose, analizuotas jų minėjimo dažnumas bei įvykių vertinimas iš JAV pozicijos. Remiantis sudarytais įvykių

rinkiniais, buvo nustatyti charakteringiausi įvykiai JAV-Rusijos bei JAV-Baltijos šalių santykiuose ir, remiantis sulaikymo bei įtraukimo strategijų ekspertais, analizuotų dienraščių analitikais, analizuojama, kurios strategijos (sulaikymo ar įtraukimo) požymius įvykiai reprezentuoja.

Lyginamasis metodas. Lyginamasis tyrimo metodas darbe naudotas lyginant sulaikymo bei įtraukimo raišką deklaruojamoje ir įgyvendinamoje šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje, siekiant nustatyti, kiek deklaruojama JAV užsienio politika atitinka praktinę JAV užsienio politiką. Taip pat darbe buvo lyginama skirtingų JAV prezidentų užsienio politika Rusijos bei Baltijos šalių atžvilgiu deklaruojamoje ir praktinėje JAV užsienio politikoje.

Interpretacinės problemos analizės metodas. Interpretacinės problemos analizės metodas darbe buvo naudojamas informacijai, gautai pasitelkus kitus tyrimo metodus, sintezuoti, interpretuoti, sąsajoms tarp tendencijų tarptautiniuose santykiuose ir valstybių užsienio politikos daryti.

Aprašomasis metodas. Tyrimo instrumentų pristatymui, sulaikymo bei įtraukimo strategijų požymių, tarptautinių santykių tendencijų detalių pateikimui darbe buvo naudotas aprašomasis tyrimo metodas.

Struktūra

Darbą sudaro įvadas, keturios dalys ir išvados.

Įvade pristatoma analizuojama problema ir jos aktualumas, nurodomas tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai, suformuluojami ginamieji teiginiai, įvertinamas mokslinio darbo naujumas, supažindinama su darbo struktūra.

Pirmojoje darbo dalyje „Klasikinis realizmas ir užsienio politikos strategijos“ pristatomas teorinis darbo kontekstas ir tyrimo metodologija. Pirmajame šios dalies poskyryje pristatomi pagrindiniai klasikinio realizmo, kuriuo remiamasi kaip pagrindine tarptautinių santykių teorija šiame darbe, postulatai. Antrajame ir trečiajame poskyriuose aptariami pagrindiniai sulaikymo ir įtraukimo strategijų bruožai, akcentuojant sąsajas tarp klasikinio realizmo teorijos ir sulaikymo bei įtraukimo strategijų ir išsamiai pateikiant pagrindinius sulaikymo bei įtraukimo strategijų požymius, instrumentus bei strategijų taikymo aplinkybes, kurias nurodo šių strategijų pradininkai. Atsižvelgiant į tai, jog egzistuoja labai įvairios sulaikymo bei įtraukimo strategijų sampratos bei požiūriai į tinkamiausius jų instrumentus, strategijų realizavimo aplinkybes, kiekvieno iš antrojo ir trečiojo poskyrių pabaigoje yra pateikiama apibendrinta sulaikymo ir įtraukimo strategijų samprata, kuria bus toliau remiamasi darbe, ir autorės sudaryta sulaikymo bei įtraukimo strategijų instrumentų bei naudojimo

aplinkybių klasifikacija. Ketvirtajame poskyryje yra pristatomas analizei pasirinktos problemos tyrimo modelis.

Antroji, trečioji ir ketvirtoji darbo dalys yra skirtos Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje ir Baltijos šalių reikšmingumo jose analizei. Antrojoje disertacijos dalyje analizuojamos Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos bei Baltijos šalių reikšmingumas jose George H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu, trečiojoje dalyje – Bill Clinton, o ketvirtojoje dalyje – George W. Bush prezidentavimo metu. Kiekvienoje iš disertacijos dalių Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos JAV užsienio politikoje ir Baltijos šalių reikšmingumas jose analizuojama, remiantis tais pačiais kriterijais. Pirmame kiekvienos dalies poskyryje aptariamas tarptautinis kontekstas tam tikro JAV prezidento buvimo valdžioje metu, akcentuojant aplinkybes, skatinusias taikyti Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategiją. Antrasis kiekvienos dalies poskyris yra skirtas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raiškai deklaruojamoje JAV užsienio politikoje – analizuojama strategijų reikšmė JAV Nacionalinio saugumo strategijose (NSS) ir prezidentų administracijų pareigūnų pateikiamos oficialios svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose interpretacijos. Trečiame kiekvienos dalies poskyryje analizuojama Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raiška JAV užsienio politikos praktikoje: remiantis pasirinkta metodologija, atrenkami svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose, priskiriami Rusijos sulaikymo arba įtraukimo strategijai, aptariant jų detales ir reikšmę JAV-Rusijos santykiams. Ketvirtasis kiekvienos dalies poskyris yra skirtas Baltijos šalių faktoriaus JAV taikytose Rusijos sulaikymo ir/ar įtraukimo strategijose analizei, nagrinėjant Baltijos šalių faktoriaus interpretavimą deklaruojamoje JAV užsienio politikoje (Nacionalinio saugumo strategijose ir JAV prezidentų administracijų kalbose) ir faktoriaus raišką JAV užsienio politikos praktikoje. Kiekvienos dalies, skirtos G. H. Bush vyresniojo, B. Clinton ar G. W. Bush administracijos užsienio politikai, pabaigoje yra daromi apibendrinimai.

Tyrimo rezultatai pateikiami darbo išvadose ir prieduose. Išvadose pateikiami tyrimo rezultatai apie sulaikymo ir įtraukimo strategijų teorinį lygmenį, šių strategijų taikymą santykiuose su Rusija deklaruojamoje ir įgyvendinamoje JAV užsienio politikoje, Baltijos šalių reikšmingumą jose ir strategijų pasirinkimo priežastis. Prieduose galima susipažinti su detaliais žiniasklaidos monitoringo rezultatais, informacija apie sulaikymo ir įtraukimo strategijų instrumentus ir strategijų taikymo tendencijomis Šaltojo karo laikotarpiu.

1. KLASIKINIS REALIZMAS IR UŽSIENIO POLITIKOS STRATEGIJOS

Realizmo tarptautinių santykių teorija turi ne vieną kryptį, iš kurių, remiantis tarptautinių santykių specialistais, pavyzdžiui, profesoriumi Martin Griffiths, galima išskirti klasikinį/tradicinį ir neo/struktūrinį realizmą kaip pagrindines kryptis.¹⁵ Klasikinio realizmo atstovai tarptautinių procesų analizėje pagrindinį dėmesį skiria valstybėms, jų galios šaltiniams ir galios naudojimui užsienio politikai įgyvendinti. Neo/struktūrinio realizmo atstovus labiau domina ne tarpvalstybiniai santykiai, o tarptautinė politika: jie bando atsakyti į tokius klausimus kaip „kodėl atsiranda karai?“, „kodėl siekiama atsverti didžiųjų valstybių galią?“. ¹⁶ Kitaip tariant klasikinio realizmo krypties atstovai tarptautinių procesų priežasčių ieško valstybių užsienio politikoje, tuo tarpu neo/struktūrinio realizmo atstovai – tarptautinėje sistemoje.

Klasikinio realizmo kryptis šiame tyrime buvo pasirinkta sąmoningai. Tokiu pasirinkimu buvo siekiama susiaurinti tyrimo lauką: Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje nagrinėjamos tarpvalstybinių santykių (JAV santykiuose su Rusija), o ne tarptautinės sistemos kontekste – t.y. sulaikymo ir įtraukimo strategijų, kurios, anot klasikinio realizmo atstovų, yra pagrindinės priemonės, valstybei siekiant išlaikyti *status quo*, pasirinkimo priežastys tyrime nagrinėjamos pagrindinį dėmesį skiriant JAV santykiams su Rusija, atsiribojant nuo JAV užsienio politikos tarptautinėje arenoje ir jos poveikio strategijų pasirinkimui (t.y. nenagrinėjami JAV santykiai su kitais galios centrais, pavyzdžiui, Kinija ir jų įtaka JAV užsienio politikai). Tad klasikinio realizmo atstovų teikiamas prioritetas tarpvalstybinių santykių, o ne tarptautinės sistemos prigimties analizei lėmė pastarosios teorijos krypties pasirinkimą Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje nagrinėjimui. Klasikinio realizmo krypties pasirinkimą tyrimui lėmė ir faktas, jog sulaikymo strategijos pradininku laikomo George F. Kennan idėjos tarptautinių santykių tyrinėtojų veikaluose yra įvardijamos kaip vieno iš klasikinio realizmo atstovų idėjos.¹⁷

1.1. Klasikinis realizmas kaip instrumentas tarpvalstybiniams santykiams analizuoti

Klasikinio realizmo tarptautinių santykių teorijos atsiradimas įvardijamas 1939 m., kai pasirodė Edward Carr veikalas „Dvidešimties metų krizė“ (angl. *The Twenty Years Crisis*), kuris

¹⁵ Griffiths, M. *International Relations Theory for the Twenty-First Century: an Introduction*. New York: Routledge, 2007. P. 12-15.

¹⁶ Lobell, S., Ripsman, N., Taliaferro J. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press, 2009. P. 13-17.

¹⁷ Ten pat, p. 16.

pasak tarptautinių santykių specialistų Chris Brown ir Kirsten Ainley, išplėtė teorijos objekto ribas.¹⁸ Tarptautinius santykius iš valstybių pozicijos taip pat nagrinėjo Frederic Shuman, Harold Nicolson, Reinhold Niebuhr, Georg Schwarzenberger, Martin Wight, Hans Morgenthau.¹⁹ Pastarojo autoriaus veikalas „Politika tarp valstybių“ (angl. *Politics among Nations*, 1948 m.) dėl jame pateikto suprantamo, sisteminio, teoretinio tarptautinių santykių vertinimo yra laikomas įtakingiausiu klasikinio realizmo sferoje. James Dougherty tvirtina, jog H. Morgenthau veikalas laikomas įtakingiausias tarptautinių santykių studijose.²⁰

H. Morgenthau klasikinio realizmo pagrindus apibrėžia šešiais pamatiniais principais. Pirmuoju realizmo principu H. Morgenthau teigia, jog politiką valdo objektyvūs dėsniai, kurie glūdi žmogaus prigimtyje ir nepasikeitė nuo klasikinės Kinijos, Indijos, Graikijos filosofijos laikų.²¹ Šiuo teorijos principu H. Morgenthau taip pat išreiškia ir nuostatą, jog formuodami užsienio politiką ir priimdami su tuo susijusius sprendimus žmonės veikia racionaliai – t.y. vadovaujasi konkrečiais nacionaliniais interesais, apsvarsto aplinkybes, turimus resursus ir alternatyvas bei pasirenka labiausiai tinkamą (nors neatmeta galimybes, jog užsienio politikos formuotojai kartais gali suklysti, nes negali turėti visos informacijos).²² Tokios prielaidos lema tai, jog klasikinis realizmas kaip teorija gali paaiškinti užsienio politiką ir tarptautinius santykius, nes teigia, kad egzistuoja tam tikri dėsningumai tarptautiniuose santykiuose, užsienio politikoje ir žmogaus elgesyje, iš kurių galima daryti objektyvias išvadas.

Antruoju ir trečiuoju teorijos principais H. Morgenthau teigia, jog pagrindinė kategorija tarptautiniuose santykiuose yra galia – objektyvi ir universali kategorija. Anot autoriaus, galia tarptautiniuose santykiuose yra pagrindinis tikslas: „valstybės veikėjai mąsto ir veikia iš galios pozicijos“.²³ Tarptautinė politika realistams yra galios politikos sinonimas - bet kokios politinės veiklos (taip pat ir užsienio politikos) pagrindinis tikslas yra galia. Pasak H. Morgenthau, „tarptautinė politika, kaip ir visos politikos rūšys, yra kova dėl galios. Kad ir koks būtų galutinis tarptautinės politikos tikslas, galia visada yra tiesioginis tikslas.“²⁴ Klasikinio realizmo atstovai valstybių poreikį siekti galios aiškina žmogaus prigimtimi. Galios troškimas, anot H. Morgenthau, yra neatskiriamas nuo žmogaus prigimties. Todėl kova dėl galios yra „sudedamasis visų egzistuojančių žmogaus susivienijimų <...> įskaitant ir valstybę elementas.“²⁵ Iš pirmųjų trijų klasikinio realizmo teorijos principų išplaukia, jog šios krypties atstovai (visų pirma, H.

¹⁸ Brown, Ch., Ainley, K. *Understanding International Relations*. Palgrave Macmillan, 2009. P. 25.

¹⁹ Griffiths, M. Op. cit. P. 12.

²⁰ Dougherty, J., Pfaltzgraff, R. *Contending Theories of International Relations*. Philadelphia: Lippincott, 1971. P. 12.

²¹ Morgenthau, H. *Politika tarp valstybių*. Vilnius: Margi raštai, 2011. P. 23.

²² Morgenthau, H. *Politics among Nations*. New York: Knoff, 1978. P. 4-15.

²³ Ten pat.

²⁴ Ten pat, p. 5.

²⁵ Williams, M. *Realism Reconsidered*. Oxford University Press, 2007. P. 139.

Morgenthau) mano, jog tarptautinių santykių bei užsienio politikos esmę geriausiai galima pagrįsti tuo, jog individų prigimtis yra nekintama (žmogus iš prigimties yra blogas) bei savanaudiška ir joje yra užkoduotas galios siekimas, norint išlikti. Todėl tarptautinių santykių analizė turėtų koncentruotis į galios siekimo analizę.

Klasikinio realizmo teorijos tarptautinių santykių analizę dar labiau susiaurina ketvirtasis, penktasis ir šeštasis H. Morgenthau principai, kurie teigia, jog analizuojant tarptautinius santykius, politikos sferą reikia traktuoti kaip autonominę nuo kitų galimų analizės sferų (ekonomika, teisė t.t.) ir nesigilinti į moralinius tarptautinių santykių veikėjų elgsenos motyvus: klasikinis realizmas „atsisako identifikuoti moralinius tam tikros valstybės motyvus.“²⁶ H. Morgenthau pripažįsta moralinių politinių veiksmų svarbą, tačiau teigia, jog tam tikros valstybės užsienio politikos nereikėtų vertinti kaip „geros“ ar „blogos“, nes tai yra subjektyvu.²⁷ Tokie H. Morgenthau pagrindiniai klasikinio realizmo principai supaprastina pasaulio ir tarptautinių santykių suvokimą siekiant suvaldyti analizės lauką ir dėmesį fokusuoti į pagrindinius tarptautinių santykių aspektus.

Tad H. Morgenthau ir klasikinio realizmo teorija tarptautinių santykių analizėje koncentruojasi į du esminius dalykus: valstybes (kaip tarptautinių santykių veikėjus) ir jų kovą dėl galios. Ši tarptautinių santykių teorija teigia, jog valstybės (geografiškai apibrėžti vienetai) yra pagrindiniai tarptautinių santykių veikėjai, kiti aktoriai (tokie kaip tarptautinės organizacijos, transnacionalinės korporacijos) laikomi kaip mažiau svarbiais – klasikinio realizmo teorijoje svarbiausias analizės vienetas yra valstybė.²⁸ Tokį klasikinių realistų pasirinkimą galima paaiškinti remiantis pagrindinėmis šios teorijos kategorijomis. (Tarptautinė) politika – tai kova dėl galios. Iš to išplaukia, jog norėdamas būti politiniu aktoriumi asmuo ar grupė turi turėti ženklia galią. Kadangi tarptautinėje valstybių sistemoje daug galios turi tik valstybės, jos ir yra laikomos pagrindiniais aktoariais tarptautiniuose santykiuose.²⁹

Dėl analizės tikslų klasikinio realizmo teorijoje į valstybes žiūrima kaip į vieningus (angl. *unitary*) aktorius. Klasikinio realizmo teorijos atstovų supratimu, vieningas aktorius užsienio politikoje yra toks, kuris tam tikru metu išreiškia vieną poziciją tam tikru klausimu³⁰ - tai reiškia, kad užsienio politikos sprendimus valstybės politiniai veikėjai skelbia vieningai, nuomonių nesutapimai suderinami valstybės viduje.

²⁶ Morgenthau, 1978, Op. cit. P. 17-18.

²⁷ Morgenthau, 2011, Op. cit. P. 31-32.

²⁸ Charles, W., Kegley, Jr. *Controversies in International Relations Theory*. New York: St.Martins Press, 1995. P. 37.

²⁹ Vasquez, J. *The Power of Power Politics*. University of Cambridge, 2004. P. 48.

³⁰ Viotti, P., Kauppi, M. *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism and Beyond*. Allyn and Bacon, 1997. P. 55.

Kita klasikinio realizmo šalininkų daroma prielaida dėl valstybių kaip tarptautinių santykių aktorių – valstybės yra racionalūs aktoriai, kaip ir individai, kurių racionalumą H. Morgenthau akcentavo pirmajame iš šešių klasikinio realizmo principų. Klasikinių realistų supratimu, valstybės vadovaujasi nacionalinių interesų (išlikimas, saugumas, galia) logika. Pavyzdžiui, H. Morgenthau racionali užsienio politika yra tokia politika, kuri „mažina grėsmes ir didina naudą.“³¹ Kitaip tariant, racionalios valstybės yra tokios valstybės, kurios siekia savo nacionalinių interesų ir daro tai atsižvelgdamos į objektyvias aplinkybes bei turimus resursus.

Pabrėždami, kad būtent valstybės formuoja tarptautinę aplinką, kurioje veikia, klasikinio realizmo atstovai akcentuoja anarchišką tarptautinės aplinkos pobūdį – tarptautiniuose santykiuose suverenitetas priklauso valstybei, aukštesnės valdžios už pačią valstybę nėra. Ši anarchiška tarptautinių santykių struktūra varžo užsienio politikos sprendimų priėmėjų veiksmus ir daro įtaką galios pasiskirstymui tarp įvairių aktorių.³² Būtent anarchiška tarptautinės sistemos prigimtis skatina valstybes kovoti dėl galios – t.y. dėl išlikimo.

Galija, kuri yra centrinė sąvoka klasikinio realizmo teorijoje, dažniausiai apibrėžiama kaip vieno veikėjo gebėjimas priversti kitą veikėją atlikti tai, ko paprastai pastarasis nedarytų.³³ Klasikinio realizmo atstovams galia yra sunkiai išmatuojama savybė, nes ji turi daug skirtingų komponentų. Kaip teigia Richard Lebow, galia yra valiuta tarptautiniuose santykiuose, bet, kitaip nei pinigams, jai negali būti priskirta kiekybinė išraiška.³⁴ H. Morgenthau nurodo tokias galios komponentus kaip geografinė padėtis ir teritorijos dydis, gamtiniai išteklių (maistas, žaliavos), pramonės pajėgumas, karinis pasirengimas (technologijos, vadovybės savybės, karinių pajėgų kiekybė ir kokybė), gyventojų skaičius, nacionalinis charakteris, diplomatijos ir valdžios institucijų kokybė.³⁵ Klasikinio realizmo atstovai svarbiausiu valstybės galios elementu laiko karines pajėgas, taip pat ekonominę galią ir diplomatinį gebėjimą.³⁶ Tarptautinių santykių specialistai, pavyzdžiui, Joshua Goldstein ir Jon Pevehouse, iš H. Morgenthau pateiktų galios komponentų labiausiai akcentuoja valstybių Bendrąjį vidaus produktą (BVP), teritorijos dydį, gyventojų skaičių (apibūdinami juos kaip ilgalaikius galios komponentus) ir karinių pajėgų dydį bei karinės ginkluotės kokybę (priskirdami juos prie trumpalaikių galios komponentų).³⁷ Jie taip pat pripažįsta politinės kultūros, patriotizmo, visuomenės išsilavinimo svarbą valstybės galiai, tačiau nurodo, jog tokias galios parametrus sunku išmatuoti. Atsižvelgiant į klasikinio realizmo atstovų nurodytus galios komponentus ir dabartinių

³¹ Morgenthau, 1978, Op. cit. P. 3.

³² Mingst, K. *Essentials of international relations*. London: W.W. Norton, 2008. P. 84.

³³ Goldstein, J., Pevehouse, J. *International Relations*. Pearson Longman, 2011. P. 45.

³⁴ Lebow, R. *The Tragic Vision of Politics*. Cambridge University Press, 2003. P. 233.

³⁵ Morgenthau, 2011, Op. cit. P. 143-184.

³⁶ Williams, M. *Realism Reconsidered*. Oxford University Press, 2007. P. 139.

³⁷ Goldstein, J., Pevehouse, J. Op. cit. P. 45-48.

tarptautinių santykių specialistų rekomendacijas dėl valstybių galios matavimo kriterijų, šiame tyrime valstybių galiai išmatuoti naudojami tokie kriterijai kaip teritorijos dydis, gyventojų skaičius, BVP, karinių išlaidų dydis, branduolinių galvučių skaičius.

Klasikinio realizmo atstovai tvirtina, jog galios kiekis tarptautinėje sistemoje yra ribotas – t.y. neįmanoma visiems gauti daugiau galios tuo pačiu metu. Pagal turimą galios kiekį klasikinio realizmo teorija valstybes skirsto į tris grupes: didžiąsias galybes, vidutines galybes ir mažąsias galybes. Didžiąja galybe laikoma valstybė, kuri yra viena iš lyderiaujančių pasaulyje. Ji lenkia kitas pasaulio valstybes įvairiais galios komponentais: turi stiprias karines pajėgas, didelius ekonominius resursus, gyventojų skaičių, teritoriją, išvystytas technologijas. Pasak tarptautinių santykių specialistų, didžioji galybė karą gali pralaimėti tik kitai didžiajai galybei.³⁸ Didžiosiomis galybėmis dabar yra laikomos JAV, Kinija, Vokietija, Prancūzija, D. Britanija, Rusija. Vidutinė galybė – tai valstybė, kuri negali dominuoti tarptautiniuose santykiuose, tačiau gali daryti tarptautinę įtaką ir dominuoti tam tikrame regione. Vidutinių galybių kategorijai priskiriama Lenkija, Australija, Argentina.³⁹ Mažosiomis galybėmis, kurios dabar neretai yra vadinamos mažosiomis valstybėmis (angl. *Small states*), yra laikomos valstybės, kurių galios komponentai tokie kaip teritorijos dydis, ekonomikos lygis, kariniai pajėgumai, žmogiškieji ištekliai, yra riboti, todėl mažosioms valstybėms sunku atsilaikyti prieš išorinį spaudimą.⁴⁰ Iver B. Neumann ir Sieglinde Gstöhl taip pat pabrėžia, jog mažosios valstybės tarptautiniuose santykiuose yra traktuojamos kaip objektai, o ne subjektai.⁴¹ Tokia mažųjų valstybių samprata implikuoja, jog pagrindinė mažųjų valstybių charakteristika yra ta, jog jos turi nedaug pajėgumų lyginant su kitomis galybėmis ir yra priklausomos nuo didžiųjų galybių užsienio politikos. Mažųjų valstybių pavyzdžiais gali būti Baltijos šalys – Lietuva, Latvija, Estija.

Klasikinio realizmo atstovai įsitikinę, jog anarchiška tarptautinės sistemos struktūra (aukštesnės valdžios nebuvimas) valstybes verčia siekti maksimalios galios tam, kad jos galėtų užsitikrinti savo saugumą, nes tik galios pusiausvyros mechanizmas gali veiksmingai užkirsti kelią karui.⁴² Pasak H. Morgenthau, tarptautiniuose santykiuose valstybės siekia arba išlaikyti galią, arba didinti galią, arba rodyti galią.⁴³ Galios balansavimas, anot realistų, apibrėžia situaciją, kai vienos ar daugiau valstybių galia yra naudojama kitos valstybės ar jų grupės galiai atsverti.⁴⁴ Realistų požiūriu, valstybės išlikimas tarptautinėje sistemoje priklauso nuo to, kiek

³⁸ Goldstein, J., Pevehouse, J. Op. cit. P. 54.

³⁹ Ten pat, p. 54-55.

⁴⁰ Vital, D. *The Inequality of States*. Oxford: Oxford University Press, 1967. P. 3.

⁴¹ Neumann, I., Gstöhl, S. *Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations*. Centre for Small State Studies, Institute of International Affairs - University of Iceland. 2004. Rasta: <http://www.stofnanir.hi.is/ams/sites/files/ams/Lilliputians%20Endanlegt%202004.pdf>; žiūrėta 2012 05 28.

⁴² Hollis, M., Smith, S. *Tarptautiniai santykiai: aiškinimas ir supratimas*. Vilnius: Tyto alba, 1998. P. 114.

⁴³ Morgenthau, 2011, Op. cit. P. 70.

⁴⁴ Goldstein, J. *International Relations*. Pearson Longman, 2005. P. 77.

daugiau galios ji turi lyginant su kitomis valstybėmis.⁴⁵ Tad galios balansavimas tampa svarbiausia kokybine charakteristika (valstybių elgesiu) tarptautinėje sistemoje.

Tarptautinėje arenoje esant fiksuotam galios kiekiui, didžiosios ir vidutinės galybės, anot klasikinio realizmo atstovų, galią balansuoti gali dviem būdais – bandydamos išlaikyti *status quo* arba vykdydamos imperialistinę užsienio politiką. Laikantis *status quo* politikos, siekiama išsaugoti konkrečiu laikotarpiu egzistuojantį galios pasiskirstymą, tuo tarpu vykdant imperialistinę politiką norima pakeisti galios santykius tarp dviejų ar daugiau valstybių (kitai tariant – suardyti *status quo*).⁴⁶ *Status quo* politika gali būti vykdoma remiantis taikos sutartimis, per tarptautines organizacijas, specialias sutartis. Imperializmas yra priešingas *status quo* politikai ir gali pasireikšti karine (užkariavimas), ekonomine (pavyzdžiui, „dolerio diplomatija“⁴⁷) ir kultūrine (siekiama užvaldyti ir kontroliuoti žmonių mąstymą ir pasinaudoti tuo kaip įrankiu keičiant galios santykius tarp valstybių) formomis.⁴⁸ Remiantis klasikinio realizmo atstovų teiginiais, galima teigti, jog Šaltojo karo laikotarpiu tiek JAV, SSRS vykdė imperialistinę politiką.

Tvarkytis su *status quo* ir imperialistine politika klasikinio realizmo atstovai pataria taikant skirtingo pobūdžio politiką: tvarkytis su *status quo* politika patariama vykdant abipusių nuolaidų arba kompromiso politiką, tuo tarpu atremiant imperializmą, pasak H. Morgenthau, būtina imtis sulaikymo politikos.⁴⁹ Kai, pasitelkus sulaikymo politiką, imperializmo politiką pavyksta atsverti, sulaikymą, pasak H. Morgenthau, gali pakeisti kompromisas (abipusių nuolaidų politika).⁵⁰ Tai, ką H. Morgenthau vadina kompromiso (abipusių nuolaidų politika) ir sulaikymo politika, šiuolaikinių tarptautinių santykių analizėje įvardijama kaip įtraukimo (angl. *Engagement*) ir sulaikymo (angl. *Containment*) strategijos.⁵¹ Įgyvendinant įtraukimo strategiją kitai valstybei yra teikiami paskatinimai bei nuolaidos, tuo tarpu pasitelkus sulaikymo strategiją kitos valstybės bandymai pakeisti galios pasiskirstymą ribojami naudojant įvairius karinius, ekonominius, diplomatinis strategijos instrumentus (apie tai – tolimesniuose poskyriuose).

⁴⁵ Mingst, K., Op. cit. P. 66.

⁴⁶ Lebow, R. Op. cit. P. 227.

⁴⁷ „Dolerio diplomatija“ (angl. *Dollar diplomacy*) – tai valstybės ekonominės galios naudojimas įtakai tarptautiniuose santykiuose didinti. *Oxford Dictionary*. Oxford University Press, 2012. Rasta: http://oxforddictionaries.com/definition/american_english/dollar+diplomacy; žiūrėta 2012 05 22.

⁴⁸ Morgenthau, 2011, Op. cit. P. 72-76, 90-92.

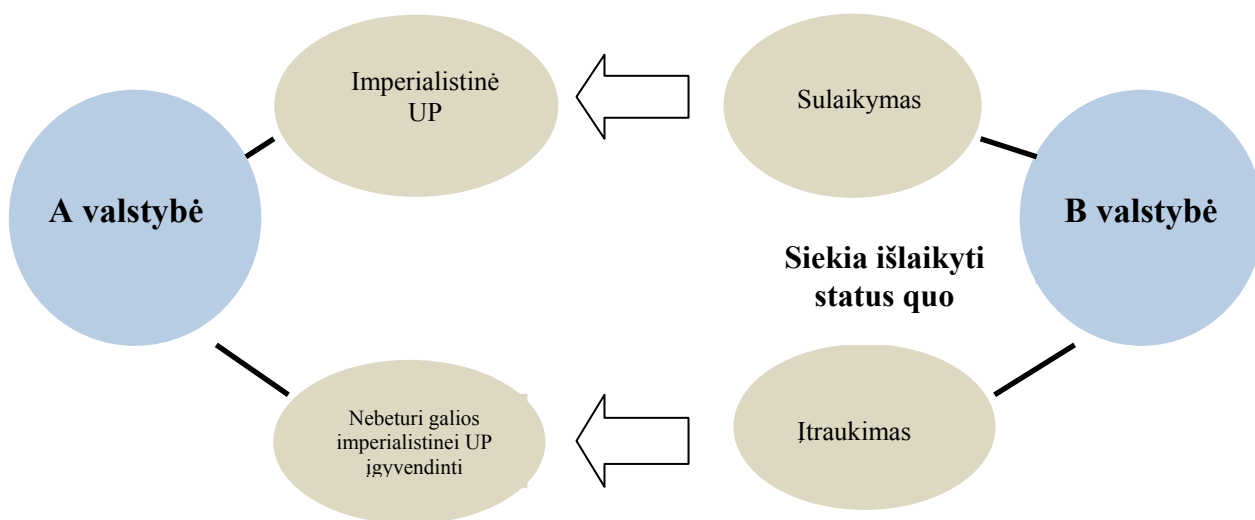
⁴⁹ Ten pat, p. 96.

⁵⁰ Ten pat, p. 98.

⁵¹ Šiame darbe sulaikymas ir įtraukimas yra traktuojamas kaip strategijos. Strategija – tai politinių, ekonominių, karinių ir psichologinių valstybės ar jų grupės pajėgų naudojimo menas siekiant maksimaliai palaikyti adaptuotą politiką karo ir taikos metu. Lygmeniui. Toks pasirinkimas grindžiamas keletu argumentų. Pirma, visuose akademiniuose darbuose sulaikymas ir įtraukimas yra įvardijamas kaip strategijos, o ne „politika“ ar „doktrina“. Antra, tarptautinių santykių specialistai teigia, jog doktrinos termino vieta yra žemiau strategijos, nes nesusieja turimų išteklių su siekiamais tikslais, bet aukščiau taktikos (kas nėra būdinga sulaikymui ar įtraukimui, nes valstybės tikslai yra susiejami su išteklių panaudojimu – pagal išteklių naudojimą yra išskiriami įvairūs sulaikymo ir įtraukimo tipai). Todėl doktrinos terminas buvo atmestas kaip netinkamas sulaikymui ir įtraukimui. Urbelis V., Strategija – jos elementai ir sąvokos evoliucija. *Politologija*, 2001/4.

Kitaip tariant, santykiuose su imperialistine politiką vykdančiomis valstybėmis, reikėtų naudoti sulaikymo strategiją ir bandyti apriboti kitos valstybės pretenzijas į didesnę galios kiekį įvairiais instrumentais, o su nekeliančiomis grėsmės galios balansui valstybėmis – įtraukimo strategiją, siekiant palaikyti *status quo*.

1 schema. Sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo situacijos, remiantis klasikinio realizmo teorija.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Mažųjų valstybių tarptautinė politika dėl riboto galios kiekio skiriasi nuo didžiųjų ar vidutinių galybių vykdomos tarptautinės politikos. Tarptautinių santykių specialistų, tokių kaip Hans Vogel, Daniel Frei, teigimu, mažosios valstybės, siekdamos padidinti savo vaidmenį tarptautinėje arenoje, turi keletą galimybių: teikti prioritetą toms užsienio politikos strategijoms, kurios sumažintų mažųjų valstybių priklausomybę nuo didžiųjų galybių (pavyzdžiui, izoliacionizmo nuo pasaulio reikalų politika), imtis užsienio politikos strategijų, kurios nereikalauja daug valstybės resursų, bet didina tarptautinį prestižą (pavyzdžiui, narystė tarptautinėse organizacijose) arba laikytis neutraliteto.⁵² D. Vital tvirtinimu, mažosios valstybės gali naudoti aktyvias (arba puolamąsias) arba gynybines strategijas. Puolamąsias strategijas, pasak jo, mažosios valstybės gali nukreipti prieš kitas mažąsias valstybes. Tuo tarpu užsienio politikoje didžiųjų galybių atžvilgiu jis prognozuoja gynybinių strategijų dominavimą mažųjų valstybių užsienio politikoje – kitaip tariant šliejimosi prie didžiųjų valstybių politiką.⁵³ Kari Hiepk-Odermann, išnaginėjusi daugelio tarptautinių santykių specialistų, tyrinėjančių mažų

⁵² Neumann, I., Gstöhl, S. Op. cit.

⁵³ Vital, D. *The Inequality of States*. Oxford: Oxford University Press, 1967. P. 134.

valstybių užsienio politiką, veikalus, pateikia tokį galimų mažų valstybių užsienio politikos veiksmų sąrašą: užsienio politikos orientavimas į specifinį regioną, pasyvus dalyvavimas pasaulio politikoje, aktyvus dalyvavimas daugiašalėse tarptautinėse organizacijose, neutraliteto laikymasis, aljansų sudarymas (kas lemia atsirandančią priklausomybę nuo didžiųjų valstybių dėl apsaugos ar resursų būtinybės), užsienio politikos resursų orientavimas saugumo užsitikrinimui, bendradarbiavimas su galingiausiomis tarptautinės sistemos valstybėmis, siekiant išvengti konflikto.⁵⁴ Apibendrinus tarptautinių santykių specialistų pastebėjimus dėl galimos mažųjų valstybių užsienio politikos, teigtina, jog santykiuose su didžiosiomis galybėmis mažosios valstybės turi keletą pasirinkimų: bandyti mažinti priklausomybę nuo didžiųjų galybių arba priešingai – prie jų šlietis, sudaryti su jomis aljansus, taip siekiant užsitikrinti saugumą bei kompensuoti tam tikrų resursų trūkumą.

Tuo tarpu didžiosios galybės gali turėti savų interesų santykiams su mažosiomis valstybėmis palaikyti. Amry Vandebosch teigimu, didžiosioms galybėms mažosios valstybės gali būti naudingos tiek kaip tam tikra buferio zona, tiek kaip būdas balansuoti stipresnės valstybės galią.⁵⁵ Insu Choi dar išskiria tokį galimą mažųjų valstybių vaidmenį kaip „klientės“.⁵⁶ Buferinė valstybė yra apibrėžiama kaip maža nepriklausoma valstybė, išsidėsčiusi tarp dviejų ar daugiau didžiųjų galybių.⁵⁷ Tad mažosios valstybės didžiosioms galybėms gali būti naudingos, nes užkerta kelią netikėtiems kitų didžiųjų galybių veiksams. Valstybės „klientės“ siekia ekonominės ir karinės pagalbos iš didžiosios valstybės mainais siūlydamos galimybę jų teritorijoje įkurti karines bazines, lojalumą ir pozicijos rėmimą tam tikru klausimu tarptautiniuose santykiuose.⁵⁸ Martin Wight teigimu, mažosios valstybės, esančios strategiškai svarbioje padėtyje gali padėti tam tikrai didžiajai valstybei balansuoti galią.⁵⁹ Tad mažosios valstybės didžiosioms galybėms gali būti naudingos visų pirma dėl savo geopolitinės padėties (ir tokiu būdu būdamos buferinių valstybių ar balansuotojų vaidmenyje), taip pat remdamos didžiųjų valstybių sprendimus tarptautiniuose santykiuose.

Apibendrinant klasikinio realizmo teorijos nuostatas teigtina, jog akcentuodama valstybes kaip pagrindinius tarptautinių santykių veikėjus, anarchišką tarptautinės sistemos prigimtį ir valstybių kovą dėl galios kaip svarbiausią tarptautinių santykių aspektą, ši tarptautinių santykių teorija teigia, jog valstybių užsienio politika, skiriasi priklausomai nuo jų

⁵⁴ Hiepk-Odermann, K. *Latvian-American Relations In The 20th Century. The Study Of A Great Power And A Small State*. Disertacija, Apginta Freie Universitete Berlyne. 2009. P. 55-56.

⁵⁵ Vandebosch, A. The Small States in International Politics and Organization. *The Journal of Politics*, Vol. 26, No. 2, May, 1964. Rasta: <http://www.jstor.org/stable/2127598>; žiūrėta 2012 04 01.

⁵⁶ Choi, I. *Small States and the Balance of Power*. Naval Postgraduate School, 1995. P. 19.

⁵⁷ Chay, J., Ross, Th. *Buffer States in World Politics*. Boulder; Westview Press, 1986. P.233

⁵⁸ Choi, I. Op. cit. P. 21.

⁵⁹ Wight, M. *Power Politics*. Ed. by Hedley Bull and Carstern Holbraad. New York; Holmes & Meier, 1978. P. 161.

pačių ir kitų valstybių turimos galios. Didžiosios galybės gali rinktis tarp *status quo* ir imperialistinės politikos, tuo tarpu mažosios valstybės, būdamos didžiųjų ir vidutinių galybių politikos objektais, gali bandyti laikytis neutraliteto, mažinti priklausomybę nuo kitų galybių arba priešingai – didinti didžiųjų ir vidutinių galybių susidomėjimą mažomis valstybėmis ir tokiu būdu bandyti užsitikrini savo saugumą. Sulaikymo ir įtraukimo strategijos dėl pagrindinio tikslo, kuriam įgyvendinti yra skirtos – subalansuoti galią – yra *status quo* politikos dalis.

1.2. Sulaikymo strategijos koncepcija

Žodis „Containment“ bendriausia prasme reiškia sulaikymą, suvaržymą, sutramdymą. Tarptautinių santykių plotmėje „sulaikymas“ apibūdina užsienio politikos strategiją, kurią vykdė JAV Šaltojo karo laikotarpiu.⁶⁰ Tad sulaikymo strategija – tai galios balansavimo strategija, skirta priešininko įtakos plitimui tarptautinėje arenoje apriboti.

Sulaikymas daugelį amžių buvo svarbi politikos priemonė (pavyzdžiui, reformacijos laikotarpiu Katalikų bažnyčia bandė sulaikyti reformacijos ir Martyno Liuterio idėjų plitimą; XVIII a. Europos monarchinės valstybės siekė sulaikyti laisvės ir lygybės idėjas, kilusias iš Didžiosios Prancūzų revoliucijos (1789-1794 m.)), tačiau tarptautiniuose santykiuose pati „sulaikymo“ sąvoka atsirado ir sulaikymo strategijos koncepcija formuoti pradėta tik Šaltojo karo laikotarpiu, kai sulaikymo strategiją JAV ėmė taikyti santykiuose su Sovietų Sąjunga. Sulaikymo strategijos sąvoką tarptautinių santykių kontekste pirmasis pavartojo ir šios strategijos pagrindus formuoti pradėjo JAV diplomatas George F. Kennan 1946 m. telegramoje apibūdindamas JAV strategiją kovojant su SSRS ekspansionizmo keliamo grėsme po 2-ojo Pasaulinio karo.⁶¹ JAV prezidento H. Truman administracijos pareigūnai Freeman Mathews, Clare Clifford, Dean Acheson toliau plėtojo G. F. Kennan idėjas ir pritaikė jas JAV užsienio politikos praktikai.

Atsižvelgiant į tai, jog sulaikymo strategijos koncepcija buvo pradėta formuoti JAV užsienio politikos praktiku, ji neturėjo stipraus teorinio lygmens. Nuo sulaikymo strategijos formavimo ir naudojimo pradžios 1946 m. jos koncepcinės nuostatos buvo nukreiptos strategijos naudojimą JAV santykiuose su SSRS, pagrindinį dėmesį skiriant sulaikymo strategijos instrumentams ir rekomenduotiniams regionams, kuriuose ši strategija turėtų būti taikoma, ir nekvestionuojant kitų galimų strategijos naudojimo situacijų, išskyrus santykius su SSRS. Vis dėlto, remiantis sulaikymo strategijos pradininkų idėjomis, galima išskirti ir universalius, šiuolaikinei užsienio politikai pritaikomus strategijos bruožus.

⁶⁰ Containment. Project of the Nuclear Age Peace Foundation. Rasta: <http://www.nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/history/cold-war/strategy/strategy-containment.htm>; žiūrėta 2012 01 01.

⁶¹ Krieger, J. *The Oxford Companion to Politics of the World*. - Oxford University Press, 1993. P. 191.

1.2.1. G. F. Kennan sulaikymo strategijos idėjos

JAV diplomatas George F. Kennan laikomas sulaikymo strategijos pradininku – šis asmuo pirmasis atidžiai išanalizavo Sovietų Sąjungą kaip tarptautinių santykių veikėją ir grėsmę JAV, pasiūlė JAV santykiuose su SSRS naudoti sulaikymo strategiją, apibrėžė šios strategijos instrumentus ir taikymo lauką taip padarydamas pradžią sulaikymo strategijos koncepcijos formavimuisi ir tolesnei jos evoliucijai. G. F. Kennan sulaikymo strategijos idėjas apibendrina keletas šaltinių. Pirmą kartą idėjas dėl sulaikymo strategijos jis išdėstė iš JAV ambasados Maskvoje išsiųstoje „Ilgojoje telegramoje“ (angl. *The Long Telegram*) 1946 m. vasario 22 d., jas pakartojo ir praplėtė straipsnyje „Sovietų elgesio šaltiniai“ (angl. *The Sources of Soviet Conduct*), išspausdintame žurnale „Foreign Affairs“ 1947 m. liepą bei Čikagos universiteto studentams skaitytose paskaitose.

Požiūriui į SSRS ir jos kaip grėsmės vertinimui G. F. Kennan skyrė daugiau dėmesio nei bet kuris kitas JAV valstybės pareigūnas ar sulaikymo strategijos ekspertas. G. F. Kennan dokumentai rodo, jog šis JAV diplomatas SSRS vertino visų pirma kaip politinę ir ideologinę, o ne karinę grėsmę. Kariniu požiūriu G. F. Kennan SSRS traktavo kaip silpnesnę tarptautinės sistemos veikėją: „palyginus su Vakarų pasauliu kaip vienetu, sovietai vis dėlto yra silpnesnė jėga.“⁶² Nors G. F. Kennan SSRS karinių pajėgumų sferoje nuvertino, jo dokumentai rodo, jog kaip grėsmę JAV Sovietų Sąjungą jis vis dėlto traktavo labai rimtai. 1946 m. „Ilgojoje telegramoje“ galima aptikti tokį, šį faktą patvirtinantį G. F. Kennan teiginį: „problema, kaip susidoroti su šia jėga [t.y. SSRS] yra, be abejonės, didžiausias iššūkis, su kuriuo mūsų [t.y. JAV] diplomatija kada nors yra susidūrusi.“⁶³ G. F. Kennan nuomone, SSRS siekė ekspansijos tiek ideologinėje, tiek geopolitinėje plotmėje ir buvo pasirengusi sutelkti visus savo resursus šiam tikslui pasiekti. JAV diplomatas perspėjo, jog SSRS valdžia siekia pakeisti tuometinį *status quo* ir perdalyti galią tarptautinėje arenoje pasinaudodama komunizmo ideologija (ją diplomatas pavadino „piktybiniu parazit“) ⁶⁴ kaip priemone ekspansiniams siekiams pateisinti – t.y. politinėmis bei ideologinėmis, bet ne karinėmis priemonėmis, su kuriomis JAV, ko gero, būtų greičiau bei lengviau susidorojusi, nes tuo metu turėjo ženklų karinį pranašumą. G. F. Kennan perspėjo, jog iš SSRS reikėjo tikėtis bandymų silpninti kapitalistines valstybes, gilinant konfliktus tarp jų. Jis perspėjo, jog SSRS pastangos didinti savo galią bus nukreiptos į jos kaimynus – Iraną, Turkiją, taip pat SSRS stengsis išnaudoti JTO minėtiems tikslams, silpninti Vakarų valstybių įtaką pokolonijinėje erdvėje ir taip sukurti galios vakuumą, kurį galėtų užimti komunizmas, taip pat dės pastangas įsigalėti strateginiuose taškuose, kuriuos naudodama galėtų

⁶² Kennan, G. “The Long Telegram” from Moscow. 1946, February 22. The National Security Archive. Rasta: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>; žiūrėta 2012 01 03

⁶³ Ten pat.

⁶⁴ Ten pat.

priešintis Vakarų galios centrums – Vokietijoje, Argentinoje, Vidurio Rytų valstybėse.⁶⁵ Vis dėlto G. F. Kennan nemanė, kad Sovietų Sąjunga galėtų pradėti karą saviems tikslams pasiekti ir buvo įsitikinęs, jog JAV yra pajėgi neutralizuoti SSRS kaip grėsmę.

G. F. Kennan pabrėžė, kad JAV į SSRS turėtų žiūrėti kaip į varžovę, o ne kaip į partnerę, nes artimoje ateityje jokia politinė draugystė tarp SSRS ir JAV, jo įsitikimu, nėra įmanoma. G. F. Kennan buvo pirmasis, kuris pasiūlė taikyti sulaikymo strategiją JAV užsienio politikoje. Kovoiant su ekspansiniais SSRS siekiais G. F. Kennan patarė naudoti „ilgalaikę, kantrią, bet ryžtingą ir budrią sulaikymo strategiją.“⁶⁶ Jo teigimu, sulaikymo strategija turėtų būti nukreipta ne prieš karinę SSRS grėsmę, nes sovietai, anot G. F. Kennan, neturėjo pastovių (nustatytų) planų, bet prieš ideologinę SSRS įtaką pasaulyje, nes „rusai suprato, kokios pažeidžiamos yra liberalios demokratijos visuomenės propagandos technikų panaudojimui.“⁶⁷

Strategijos taikymo instrumentai. G. F. Kennan įsitikinimu, SSRS pasitrauks iš konfrontacijos, jei JAV turės pakankamai galios ir parodys, jog yra pasirengusi ją panaudoti.⁶⁸ „Ilgojoje telegramoje“ ir straipsnyje „*Foreign Affairs*“ žurnale G. F. Kennan aiškiai nepasakė, kokias būtent sulaikymo strategijos priemones jis rekomendavo naudoti, bet užsiminė, jog JAV turėtų aktyviau kovoti su SSRS skleidžiama propaganda (komunistinėmis idėjomis) – skleisti savo pasaulio viziją, nes, anot diplomato, jeigu JAV neišnaudos šios galimybės, tai „rusai tikrai tai padarys“.⁶⁹ Vėliau, 1948 m. pabaigoje G. Kennan nurodė tris žingsnius SSRS keliamai grėsmei sulaikyti: 1. Galios balanso atkūrimas skatinant tautų, kurioms grėšė pavojus iš SSRS, pasitikėjimą (teikiant ekonominę ir politinę paramą). 2. SSRS galios plėsti įtaką pasaulyje mažinimas išnaudojant įtampą tarp Maskvos ir tarptautinio komunistų judėjimo (JAV karinių pajėgų išlaikymas strateginiuose taškuose, Vakarų Europos ekonominė rekonstrukcija). 3. Sovietų požiūrio į tarptautinius santykius pakeitimas (darant spaudimą SSRS).⁷⁰

G. F. Kennan idėjos dėl sulaikymo strategijos bendrame sulaikymo strategijos koncepcijos kontekste išskirtinės tuo, jog, atsižvelgdamas į SSRS keliamos grėsmės unikalumą (nekarinę, o ideologinę grėsmę) – jis pataria atkreipti dėmesį ir į savos visuomenės stiprinimą. Norėdama užkirsti kelią komunizmui, pasak diplomato, JAV visų pirma turėtų išspręsti vidines problemas, šviesti kitas tautas ir imtis tik tokių priemonių, kad jas naudodama netaptų tokia, kaip tie, su kuriais kovoja.⁷¹

⁶⁵ Kennan, G. “The Long Telegram” from Moscow. 1946, February 22. The National Security Archive. Rasta: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>; žiūrėta 2012 01 03

⁶⁶ X (G. F. Kennan), The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*, 1947, July. Rasta: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>; žiūrėta 2012 01 03

⁶⁷ Gaddis, J. L. *Strategies of Containment*. Oxford University Press, 1982. p. 35.

⁶⁸ Kennan, G. *Memoirs*. Boston: Little, Brown, 1972. P. 596.

⁶⁹ Kennan, 1946, Op. cit.

⁷⁰ Gaddis, J. L. Op.cit. P. 36-49.

⁷¹ Kennan, 1946, Op. cit.

Strategijos taikymo regionai. G. F. Kennan nurodė konkrečius regionus, į kuriuos JAV turėtų atkreipti dėmesį taikydama SSRS sulaikymo strategiją. Anot G. F. Kennan, pagrindinis JAV tikslas – neleisti SSRS susivienyti su kitais galios centrais, kurių jis nurodė keturis (be JAV) – tai Vokietija ir Europa, Rusija, Japonija, Britų salos. Pasak diplomato, JAV saugumas priklausė nuo to, ar JAV sugebės užkirsti kelią priešininko įtakos plitimui Europoje. G. Kennan ypač bijojo, kad SSRS nesusivienytų su Vokietija, todėl pasisakė už Vokietijos integravimą į Vakarų valstybių bendruomenę. G. Kennan taip pat rėmė Marshallo planą, nes taip buvo stiprinama Vakarų Europa. Japonijoje G. Kennan rekomendavo okupacinę politiką transformuoti į pagalbos teikimą – t.y. buvusius priešininkus paversti sąjungininkais.⁷² G. Kennan pripažino, jog JAV interesai neapsiriboja anksčiau išvardintais galios centrais – JAV svarbu turėti priėjimą prie industrinės galios centrų, žaliavų šaltinių, gynybinių taškų, todėl JAV taip pat svarbios yra Viduržemio jūros bei Vidurio Rytų šalys, Filipinai, šalys, besiribojančios su Atlanto vandenynu.⁷³ Galima pastebėti, jog G. F. Kennan rekomendavo atkreipti dėmesį į tuos regionus, kuriuose bandė įtaką plėsti ir SSRS.

Apibendrinant G. F. Kennan sulaikymo strategijos idėjas ir bandant jose išskirti universalius, šiuolaikinei užsienio politikai galimus pritaikyti bruožus, galima teigti, jog sulaikymo strategija taikytina santykiuose su imperialistinę užsienio politiką vykdančiomis valstybėmis pasitelkiant tiek švelniąją galią, tiek karinės jėgos demonstravimą (neteikiant prioriteto šiam strategijos instrumentui). Taip pat – ekonominės ir politinės paramos teikimą. Atsižvelgiant į tai, jog, pasak G. F. Kennan, JAV turėtų neleisti valstybei priešininkei susivienyti su kitais galios centrais, stengtis turėti priėjimą prie gamtinių žaliavų ir neleisti plisti valstybės priešininkės įtakai, strategijos taikymo perimetras turėtų keistis priklausomai nuo išvardintų faktorių.

1.2.2. H. F. Matthews sulaikymo strategijos idėjos

Sulaikymo strategijos koncepcijos kontekste ne mažiau svarbus yra ir Freeman Matthews, kuris ėjo JAV Valstybės departamento Europos reikalų padalinio vadovo pareigas 1944-1947 m., indėlis – jis sulaikymo strategijos koncepcijai suteikė konkretumo, pateikė rekomendacijų, kaip ją efektyviau, jo požiūriu, įgyvendinti JAV užsienio politikos praktikoje. H. F. Matthews sulaikymo strategijos idėjos buvo išdėstytos 1946 m. balandžio 1 d. jo parengtame memorandume.

Požiūris į SSRS ir jos kaip grėsmės vertinimas. H. F. Matthews pateiktas SSRS reflektavimas yra panašus į G. F. Kennan. H. F. Matthews, kaip ir G. F. Kennan, akcentavo

⁷² Leffler, M. Remembering George Kennan. Lessons for Today? *United States Institute for Peace*, December 2006. Rasta: <http://www.usip.org/files/resources/SRdec06.pdf>; žiūrėta 2012 01 03.

⁷³ Gaddis, J. L. Op.cit. P. 30-31.

SSRS keliamą grėsmę galios balansui tarptautinėje sistemoje – įvardijo Sovietų Sąjungą kaip pagrindinę grėsmę JAV, ir pabrėžė būtinybę sulaikymo strategiją JAV užsienio politikoje padaryti vyraujančia. H. F. Matthews pabrėžė, jog SSRS nesutarimus su JAV reikia traktuoti kaip nuo sovietų sistemos neatsiejamą dalyką.⁷⁴ Tokiu būdu ši H. F. Matthews pastaba užkerta kelią bet kokiam JAV užsienio politikos SSRS atžvilgiu sušvelnėjimui, nes JAV ir SSRS priešpriešą laiko užprogramuota pačioje SSRS prigimtyje. Tad vienintelė išeitis, anot šio tarptautinių santykių specialisto, sovietų sistemą sunaikinti ir stabdyti sovietų įtakos plitimą už SSRS ribų, nes, sekant H. F. Matthews logika, sovietų įtakos plitimas tarptautinėje arenoje yra tolygus priešpriešos JAV plitimui.

Strategijos taikymo regionai. 1946 m. memorandume H. F. Matthews nurodė ir konkrečius regionus bei šalis (kaip ir G. F. Kennan), kuriems kelia grėsmę SSRS įtakos plitimas: tai yra Rytų, Vidurio ir Pietryčių Europa, Skandinavija, Suomija, Iranas, Irakas, Turkija, Afganistanas, Mandžiūrija.⁷⁵ Atsižvelgiant į tai, jog daugumoje H. F. Matthews akcentuotų regionų XX a. 5 deš. buvo stipri komunizmo ir /ar SSRS įtaka, galima teigti, jog sulaikymo strategijos turėtų būti taikoma tose teritorijose, kuriose yra grėsmė prarasti įtaką.

Strategijos taikymo instrumentai. Šio JAV Valstybės departamento pareigūno siūlomos SSRS sulaikymo strategijos priemonės yra labai konkrečios. H. F. Matthews teigimu, realizuojant SSRS sulaikymo strategiją, Maskvą reikia įtikinti „visų pirma diplomatinėmis priemonėmis ir, blogiausiu atveju, karine jėga, kad dabartinis jos užsienio politikos kursas tegali atvesti Sovietų Sąjungą į katastrofą.“⁷⁶ Tad H. F. Matthews siūlė platų sulaikymo strategijos instrumentų spektrą, ypatingą dėmesį skirdamas karinės jėgos naudojimui (patarė į kovą su SSRS įjungti visas JAV karinių pajėgų rūšis) bei pabrėždamas sąjungininkų svarbą. Atsižvelgdamas į tai, jog, pasak jo, SSRS yra pranašesnė sausumoje, o JAV – jūroje ir ore, H. F. Matthews patarė karinę jėgą prieš SSRS naudoti tik tuose Europos bei Azijos regionuose, kur Sovietų Sąjungai įmanoma pasipriešinti „JAV potencialių sąjungininkų jūrų laivyno, desanto bei oro pajėgų galia.“⁷⁷

H. F. Matthews savo siūlytame SSRS sulaikymo strategijos variante ypatingą dėmesį skyrė D. Britanijai, kaip geriausiam variantui iš potencialių JAV sąjungininkų kovoje su SSRS. H. F. Matthews įsitikinimu, D. Britanija galėjo pasitarnauti JAV, atlikdama balansuotojo vaidmenį Europoje ir neleisdama įsivyrauti šiame strategiškai svarbiame regione, kuriame įtakos

⁷⁴ H. F. Matthews memorandum „Political Estimate of Soviet Policy for Use in Connection with Military Studies“. 1946 04 01. *Foreign Relations, United States*. 1946. T. I. P. 1169.

⁷⁵ Kissinger, H. *Diplomatija*. Vilnius: Pradai, 2003. P. 436.

⁷⁶ Ten pat, p. 436.

⁷⁷ H. F. Matthews memorandum „Political Estimate of Soviet Policy for Use in Connection with Military Studies“. 1946 04 01. *Foreign Relations, United States*. 1946. T. I. P. 1169

siekė ir SSRS. Todėl, pasak H. F. Matthews, „reikia, kad Jungtinė Karalystė ir toliau liktų pagrindinė Europos ekonominė ir karinė galiūnė.“⁷⁸

Dar vienas H. F. Matthews memorandumė išsakytas patarimas – veikti tik su JTO pritarimu (t.y. nesiimti vienašališkų veiksmų). Ko gero, tokį patarimą JAV užsienio politikos formuotojams sąlygojo ankstesnė pasiūlymų logika – sąjungininkų būtinybė (ar bent jau naujų priešininkų neįgijimas). Vis dėlto H. F. Matthews neįžvelgė, kad jo paties iškelta sąlyga dėl būtino JTO pritarimo kariniams veiksams sunkiai įgyvendinama, nes pati SSRS buvo JTO Saugumo Tarybos narė ir turėjo veto teisę. Technškai sunkiai realizuojamas buvo ir jo pasiūlymas naudoti karinę jėgą strategiškai svarbiuose regionuose – JAV pajėgos nebūtų galėjusios pasiekti nei vieno iš nurodytų regionų ar šalių.

Nepaisant to, H. F. Matthews indėlis į sulaikymo strategijos koncepciją formavimąsi ir JAV užsienio politikos formavimą yra ženklus, nes atkreipė dėmesį į strategiškai svarbius regionus (nebūtinai pasiekiamus karine jėga – galima imtis kitokių užsienio politikos priemonių įtakai juose plėsti ir SSRS įtakai juose riboti), į konflikto tarp JAV ir sovietų sistemų neišvengiamumą, potencialius JAV sąjungininkus (kurie, kaip parodė istorija, buvo teisingai parinkti).

Taikant H. F. Matthews sulaikymo strategijos idėjas šiuolaikinėje užsienio politikoje teigtina, jog sulaikymo strategija turėtų būti naudojama prieš imperialistinę užsienio politiką vykdančią valstybę (kaip Šaltojo karo laikotarpiu – SSRS), pasitelkiant įvairius užsienio politikos instrumentus, bet prioritetą teikiant kariniams strategijos instrumentams ir sąjungininkų pritraukimui (ypatingas dėmesys – D. Britanijai).

1.2.4. C. Clifford sulaikymo strategijos idėjos

Dar vienas asmuo, turėjęs ženklios įtakos sulaikymo strategijos koncepcijos formavimuisi, buvo JAV Baltųjų rūmų specialusis patarėjas Clarc Clifford, šias pareigas ėjęs 1946-1950 m.: jis pateikė naujų minčių dėl SSRS kaip tarptautinės arenos veikėjos traktavimo (apie kurį pirmasis prabilo G. F. Kennan, o vėliau H. F. Matthews), detaliau apibūdino galimus sulaikymo strategijos instrumentus, naujai įvertino JAV strategiškai svarbius regionus ir buvo pirmasis, prabilęs apie tai, jog įgyvendinant sulaikymo strategiją santykiuose su SSRS nereikia atmesti branduolinio ginklo panaudojimo galimybes. C. Clifford patarimai dėl JAV užsienio politikos kurso santykiuose su tuometine Sovietų Sąjunga buvo išdėstyti 1946 m. rugsėjo 24 d.

⁷⁸ H. F. Matthews memorandum „Political Estimate of Soviet Policy for Use in Connection with Military Studies“. 1946 04 01. *Foreign Relations*, United States. 1946. T. I. P. 1170.

paruoštame slaptame raporte prezidentui Harry Truman bei prie jo pridėtame memorandumė „Amerikiečių santykiai su Sovietų Sąjunga“.⁷⁹

Požiūris į SSRS ir jos kaip grėsmės vertinimas. Tuometiniam JAV prezidentui paruoštame memorandumė SSRS užsienio politikos vertinimui C. Clifford, kaip ir G. F. Kennan, skyrė daug dėmesio. Vertindamas SSRS kaip tarptautinių santykių veikėją ir jos užsienio politiką C. Clifford perėmė nemažai G. F. Kennan minčių (kai kuriose memorandumo vietose, pavyzdžiui 5-6 puslapiuose⁸⁰, jis netgi cituoja G. F. Kennan): akcentavo neigiamą SSRS požiūrį į kapitalistines šalis, situacijos už SSRS sienų nežinojimą, istorinių aplinkybių įtaką SSRS antagonizmui, SSRS rengimąsi konfliktui su Vakarų valstybėmis ir poreikį didinti savo galią, panašiai kaip ir G. F. Kennan vertino SSRS galios požiūriu. C. Clifford, kaip ir G. F. Kennan, tvirtino, jog tuometiniai SSRS vadovai buvo įsitikinę, jog konfliktas tarp SSRS ir kapitalistinio Vakarų pasaulio yra neišvengiamas, pabrėžė, kad toks SSRS nesaugumo jausmas yra paveldėtas iš praeities, akcentavo, jog SSRS įsitikinimas, jog kapitalistinės šalys rengiasi ją užpulti, „nėra paremtas objektyvia situacijos už Rusijos sienų analize.“⁸¹ SSRS kaip grėsmę JAV C. Cliffordas taip pat vertino panašiai kaip G. F. Kennan: įspėjo, jog SSRS buvo pavojinga, siekė didinti savo galią, tačiau vis dėlto galios požiūriu buvo silpnesnė nei Vakarų valstybės (bent jau artimiausiu metu): „Vakarų valstybės vis dar yra per stiprios (SSRS), SSRS vis dar yra per silpna“.⁸²

Kaip ir G. F. Kennan bei H. F. Matthews, C. Clifford tuometinėje tarptautinėje arenoje susiklosčiusioje situacijoje išvelgė pavojų JAV dėl didėjančių SSRS ambicijų perdalyti galią tarptautinėje sistemoje bei jų įgyvendinimo – tai rodo jo teiginiai 1946 m. raporte, jog SSRS siekia užkariauti pasaulį, pasinaudodama karine jėga bei ardomąja veikla. C. Clifford netgi tikino, jog susiklosčius tokiai situacijai JAV turi ruoštis globaliniam karui.⁸³ Tokie, ir ypač pastarasis, šio JAV pareigūno teiginiai rodo, jog C. Clifford SSRS vertino kaip labai rimtą bei JAV pavojingą varžovą, turintį ambicijų plėsti įtaką globaliu mastu bet kokiomis priemonėmis.

Nors C. Clifford dokumentuose išsakytuose pastebėjimuose dėl SSRS kaip tarptautinių santykių veikėjo nemažai minčių, atrodo, yra perimta iš G. F. Kennan, C. Clifford sulaikymo strategijos koncepciją papildė ir naujomis idėjomis. Pripažindamas SSRS kaip rimtą grėsmę

⁷⁹ Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946 // (Sud.) Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 66-68.

⁸⁰ "American Relations With The Soviet Union", September 24, 1946; Report by Clark Clifford, American Relations With The Soviet Union; Subject File; Conway Files; Truman Papers. Rasta: <http://www.trumanlibrary.org/4-1.pdf>; žiūrėta 2012 01 02.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Ten pat, p. 8, 72.

⁸³ Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946// (Sud.) Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 68.

JAV, kuri siekia didinti savo galią ir ruošiasi konfliktui su Vakarų valstybėmis, C. Clifford tikino, jog tuo pat metu SSRS stengiasi atidėti šį neišvengiamą, SSRS lyderių manymu, konfliktą, nes norėjo tinkamai pasiruošti „susidūrimui su Vakarų demokratijomis.“⁸⁴ C. Clifford taip pat postulavo, jog su SSRS vadovybe niekada nebus įmanoma sutarti (dėl komunistinės ideologijos), todėl JAV neturėtų daryti jokių nuolaidų SSRS, nes tai bus suprasta kaip JAV silpnumo ženklas.⁸⁵ Tokie C. Clifford pastebėjimai rodo, jog vienintelis, jo įsitikinimu, patikimas būdas neutralizuoti SSRS kaip grėsmę visiems laikams – pakeisti joje vyraujančią ideologiją (pagrindinis priešas ideologija, o ne valstybė) ir tikinti SSRS, jog Vakarų valstybės yra galingesnės, kad konfliktas būtų atidėtas (jeigu SSRS ryžtųsi kariniams veiksams).

Strategijos taikymo regionai. C. Clifford SSRS vertinimas ir perspėjimas dėl galimo totalinio karo, ko gero, padarė įtaką ir jo rekomendavimui SSRS sulaikymo strategiją realizuoti globaliu mastu. Dokumentuose C. Clifford įvardina JAV strategiškai svarbius regionus – Vakarų Europa, Vidurio Rytai, Japonija (kaip ir G. F. Kennan, F. Matthews), Kinija pabrėždamas, jog šias valstybes ir regionus svarbu išlaikyti suvienytas ir ekonomiškai stabilias.⁸⁶ Tačiau šalia to 1946 m. raporte C. Clifford taip pat pareiškė, jog siekdama sulaikyti SSRS ekspansiją JAV turėtų ginti „visas demokratines šalis, kurioms SSRS vienaip ar kitaip kelia grėsmę arba pavojų“⁸⁷ – tad, lyginant su ankstesniais JAV pareigūnais, prisidėjusiais prie sulaikymo strategijos koncepcijos formavimo, išplėtė sulaikymo strategijos taikymo perimetrą. Viena vertus, C. Clifford pasiūlyta globali SSRS sulaikymo strategija buvo naujovė sulaikymo strategijos koncepcijoje ir buvo ne kartą realizuota JAV prezidentų administracijų užsienio politikoje (H. Truman, Jimmy Carter, Ronald Reagan prezidentavimo metu). Kita vertus, C. Clifford pasiūlyta globalaus sulaikymo strategijos koncepcija buvo nekonkreči jos įgyvendinimo perimetro atžvilgiu. Tiesa, sulaikymo strategijos apribojimą C. Clifford teiginiuose galima rasti – jis mini būtent demokratines valstybes, tad strategiškai svarbiausi regionai JAV vis dėlto galėtų būti traktuojama Vakarų Europa. Tačiau, kaip pastebi Henry Kissinger, tai galėjo būti mandagybė, taikoma bet kuriai grasomai teritorijai.⁸⁸ Tad C. Clifford idėja praplėtė sulaikymo strategijos koncepciją taikymo vietas atžvilgiu, bet kiek tai pasitarnavo JAV užsienio politikos formavimui, įvertinti sudėtinga, nes siūlymas dėl sulaikymo strategijos taikymo arealo buvo nekonkretus.

⁸⁴ Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946 // (Sud.) Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 9.

⁸⁵ Ten pat, p. 72

⁸⁶ Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946 // (Sud.) Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 72, 76

⁸⁷ Ten pat. p. 67.

⁸⁸ Kissinger, H. Op. cit. p. 437.

Strategijos taikymo instrumentai. Ko gero, ypač rimtas SSRS kaip grėsmės traktavimas, atkreipiant dėmesį į jos karinį potencialą, padarė įtaką ir C. Clifford rekomenduojamiems SSRS sulaikymo politikos instrumentams. Jeigu H. F. Matthews pabrėžė platų sulaikymo strategijos instrumentų spektrą, tai C. Clifford 1946 m. rugsėjo raporte teigė, jog „pagrindinis dalykas, kuris galės sulaikyti sovietus nuo Jungtinių Valstijų ar kitų mūsų saugumui gyvybiškai svarbių pasaulio vietų puolimo, bus mūsų šalies karinė galia“.⁸⁹ C. Clifford nurodė ir konkrečius sulaikymo strategijos instrumentus – jo pateiktame raporte galima aptikti tokias rekomenduotinas karines priemones kaip karinio arsenalo tobulinimas, karinių pajėgumų didinimas (ypač akcentavo karinę aviaciją), karinių bazių ruošimas užsienyje.⁹⁰ C. Clifford neatmetė būtinybės panaudoti branduolinius ir biologinius ginklus teigdamas, kad „JAV turi būti pasirengusi atominiam ar biologiniam karui, jeigu reikės.“⁹¹ Jis pasisakė prieš bet kokios JAV ginkluotės ribojimą, kol išliks SSRS agresijos tikimybė, nes, jo manymu, „karinės galios kalba yra vienintelė kalba, kurią supranta SSRS“.⁹² Tad užsienio politikos instrumentų atžvilgiu C. Clifford buvo „grynas“ realizmo atstovas.

C. Clifford nurodė ir kitas galimas sulaikymo strategijos įgyvendinimo priemones – ekonominė parama JAV strategiškai svarbioms valstybėms (prekybos susitarimai, paskolos, techninė pagalba), kova su SSRS ir komunistų skleidžiama propaganda (vakarietišku knygų ir filmų platinimas komunistinėse šalyse, turistų srautų skatinimas).⁹³ Tačiau C. Clifford nemanė, kad kiti potencialūs SSRS sulaikymo strategijos instrumentai bus tokie pat efektyvūs kaip karinės priemonės savo nuomonę grįsdamas idėja (beje, labai panašia į anksčiau išsakytą H. F. Matthews), kad JAV ir SSRS konfliktą sukėlė ne priešingi nacionaliniai interesai, o sovietų sistemos ydingumas bei sovietų vadovybės ydos.⁹⁴ Atrodo, jog tokia idėja visam JAV užsienio politikos kursui iškėlė sudėtingesnę uždavinį - C. Clifford požiūriu, JAV saugumo užtikrinimui vien galios balanso sukūrimo tarptautinėje sistemoje nepakako, JAV turėjo eiti dar toliau ir pakeisti pačią sovietų sistemą ar bent jau didžiąją dalį jos lyderių.

Apibendrinant 1946 m. rugsėjo raporte išsakytas C. Clifford idėjas dėl SSRS sulaikymo strategijos, galima teigti, jog šis JAV Baltųjų rūmų specialusis patarėjas sulaikymo strategijos koncepciją papildė siūlymu sulaikymo strategijos taikymo perimetrą išplėsti iki visos

⁸⁹ Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946 // (Sud.) Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 66.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ "American Relations With The Soviet Union", September 24, 1946; Report by Clark Clifford, American Relations With The Soviet Union; Subject File; Conway Files; Truman Papers. P. 74. Rasta: <http://www.trumanlibrary.org/4-1.pdf>; Žiūrėta 2012 01 02.

⁹² "Ten pat, p. 73.

⁹³ Ten pat, p. 75-76.

⁹⁴ Leffler, M. *A Predominance of Power. National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. California: Stanford University Press, 1992. P. 132.

tarptautinės arenos ir atsisakyti kitų užsienio politikos priemonių, išskyrus karines, kaip nepakankamai efektyvių, pasiūlė branduolinius ir biologinius ginklus padaryti sulaikymo strategijos instrumentais, paragino nesiderėti su SSRS ir nemažinti savo ginkluotės bei įtvirtino dar H. F. Matthews memorandume pasirodžiusią idėją, jog JAV-SSRS konfliktas kyla iš SSRS sovietinės sistemos ydų (t.y. konfliktas yra užkoduotas sovietinėje ideologijoje), todėl JAV pastangos turi būti nukreiptos, visų pirma, sovietinių režimų pakeitimui demokratiniais.

Šiuolaikinei užsienio politikai gali būti pritaikytos C. Clifford sulaikymo strategijos idėjos tiek dėl strategijos taikymo aplinkybių, tiek dėl regionų, kuriuose turėtų būti įgyvendinama strategija, ir dėl strategijos instrumentų. Remiantis C. Clifford, sulaikymo strategija kaip užsienio politikos priemonė yra naudinga santykiuose su imperialistine užsienio politiką vykdančiomis valstybėmis bei valstybėmis, kurių politinis režimas nesutampa su režimu, egzistuojančiu JAV, ir kurios savo įtakai tarptautinėje arenoje plėsti pasitelkia politines ideologijas, kurių nuostatos prieštarauja demokratijos principams. Atsižvelgiant į C. Clifford sulaikymo strategijos idėjas, teigtina, jog sulaikymo strategija taikytina globaliu mastu neteikiant prioriteto tam tikriems regionams (t.y. ji neturėtų būti selektyvi) ir naudojant visų pirma karinius strategijos instrumentus (pasitelkiant ir branduolinės ginkluotės faktorių).

1.2.4. D. Acheson sulaikymo strategijos idėjos

Didelę įtaką sulaikymo strategijos koncepcijos formavimui padarė ir Dean Acheson – JAV valstybės sekretorius, šias pareigas ėjęs 1949-1953 m. Jo indėlį į JAV užsienio politikos ir sulaikymo strategijos koncepcijos formavimą sudaro Sovietų Sąjungos sulaikymo strategijos taikymo susiejimas su nacionaliniais JAV interesais, karinių užsienio politikos instrumentų akcentavimas ir daug praktinių pasiūlymų dėl strategijos realizavimo.

Pastebėtina, kad šio JAV valstybės pareigūno prisidėjimas prie sulaikymo strategijos koncepcijos plėtojimo iš kitų sulaikymo strategijos ekspertų bendrame kontekste išsiskiria savo laipsnišku augimu: jeigu G. F. Kennan savo nuomonę dėl SSRS ir sulaikymo strategijos koncentruotai pateikė 1946 m. telegramoje, o tolimesnius pasiūlymus dėl JAV užsienio politikos kurso formulavo nekeisdamas pradinių nuostatų, H. F. Matthews savo idėjas pateikė viename dokumente - 1946 m. memorandume, C. Clifford - 1946 m. raporte, tai D. Acheson savo siūlymus dėl sulaikymo strategijos pateikė savo 1950 m. kalbose, jos atsispindėjo ir 1950 m. parengtoje JAV Nacionalinio saugumo tarybos (NST) ataskaitoje – t.y. nebuvo koncentruotos. Tai rodo, jog D. Acheson įtaką JAV užsienio politikos ir sulaikymo strategijos formavimui darė

neturėdamas išankstinių nuostatų SSRS atžvilgiu (kaip, pavyzdžiui, G. F. Kennan – ką pastebi Wilson Miscamble)⁹⁵, bet sekdamas tendencijas tarptautinėje arenoje.

Požiūris į SSRS ir jos kaip grėsmės vertinimas. Agresyvėjančios SSRS intensijos XX a. 5 deš. pabaigoje (SSRS pasigamino atominę bombą, vėliau - vandenilio bombą), ko gero, žymia dalimi prisidėjo prie to, jog D. Acheson Sovietų Sąjungą bei dėl jos užsienio politikos susiklosčiusią situaciją tarptautinėje arenoje vertino itin rimtai ar kartais net dramatiškai. D. Acheson teigimu, po 2-ojo Pasaulinio karo tarptautinėje arenoje susiklosčiusi situacija buvo nestabili ir kėlė grėsmę JAV, nes, anot šio JAV valstybės pareigūno, „po Romos ir Kartaginos laikų galia šioje žemėje dar niekada nebuvo šitaip poliarizavusis.“⁹⁶ Pagrindiniu veiksnium, ardančiu status quo tarptautinėje arenoje, D. Acheson laikė SSRS. Būtent iš SSRS jis išvelgė didžiausią pavojų JAV: SSRS jis traktavo kaip mirtinai JAV pavojingą priešininką ir teigė, kad JAV atsидūrė tokioje situacijoje, kai „gali pralaimėti net nepalėidusi šūvio“⁹⁷. JAV valstybės sekretorius SSRS keliamą grėsmę siejo ir su komunistiniu režimu SSRS (t.y. sovietų sistema), kas pavojų JAV darė neišvengiamą ir užprogramuotą SSRS prigimtyje (šiuo aspektu D. Acheson mintys panašios į išsakytas G. F. Kennan 1946 m. telegramoje bei C. Clifford idėjas): D. Acheson teigimu, komunistai, esantys SSRS valdžioje, veikia pagal daugeliui valstybių nepriimtinius principus – mano, kad „tikslas pateisina priemones“, kad „individo žmogiškasis orumas nėra svarbus valstybės interesams.“⁹⁸ Tad kitų JAV pareigūnų, kurie prisidėjo prie sulaikymo strategijos formavimo, kontekste, D. Acheson išsiskiria tuo, jog SSRS kaip grėsmę JAV traktavo rimčiausiai (G. F. Kennan, F. Matthews, C. Clifford įvertino pavojų iš SSRS, tačiau ją vis dėlto traktavo kaip galia neprilygstančią JAV).

Pabrėždamas pačios sovietinės sistemos keliamą pavojų ir akcentuodamas jos nepriimtinumą tarptautinei bendruomenei, D. Acheson tokiu būdu susiejo sulaikymo strategijos taikymą, kurią matė kaip vienintelę efektyvią priemonę kovoje su SSRS, su nacionaliniais JAV bei visos tarptautinės bendruomenės interesais. Anot D. Acheson, JAV kovodama su SSRS ekspansijos plėtra, taip darytų paslaugą ne tik sau, bet ir visam pasauliui – D. Acheson teigė: „Stiprindamos šalis, kurioms gresia sovietų ekspansija arba komunistų perversmas, Jungtinės Valstijos...gintų Jungtinių Valstijų saugumą – gintų pačią laisvę.“⁹⁹

Strategijos taikymo instrumentai. D. Acheson vizija dėl SSRS sulaikymo strategijos

⁹⁵ Miscamble, W. Rejected Architect and Master Builder: George Kennan. Dean Acheson and Postwar Europe. *The Review of Politics*, 1996, Vol. 58, No. 3. Rasta: <http://www.jstor.org/stable/1408008>; žiūrėta 2012 01 01,

⁹⁶ Jones, J. *The Fifteen Weeks (February 21-June 5, 1947)*. New York: Viking Press, 1955. P. 141.

⁹⁷“Total Diplomacy” to Strengthen United States Leadership for Human Freedom: Summary of Remarks by the Secretary of State. February 16, 1950. *American Foreign Policy. Basic Documents, 1950-1955*. Vol. I. New York: Arno Press, 1971. P. 6.

⁹⁸ Tensions Between the United States and The Soviet Union: Address by the Secretary of State. March 16, 1950. *American Foreign Policy. Basic Documents, 1950-1955*. Vol. II. New York: Arno Press, 1971. P. 1930.

⁹⁹ Jones, J. Op. cit. P. 141.

bendrame sulaikymo strategijos koncepcijos kontekste išsiskiria savo karingumu – ypač sulaikymo strategijos instrumentų srityje. Jeigu G. F. Kennan pasisakė už diplomatines priemones (nors 1946 m. telegramoje išsakytos idėjos jo amžininkų buvo suprastos klaidingai), o H. F. Matthews patarė karinę jėgą naudoti blogiausiu atveju, tai D. Acheson pozicija panaši į C. Clifford, akcentavusio karines priemones. Kaip rodo istorija, būtent D. Acheson vienareikšmiškas pasisakymas už SSRS sulaikymo strategijos projektavimą karine kryptimi padarė ženkliai įtaką JAV užsienio politikai – H. Truman administracija JAV valstybės sekretoriaus pareigas einant D. Acheson ženkliai padidino JAV karinį biudžetą. Nors pasisakymai už karinę jėgą yra būdingi D. Acheson per visą jo kaip JAV valstybės sekretoriaus karjerą (1949-1953 m.), JAV karinė strategija užsienio politikos kontekste buvo peržiūrėta ir kuriam laikui įtvirtinta 1950 m., kai buvo priimtas Nacionalinės saugumo tarybos (angl. *National Security Council, NSC*) dokumentas NSC-68. NSC-68, kurio atsiradimui D. Acheson padarė didelę įtaką, buvo siūloma sukurti JAV karinę jėgą, „žymiai pranašesnę nei visos kitos, esančios pasaulyje.“¹⁰⁰ Karinė jėga šiame dokumente buvo pabrėžiama kaip svarbiausias galios elementas ir turėjo „atgrasinti SSRS, jeigu įmanoma, nuo ekspansijos, ir to įveikti, jei būtina, riboto ar globalaus charakterio agresyvius sovietų veiksmus.“¹⁰¹ Iš NSC-68 dokumento susidaro įspūdis, jog D. Acheson neatmetė galimybės panaudoti ne tik konvencinės ginkluotės, bet ir branduolinių pajėgų, kas rodo SSRS kaip mirtinos grėsmės traktavimą ir rimtą nusiteikimą kovoje su tokia grėsme.

Tokia agresyvi SSRS sulaikymo strategija karinėmis priemonėmis, D. Acheson suvokimu, SSRS kaip grėsmės likvidavimui turėjo pasitarnauti keletu aspektų: 1. Blokuoti tolesnį SSRS įtakos plitimą; 2. Demaskuoti melagingas SSRS pretenzijas; 3. Apriboti SSRS įtaką; 4. Tokiu būdu paskatinti sovietinės sistemos griūtį, kad Kremlius būtų priverstas pakeisti savo elgseną ir paklusti visuotinai priimtiems tarptautiniams standartams.¹⁰² Tad galima teigti, jog D. Acheson pasirinkta į karinę sferą orientuota SSRS sulaikymo strategijos forma žymėjo G. F. Kennan išreikšto požiūrio į SSRS ir jo siūlyto JAV užsienio politikos instrumentų santykiuose su šia tarptautinių santykių veikėja vizijos atmetimą, kas vėliau atsispindėjo ir praktinėje JAV užsienio politikoje.

Strategijos taikymo regionai. Besikeičiančios tendencijos tarptautinėje arenoje, atrodo, darė įtaką ir JAV strategiškai svarbių regionų, kurie galėtų tapti SSRS sulaikymo strategijos realizavimo dalimi, išskyrimui. D. Acheson, kaip ir kiti sulaikymo strategijos koncepcijos formuotojai, tarp JAV strategiškai svarbių regionų visų pirma išskyrė Europą (ypatingą dėmesį

¹⁰⁰ National Security Council Paper 68 (NSC-68). April 1950. Valone, S. *Two Centuries of U.S. Foreign Policy. The Documentary Record*. Westport: Praeger, 1995. P. 127.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Ten pat, p. 132.

skirdamas Vokietijos situacijai ir NATO aljansui) bei taip pat nubrėžė taip vadinamą JAV gynybos perimetrą, nurodantį JAV strategiškai svarbių teritorijų arealą, kas buvo nauja sulaikymo strategijos koncepcijoje. Nors D. Acheson, kaip ir G. F. Kennan, buvo suinteresuotas SSRS įtakos apribojimu šiame regione, tačiau turėjo visiškai kitokią viziją nei G. F. Kennan, kaip tai turėjo būti padaryta. Jeigu G. F. Kennan pasisakė už Europos stiprinimą ir jos kaip tarptautinės sistemos veikėjos savarankiškumo didinimą (protegavo „Jungtinių Europos valstybių“ idėją), tai D. Acheson pasisakymai rodo, jog jis dėl Europos kaip stipraus ir savarankiško vieneto idėjos buvo skeptiškas ir norėjo išlaikyti tiesioginę JAV įtaką Europai. Kaip pastebi John Harper, D. Acheson buvo įsitikinęs, jog „europiečiais – ypač britais ir prancūzais – negalima pasitikėti ir jog Europos likimas buvo per daug svarbus, kad būtų paliktas pačių europiečių apsisprendimui.“¹⁰³ Tad viena vertus, D. Acheson pasisakė už Europos stiprinimą, kad būtų užskirtas kelias SSRS įtakos plitimui Europoje, tačiau taip pat nenorėjo, jog Europa sustiprėtų tiek, kad išsivaduočiau iš JAV įtakos. Kaip vieną iš būdų JAV įtakai Europoje palaikyti D. Acheson traktavo JAV karinių pajėgų palikimą Europoje, kas puikiai iliustruoja šio JAV valstybės pareigūno požiūrį į sulaikymo strategijos instrumentus (t.y. pasisakymą už karinių priemonių dominavimą JAV užsienio politikoje): pavyzdžiui, 1948 m. kovo 10 d. sakytoje kalboje D. Acheson teigė, jog „dabartiniu krizės laikotarpiu JAV turi likti ir liks Europoje.“¹⁰⁴ D. Acheson, kaip JAV valstybės sekretoriaus karjeroje, pastebimas jo didelis dėmesys Vokietijai, kas taip pat yra susiję su SSRS sulaikymo strategija. Ko gero, numatydama tikimybę, kad Vokietija gali atsidurti SSRS įtakos sferoje, D. Acheson pasisakė už tai, kad Vokietija būtų integruota į Vakarų valstybių bendruomenę ir struktūras, o ne tapti atskiru vienetu, nes tada ji atsidurtų situacijoje, kai „turės rinktis tarp Rytų ir Vakarų“.¹⁰⁵

Bendrame sulaikymo strategijos kontekste D. Acheson idėjos unikalios ir tuo, jog skyrė nemažai dėmesio Azijos regionui SSRS sulaikymo strategijos realizavime. Jis nubrėžė JAV gynybos perimetrą – JAV strategiškai svarbius regionus Azijoje – kurią brėžė nuo Aleutų salų, per Japoniją, Filipinus.¹⁰⁶ Paradoksalu, tačiau Pietų Korėja, kurią po pusės metų (1950 m. birželio 25 d.) užpuolė Šiaurės Korėja, pastūmėta SSRS, į minėtą gynybos perimetrą įtraukta nebuvo, kas iliustruoja D. Acheson įžvalgumo stoką.

D. Acheson į sulaikymo strategijos koncepciją įnešė tokius principus kaip karinės jėgos sulaikymo strategijoje įtvirtinimas (oficialiame dokumente), Europos kaip strategiškai svarbaus JAV regiono priklausomybės nuo JAV didinimas, JAV gynybos perimetro plėtra,

¹⁰³ Harper, J. *American visions of Europe : Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson*. New York: Cambridge university press, 1996. P. 294.

¹⁰⁴ Secretary of State Dean Acheson speech defining the perimeter in Asia. January 12, 1950. Merrill, D., Paterson, Th. Op.cit. P. 254.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Ten pat.

laipsniškas sulaikymo strategijos formavimas, atsižvelgiant į aplinkybes tarptautinėje arenoje. D. Acheson siūlymai dėl sulaikymo strategijos instrumentų ir regionų traktuotini kaip pritaikomi šiuolaikinei užsienio politikai.

1.2.5. Sulaikymo strategijos idėjų apibendrinimas

Kiekvieno iš šiame darbe pristatytų JAV valstybės pareigūnų idėjos dėl sulaikymo strategijos JAV santykiuose su SSRS turėjo ženklios įtakos sulaikymo strategijos koncepcijos formavimuisi ir jos įgyvendinimui JAV užsienio politikoje, tačiau skirtingais aspektais – G. F. Kennan dėmesį koncentravo į SSRS reflektavimą, D. Acheson – į strategiškai svarbius regionus, C. Clifford ir H. F. Matthews – strategijos įgyvendinimo instrumentus. Vis dėlto H. F. Matthews, C. Clifford ir D. Acheson sulaikymo strategijos idėjos buvo paremtos G. F. Kennan idėjomis ir jo bei vienas kito sulaikymo strategijos idėjų tobulinimu, tad bendra sulaikymo strategijos koncepcijos formuluotė yra galima.

Apibūdindami sulaikymo strategijos naudojimo situaciją G. F. Kennan, H. F. Matthews, C. Clifford ir D. Acheson, išreiškė panašias nuostatas – sulaikymo strategiją buvo siūlyta ir numatyta taikyti JAV santykiuose su SSRS, kuri traktuota kaip grėsmė JAV. Tiek G. F. Kennan, tiek H. F. Matthews, tiek C. Clifford, tiek D. Acheson į SSRS žvelgė kaip į ambicingą tarptautinių santykių subjektą, turintį didelių ekspansinių intensijų. Toks požiūris suponavo ir SSRS kaip rimtos priešininkės JAV traktavimą – JAV valstybės pareigūnų suvokimu, SSRS tarptautinėje arenoje kėlė didžiausią grėsmę JAV. Tiesa, susidaro įspūdis, jog tik G. F. Kennan akcentavo politinį ir ideologinį, o ne karinį SSRS kaip grėsmės pobūdį. Nors SSRS kaip tarptautinių santykių veikėjos nebėra, SSRS vertinimas, pateiktas JAV valstybės pareigūnų, kaip sulaikymo strategijos koncepcijos faktorius yra vertingas dabartinių tarpvalstybinių santykių analizėje. Pritaikant sulaikymo strategijos pradininkų idėjas šiuolaikiniams tarptautiniams santykiams teigtina, jog sulaikymo strategija naudotina galiai balansuoti, kai valstybė priešininkė laikosi imperialistinės užsienio politikos, kuri pasireiškia įtakos plėtra tarptautinėje arenoje, pasitelkiant karinę jėgą ir švelniąją galią – t.y. sulaikymo strategiją rekomenduojama nukreipti prieš valstybę, kuri turi pakankamai galios resursų ir kelia grėsmę suardyti egzistuojantį *status quo*.

G. F. Kennan, H. F. Matthews, C. Clifford, D. Acheson sulaikymo strategiją siūlė taikyti tiek globaliu mastu (C. Clifford), tiek tik strategiškai svarbiuose regionuose (t.y. taikyti selektyvią sulaikymo strategiją). Nors dėl strategiškai svarbių regionų, kuriuose sulaikymo strategija turėtų būti įgyvendinama, minėtų JAV valstybės pareigūnų nuomonės įvairios, pastebėtina, kad jų požiūrius į vieną visumą jungia Europos kaip regiono akcentavimas: G. F.

Kennan Europą nurodė kaip vieną iš galios centrų tarptautinėje sistemoje, kuri JAV turėtų apsaugoti nuo SSRS įtakos, H. F. Matthews šiam tikslui kaip sąjungininką patarė pasitelkti D. Britaniją, D. Acheson – panaudoti karines priemones. Daryti apibendrinimus dėl kitų regionų sudėtinga, nes būta siūlymų atkreipti dėmesį tiek į Japoniją, Vidurio Rytų šalis (dėl žaliavų – G. F. Kennan ir H. F. Matthews), Aziją iki Korėjos (D. Acheson) ar į visas demokratines valstybes (C. Clifford). Remiantis sulaikymo strategijos pradininkais, teigtina, jog JAV šiuolaikiniuose dvišaliuose santykiuose su Rusija pirmiausia turėtų atkreipti dėmesį į JAV veiksmus Europoje ir Rusijos pastangas plėsti čia įtakos zoną, Vidurio Rytus (antras regionas dėl kurio daugiausiai sutariama), šalis, turinčias strategiškai svarbių išteklių. Apskritai teigtina, jog valstybė, šiuolaikiniuose dvišaliuose tarpvalstybiniuose santykiuose norinti taikyti sulaikymo strategiją, prioritetą turėtų teikti regionams, turintiems gaminių išteklių, ir regionams, kuriuose įtaką plečia valstybė priešininkė, prieš kurią taikoma sulaikymo strategija.

Sudėtingiausia situacija, siekiant apibendrinti sulaikymo strategijos idėjas, susidaro rekomenduotinių sulaikymo strategijos instrumentų srityje, nes jų spektras svyruoja nuo diplomatinį iki karinių priemonių. Jei D. Acheson ir C. Clifford prioritetą teikė kariniams instrumentus (šiuolaikiniuose tarptautiniuose santykiuose karinių sulaikymo strategijos instrumentų atitikmuo būtų karinių pajėgų tobulinimas, karinio biudžeto didinimas, konvencinių ir branduolinių pajėgų naudojimas, ginkluotų pajėgų dislokavimas strategiškai svarbiuose regionuose), tai H. F. Matthews karinę jėgą siūlė naudoti tik blogiausiu atveju. Diplomatinis sulaikymo strategijos instrumentus (sąjungininkų pritraukimas, intensyvi politinė komunikacija, vizitai, politinė parama) siūlė naudoti G. F. Kennan ir F. Matthews (neatmesdamas karinės jėgos naudojimo išimtiniais atvejais); ekonominius instrumentus (finansinė parama sąjungininkams ir strategiškai svarbioms valstybėms) – C. Clifford ir G. F. Kennan. C. Clifford ir G. F. Kennan taip pat atkreipė dėmesį į minkštosios galios naudojimą kaip sulaikymo strategijos instrumentą. Tad šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje sulaikymo strategijos instrumentine išraiška būtų kariniai, diplomatiniai, ekonominiai instrumentai ir minkštosios galios naudojimas. Sulaikymo strategiją įgyvendinant karinėmis priemonėmis galima kuriant karines bazines už savo valstybės sienų strategiškai svarbiuose regionuose, didinant karinį biudžetą, vykdant atvirus karo veiksmus (kas retai pasitaiko). JAV atveju – taip pat vystant priešraketinio gynybos skydo iniciatyvą ir plečiant NATO. Sulaikymo strategijos įgyvendinimas diplomatinėmis priemonėmis pasižymėtų diplomatinio spaudimu valstybei priešininkei, vizitais į strategiškai svarbias valstybes, parama joms stojant į tarptautines organizacijas, išreiškiamas solidarumas ir parama politinių krizių metu. Ekonominėmis priemonėmis – dvišale ir daugiašale finansinė parama sąjungininkams bei strategiškai svarbioms valstybėms, investicijos (žr. Priedą nr. 1).

Išnagrinėjus sulaikymo strategijos pradininkų idėjas ir jas apibendrinant galima teigti, jog:

- Sulaikymo strategija – tai galios balansavimo strategija, skirta valstybės, vykdančios imperialistinę užsienio politiką (pagal pirminį sumanymą – SSRS) įtakos plitimui apriboti ir tokiu būdu išlaikyti galios balansą savo naudai.
- Galios balansavimui sulaikymo strategija pasitelkia ekonomines, diplomatinės priemones (aljansų, tarptautinių organizacijų kūrimas ir plėtra) ir karinius instrumentus (karinių pajėgų dislokavimas, konvencinės ir branduolinės ginkluotės panaudojimas, karinių pajėgumų didinimas), minkštąją galią (žr. Priedą nr. 1).
- Sulaikymo strategijos instrumentai nukreipiami į strategiškai svarbius regionus, tarp kurių buvo pabrėžiama Europa, Vidurio Rytai bei kiti pasaulio taškai, svarbūs ištekliams bei patogiai geopolitine padėtimi, arba taikomi visoje tarptautinėje arenoje, neteikiant prioriteto tam tikriems regionams. Taikant sulaikymo strategiją šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje JAV-Rusijos santykiuose šį sąrašą galima plėsti, į jį įtraukiant posovietines valstybes, Centrinės Azijos šalis, kuriose ir dabar galima pastebėti JAV ir Rusijos konfrontaciją.

1.3. Įtraukimo strategijos koncepcija

Sąvoka „*engagement*“ nėra lengvai apibrėžiama ir turi daug reikšmių. Ji gali būti suprantama kaip įsipareigojimas, pasižadėjimas, susitarimas; karinėje sferoje - kaip kova ar mūšis.¹⁰⁷ Tarptautinių santykių sferoje ši sąvoka taip pat aiškinama įvairiai. „Brookings institution“ vadovas Richard Haas ir šio instituto analitikė Meghan O’Sullivan „įtraukimą“ (toliau tekste šis žodis verčiamas taip, nes tai geriausiai atspindi jo reikšmę tarptautiniuose santykiuose) apibrėžia kaip paskatinimų teikimą valstybei tam, kad jos elgsena būtų formuojama norima linkme.¹⁰⁸ Georgetown universiteto profesorius Victor Cha „įtraukimą“ apibūdina kaip „strateginės sąveikos procesą, skirtą bendradarbiavimui su priešiška nusiteikusia valstybe paskatinti“.¹⁰⁹ Anot profesoriaus, įtraukimas yra lyg atsakas grasinančiai jėgai. Harvardo universiteto Strateginių tyrimų instituto tyrėjas Robert Art ir profesorius Ernst Haas įtraukimą

¹⁰⁷ Collins English Dictionary. HarperCollins Publishers, 2003.

¹⁰⁸ Haass, R., O’Sullivan, M. Op. cit. P. 2.

¹⁰⁹ Cha, V. Engaging North Korea Credibly. *Survival* 42, 2 (Summer 2000). P 137.

tarptautiniuose santykiuose supranta kaip tarpinį variantą tarp izoliacionizmo politikos ir „pasaulio policininko“ vaidmens¹¹⁰, siekiant projektuoti įvykius tarptautinėje arenoje.¹¹¹

Tokie įtraukimo strategijos apibrėžimai rodo, jog tarptautinių santykių sferoje specialistai šią strategiją neretai analizuoja skirtinguose analizės lygmenyse – globaliame, kai kalbama apie įsitraukimą į tarptautinę politiką visos tarptautinės arenos mastu, ir tarpvalstybiniame, kai įtraukimo strategija nagrinėjama kaip galios balansavimo strategija dvišaliuose santykiuose. Tad egzistuoja dviejų tipų įtraukimo strategijos supratimas.

Bendros teorinės koncepcijos apie įtraukimo strategiją kaip galios balansavimo strategiją dvišaliuose valstybių santykiuose nėra. Jeigu sulaikymo strategijos koncepcija plėtojosi nuosekliai, buvo orientuota į užsienio politikos praktiką, turėjo aiškius pradininkus, tai įtraukimo strategijos susiformavimo priežastys nėra aiškios, analizuojant įtraukimo strategiją sunku išskirti ne tik strategijos taikymo tarpvalstybiniuose santykiuose pradžią (įtraukimo strategijos bruožų galima aptikti Richard Nixon vykdytoje atšilimo politikoje santykiuose su SSRS Šaltojo karo laikotarpiu), bet ir tarptautinių santykių specialistus, kuriuos būtų galima įvardinti kaip įtraukimo strategijos ekspertus. Tarptautinių santykių studijose galima aptikti tik tam tikros valstybės konkretaus laikotarpio užsienio politikos analizės studijų, kai užsienio politikoje stipriai pasireiškė įtraukimo strategija. Įtraukimo strategiją tarpvalstybiniuose santykiuose yra nagrinėję tokie tarptautinių santykių specialistai kaip jau minėtas Georgetown universiteto profesorius Victor Cha (įtraukimo strategija JAV-Šiaurės Korėjos santykiuose), George Washington universiteto Viešosios diplomatijos ir globalinių komunikacijų instituto vienas iš vadovų Mark Lynch (didelį dėmesį skyrė Kinijai), Merrimack universiteto Politikos mokslų fakulteto dėstytojas Curtis Martin, Stanfordo universiteto profesorius Michael McFault (interesų sritis – Rusija), Kalifornijos universiteto profesorius Paul Papayoanou, Marylando universiteto profesorius Scott Kastner, „Brookings institution“ vadovas Richard Haas ir Meghan O’Sullivan.

Dėl sulaikymo ir įtraukimo strategijų prieigų skirtumų (sulaikymo strategijos pradininkų idėjos buvo orientuotos į praktinę užsienio politiką – JAV santykius su SSRS, o įtraukimo strategijos specialistų – į teorinę strategijos analizę), įtraukimo strategijos kaip užsienio politikos priemonės analizėje didžiausią dėmesį tenka skirti galimų jos tipų (pagal instrumentus ir požiūrį į taikinio valstybę) nagrinėjimui, neanalizuojant galimų įtraukimo strategijos taikymo regionų (jie apie įtraukimo strategiją rašiusių specialistų darbuose nėra

¹¹⁰ Izoliacionizmas – tai užsienio politika, kuriai būdingas vengimas sudaryti sąjungas su kitomis valstybėmis ir ekonominių ir kultūrinių kontaktų su kitomis valstybėmis vengimas. Pasaulio policininko vaidmuo – tai globalios lyderystės vaidmens prisiėmimas.

¹¹¹ Art, R. Geopolitics Updated: The Strategy of Selective Engagement. *International Security*, 1998-1999 Winter, Vol. 23, No. 3, Rasta: <http://links.jstor.org/sici?sici=0162-2889%28199824%2F199924%2923%3A3%3C79%3AGUTSOS%3E2.0.CO%3B2-B>; žiūrėta 2012 01 01,

aptariam), nes būtent per tokią prizmę įtraukimo strategija yra analizuojama dažniausiai. Tarptautinių santykių dvišalių santykių studijose dažniausiai galima aptikti tokius požiūrius į įtraukimo strategiją: agresyvus, realistinis, ekonominis, komunikacinis, sąlyginis ir besąlyginis.

1.3.1. Agresyvaus įtraukimo strategija¹¹²

Požiūris į įtraukimo strategiją kaip į agresyvų įtraukimą išskirtinis tuo, jog, kitaip nei dauguma įtraukimo strategijos formų, pasižymi ypatingu griežtumu taikinio valstybės¹¹³ atžvilgiu ir nedaro prielaidos, jog taikinio valstybė gali visiškai pakeisti savo užsienio politikos kursą. Tai yra griežtos ir „žvalgomosios“ įtraukimo strategijos koncepcija.

Strategijos taikymo situacijos. „Žvalgomąja“ šios įtraukimo strategijos formą galima vadinti todėl, jog, kaip pastebi Curtis Martin, agresyvaus įtraukimo strategija yra lyg būdas patikrinti, ar taikinio valstybė yra negodi (tokiu atveju įtraukimo strategija sąlygos pokyčius taikinio valstybės politikos kurse – vadinasi, bus tinkama), ar godi valstybė, kurios užsienio politikos kursą siekiant pakeisti efektyviau bus naudoti sankcijas.¹¹⁴ Agresyvaus įtraukimo strategijos šalininkai daro prielaidą, jog taip vadinamąsias „godžias“ valstybes, prieš kurias jie rekomenduoja sankcijas, galima atpažinti iš jų elgsenos įtraukimo strategijos taikymo metu – godžios valstybės, anot James Davis, „neturi jokio noro ar ketinimo pakeisti savo elgseną.“¹¹⁵ Ko gero, dėl pastarosios savybės agresyvaus įtraukimo strategijos ekspertai rekomenduoja ją naudoti specifinėse situacijose, kai taikinio valstybė turi patikimą ginkluotę ir kai jos keliami grėsmė gali išprovokuoti išankstinį karinį atsaką, o ne kapituliaciją.

Agresyvaus įtraukimo strategijos siekiami tikslai suponuoja, jog ši įtraukimo strategijos forma rekomenduojama santykiuose su neprognozuojamomis valstybėmis ne veltui. Anot ekspertų, realizuojant agresyvaus įtraukimo strategiją siekiama dvigubų tikslų (kitaip nei kitomis įtraukimo strategijos rūšimis) – šia strategija tiek siekiama padėti taikinio valstybei performuoti savo situaciją ir bendradarbiauti su ja, tiek ruošiami galimai prievartai, jei taikinio valstybė bendradarbiavimo atsisakytų. Bendradarbiauti taikinio valstybė skatinama parodyti jai

¹¹² Angl. *Hawk Engagement Strategy*.

¹¹³ Angl. *Target State*. Šiame darbe taikinio valstybė suprantama kaip valstybė, kurios atžvilgiu taikoma įtraukimo strategija.

¹¹⁴ Martin, C. The Many Faces of Hawk Engagement: A Critical Examination of Victor D. Cha's Strategy for U.S.-DPRK Diplomacy. A Paper Presented at the 48th Annual Convention of the International Studies Association. February 28-March 3, 2007. Rasta:

http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/7/8/9/3/p178937_index.html; žiūrėta 2012 01 01.

¹¹⁵ Davis, J. *Threats and Promises: The Pursuit of International Influence*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2000. P. 31-32.

status quo naudą – žadant paskatinimą mainais į taikias derybas, todėl neretai ši įtraukimo strategijos forma yra vadinama prevencinės gynybos variantu.¹¹⁶

Pasak M. Curtis, agresyvaus įtraukimo strategijos formą yra taikiusios JAV, Pietų Korėja, Japonija santykiuose su Šiaurės Korėja 1993-2000 m. Šios valstybės Š. Korėjai darė politines ir ekonomines nuolaidas tam, kad pastaroji sustabdytų masinio naikinimo ginklų vystymą, bet taip pat buvo numčiusios ir galimas sankcijas (ekonomines), jeigu Š. Korėja nevykdytų įsipareigojimų: pavyzdžiui, 1994 m tarp JAV ir Šiaurės Korėjos buvo pasirašytas susitarimas, numatęs diplomatinių ir ekonominių santykių su Š. Korėja gerinimą, paramą energetiniais ištekliais mainais į Š. Korėjos sutikimą nutraukti plutonio gamybą ir galimybę JAV nutraukti pagalbą Š. Korėjai, jeigu, JAV manymu, ji nesilaikys sutarties sąlygų.¹¹⁷

Strategijos taikymo instrumentai. Kaip pastebi V. Cha, „šiandienos morkos rytoj gali būti efektyviausia lazda:“¹¹⁸ taikinio valstybei parodžius *status quo* galimybę ir naudą, o po to grasinant panaudoti sankcijas, būtų pasiekta daugiau pozityvių rezultatų, nes jeigu taikinio valstybė tikrai yra pasirinkusi koreguoti savo užsienio politikos kursą, ji nenorės atsisžadėti jai palankaus *status quo*. Skatindama taikinio valstybę keisti elgseną agresyvaus įtraukimo strategija naudoja tiek neprievartines ir nebaudžiančias, tiek spaudimo dimensijos priemones kaip, pavyzdžiui, įvairaus lygio tarpvalstybinis dialogas, informacijos mainai, finansinė parama (pozityvios iniciatyvos), ekonominis embargas ir sankcijos. (negatyvios). Kitaip nei realizuojant daugelį įtraukimo strategijos formų, į plėšraus įtraukimo strategijos naudojimo procesą yra įtrauktos trys pusės: ne tik strategiją realizuojanti valstybė, taikinio valstybė, bet ir sąjungininkai – „bausmių koalicija“.¹¹⁹

Ekspertų požiūriu, agresyvaus įtraukimo strategijai, kitaip nei kitoms šios strategijos formoms, konflikto rizika su taikinio valstybe yra priimtina, jeigu ši atsisakys koreguoti savo užsienio politikos kursą. Anot Daniel Poneman ir Robert Gallucci, agresyvaus įtraukimo strategija neretai neatmeta galimybes, žlugus bendradarbiavimui, panaudoti kitas politikos priemones, neatmetant ir karinės jėgos panaudojimo galimybes.¹²⁰ Dėl šios priežasties agresyvaus įtraukimo strategiją galima vadinti griežtos įtraukimo strategijos koncepcija.

Taigi agresyvaus įtraukimo strategija įvairiomis priemonėmis siekia ne vien bendradarbiavimo su taikinio valstybe – šios strategijos formoje yra užkoduotas skepticizmas ir

¹¹⁶ Cha, V. Hawk Engagement and Preventive Defense on the Korean Peninsula. *International Security*, 2002, Vol. 27, No. 1. Rasta: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>. Žiūrėta 2012 01 01.

¹¹⁷ Ogden, R., Anderson, D. U.S. Foreign Policy toward North Korea A Way Ahead. *Strategic Studies Quarterly*. Fall 2008. Rasta: <http://www.au.af.mil/au/ssq/2008/Fall/ogden&anderson.pdf>; žiūrėta 2012 05 22.

¹¹⁸ Cha, V. Op. cit.

¹¹⁹ Ogden, R., Anderson, Op. cit.

¹²⁰ Poneman, D., Gallucci, R. *The First North Korean Nuclear Crisis: Going Critical*. Washington, D.C.: Brookings, 2004. P. 184.

tikrasis jos tikslas yra naudojant derybas atskleisti paslėptus agresyvius taikinio valstybės ketinimus, su kuriais vėliau būtų tvarkomasi naudojant kitas užsienio politikos priemones.

1.3.2. Realistinio įtraukimo strategija¹²¹

Realistinio įtraukimo strategijos viziją, kuri balansuoja tarp pavojingo ryšių nutraukimo (arba sulaikymo strategijos) ir plačiai taikomos įtraukimo strategijos yra pasiūlęs Stanfordo universiteto profesorius Michael McFaul. Požiūris į įtraukimo strategiją kaip į realistinio įtraukimo strategiją į pagrindinius strategiją apibrėžiančius aspektus - strategijos įgyvendinimo terminus, instrumentus, naudojimo situaciją, tikslus - žvelgia realistiškai: t.y. racionaliai ir praktiškai.

Galima teigti, jog būtent čia ir slypi šio požiūrio į įtraukimo strategiją išskirtinumas – besivadovaudama realistišku požiūriu į įtraukimo strategiją, šią strategiją taikanti valstybė dialogą su taikinio valstybe vysto turėdama gerai apskaičiuotus lūkesčius dėl strategijos realizavimo greičio ir proceso reikalavimų. Anot šio požiūrio atstovų, realistinio įtraukimo strategijos formą pasitelkusi tarptautinių santykių veikėja sumažina trumpalaikius lūkesčius ir koncentruojasi į ilgalaikius tikslus, nes per trumpą laiką pakeisti taikinio valstybės politiką nėra realu – t.y. elgiasi racionaliai, nes atsižvelgia į galimas kliūtis ir apribojimus. Ne veltui M. McFaul realistinę įtraukimo strategiją vadina kantria ir ilgalaikė įtraukimo strategija.¹²² Pagrindinis strategijos tikslas – taikinio valstybę iš priešų paversti sąjungininke – kaip ir daugelio kitų įtraukimo strategijos koncepcijų.

Strategijos taikymo instrumentai. Kitas išskirtinis realistinės įtraukimo strategijos aspektas – šios strategijos instrumentai. Realistinio požiūrio į įtraukimo strategiją atstovai ragina nesiimti tų strategijos priemonių, kurias rekomenduoja dauguma kitų teorinių požiūrių į įtraukimo strategiją atstovai – t.y. nedėti pernelyg didelių vilčių į ekonominės pagalbos efektyvumą, reikalavimų stojant į tarptautines organizacijas sumažinimą taikinio valstybei, techninės pagalbos (pavyzdžiui, patarimai rengiant naują įstatymų bazę) reikalingumą. Realistinio įtraukimo strategijos šalininkai siūlo atkreipti dėmesį į tokius instrumentus kaip ginklų kontrolės režimas, taikinio valstybės įtraukimas į Vakarų tarptautines organizacijas vienodomis sąlygomis su kitomis valstybėmis, politinių reformų spartinimas. Ginklų kontrolės režimas, strategijos ekspertų požiūriu, parodytų, kad strategiją realizuojanti valstybė nesiekia strateginio pranašumo prieš taikinio valstybę – t.y. padėtų kurti abipusį pasitikėjimą. Vis dėlto

¹²¹ Angl. *Realistic Engagement Strategy*.

¹²² McFaul, M. Realistic Engagement: A New Approach to American-Russian Relations. *Current History*, 2001, October. Rasta: <http://www.cdi.org/russia/Johnson/5500-5.cfm>; žiūrėta 2012 01 01.

taip pat patariama remtis ir principu „pasitikėk, bet patikrink“ – t.y. išryškinamas racionalus ir praktiškas aspektas. Integracija į Vakarų tarptautines organizacijas (ypač ekonomines) prisidėtų prie taikinio valstybės ekonomikos skaidrumo didinimo ir užsienio finansinio kapitalo pritraukimo, tačiau turėtų vykti vienodomis sąlygomis su kitomis valstybėmis tam, kad taikinio valstybė išmoktų laikytis tarptautinių įsipareigojimų. Politinių reformų, anot realistinio įtraukimo strategijos šalininkų, skatinimas palengvintų integraciją į tarptautines organizacijas (apimtų tokias priemones kaip kontaktų užmezgimas ir skatinimas su taikinio valstybės politinėmis organizacijomis).¹²³

Strategijos taikymo situacijos. Toks realistinio įtraukimo strategijos išskirtinumas (realistinis požiūris į įtraukimo procesą, priemones) suponuoja, jog ši strategija yra tinkama naudoti santykiuose su specifinėmis valstybėmis, kurios, ekspertų nuomone, „nėra draugai, bet nėra ir priešai“¹²⁴ – t.y. komplikuotomis valstybėmis (pavyzdžiui, Rusija, Kinija), bei kartu ir strategiškai svarbiomis. Vystyti santykius su tokiomis valstybėmis sudėtinga, todėl realistinio įtraukimo strategija pasitelkia tiksliai apibrėžtas taisykles taikinio valstybėms ir griežtai nustatytus laiko rėmus reikalavimams įgyvendinti, nustatytus atsižvelgiant į aplinkybes ir galimas kliūtis.

Pasak Michael Marti, realistinio įtraukimo strategija buvo taikyta JAV santykiuose su Kinija B. Clinton prezidentavimo metu (1993-2001 m.): B. Clinton administracija pripažino Kiniją kaip lygiavertę varžovę Azijoje ir tarptautinėje arenoje, santykiuose su Kinija pradėjo vystyti glaudesnius diplomatinius ir ekonominius ryšius tikėdamasi Kinijos bendradarbiavimo kovojant su masinio naikinimo ginklų plitimu, tarptautiniu nusikalstamumu.¹²⁵

Tad realistinio įtraukimo strategijos formą rekomenduojama taikyti santykiuose su svarbiomis strateginėmis valstybėmis elgiantis racionaliai ir apdairiai – griežtai nustatant laiko rėmus, taisykles (kurias taikinio valstybė būtų pajėgi įgyvendinti), koncentruojantis į ilgalaikius tikslus ir galutinį rezultatą, taikant tokius instrumentus, kurie paveiktų taikinio valstybės elgseną saugumo ir politinėse sferose (ginklų kontrolė, politinės reformos) – t.y. strategiškai svarbiose sferose.

¹²³ McFaul, M. Realistic Engagement: A New Approach to American-Russian Relations. *Current History*, 2001, October. Rasta: <http://www.cdi.org/russia/Johnson/5500-5.cfm>; žiūrėta 2012 01 01.

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Marti, M. China: Making the Case for Realistic Engagement. *Institute for National Strategic Studies*. September 2001. Rasta: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404901.pdf>; žiūrėta 2012 05 22.

1.3.3. Ekonominio įtraukimo strategija¹²⁶

Požiūris į įtraukimo strategiją kaip į ekonominio įtraukimo strategiją koncentruojasi išimtinai tik į ekonominius užsienio politikos instrumentus siekiant pagrindinio nacionalinio valstybės intereso - saugumo. Ekspertų siūloma ekonominio įtraukimo strategija – tai sąmoninga ekonominių ryšių plėtojimo su priešininku politika, siekiant pakeisti taikinio valstybės elgseną ir pagerinti dvišalius santykius.¹²⁷

Strategijos taikymo situacijos. Ekonominio įtraukimo strategija, ekspertų požiūriu, turi tarnauti keletu aspektų – įtraukti taikinio valstybę į tarptautinę valstybių bendruomenę (su ten galiojančiomis taisyklėmis) ir modifikuoti taikinio valstybės vykdomą užsienio politiką tokiu būdu užkertant kelią potencialaus priešo atsiradimui.¹²⁸ Taigi šia strategija visų pirma siekiama užsitikrinti saugumą – ekonominė nauda nėra šios strategijos prioritetas. Ekonominio įtraukimo strategijos tikslai suponuoja, jog strategija yra skirta santykiams su problematiškomis valstybėmis – tomis, kurios kelia potencialų pavojų strategiją realizuojančios valstybės saugumui. Kalifornijos universiteto profesorius Paul Papayoanou ir Marylando universiteto profesorius Scott Kastner teigia, jog ekonominio įtraukimo strategija turi būti naudojama santykiuose su kylančiomis galybėmis – valstybėmis, kurios kaupia vis daugiau galios resursų, „kėsinasi“ į galios perdalinimą tarptautinėje sistemoje - t.y. meta rimtą iššūkį status quo tarptautinėje sistemoje (pastarieji teoretikai koncentravosi būtent į Kinijos ir JAV santykius). Šie ekspertai taip pat akcentuoja, jog ekonominio įtraukimo strategiją rekomenduotina naudoti santykiuose su kylančiomis galybėmis, kurių režimas nėra demokratiškas – t.y. prieš tokias tarptautinės sistemos veikėjas, su kuriomis sunku susitarti kitokiomis užsienio politikos priemonėmis.¹²⁹ Tuo tarpu kiti ekonominio įtraukimo strategijos šalininkai (pavyzdžiui, Kalifornijos universiteto profesorius Miles Kahler) nėra tokie kategoriški ir neatmeta galimybės šią strategiją realizuoti ir santykiuose su demokratiniiais režimais.¹³⁰

Ekonominio įtraukimo strategijos šalininkai įsitikinę, jog ekonomika gali būti tas faktorius, kuris paskatina glaudesnius ryšius ir bendradarbiavimą (taikesnę užsienio politiką ir tikėtiną pasižadėjimą bendradarbiauti) tarp priešišku valstybių – glaudesni ekonominiai ryšiai kurs taikinio valstybės priklausomybę nuo strategiją realizuojančios valstybės, kuriai tokie santykiai taip pat bus ekonomiškai naudingi (t.y. bus tarpusavio priklausomybė).

¹²⁶ Angl. *Economic Engagement Strategy*.

¹²⁷ Kahler, M., Kastner, S. Strategic Uses of Economic Interdependence: Engagement Policies on the Korean Peninsula and Across the Taiwan Strait. *Journal of Peace Research*, 2006, Vol. 43, no. 5. Rasta: <http://jpr.sagepub.com/cgi/content/abstract/43/5/523>; žiūrėta 2012 01 01.

¹²⁸ Papayoanou, P., Kastner, S. Assessing the Policy of Engagement with China. Institute on Global Conflict and Cooperation. 1998. Rasta: <http://repositories.cdlib.org/igcc/PP/pp40>; žiūrėta 2012 01 01.

¹²⁹ Ten pat.

¹³⁰ Kahler, M., Kastner, S. Op. cit.

Vis dėlto yra nurodoma ir keletas svarbių sąlygų tam, kad ekonomikos faktorius įtraukimo strategijoje būtų veiksmingas ir atneštų pageidaujamų rezultatų. P. Papayoanou ir S. Kastner pabrėžia, jog pozityviausius rezultatus ekonominio įtraukimo strategija duoda tada, kai pradiniai ekonominiai ryšiai su taikinio valstybe yra minimalūs ir kai taikinio valstybės politinės jėgos yra suinteresuotos tarptautinių ekonominių ryšių vystymu. Ar ekonominiai ryšiai paskatins taikinio valstybę vystyti taikesnę užsienio politiką ir tikėtiną norą bendradarbiauti priklausys ir nuo to, kiek taikinio valstybės vidaus politinėse struktūros yra įtakingos jėgos, turinčios tarptautinių ekonominių interesų – jeigu taikinio valstybėje dominuojanti politinė koalicija apima lyderius ar grupes, suinteresuotas vystyti tarptautinius ekonominius ryšius, tarpusavio ekonominių ryšių vystymas turėtų duoti pageidaujamų rezultatų. Ekspertai atkreipia dėmesį, jog ypač nedemokratinėse valstybėse lyderiai dažnai yra suinteresuoti siekti ekonominio bendradarbiavimo su galingais ekonominiais partneriais, nes tai padėtų jiems išlaikyti dominuojančią poziciją savo valstybėje.¹³¹

Paul A. Papayoanou and Scott L. Kastner teigimu, ekonominio įtraukimo strategija buvo taikyta JAV santykiuose su Kinija B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (M. Martis 1993-2001 m. laikotarpio JAV užsienio politiką Kinijos atžvilgiu priskyrė realistinio įtraukimo strategijai), Miles Kahler kaip ekonominio įtraukimo strategijos naudojimo pavyzdžius nurodo 1988 m. Pietų Korėjos santykius su SSRS, 1990 m. P. Korėjos vykdytą politiką santykiuose su Š. Korėja.¹³²

Strategijos taikymo instrumentai. Ekonominio įtraukimo strategijos šalininkai nepateikia detalaus šios strategijos priemonių aprašymo, tačiau išskiria keletą galimų šios strategijos variantų: sąlyginio ekonominio įtraukimo strategija (angl. *Conditional economic engagement*), išnaudojant ekonominės priklausomybės sukeltus apribojimus ir besąlyginio ekonominio įtraukimo strategija (angl. *Unconditional economic engagement*), išnaudojant ekonominės priklausomybės sukeltą kitimą. Sąlyginio ekonominio įtraukimo strategiją, kartais vadinamą ekonominių „morkų“ (angl. *Economic carrots*) strategija, galima vadinti ekonominių sankcijų priešingybe - strategiją realizuojanti valstybė užuot grasinusi sankcijomis dėl neįvykdytų pokyčių politikoje taikinio valstybei pažada suteikti daugiau ekonominių privilegijų mainais į pageidaujamus politinius pokyčius. Taigi šiuo atveju ekonominiai ryšiai plėtojami priklausomai nuo pokyčių taikinio valstybės elgsenoje.¹³³

Besąlyginio ekonominio įtraukimo strategijos variantai yra pasyvesnė įtraukimo strategijos forma. Ji nekelia išankstinių sąlygų taikinio valstybei – strategiją taikanti valstybė

¹³¹ Papayoanou, P., Kastner, S. Op. cit.

¹³² Papayoanou, P., Kastner, S. Op. cit.; Kahler M., Kastner S., Op. cit.

¹³³ Kahler M., Kastner S., Op. cit.

vystydama ekonominius ryšius su priešininke tikisi, kad atsiradusi ekonominė priklausomybė pati laikui bėgant pakeis taikinio valstybės užsienio politikos kursą ir sumažins ginkluoto konflikto tikimybę (teoretikai daro prielaidą, kad ekonominė priklausomybė gali veikti kaip taikinio valstybės užsienio politikos apribojimas arba kaip transformuojantis veiksnys, kuris keičia taikinio valstybės užsienio politikos tikslus).¹³⁴ Pavyzdžiui, atsiradus ekonominei priklausomybei taikinio valstybei neapsimokėtų nutraukti ekonominių ryšių, nes tai būtų finansiškai nuostolinga tiek mikro, tiek makroekonominio lygiu, ir tokiu būdu bus priversta laikytis tam tikro politikos kurso.

Taigi ekonominio įtraukimo strategijos šalininkai siūlo šį įtraukimo strategijos tipą taikyti santykiuose su strategiškai svarbiomis tarptautinės arenos veikėjomis, kurios pasižymi didėjančiais galios resursais ir nedemokratinio politiniu režimu, ir naudoti išimtinai ekonominius užsienio politikos instrumentus.

1.3.4. Sąlyginio ir besąlyginio įtraukimo strategijos¹³⁵

Tarp įvairių teorinių bandymų apibrėžti įtraukimo strategiją galima aptikti ir požiūrį į įtraukimo strategiją kaip į sąlyginį (angl. *Conditional engagement*) bei besąlyginį (angl. *Unconditional engagement*) įtraukimą. Jeigu Kalifornijos universiteto profesorius Paul Papayoanou ir Marylando universiteto profesorius Scott Kastner yra pateikę sąlyginio bei besąlyginio ekonominio įtraukimo koncepciją, tai „Brookings institution“ vadovas Richard Haas ir analitikė Meghan O’Sullivan plėtoja platesnį įtraukimo strategijos suvokimą, nes P. Papayoanou ir S. Kastner įtraukimo strategijos apibrėžimą apribojo tik ekonomiais instrumentais.

Strategijos taikymo situacijos. R. Haas ir M. O’Sullivan įtraukimo strategiją apibrėžia kaip užsienio politikos strategiją, kuria siekiama paveikti taikinio valstybės užsienio (ar kitokios politikos) kursą paskatinimais. Priklausomai nuo to, ko įtraukimo strategiją įgyvendinanti valstybė reikalauja mainais į siūlomus paskatinimus, šie ekspertai išskiria du įtraukimo strategijos tipus: sąlyginį ir besąlyginį įtraukimą. Sąlyginio įtraukimo strategija, R. Haas ir M. O’Sullivan požiūriu, yra tarpvyriausybinių santykių tipas, kai taikinio valstybei yra siūlomi paskatinimai mainais į konkrečius pokyčius jos vidaus ir užsienio politikoje. Tuo tarpu besąlyginis įtraukimas yra mažiau įpareigojantis, nes paskatinimai taikinio valstybei siūlomi

¹³⁴ Kahler M., Kastner S., Op. cit.

¹³⁵ Angl. *Conditional and Unconditional Engagement Strategies*.

nesitikint, jog į juos taikinio valstybė sureaguos teigiamais atsakomaisiais veiksmais.¹³⁶ Todėl galima teigti, jog besąlyginis įtraukimas dėl neįpareigojančios savo prigimties yra labai tinkama strategija palankiai reformoms aplinkai taikinio valstybėje kurti.

Remiantis R. Haas ir M. O'Sullivan, sąlyginio įtraukimo pavyzdžiais galima laikyti JAV santykius su Š. Korėja ir Vietnamu.¹³⁷ Sąlyginio įtraukimo strategija buvo taikyta JAV santykiuose su Š. Korėja 1994 m. – mainais į diplomatinę santykių normalizavimą ir energetinių išteklių tiekimą Š. Korėjai buvo iškelta sąlyga nutraukti branduolinių ginklų vystymo programą (M. Curtis tuometinę JAV taikytą strategiją laiko agresyvaus įtraukimo strategija); JAV santykiuose su Vietnamu B. Clinton buvimo valdžioje laikotarpiu (1993-2001 m.) – B. Clinton administracija panaikino Vietnamui prekybos embargą mainais į reikalavimą vykdyti laisvos rinkos reformas. Besąlyginio įtraukimo strategijos taikymo pavyzdžiu yra nurodoma Richard Nixon vykdyta „Detente“ (atšilimo) politika santykiuose su SSRS 1971 m.

Strategijos taikymo instrumentai. R. Haas ir M. O'Sullivan įtraukimo strategijos koncepcijoje daug dėmesio skiriama strategijos įgyvendinimo sąlygoms ir instrumentams – ko trūksta kitiems teoretizavimams. Į sankcijas kaip į įtraukimo strategijos instrumentą žvelgiama atsargiai (ypač sąlyginio įtraukimo strategijos atveju), labiau propaguojami paskatinimai. Ekspertai ragina į sankcijas žvelgti kaip į priemonę siekiant tolimesnio tikslo, kaip į derybų dalį, o ne galutinį konstatavimą, nes, jų požiūriu, sąlyginio įtraukimo strategija reikalauja naujo požiūrio į sankcijas: sankcijų taikymas arba nuėmimas sąlyginio įtraukimo strategijos atveju turėtų būti platesnės strategijos dalis. Lankstesnio požiūrio reikalauja ir besąlyginio įtraukimo strategija: šie teoretikai apskritai nerekomenduoja taikyti sankcijų, nebent taikinio valstybė kelia tiesioginę grėsmę, nes jos riboja tarpvyriausybinius kontaktus – o tai mažina galimybę derėtis ir modifikuoti taikinio valstybės elgseną.¹³⁸

Kaip teigiama ekspertų pateikiamame įtraukimo strategijos apibrėžime¹³⁹, sąlyginio bei besąlyginio įtraukimo strategijos koncepcija apima įvairius instrumentus – ekonominius, politinius bei kultūrinius paskatinimus tam, kad būtų galima pakeisti taikinio valstybės elgseną vienoje ar daugiau sričių. Besąlyginio įtraukimo strategijos realizavime daugiausiai teigiamų rezultatų duodančiu instrumentu laikomi kultūriniai paskatinimai, nes jie labiausiai skatina nepageidaujamo režimo pasikeitimą. Kultūriniai paskatinimai kaip efektyviausias instrumentas išskiriami ir dėl savo prieinamumo – jie gali būti vieninteliai prieinami įtraukimo strategijos

¹³⁶ Haass, R. N., O'Sullivan, M. L. Engaging Problem Countries. *Policy Brief*, 2000, June. Rasta: <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs/pb61.pdf>; žiūrėta 2012 01 01.

¹³⁷ Haass, R. N., O'Sullivan, M. L. Engaging Problem Countries. *Policy Brief*, 2000, June. Rasta: <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs/pb61.pdf>; žiūrėta 2012 01 01.

¹³⁸ Ten pat.

¹³⁹ Įtraukimo strategija – tai strategija, kuri apima ekonominių, politinių ir kultūrinių paskatinimų naudojimą paveikti problemines valstybes ir pakeisti jų elgseną vienoje ar daugiau sričių.

instrumentai, kai vidaus politinės grupuotės arba daugelis tarptautinės sistemos veikėjų pasisako už taikinio režimo izoliaciją ir taip užkerta kelią bet kokioms deryboms su taikinio valstybe, o tuo labiau – įtraukimo strategijos realizavimui. Ekonominės priemonės šioje įtraukimo strategijos koncepcijoje yra vienas iš pasirinkimų: rekomenduojamos naudoti vykdant besąlyginio įtraukimo strategiją, ypač tada, kai taikinio valstybės ekonomika nėra visiškai kontroliuojama valdžios.¹⁴⁰

Sąlyginio ir besąlyginio įtraukimo strategijos koncepcijos rodo, jog būtent tokių įtraukimo strategijos formų įgyvendinimas reikalauja laiko (šie ekspertai, kitaip nei kiti, atkreipia dėmesį į laiko faktorių, įgyvendinant įtraukimo strategiją) ir pastangų. Pirma R. Haas ir M. O’Sullivan keliama sąlyga sėkmingam įtraukimo strategijos įgyvendinimui - būtinybė kurti sąjungininkų tinklą ir su jais konsultuotis: nesikonsultavimas su kitomis tarptautinės arenos veikėjomis, anot šių ekspertų, padidina tikimybę, jog kita valstybė sužlugdys sąlyginio įtraukimo strategijos vykdymą pasiūlydama panašias privilegijas, bet nieko nereikaludama mainais (taikinio valstybės politikoje). Pabrėžiama, kad siūlomus paskatinimus už bendradarbiavimą turėtų lydėti tiksliai įvardintos baudmės tuo atveju, jeigu taikinio valstybė neįvykdytų įsipareigojimų.¹⁴¹ Pastebėtina, jog sąlyginio įtraukimo strategijos įgyvendinimui teoretikai kelia gerokai daugiau reikalavimų nei kitai siūlomai įtraukimo strategijos formai. Be anksčiau išvardintų sąlygų, teoretikai kelia dar keletą – gerai parengto santykių projekto (angl. *Road map*), kuriame pateikiamos iš taikinio valstybės reikalaujamos įvykdyti sąlygos ir nauda, kurią gaus abi pusės, kai santykiai pagerės, būtinybė bei politinio klimato savoje valstybėje parengimas. Kruopščiai parengtas santykių projektas padidina įtraukimo strategijos teigiamų rezultatų tikimybę, nes įpareigoja taikinio valstybę vystyti tam tikrą palankų politikos kursą: jeigu taikinio valstybė išsiaiškina, kad į kitą dvišalių santykių etapą galima pereiti nepatenkinus jai iškeltų sąlygų arba įsipareigojimų vykdymas nebus vertinamas, įtraukimo strategija gali netekti prasmės, nes mažai tikėtina, jog tokiu atveju pakeis savo politikos kursą. Nuo politinio klimato savoje valstybėje formavimo taip pat priklauso įtraukimo strategijos įgyvendinimo proceso sėkmė, nes, kaip pastebi teoretikai, įtraukimo strategijų realizavimas dažnai žlunga, kai politiniai sluoksniai nepitaria strategijai arba ją iškreipia.¹⁴²

Apibendrinant R. Haas ir M. O’Sullivan samprotavimus galima teigti, jog jų siūlomas sąlyginio ir besąlyginio įtraukimo strategijos modelis į bendrą įtraukimo strategijos koncepciją įnešė detalų strategijos instrumentų bei naudojimo situacijos apibūdinimą, o bendrame teorinių

¹⁴⁰ Haass, R. N., O’Sullivan, M. L., 2000, Op. cit.

¹⁴¹ Ten pat.

¹⁴² Ten pat.

požiūrių į įtraukimo strategiją kontekste išsiskiria tuo, jog į įtraukimo strategiją taikančios valstybės ir taikinio valstybės santykius įveda sąlygos faktorių.

1.3.5. Komunikacinio įtraukimo strategija¹⁴³

Dominuojančiai nuomonei įtraukimo strategijos koncepcijoje, kuri į taikinio valstybę žvelgia kaip į manipuliacijos objektą, iššūkį meta George Washington universiteto Viešosios diplomatijos ir globalinių komunikacijų instituto vienas iš vadovų Mark Lynch. Jis siūlo naują įtraukimo strategijos modelį – įtraukimo strategiją kaip komunikacinio įtraukimo strategiją.

Strategijos taikymo situacijos. M. Lynch siūloma komunikacinio įtraukimo strategijos forma iš kitų požiūrių į įtraukimo strategiją išsiskiria tuo, jog taikinio valstybę traktuoja ne kaip manipuliacijų objektą, kaip dauguma įtraukimo strategijos formų (dominuojančios įtraukimo strategijos formos pagrindiniu tikslu kelia manipuliaciją taikinio valstybe, siekiant išlaikyti arba sukurti sau palankų galios balansą), o žvelgia į ją kaip į lygiavertę partnerę. M. Lynch teigimu, įtraukimo strategijomis turėtų būti katinama kylančiai galybei padėti pritaikyti užsienio ir vidaus politiką prie tarptautinėje arenoje vyraujančių normų – kurti glaudesnį bendradarbiavimą pasitelkiant diplomatinį dialogą, skatinant prekybą ir investicijas, kuriant tarpusavio priklausomybę, įtraukiant taikinio valstybę į tarptautines organizacijas.¹⁴⁴ Todėl, anot šio tarptautinių santykių specialisto, dominuojančios įtraukimo strategijos koncepcijos prasilenkia su pamatine įtraukimo strategijos logika. Taigi šis teoretikas įtraukimo strategiją supranta kaip „komunikacinę ir formuojančią taikinio valstybės interesus priemonę.“¹⁴⁵ Tad įtraukimas, M. Lynch supratimu, turi kurti glaudesnį bendradarbiavimą tarp valstybių, o ne siekti manipuliuoti nauja kylančia galybe: t.y. įtraukimo strategija turi būti komunikacinė.

Iš to išplaukia, jog tokią strategiją taikanti valstybė daro prielaidą, jog taikinio valstybė teikia pirmenybę bendradarbiavimui, o ne konfliktui, ir siekia įveikti saugumo dilemą ir strateginės informacijos problemas. Todėl išskirtiniai yra komunikacinio įtraukimo strategijos tikslai – atskleisti taikinio valstybės tikslus, juos suformuluoti ir kurti stabilias institucijas jiems įgyvendinti: t.y. sukurti sąlygas savo bei taikinio valstybės preferencijoms išdėstyti, pasitelkus įtikinėjimą pakeisti taikinio valstybės įsitikinimus (kas, M. Lynch požiūriu, nulems efektyvesnius pokyčius taikinio valstybės elgesyje nei manipuliacija) ir vystyti abejoms pusėms priimtinas institucijas bei normas, kurios turėtų įtvirtinti pasikeitusią taikinio valstybės

¹⁴³ Angl. *Communicative Engagement Strategy*.

¹⁴⁴ Lynch, M. Why Engage? China and the Logic of Communicative Engagement. *European Journal of International Relations*. 2002, Vol. 8(2). Rasta: <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/8/2/187>; žiūrėta 2012 01 01.

¹⁴⁵ Ten pat.

elgseną bei požiūrį.¹⁴⁶ Taigi pamatinė komunikacinio įtraukimo strategijos logika nėra suteikti pakankamai „morkų“ taikinio valstybei tam, kad ją būtų galima paveikti, taip pat – nesiūlyti primygtinai pasidalinti prestižu ar ištekliais, kas atspindi galios pasidalinimą, ar bandyti padaryti įtaką taikinio valstybei intensyvia retorika. Komunikacinio įtraukimo strategijos šalininkų požiūriu, ši strategija visų pirma siekia sukurti abejoms valstybėms bendras socialines taisykles, kurios būtų priimtinos abejoms šalims.¹⁴⁷ M. Lynch teigimu, komunikacinio įtraukimo strategija buvo taikyta JAV santykiuose su Kinija 1993-2001.

Strategijos taikymo instrumentai. Išskirtinis komunikacinio įtraukimo strategijos tikslų ir logikos pobūdis sąlygoja ir tradicinėms įtraukimo strategijoms neįprastus instrumentus. Svarbiais komunikacinio įtraukimo strategijos instrumentais galima įvardinti valstybės oficialios retorikos naudojimą, viešosios nuomonės pasitelkimą, intensyvią dialogą įvairiais valdžios lygmenimis. Oficiali retorika atlieka skatinamąjį vaidmenį neatsisakyti pasikeitusio užsienio politikos kurso. Formuojama viešoji nuomonė įpareigoja taikinio valstybę laikytis taikinio valstybės viešai deklaruojamų įsipareigojimų.¹⁴⁸

Požiūris į įtraukimo strategiją kaip į komunikacinio įtraukimo strategiją siūlo naudotis tokiais instrumentais, kurie atmeta bet kokio manipuliavimo taikinio valstybe galimybę, ir siekia įtaką daryti bendradarbiaujant. Tokiu būdu įtraukimo strategijos koncepcija skiriasi nuo daugumos kitų koncepcijų. Tačiau į vieną eilę su kitomis koncepcijomis komunikacinio įtraukimo strategiją galima pastatyti todėl, jog ji iš esmės kalba apie dvišalius santykius tarp valstybių, o ne įsitraukimą į tarptautinę politiką globaliu mastu, kaip tai daro kai kurie selektyvaus įtraukimo strategijos teoretikai.

¹⁴⁶ Lynch, M. Op. cit.

¹⁴⁷ Cortell, A., Davis, J. Understanding the Domestic Impact of International Norms: A Research Agenda, *International Studies Review*, 2000, 2(1). P. 76-77.

¹⁴⁸ Checkel, J. International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist–Constructivist Divide. *European Journal of International Relations*, 1997, 3(4).

1.3.6. Įtraukimo strategijos idėjų apibendrinimas

Pagrindiniai požiūriai į įtraukimo strategiją labiausiai panašūs idėjomis, santykiuose su kokiais tarptautinės arenos veikėjais įtraukimo strategiją derėtų naudoti: dauguma požiūrių į įtraukimo strategiją akcentuoja, jog įtraukimo strategiją naudinga naudoti santykiuose su valstybėmis, kurios siekia pakeisti tarptautinėje sistemoje esantį *status quo* ir perdalyti galią. Komunikacinio bei ekonominio įtraukimo strategijos šalininkai teigia, jog įtraukimo strategiją įgyvendinančiai valstybei labiausiai turėtų rūpėti kylančios galybės, agresyvaus įtraukimo strategijos – valstybės, turinčios didelį karinį potencialą ir neatmetančios galimybės ją panaudoti, realistinio įtraukimo – komplikotos, strategiškai svarbios valstybės (pavyzdžiui, JAV, Rusija).¹⁴⁹

Dar vienas, didžiąją požiūrių į įtraukimo strategiją vienijantis aspektas – taikinio valstybės traktavimas. Dauguma pagrindinių požiūrių į įtraukimo strategiją į taikinio valstybę žvelgia kaip į manipuliacijos objektą, kurio užsienio politiką galima pakeisti. Pavyzdžiui, realistinio įtraukimo požiūrio atstovai pasisako už bandymus taikinio valstybę iš priešų paversti sąjungininke, ekonominio įtraukimo strategijos šalininkai skiria daug dėmesio ekonominių priemonių kaip manipuliavimo instrumentų ypatumams aiškinti. Taikinio valstybės traktavimu teorinių požiūrių į įtraukimo strategiją kontekste išsiskiria tik komunikacinio įtraukimo strategijos atstovai – jie į taikinio valstybę žvelgia kaip į lygiavertę partnerę ir įtraukimo strategiją pasitelkia ne manipuliavimui, o bendradarbiavimo skatinimui.

Remiantis įtraukimo strategijos specialistų idėjomis dėl strategijos taikymo situacijų teigtina, jog įtraukimo, kaip ir sulaikymo, strategijos paskirtis yra išlaikyti status quo tarptautinėje arenoje. Tačiau įtraukimo strategiją, pasak strategijos specialistų, naudinga taikyti santykiuose tik su strategiškai svarbiomis valstybėmis, kurios pagrindiniais galios parametrais neprilygsta strategiją taikančiai valstybei (kuriomis galima manipuluoti), ir/arba yra suinteresuotos gerų santykių vystymu. Priešingu atveju, įtraukimo strategijos taikymas neduotų rezultatų, nes ji yra laikoma švelnesniu galios balansavimo strategijų tipu (dėl naudojamų užsienio politikos instrumentų) nei sulaikymo strategija.

Tam tikra prasme daugumos požiūrių į įtraukimo strategiją atstovų vienas iš įtraukimo strategijai keliamų uždavinių ir yra bendradarbiavimo su taikinio valstybe skatinimas, tačiau keliamas tikslas – savo nacionalinio saugumo užtikrinimas, todėl bendradarbiavimo skatinimas tampa manipuliavimo priemone. Nacionalinio saugumo užsitikinimą kaip pirminį įtraukimo

¹⁴⁹ Cha, V. Op. cit.; Haass, R. N., O'Sullivan, M. L. Op. cit.; Lynch, M. Op. cit.; McFault, M. Op. cit.; Kahler, M., Kastner, S. Op. cit.

strategijos siekį pabrėžia tiek agresyvaus, tiek realistinio, tiek ekonominio, tiek sąlyginio bei besąlyginio įtraukimo strategijų šalininkai.

Bandant apibendrinti požiūrius į įtraukimo strategiją, labiausiai komplikauta situacija susidaro rekomenduojamų įtraukimo strategijos instrumentų srityje, nes įtraukimo strategijos specialistų siūlomos strategijos įgyvendinimo priemonės yra labai įvairios – nuo politinių iki komunikacinių (Priedas nr. 2). Vis dėlto požiūrius į įtraukimo strategiją vienija tai, jog dauguma specialistų siūlo pozityvius įtraukimo strategijos instrumentus – t.y. skatinančius glaudesnius valstybių tarpusavio santykius, o ne baudžiančius; skiriasi tik įtraukimo strategijos specialistų siūlomų priemonių sferos (politinė, ekonominė, komunikacinė). Dažniausiai įtraukimo strategijos specialistų siūlomi instrumentai yra iš politinės ir ekonominės sferos (parama stojant į tarptautines organizacijas, tarpvalstybinis dialogas, finansinė parama). Įtraukimo strategijos įgyvendinimo priemonių atžvilgiu išskirtiniai yra tik realistinis ir agresyvus požiūris į įtraukimo strategiją: realistinio požiūrio į įtraukimo strategiją atstovai neigia tradicinių instrumentų efektyvumą ir ragina atkreipti dėmesį į ginklų kontrolės režimą bei politinių reformų skatinimą, o agresyvaus įtraukimo strategijos šalininkai išsiskiria tuo, jog pasisako ir už baudžiančių priemonių naudojimą (pavyzdžiui, ekonominį embargą).

Išnagrinėjus pagrindinius požiūrius į įtraukimo strategiją, juos apibendrinant galima teigti, jog:

- Įtraukimo strategija – tai galios balansavimo strategija, skirta tarptautinėje arenoje esančiam *status quo* išlaikyti.
- Įtraukimo strategija yra tinkama naudoti santykiuose su esamomis arba potencialiomis galybėmis, kurios yra strategiškai svarbios ir/arba kelia problemų strategiją įgyvendinančiai valstybei, suinteresuotos gerais tarpusavio santykiais ir į kurias žiūrima kaip į manipuliacijos objektus.¹⁵⁰
- Įtraukimo strategija taikomos, naudojant platų instrumentų spektrą (dėl jų dažniausiai ir nesutampa požiūriai į įtraukimo strategiją) (žr. Priedą nr. 2):
 - a. Ekonominiai instrumentai – prekybos skatinimas ir sandėriai, finansinė ir humanitarinė parama paskolų arba dotacijų forma, ekonominis embargas.
 - b. Kultūriniai instrumentai – turizmo ryšių plėtojimas, sporto, meno, akademiniai mainai, tarpkultūrinės sutartys.
 - c. Politiniai instrumentai – pagalba stojant į tarptautines organizacijas, diplomatinių santykių normalizavimas ir plėtra, viršūnių susitikimai.

¹⁵⁰ Išskyrus komunikacinio įtraukimo strategiją.

- d. Kariniai instrumentai – dalijimasis informacija, karinė pagalba ir bendradarbiavimas, ginklų kontrolės režimas, kariniai mainai ir apmokymų programos.
- e. Komunikaciniai instrumentai – oficiali retorika, viešosios nuomonės formavimas, intensyvus dialogas.

1.4. Tyrimo metodologijos pristatymas

Pirmuose trijuose pirmosios disertacijos dalies poskyriuose buvo pristatyti pagrindiniai klasikinio realizmo teorijos, kuria remiamasi šiame darbe, postulatai, teigiantys, jog analizuojant pasirinktą problemą JAV, Rusija, Baltijos šalys bus traktuojami kaip vientisi vienetai (t.y. turintys galutinai suformuotą užsienio politikos viziją), siekiantys nacionalinių interesų (kurių pagrindinis yra saugumas) racionaliai apsvarsčius įvairius pasirinkimus ir pasitelkiant galią. Taip pat buvo detaliam apibūdinti galimi sulaikymo ir įtraukimo strategijų, kurios yra valstybių galios naudojimo išraiška, instrumentai bei naudojimo aplinkybės – t.y. kryptingai buvo siekiama pirmojo uždavinio. Šiame poskyryje yra pristatoma, kaip ketinama įgyvendinti 2, 3, 4 ir 5 tyrimo uždavinius.

2 uždavinys. Išnagrinėti aplinkybes, skatinančias JAV taikyti Rusijos sulaikymo ar/ir įtraukimo strategijas šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje.

2 tyrimo uždaviniu siekiama išsiaiškinti, kokios priežastys lėmė JAV pasirinkimą taikyti Rusijos sulaikymo ar/ir įtraukimo strategiją 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. Atsižvelgiant į klasikinio realizmo teorijos postulatus, jog sulaikymo strategija naudojama prieš didžiąsias ir vidutines galybes, vykdančias imperialistinę užsienio politiką, o įtraukimo strategija – santykiuose su didžiosiomis bei vidutinėmis galybėmis, prieš kurias jau buvo sėkmingai panaudota sulaikymo strategija, JAV strategijų pasirinkimo priežasčių analizėje pagrindinis dėmesys skiriamas galios santykiui tarp JAV ir Rusijos nustatyti (tam, kad būtų išsiaiškinta, kokiai galybių kategorijai priskirti Rusiją, ir JAV pajėgumą taikyti analizuojamas strategijas), Rusijos užsienio politikai išanalizuoti (tam, kad būtų nustatyta, ar Rusija vykdo imperialistinę užsienio politiką, ar nori išlaikyti *status quo*). Į JAV strategijų pasirinkimo priežasčių analizę kaip papildomas veiksnys buvo įtrauktas ir kiekvienos JAV prezidento administracijos kadencijos metu vykę įvykiai tarptautinėje arenoje ir jų poveikis JAV užsienio politikai, darant prielaidą, jog jie taip pat galėjo turėti įtakos užsienio politikos strategijų pasirinkimui JAV santykiuose su Rusija.

2 tyrimo uždavinys darbe įgyvendinamas derinant keletą tyrimo metodų: dokumentų analizės, interpretacinės problemos analizės, lyginamąjį ir aprašomąjį metodus. Dokumentų

analizės metodas pasitelkiamas Rusijos užsienio politikai pristatyti. Buvo analizuojami Rusijos strateginiai dokumentai, kuriuose išreiškiamos pagrindinės nuostatos dėl užsienio politikos: 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpiu išleistos Rusijos užsienio politikos koncepcijos ir Rusijos Nacionalinio saugumo koncepcijos. Rusijos strateginiai dokumentai analizuoti, remiantis tokiais kriterijais kaip Rusijos strateginiuose dokumentuose deklaruoti užsienio politikos tikslai, užsienio politikos instrumentai, išreikštas požiūris į savo statusą tarptautinėje arenoje (t.y. kokios kategorijos galybe – didžiąja ar vidutine Rusijos pareigūnai laikė valstybę ir kokio vaidmens siekė tarptautiniuose santykiuose). Aprašomasis tyrimo metodas pasitelkiamas 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpio įvykiams tarptautinėje arenoje aprašyti, atkreipiant dėmesį į įvykių eigą, rezultatus ir poveikį JAV-Rusijos santykiams. Lyginamasis tyrimo metodas naudotas lyginant JAV ir Rusijos poziciją pagal tokias galios parametrus kaip teritorijos dydis, gyventojų skaičius, BVP, branduolinių galvučių skaičius, karinių išlaidų dydis, kuriuos tarptautinių santykių specialistai laiko kriterijais, geriausiai parodančiais valstybės galią (žr. Poskyrį 1.1.). Interpretacinės problemos analizės tyrimo metodas taikytas susieti informaciją apie Rusijos užsienio politiką, valstybių galios parametrus su realiai vykdoma užsienio politika ir sulaikymo bei įtraukimo strategijų taikymo tendencijoms aptikti.

1 lentelė. 2 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo priežastys		
<i>Tyrimo metodas</i>	<i>Tyrimo metodo taikymas</i>	<i>Tyrimo metodo paskirtis</i>
Dokumentų analizė	Analizuojami Rusijos strateginiai dokumentai (Rusijos užsienio politikos koncepcijos ir Rusijos Nacionalinio saugumo koncepcijos). Analizės kriterijai: <ul style="list-style-type: none"> • deklaruoti užsienio politikos tikslai, • užsienio politikos instrumentai, • išreikštas požiūris į savo statusą tarptautinėje arenoje. 	Nustatyti, kas būdinga Rusijos užsienio politikai – ar ji traktuotina kaip imperialistinė.
Aprašomasis metodas	Aprašoma įvykių eiga, rezultatai ir poveikis JAV-Rusijos santykiams.	Pateikti informaciją apie 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpio įvykius tarptautinėje arenoje.
Lyginamasis metodas	Lyginama JAV ir Rusijos galia.	Nustatyti, ar Rusija JAV kėlė grėsmę savo galios parametrais.
Interpretacinės problemos analizės metodas	Susiejami duomenys apie JAV bei Rusijos galią, vykdomą užsienio politiką ir strategijų taikymą.	Nustatyti ryšius tarp JAV pasirinktų strategijų ir Rusijos užsienio politikos, galios, įvykių tarptautinėje arenoje.

Šaltinis: sudaryta autorės.

3 uždavinys. Išnagrinėti Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką deklaruojamoje JAV užsienio politikoje.

3 tyrimo uždavinys įgyvendinamas naudojant keletą empirinių metodų – dokumentų analizę ir kalbų analizę, kuriuos kaip vienus pagrindinių tyrimų metodų socialiniuose moksluose išskiria Rimantas Tidikis.¹⁵¹ Dokumentų ir kalbų analizės metodai užtikrina analizės kokybę, nes analizuojami dokumentai ir kalbos yra parašyti profesionaliai, juose fiksuojamos nuostatos nėra iškreiptos.

Šių tyrimo metodų pasirinkimą trečiajam uždaviniui įgyvendinti lėmė disertacijos temos specifika. JAV į valdžią atėjusi prezidento administracija savo bendrą užsienio politikos viziją pateikia Nacionalinio saugumo strategijose (NSS), kuriose išdėsto pagrindinius užsienio politikos tikslus bei instrumentus, nacionalinius interesus, grėsmes valstybei, numatomas naudoti užsienio politikos strategijas (Nacionalinio saugumo strategijos yra aukščiausias strategijų lygmuo). Visa JAV prezidentų administracijų oficiali retorika yra formuluojama, remiantis nuostatomis, išsakytomis JAV NSS. Todėl siekiant nustatyti, kokia strategija oficialiai deklaruojama santykiams su Rusija, darbe yra analizuojamos JAV NSS pasitelkus pirminių dokumentų analizės metodą. Darbe buvo išanalizuotos visos 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpiu išleistos JAV NSS, akcentuojant tarptautinės aplinkos traktavimą ir deklaruojamą administracijų požiūrį į JAV statusą (t.y. nagrinėjama, ar tarptautiniai santykiai suvokiami kaip keliantys grėsmę JAV, kokias laikotarpio problemas akcentuoja kiekviena JAV administracija – daroma prielaida, jog šie aspektai turi įtakos JAV prezidentų administracijų pasirenkamoms užsienio politikos strategijoms), deklaruojamus JAV nacionalinius interesus, grėsmių suvokimą (kokie tarptautinių santykių veikėjai laikomi grėsme JAV, ar tarp jų yra Rusija), požiūrį į Rusiją (kokiai galybių kategorijai priskiriama Rusija, kaip vertinama jos užsienio politika – ar ji vertinama kaip imperialistinė), deklaruojamas užsienio politikos strategijas ir užsienio politikos instrumentus.

Siekiant objektyvumo įgyvendinant trečiąjį tyrimo uždavinį, darbe yra analizuojamos ne tik JAV NSS, bet ir JAV prezidentų metiniai pranešimai Kongrese. Jie papildo JAV NSS analizę: NSS yra formuluojamos visam JAV prezidento kadencijos laikotarpiui, tuo tarpu atskiri įvykiai JAV užsienio politikoje yra vertinami atsižvelgiant į egzistuojančias aplinkybes. Įvykių JAV užsienio politikoje vertinimai yra pateikiami tiek atskirose prezidento kalbose ar pranešimuose spaudai, taip pat metiniuose pranešimuose Kongresui (čia paprastai išskiriami svarbiausi, JAV prezidento administracijos nuomone, per metus įvykę įvykiai JAV užsienio politikoje). Įvykiu šiame darbe laikomas ne tik konkrečiu metu įvykęs faktas (pavyzdžiui, pasirašyta sutartis dėl branduolinės ginkluotės apribojimo), bet ir tam tikro reiškinių tęstinumas

¹⁵¹ Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius, 2003. P. 488.

tam tikrą laikotarpį (pavyzdžiui, derybos dėl branduolinės ginkluotės apribojimo ar politinė komunikacija tarp JAV ir Rusijos pareigūnų tam tikru laikotarpiu, o ne tik konkrečiu metu įvykę susitikimai). Atsižvelgiant į tai, jog Jungtinių Amerikos Valstijų valdymo sistemoje prezidentas yra aukščiausia institucija, formuojanti ir įgyvendinanti užsienio politiką ir kitų administracijos pareigūnų pareiškimai bei veiksmai yra įgyvendinami, laikantis JAV prezidento nustatytos JAV užsienio politikos krypties, darbe yra apsiribojama prezidento metinių pranešimų Kongrese analize.

2 lentelė. 3 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje		
<i>Tyrimo metodas</i>	<i>Tyrimo metodo taikymas</i>	<i>Tyrimo metodo paskirtis</i>
Dokumentų analizė	Analizuojamos JAV NSS. Analizės kriterijai: <ul style="list-style-type: none"> • tarptautinės aplinkos vertinimas ir požiūris į JAV statusą joje, • JAV nacionaliniai interesai, • grėsmių suvokimas, • požiūris į Rusiją, • deklaruojamos strategijos ir užsienio politikos instrumentai. 	Nustatyti, kokia užsienio politikos yra strategija oficialiai deklaruojama.
Kalbų analizė	Analizuojami JAV prezidentų metiniai pranešimai Kongrese, daryti 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d.	Nustatyti, kokie įvykiai JAV-Rusijos santykiuose buvo akcentuojami ir kokiai užsienio politikos strategijai priskiriami.

Šaltinis: sudaryta autorės.

4 uždavinys. *Išanalizuoti Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų įgyvendinimą šiuolaikinėje JAV užsienio politikos praktikoje.*

4 uždaviniui įgyvendinti buvo pasitelktas modifikuotas įvykių rinkinio metodas, kurio taikymas Lietuvos akademinėje sferoje analizuojant tarptautinius santykius yra naujas. Įvykių rinkinio tyrimo metodas kaip įrankis valstybių elgsenai tarptautiniuose santykiuose analizuoti atsirado XX a. 6 deš. Pirmasis įvykių rinkinio tyrimo metodą pradėjo taikyti Charles McClelland siekdamas susieti tradicinius diplomatijos istorijos tyrimo metodus su kiekybiniais tarptautinių santykių tyrimo metodais, kuriuos skatino bihevioristinė kryptis.¹⁵² Apie įvykių rinkinio tyrimo metodo naudą tarptautinių santykių tyrimams ir metodo taikymo procesą moksliniuose straipsniuose ir monografijose yra rašę Edward Azar, Ch. McClelland, Philip A. Schrodt. Šį tyrimo metodą taikė Konfliktų ir taikos duomenų bankas (angl. *Conflict and Peace Data Bank, COPDAB*) JAV veiksams SSRS atžvilgiu 1948-1978 metais tirti, bei Joshua

¹⁵² Veen, T. Event Data: A method for analysing political behaviour in the EU. Paper prepared for delivery at the Fourth Pan-European Conference on EU Politics, Riga, 25-27 Sep. 2008. Rasta: <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/002.pdf>; žiūrėta 2012 04 06.

Goldstein ir John Freeman santykiams tarp JAV-SSRS-Kinijos Liaudies Respublikos 1948-1986 m. tirti. Tokiu būdu informaciją klasifikuoja ir JAV Valstybės departamentas bei JAV Gynybos departamentas.¹⁵³

Įvykių rinkinio metodas – tai yra tyrimo metodas, matuojantis reiškinius (t.y. events), kurie padeda suvokti užsienio politikos fenomeną.¹⁵⁴ Phillip A. Schrodt ir Deborah J. Gerner teigimu, įvykių rinkinio metodas yra tyrimo metodas, parodantis sąveiką tarp dviejų tarptautinių aktorių, remiantis įvykių, pateiktų žiniasklaidoje, analize.¹⁵⁵ Šio metodo taikymas susideda iš trijų etapų. Pirma, parenkami žiniasklaidos šaltiniai, kuriais remiantis bus sudaromas įvykių rinkinys. Antra, sudaromas įvykių rinkinys: remiantis žiniasklaidos šaltiniais, atrenkami visi žiniasklaidos šaltinyje tam tikru laikotarpiu paminėti įvykiai, susiję su analizuojama problema. Edward Azar įvykius įvykių rinkinio tyrimo metodo kontekste apibrėžė kaip tarptautinius signalus tarp dviejų tarptautinių santykių veikėjų, turinčius tokius požymius – tam tikru laiku tarptautinis aktorius padaro veiksmą siekdamas konkretaus tikslo abiem tarptautiniams aktoriams rūpimu klausimu.¹⁵⁶ Trečia, įvykiams priskiriamos vertės.¹⁵⁷ Yra įvairių verčių priskyrimo variantų: įvykiams gali būti priskiriamos skirtingos vertės, atsižvelgiant į jų svarbą tam tikrai situacijai (t.y. sudaroma speciali įvykių vertinimo skalė) arba įvykiams priskiriamos vienodos vertės (pavyzdžiui, 1 už kiekvieną paminėjimą žiniasklaidos šaltinyje) ir nustatinėjamas įvykių paminėjimų žiniasklaidos šaltinyje skaičius. Verčių priskyrimas įvykiams reikalingas siekiant nustatyti įvykio poveikį analizuojamoje probleminėje situacijoje. Tim Veen tvirtinimu, įvykių rinkinio tyrimo metodas gali indikuoti bendradarbiavimo ir konfliktavimo lygį tarp valstybių tam tikru laikotarpiu. Todėl įvykių rinkinio tyrimo metodas dažnai naudojamas užsienio politikos rezultatams tyrinėti ir tarptautinei aplinkai, kurioje daromi užsienio politikos sprendimai.¹⁵⁸

Šiame darbe, įgyvendinant 4 tyrimo uždavinį, įvykių rinkinys buvo sudarytas, remiantis JAV dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“. „The Washington Post“ ir „The New York Times“ kaip žiniasklaidos šaltinių pasirinkimą lėmė keletas priežasčių. Pirma, šie dienraščiai patenka tarp 10 didžiausių dienraščių JAV (8 ir 3 vietos).¹⁵⁹ Antra, analizei

¹⁵³ Schrodt, Ph. Event Data in Foreign Policy Analysis. October, 1993. Rasta: <http://eventdata.psu.edu/papers.dir/Haney.pdf>; žiūrėta 2012 04 06.

¹⁵⁴ Ten pat.

¹⁵⁵ Schrodt, Ph. Event Data in Foreign Policy Analysis // (Sud.) Neack, L., Hey, J. A. K., Haney, P. J. *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in its Second Generation*, ed. New York: Prentice Hall, 1994. P. 826.

¹⁵⁶ Azar, E. Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956. *The Journal of Conflict Resolution* 16 (2): P. 184.

¹⁵⁷ Veen, T. Op. cit.

¹⁵⁸ Ten pat.

¹⁵⁹ Average Circulation at the Top 25 U.S. Daily Newspapers. For the Six Months Ending 9/30/11. Audit Bureau of Circulations. Rasta: <http://accessabc.wordpress.com/2011/11/01/the-top-25-u-s-newspapers-from-september-2011-fas-fax/>; žiūrėta 2012 03 02.

pasirinkti būtent JAV dienraščiai, nes tema analizuojama iš JAV pozicijų. Trečia, siekiant objektyvumo, imti tokie JAV dienraščiai, kurie atstovauja skirtingų politinių jėgų (respublikonų ir demokratų) nuomonėms. Thomas F. Roeser ir Tim Groseclose teigimu, “The Washington Post” reprezentuoja respublikonišką požiūrį, tuo tarpu “The New York Times” reprezentuoja liberaliųjų pažiūras.¹⁶⁰ Be to, tam tikros JAV prezidento administracijos užsienio politikos vertinimas (t.y. daryta klaidų ar ne, kokių) nėra šio tyrimo objektas, tad dienraščių politinė pakraipa nedaro didelės įtakos tyrimo rezultatams.

Antrame įvykių rinkinio metodo taikymo etape – t.y. sudarant įvykių rinkinį – iš dienraščių straipsnių, skirtų JAV santykiams su Rusija, buvo atrinkti visi 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpiu minėti įvykiai JAV-Rusijos santykiuose. Dienraščių straipsnis buvo laikomas tinkamu monitoringui, jeigu tame pačiame straipsnyje buvo minimi raktažodžiai “JAV” ir “Rusija” bei rašoma apie užsienio politiką ir tarptautinius santykius. Atrinkti įvykiai buvo grupuojami pagal tris sritis, atsižvelgiant į sulaikymo ir įtraukimo strategijų instrumentus: politinę/diplomatinę, karinę ir ekonominę (kurias akcentuoja sulaikymo ir įtraukimo strategijų specialistai). Politinei/diplomatinei sričiai buvo priskiriami įvykiai, susiję su vizitais, politine parama Rusijos prezidentui, parama Rusijai stojant į tarptautines organizacijas, Rusijos įtraukimu į tarptautinių konfliktų sprendimą. Karinei sričiai buvo priskiriami įvykiai, susiję su karinėmis pratybomis, derybomis dėl ginkluotės apribojimų, ginkluotės dislokavimu, karinių aljansų plėtra. Prie ekonominės sferos buvo priskirti tokie įvykiai kaip ekonominės paramos teikimas, investicijos.

Trečiajame įvykių rinkinio tyrimo metodo taikymo etape buvo skaičiuojama, kiek kartų pasirinktų dienraščių straipsniuose buvo paminėtas kiekvienas įvykis iš sudaryto įvykių rinkinio. Jeigu tame pačiame straipsnyje buvo minima keletas skirtingų įvykių, kiekvienam iš jų buvo priskiriama po vieną paminėjimą. Daryta prielaida, jog dažniausiai dienraščiuose minėtus įvykius galima laikyti charakteringiausiais (svarbiausiais, didžiausią poveikį JAV-Rusijos santykiams dariusiems) įvykiais JAV-Rusijos santykiuose. Iš įvykių rinkinio detalesnei analizei buvo atrenkami penki dažniausiai minėti įvykiai – jie laikyti charakteringiausiais. Tokį pasirinkimą lėmė faktas, kad tarp penkių įvykių buvo didžiausias atotrūkis lyginant su visais kitais įvykiais. Charakteringiausi įvykiai buvo priskiriami Rusijos sulaikymo arba įtraukimo strategijoms ir analizuojami detaliau (įvykių priežastys, eiga, poveikis JAV-Rusijos santykiams).

¹⁶⁰ Roeser, Th. How the Liberal Media Stonewalled the Edwards. *Chicago Daily Observer*. August 18, 2008; Groseclose, T. A Measure of Media Bias. University of California – Los Angeles. December 2004.

2 schema. Įvykių rinkinio tyrimo metodo taikymas.

Šaltinis: sudaryta autorės.

Tyrime buvo nuspręsta remtis analizuotų dienraščių nuomonėmis dėl to, kokios strategijos taikymą indikuoja tam tikras įvykis JAV-Rusijos santykiuose (o ne priskirti tam tikras skirtingas skaitines vertes įvykiams savo nuožiūra). Tais atvejais, kai dienraščiai nebuvo išreiškę pozicijų dėl tam tikro įvykio priskyrimo sulaikymo ar įtraukimo strategijai, priskyrimas buvo daromas remiantis sulaikymo bei įtraukimo strategijų specialistų pateiktais duomenimis dėl strategijų instrumentų; taip pat atsižvelgta ir į straipsniuose naudotą kalbą.

Įvykių rinkinio metodo pasirinkimą 4 uždaviniui įgyvendinti lėmė keletas priežasčių. Pirma, tai yra objektyvus būdas nustatyti strategijų vyravimui, nes jis remiasi visų tam tikro laikotarpio įvykių analize. Dienraščiai mini ir labai smulkius įvykius, ko nedaro, pavyzdžiui, tarptautinių santykių ekspertai moksliniuose straipsniuose (ten nepatektų nemaža dalis įvykių). Be to, tarptautinių santykių ekspertai išskiria svarbiausius įvykius subjektyviai ir dažnai koncentruoja dėmesį tik į vieną sferą – karinę, politinę, ekonominę, kai tuo tarpu darbe analizuojama strategijų raiška visose iš jų. Antra, kiti potencialūs tyrimo metodai (interviu, tarptautinių santykių specialistų nuomonių analizė) buvo atmesti dėl subjektyvumo ir pavojaus iškreipti tyrimo rezultatus. Ekspertų, kurie šiuolaikinius JAV-Rusijos santykius analizuotų būtent per sulaikymo-įtraukimo strategijų prizmę, nėra daug (dažniausiai analizuojama per konfrontaciją-bendradarbiavimą, kas nėra minėtoms strategijoms tapatus dalykas). Taip pat, siekiant objektyvumo, reikėtų remtis tik tokių ekspertų nuomonėmis, kurie yra analizavę JAV užsienio politiką Rusijos atžvilgiu visų trijų JAV prezidentų administracijų buvimo valdžioje metu (tokių labai nedaug – nes dažniausiai analizuojama vienos ar dviejų administracijų užsienio politika). Be to, žymiausi tarptautinių santykių ekspertai, analizuojantys JAV-Rusijos santykius, patys daro didelę įtaką JAV užsienio politikos formavimui (dirba kaip smegenų centrai), tad rėmimasis jų nuomonėmis labiau rodytų informaciją deklaruojamą, o ne praktinę JAV užsienio politiką.

3 lentelė. 4 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos <i>praktinėje JAV užsienio politikoje</i>		
<i>Tyrimo metodas</i>	<i>Tyrimo metodo taikymas</i>	<i>Tyrimo metodo paskirtis</i>
Įvykių rinkinio sudarymas (angl. Event data-set)	Sudaryti įvykių rinkiniai, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniais, atrinkti svarbiausi įvykiai ir priskirti sulaikymo arba įtraukimo strategijoms.	Nustatyti, kokie įvykiai buvo JAV-Rusijos santykiuose, kurie iš jų buvo svarbiausi ir kokių strategijų taikymą jie rodė.

Šaltinis: sudaryta autorės.

5 uždavinys. Išanalizuoti Baltijos šalių reikšmingumą JAV taikomose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose.

5 tyrimo uždaviniui įgyvendinti pasitelkiama keletas tyrimo metodų: dokumentų analizė, kalbų analizė ir įvykių rinkinio metodas. Baltijos šalių reikšmingumas JAV užsienio politikoje Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo kontekste buvo analizuojamas dviem pjūviais: *deklaruojamoje JAV užsienio politikoje ir praktinėje JAV užsienio politikoje.*

Baltijos šalių reikšmingumui deklaruojamoje JAV užsienio politikoje nagrinėti buvo naudojama tiek dokumentų analizė (analizuojamos visos 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpiu išleistos JAV NSS), tiek kalbų analizės metodas. Analizuojant JAV NSS Baltijos šalių reikšmingumo kontekste siekta nustatyti, ar JAV prezidentų administracijos skyrė dėmesio Baltijos šalims JAV NSS, kokią užsienio politiką ir jos instrumentus deklaravo santykiuose su Baltijos šalimis, kokią oficialią poziciją dėl Baltijos šalių išreiškė santykių su Rusija atžvilgiu.

Dėl riboto dėmesio Baltijos šalims JAV NSS, papildomai buvo analizuotos ir JAV prezidentų administracijų pareigūnų kalbos, skirtos Baltijos šalių faktoriui, atkreipiant dėmesį į Baltijos šalių kaip tarptautinių santykių veikėjų traktavimą, užsienio politikos instrumentus, planuojamus naudoti santykiuose su Baltijos šalimis (jei tokie buvo minimi), Baltijos šalių vaidmenį JAV-Rusijos santykiuose. Kalbų analizės metodas taip pat buvo naudotas nagrinėjant oficialią JAV prezidentų administracijų poziciją dėl svarbiausių įvykių JAV santykiuose su Baltijos šalimis. Taikant kalbų analizės metodą buvo analizuotos visos JAV Baltųjų Rūmų oficialioje interneto svetainėje pateikiamos JAV prezidentų administracijų pareigūnų kalbos, skirtos JAV santykiams su Baltijos šalimis, 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpiu.

Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje JAV užsienio politikoje analizuotas naudojant įvykių rinkinio tyrimo metodą (remiantis tokiais pat principais kaip ir įgyvendinant 4 uždavinį). Įvykių rinkiniai buvo sudaryti pagal dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“ minimus įvykius (remiantis 1991 m. gruodžio 25 d.-2009 m. sausio 19 d. laikotarpio

straipsniais, kuriuose kartu buvo aptikti raktažodžiai „JAV“ ir „Baltijos šalys“ arba „JAV“ ir „Lietuva/Latvija/Estija“). Siekiant objektyvumo sudarant įvykių rinkinius, buvo pasirinkti du analizuoti šaltiniai. Minėtų dienraščių pasirinkimą lėmė didelis jų tiražas ir dėmesys tarptautiniams santykiams. JAV dienraščių pasirinkimą įvykių rinkiniams sudaryti lėmė šiame darbe pasirinkta pozicija tiek JAV-Rusijos santykius, tiek Baltijos šalių faktorių JAV-Rusijos santykiuose analizuoti akcentuojant būtent JAV poziciją. Dėl šios priežasties buvo atmesta galimybė įvykių rinkinius sudaryti, remiantis Baltijos šalių spauda.

Iš sudarytų įvykių rinkinių, detalesnei analizei atrinkta po 3 svarbiausius įvykius JAV-Baltijos šalių santykiuose (svarbumą rodo tam tikram įvykiui skirtų paminėjimų skaičius), aptariant dienraščių poziciją dėl įvykių vaidmens JAV-Rusijos santykiams arba, remiantis sulaikymo ir įtraukimo strategijų specialistais, juos priskiriant vienai ar kitai strategijai.

4 lentelė. 5 tyrimo uždavinio įgyvendinimas.

Baltijos šalių faktorius deklaruojamoje JAV užsienio politikoje		
<i>Tyrimo metodas</i>	<i>Tyrimo metodo taikymas</i>	<i>Tyrimo metodo paskirtis</i>
Dokumentų analizė	Analizuojamos JAV NSS. Analizės kriterijai: <ul style="list-style-type: none"> • Užsienio politika ir instrumentai santykiuose su Baltijos šalimis, • Baltijos šalių vertinimas JAV taikomų Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų kontekste. 	Nustatyti, koks vaidmuo yra oficialiai numatomas Baltijos šalims JAV taikomose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose santykiams.
Kalbų analizė	Analizuojamos JAV prezidento administracijos pareigūnų kalbos ir pasisakymai dėl svarbiausių įvykių JAV-Baltijos šalių santykiuose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų kontekste.	Nustatyti, kaip buvo oficialiai vertinami svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų kontekste.
Baltijos šalių faktorius JAV praktinėje užsienio politikoje		
Įvykių rinkinio sudarymas (angl. Event data-set)	Sudaryti įvykių rinkiniai, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniais, atrinkti svarbiausi įvykiai ir priskirti Rusijos sulaikymo arba įtraukimo strategijoms.	Nustatyti, kokie įvykiai buvo JAV-Baltijos šalių santykiuose, kurie iš jų buvo svarbiausi ir kokį vaidmenį vaidino JAV taikytose Rusijos sulaikymo ar/ir įtraukimo strategijose.

Šaltinis: sudaryta autorės.

2. RUSIJOS SULAIKYMŲ IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS G. H. BUSH VYRESNIOJO PREZIDENTAVIMO LAIKOTARPIU (1992 m.)

G. H. Bush vyresnysis JAV prezidento pareigas ėjo svarbių pokyčių tarptautinėje santykiuose laikotarpiu: subyrėjus Sovietų Sąjungai, tarptautinėje arenoje išnyko vienas iš galios polių; komunistų diktatūras Vidurio ir Rytų Europoje pakeitusių demokratiškesnių vyriausybių atsiradimas reiškė, jog Europoje pasikeitė įtakos sferų žemėlapis. G. H. Bush vyresniojo administracija buvo pirmoji JAV administracija, formavusi ir įgyvendinusi šiuolaikinę JAV užsienio politiką Rusijos atžvilgiu. Tai reiškė, jog administracijai reikėjo persvarstyti JAV užsienio politiką, vykdytą Šaltojo karo laikotarpiu, ir, įvertinus tarptautines aplinkybes bei Rusiją, kaip naują tarptautinių santykių veikėją, nuspręsti – tęsti ar keisti Šaltojo karo laikotarpiu dominavusias užsienio politikos tendencijas.

2.1. Sulaikymo ir įtraukimo strategijos Šaltojo karo laikotarpiu

G. H. Bush vyresniojo, B. Clinton, G. W. Bush administracijų taikomos Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos nėra išimtinai šiuolaikinės JAV užsienio politikos elementas. Šios užsienio politikos strategijos buvo pradėtos įgyvendinti dar Šaltojo karo metais (1946-1991 m. pabaiga), kai JAV prezidentų administracijos, norėdamos galios balansą atsverti JAV naudai, stengėsi arba sulaikyti Sovietų Sąjungos (SSRS) įtakos plitimą įvairiuose pasaulio regionuose, arba įtraukti SSRS į bendradarbiavimą su JAV. Todėl Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų naudojimą šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje galima laikyti Šaltojo karo laikotarpiu pradėtos ir vykdytos JAV užsienio politikos Sovietų Sąjungos atžvilgiu tęsia.

Atsižvelgiant į tai, jog Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje yra grindžiamos Šaltojo karo laikotarpiu vykdytos JAV užsienio politikos patirtimi, SSRS sulaikymo ir įtraukimo strategijų transformacijų analizė (akcentuojant jas paskatinusias priežastis, pasitelktų užsienio politikos instrumentus jas įgyvendinant ir strategijų taikymo perimetro kaitą) palengvina Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje specifikos analizę.

2.1.1. Sulaikymo ir įtraukimo strategijų priežastys, transformacijos ir instrumentai Šaltojo karo laikotarpiu

Šaltojo karo metais¹⁶¹ JAV užsienio politikoje santykiuose su SSRS vyravo sulaikymo strategija. Vis dėlto tam tikrais laikotarpiais - Richard Nixon (1969-1974 m.), Ronald Reagan (nuo 1985 m.)¹⁶², G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1989-1993 m.)¹⁶³ - galima aptikti ir įtraukimo strategijos požymių.

Sulaikymo strategija JAV užsienio politikoje pradėta taikyti Harry Truman prezidentavimo metu (1945-1953 m.). H. Truman prezidentavimo metu galima pastebėti tris sulaikymo strategijos dimensijas: politinę – Truman doktrina, žymėjusi pokyčius JAV užsienio politikoje ir apibrėžusi pagrindines jos gaires; ekonominę – Marshallo planas (1948-1951 m. vykdyta Europos atgaivinimo programa.); karinę – NATO sukūrimas. H. Truman doktrinoje¹⁶⁴ (1947 m. kovo 12 d.), kurios idėjoms įtaką padarė sunki D. Britanijos ekonominė situacija po 2-ojo Pasaulinio karo ir jos nebegalėjimas remti antikomunistinių jėgų Graikijoje ir Turkijoje,¹⁶⁵ buvo pasiūlyta atsisakyti JAV izoliacionizmo politikos ir pradėti įgyvendinti komunizmo sulaikymo strategiją globaliu mastu. Sulaikymo strategiją siūlyta vykdyti ekonominėmis ir karinėmis priemonėmis, pirmiausiai dėmesį atkreipiant į Graikiją, Turkiją bei Vakarų Europą.¹⁶⁶ Įgyvendindama naujas JAV užsienio politikos gaires, H. Truman administracija 1948-1951 m. Marshallo planui skyrė daugiau nei 13 mlrd. JAV dolerių.¹⁶⁷ Tokius veiksmus paskatino JAV lyderių įsitikinimas, jog įveikus Europos ekonominį nuosmukį netiesiogiai turėtų sumažėti ir Europos vietinių komunistinių partijų įtaka: pagerėjus ekonominei situacijai Europoje propagandiniai komunistų teiginiai balsuotojams turėtų mažiau įtakos.¹⁶⁸ Šiaurės Atlanto

¹⁶¹ Šaltojo karo pradžia laikoma 1946 m. kovo 5 d., kai Winston Churchill kalbėdamas Fultone paskelbė, jog ant „Europos nusileido geležinė uždanga.“ Winston Churchill's *Iron Curtain Speech*. Westminster College in Fulton, Missouri, March 5, 1946. Rasta: <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html>; žiūrėta 2012 06 02.

¹⁶² R. Reagan buvo JAV prezidentu 1981-1989 m., tačiau SSRS įtraukimo strategija jo prezidentavimo metu vyravo tik nuo 1985m.

¹⁶³ G. H. Bush vyresnysis ėjo JAV prezidento pareigas, kai žlugo SSRS ir keitėsi pasaulio tvarka (1989-1993 m.).

¹⁶⁴ Šiuo atveju, doktrina – tai suformuluotų vyriausybės užsienio politikos principų visuma. Oxford Dictionary. Oxford University Press, 2012. Rasta:

http://oxforddictionaries.com/definition/american_english/doctrine?region=us&q=doctrine; žiūrėta 2012 06 02.

¹⁶⁵ D. Britanija 1947 m. vasario 21 d. pareiškė JAV pareigūnams, kad ji daugiau nepajėgs padėti nei konservatyviesiems jėgoms Graikijoje, kurios kovojo su Nacionalinio išsivadavimo frontu (t.y. komunistų lyderiais), nei Turkijai, kuriai SSRS darė spaudimą dėl sienų - prieš 2-ąjį Pasaulinį karą Graikija ir Turkija daugiausia pagalbos sulaukdavo iš D. Britanijos. 1940 m. pabaigoje jos vėl kreipėsi paramos į D. Britaniją, bet ši nebuvo pajėgi padėti. D. Britanija buvo ekonomiškai nuniokota dviejų Pasaulinių karų, todėl nebegalėjo išsaugoti savo tradicinių strateginių interesų Viduržemio regione ir Vidurio Rytuose. JAV turėjo apsispręsti: ar leisti Graikijoje ir Turkijoje susiformuoti galios vakumui, ar perimti D. Britanijos vaidmenį. Roskin, M. G., Berry, N. *The New World of International Relations*. Prentice Hall, 1997. P. 35.

¹⁶⁶ President Harry S. Truman's Address Before A Joint Session of Congress, March 12, 1947. Rasta: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1947TRUMAN.html>; žiūrėta 2012 03 06.

¹⁶⁷ Krieger, J. *The Oxford Companion to Politics of the World*. - Oxford University Press, 1993. P. 568.

¹⁶⁸ Meyer, W. H. *Security, Economics and Morality in American Foreign Policy*. Pearson Education, 2004. P. 17.

sutarties organizacijos (angl. *North Atlantic Treaty Organization, NATO*) įkūrimu 1949 m.¹⁶⁹ siekta sukurti karinį aljansą, kuris užkirstų kelią sovietų invazijai Vakarų Europoje¹⁷⁰, taip pat ir palaikyti taiką bei stabilumą tarp Vakarų Europos valstybių, kontroliuoti Vokietijos karinę galią (pastarasis tikslas tebėra aktualus ir šiandien).¹⁷¹ H. Truman pradėtas JAV užsienio politikos kursas stipriai paveikė JAV užsienio politiką tiek Šaltojo karo laikotarpiu, tiek po SSRS žlugimo: Šaltojo karo metu kone visų JAV prezidentų administracijos kaip vieną pagrindinių SSRS sulaikymo strategijos elementų traktavo karines priemones (kaip ir H. Truman kadencijos metu), o po SSRS iširimo JAV užsienio politikos formuotojai NATO (sukurtą H. Truman kadencijos metu) taip pat traktuoja kaip vieną svarbiausių Rusijos sulaikymo strategijos veiksmų.

Reaguodamos į SSRS įtakos plėtros geografinę kaitą, JAV prezidentų administracijos keitė sulaikymo strategijos perimetrą ir įgyvendinimo priemones (žr. Priedą nr. 3), todėl galima teigti, jog sulaikymo strategija Šaltojo karo laikotarpiu nebuvo statiška. Pirmoji sulaikymo strategijos transformacija išryškėjo 1946-1960 m.: Truman ir Eisenhower doktrinos. Truman doktrina (1947 m. kovo 12 d.) akcentavo eurocentristinę sulaikymo politiką (ekonominė ir karinė pagalba Europos šalims). Tuo tarpu Eisenhower doktrina (1957 m. sausio 5 d.), paveikta Korėjos karo (1950-1953 m.)¹⁷², parodžiusio, kad skirstyti pasaulį į gyvybiškai svarbius ir nesvarbius JAV interesams regionus yra pavojinga, nes komunistai gali bandyti prasiveržti bet kurioje pasaulio vietoje (kaip, pavyzdžiui, Korėjoje), išplėtę sulaikymo politikos perimetrą, JAV dėmesį atkreipdama į Vidurio Rytus, SSRS įtakos plitimą stabdant karinėmis ir ekonominėmis priemonėmis.¹⁷³

¹⁶⁹ 1949 m. balandžio 4 d. Šiaurės Atlanto sutartį pasirašė 12 valstybių: JAV, Belgija, D. Britanija, Kanada, Danija, Prancūzija, Islandija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Portugalija. 1952 m. prisijungė Graikija bei Turkija, taip buvo sustiprintas pietrytinis aljanso flangas. 1955 m. nare tapo Vakarų Vokietija, 1982 m. – Ispanija. Lafeber, W. *America, Russia, and the Cold War*. New York: McGraw-Hill, 1997. P. 17.

¹⁷⁰ Po 2-ojo Pasaulinio karo pradėjo atvirai reikštis ekspansiniai SSRS siekiai. Buvo aišku, kad SSRS kuria komunistinę Rytų Europos valstybių zoną, kuri tarnautų kaip placdarmas tolesniems SSRS ekspansiniams siekiams įgyvendinti: SSRS sužlugdė konstruktyvų bendradarbiavimą su Vakarų Europos valstybėmis ir derybas dėl Vokietijos ateities; 1948 m. inicijavo komunistinį perversmą Čekoslovakijoje, teikė pagalbą komunistams Graikijos pilietiniame kare (1947-1949 m.); Stalinas išreiškė norą kontroliuoti Bosforą (1947 m.). JAV buvo suinteresuota pažaboti ekspansinius JAV siekius. Žalimas, D., Žaltauskaitė – Žalimienė, S., Petrauskas, Z., Saladžius, J. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justicija, 2001. P. 909.

¹⁷¹ Lafeber, W. Op. cit. P. 59.

¹⁷² Korėjos karas (1950-1953 m.) buvo pirmasis ginkluotas konfliktas Šaltojo karo laikotarpiu. 1950 m. birželio 24 d. Š. Korėja įsiveržė į P. Korėją (manoma, kad tokiems veiksams ją paskatino SSRS - SSRS siekė įtraukti JAV į karą Azijoje, kad galėtų imtis veiksmų Vakarų Europoje. 1953 m. buvo susitarta dėl ugnies nutraukimo, bet taikos sutartis tarp Šiaurės ir Pietų Korėjos nėra pasirašyta iki šiol. Korėjos karas privertė kritiškai įvertinti G. F. Kennano sulaikymo teorijos teiginius – G. F. Kennanas sulaikymo politiką sukūrė kaip eurocentristinę politiką, tikėdamas, kad be Europos tik keletas kitų regionų yra gyvybiškai svarbūs JAV interesams. Calvocoressi, P. *Pasaulio politika*. Vilnius: Briedis, 2001. P. 118-121.

¹⁷³ The Eisenhower Doctrine on the Middle East, A Message to Congress, January 5, 1957. *The Department of State Bulletin*, XXXVI, No. 917 (January 21, 1957). P. 83-87. Rasta: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1957eisenhowerdoctrine.html>; žiūrėta 2012 03 31.

Septintajame XX a. dešimtmetyje sulaikymo strategija įgijo lankstaus atsako strategijos¹⁷⁴ formą (Kennedy doktrinos įtaka – 1961 m. sausio 20 d.)¹⁷⁵, buvo pradėta taikyti Lotynų Amerikoje ir ilgainiui transformavosi į sulaikymo strategiją karinėmis priemonėmis (karines priemones akcentavo Johnson doktrina – 1965 m. sausio 4 d.). J. Kennedy administracija atkreipė dėmesį į sulaikymo strategijos taikymą Lotynų Amerikoje, SSRS ir komunizmo grėsmę sulaikant visomis įmanomomis priemonėmis (nuo ekonominių priemonių iki partizaninio karo). Tuo tarpu Lyndon Johnson administracija, paveikta tebesitęsiančio karo Vietname,¹⁷⁶ JAV užsienio politikoje siekė įtvirtinti militarizuotą SSRS ir komunizmo grėsmės sulaikymo strategiją, nes, jos supratimu, pats komunizmas pasižymėjo agresyvumu.¹⁷⁷ Ši doktrina JAV užsienio politikoje nebuvo taikyta ilgai – netrukus ją pakeitė R. Nixon doktrina. Dėl susiklosčiusių tuometinių aplinkybių (t.y. karo Vietname) Johnson doktrina tada pasirodė esanti per daug agresyvi – didesnioji JAV visuomenės dalis norėjo kuo greičiau užbaigti karą, o ne jį tęsti.

Itin ryškia JAV užsienio politikos transformaciją žymėjo XX a. 8-9 deš.: R. Nixon (1969 m. lapkričio 3 d. ir 1970 m. vasario 18 d.)¹⁷⁸ ir Jimmy Carter (1980 m. sausio 23 d.) bei R. Reagan doktrinos (1985 m. vasario 6 d.): nuo Johnson doktrinoje postuluotų idėjų apie būtinybę taikyti karines sulaikymo strategijos priemones XX a. 8 deš. pereita prie užsienio politikos SSRS atžvilgiu sušvelninimo – įtampos tarp JAV ir SSRS atslūgimo (Nixon doktrina), o XX a. 9 deš. Carter ir Reagan doktrinos vėl sugrąžino karinių priemonių sulaikymo politikoje akcentavimą, pabrėžiant Persų įlankos regioną ir trečiojo pasaulio šalis.

JAV prezidentas Richard Nixon, atėjęs į valdžią 1969 m., JAV užsienio politikai SSRS atžvilgiu suteikė kitokį atspalvį - vystė tokią užsienio politikos strategiją, kuri apibūdinama sąvoka „détente“ – t.y. santykių atšilimas. Pirmą kartą Šaltojo karo laikotarpiu persvarstyti sulaikymo politiką paskatino tebesitęsiantis karas Vietname ir didelė vidinė opozicija JAV kariniams veiksams Vietname - ankstyvuojų pokario laikotarpiu sumanyta sulaikymo strategija stūmė JAV į kiekvienos tarptautinės krizės priekines linijas: karas Vietname parodė JAV užmojai pasidarė pernelyg dideli. Anot H. Kissingerio, R. Nixon atrodė, kad tokiomis

¹⁷⁴ Strategija gali turėti keletą lygmenų. Aukščiausias lygmuo yra didžioji strategija (pavyzdžiui, sulaikymo ir įtraukimo strategijos). Žemesnis strategijos lygmuo yra generalinė strategija (pavyzdžiui, lankstus atsakas, atgrasymas). Generalinė strategija yra didžiosios strategijos projekcija. Urbelis, 2001, Op. cit.

¹⁷⁵ Kennedy doktrinos atsiradimui įtakos turėjo Kubos revoliucija (1959 m.), kuri į valdžią atvedė Fidelį Castro. Kubos revoliucija žymėjo komunizmo plitimą ir sovietų įtakos didėjimą Lotynų Amerikoje. JAV tai suvokė kaip grėsmę.

¹⁷⁶ Karas Vietname prasidėjo 1959 m., o buvo baigtas 1975 m. JAV į karą Vietname įsitraukė 1960 m., tačiau JAV karinės pajėgos tiesiogiai jame dalyvauti pradėjo tik nuo 1964 m. Šis karas buvo pirmasis JAV pralaimėjimas Šaltojo karo laikotarpiu.

¹⁷⁷ Lyndon B. Johnson Annual Message to the Congress on the State of the Union. *January 4, 1965. Rasta:* <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=26907>; žiūrėta 2012 03 01.

¹⁷⁸ Naujus JAV užsienio politikos principus, kurie žinomi kaip Nixono doktrina, R. Nixon išdėstė 1969 m. lapkričio 3 d. kalboje ir 1970 m. vasario 18 d. pranešime apie JAV užsienio politiką.

aplinkybėmis JAV „nebegalėjo sau leisti neriboto intervencionizmo, pasiuntusio daugiau kaip pusę milijono amerikiečių į Indokiniją be jokios pergalės strategijos“.¹⁷⁹

R. Nixon détente politikoje (1969-1979 m.), kuriai būdingas įtampos tarp JAV ir SSRS mažinimas bei taikaus koegzistavimo siekimas, galima išvelgti tiek sulaikymo, tiek įtraukimo strategijos bruožų - détente politiką galima traktuoti kaip JAV bandymą nekarinėmis priemonėmis sulaikyti SSRS arba kaip JAV pastangas skatinti branduolinį nusiginklavimą, teigiamus vidaus poslinkius ekonominėje ir politinėje sferoje. R. Nixon détente politikai būdingi tokie pagrindiniai elementai kaip branduolinių ginklų kontrolė; santykių sureguliuojimas Europoje; prekybinių ryšių su SSRS plėtojimas. R. Nixon prezidentavimo metu su SSRS pasirašyta „Strateginės ginkluotės apribojimo sutartis“ (angl. *Strategic Arms Limitation Talks*, SALT I - 1972 m.) JAV ir Sovietų Sąjungai leido turėti tik po vieną priešraketinės gynybos sistemą (angl. *Anti-ballistic missile*, ABM) sistemą; 1972 m. ABM sutartis taip pat apribojo naujas ABM technologijų kartas - sutartis leido ABM sistemų tyrimus ir vystymą, tačiau draudė bet kokią naujos ABM sistemos išdėstymą; Protokolas dėl puolamųjų ginklų apribojimo kiekvienai SALT I pasirašiusiai valstybei leido montuoti savo arsenalus iki tam tikros nustatytos ribos (Sovietų Sąjungai – 1600, JAV – 1054)¹⁸⁰ – t.y. sutartys apribojo SSRS branduolinę galią, tačiau taip pat parodė, jog JAV yra pasirengusi bendradarbiauti su SSRS mainais į pozityvius pokyčius jos užsienio politikoje. 1975 m. Helsinkio susitarimas įpareigojo visus signatarus, tarp jų ir Sovietų Sąjungą, gerbti ir puoselėti pagrindines, konkrečiai išvardintas žmogaus teises. SSRS turėjo prisiimti įsipareigojimą mainais į NATO sutikimą dėl sienų klausimo: NATO sąjungininkai Helsinkio konferencijoje sutiko pripažinti tuometines Europos sienas. R. Nixon administracija taip pat siūlė SSRS trūkstančių prekių, kapitalo investicijas, geidžiamiausios tautos prekybos statusą (angl. *Most favored nation* – MNF)¹⁸¹ mainais į SSRS pagalbą derybose su Š. Vietnamu dėl karo Vietname užbaigimo, palankesnes SSRS pozicijas dėl ginklų kontrolės ir geresnės žmogaus teisių apsaugos Sovietų Sąjungoje.¹⁸² Taigi viena vertus, R. Nixon administracija siekė vystyti dialogą su SSRS, kita vertus, pasinaudodama šiuo dialogu, ji taip pat siekė sumažinti SSRS pajėgumą branduolinės ginkluotės srityje ir vertė SSRS laikytis Vakarų valstybėms priimtinių vertybių – t.y. to, kas suteikia pranašumą JAV. Tokio užsienio politikos kurso apraiškų galima pastebėti ir šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje – pavyzdžiui, B. Clinton prezidentavimo metu, kai buvo vystomas tiek dialogas su Rusija, tiek skatinama pasirašyti branduolinės ginkluotės apribojimo sutartis.

¹⁷⁹ Kissinger, H. Op. cit. P. 668.

¹⁸⁰ Ten pat, p. 32, 34.

¹⁸¹ Geidžiamiausios tautos statusas (angl. *Most favoured nation* - MFN) – tai vienos valstybės kitai valstybei suteikiamas statusas tarptautinės prekybos sityje.

¹⁸² Kissinger H., Op. cit. P. 738.

Po gana taikaus JAV ir SSRS koegzistavimo XX a. aštuntame dešimtmetyje JAV prezidentų J. Carter ir R. Reagan administracijos devintame XX a. dešimtmetyje grįžo prie karinių SSRS ir komunizmo sulaikymo strategijos priemonių, todėl tarptautinių santykių specialistai šį laikotarpį dažnai vadina „Naujuoju Šaltuoju karu“.¹⁸³ JAV didino karinį biudžetą, telkė karines pajėgas, įsigijo naujų ginklų. Šis laikotarpis pasižymėjo padidėjusiu priešiškuumu, šiurkščia retorika ir užsienio politikos militarizavimu.¹⁸⁴

R. Reagan prezidentavimo laikotarpiu galima pastebėti ir SSRS įtraukimo strategijos apraiškų - 1984 m. sausio 16 d. kalboje R. Reagan išreiškė JAV siekį suartėti su Sovietų Sąjunga: „Mes [t.y. JAV] privalome ir įtrauksime sovietus į kiek įmanoma rimtesnį ir konstruktyvesnį dialogą.“¹⁸⁵ 1985 m., o kai Sovietų Sąjungoje Konstantiną Černenką pakeitė Michailas Gorbačiovas, R. Reagan administracija pradėjo dialogą su SSRS dėl branduolinės ginkluotės mažinimo, kurio rezultatai buvo 1987 m. pasirašyta „Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutartis“ (angl. *Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty, INF*), kuria JAV ir SSRS įsipareigojo sunaikinti visų tipų INF ginklus ir trumpo nuotolio raketas iki 1991 m. SSRS turėjo patraukti apie 1500 kovinių galvučių iš Europos, JAV – apie pusę šio skaičiaus.¹⁸⁶

Šaltojo karo laikotarpiu santykiuose su SSRS reikėsi tiek įtraukimo strategija, tiek įvairiomis kintančiomis formomis, sulaikymo strategija – nuo ekonominių iki karinių instrumentų naudojimo ir nuo jos įgyvendinimo Europoje iki visoje tarptautinėje arenoje. Šiuo laikotarpiu taikytų JAV užsienio politikos strategijų instrumentų įvairovė rodo, jog sulaikymo ir įtraukimo strategijos gali būti pritaikytos ir efektyvios įvairiose tarptautinių santykių situacijose, kas indikuoja jų universalumą ir galimybę jas naudoti šiuolaikiniuose JAV santykiuose su Rusija.

¹⁸³ J. Carterio doktrinos atsiradimui įtakos turėjo du įvykiai: 1979 m. SSRS įsiveržimas į Afganistaną ir 1979 m. Irano revoliucija bei Irano įkaitų krizė. Persų įlankos regionas JAV nacionaliniams interesams buvo svarbus nuo Šaltojo karo pradžios kaip naftos šaltinis. Kai SSRS 1979 m. įsiveržė į Afganistaną, JAV pradėjo baimintis, kad tai gali būti pirmas SSRS žingsnis link plataus masto invazijos į Vidurio Rytų regioną. Nerimą dėl Vidurio Rytų regiono ateities kėlė ir 1979 m. Irane prasidėjusi revoliucija. R. Reagano doktrinos atsiradimui įtakos turėjo konfrontacijos tarp komunizmo ir Vakarų demokratinių valstybių „klienčių“ persikėlimas į Trečiąjį pasaulį (XX a. 9 deš.). Salvadore, Nikaragoje, Peru, Filipinuose įvykusiose revoliucijose R. Reaganas išvėlgė SSRS įtaką. Toks tarptautinis kontekstas suformavo R. Reagano iniciatyvą sulaikyti ne tik SSRS, bet ir teikti pagalbą antivyriausybiniais junginiams komunistinėse Trečiojo pasaulio šalyse. Meyer, W. H. Op. cit. P. 36.

¹⁸⁴ Baylis, J., Smith, S. *The Globalization of World Politics*. Oxford University Press, 2001. P. 82.

¹⁸⁵ R. Reagan Address to the Nation and Other Countries on United States-Soviet Relations. January 16, 1984. Ronald Reagan Presidential Library. Rasta: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1984/11684a.htm>; žiūrėta 2012 03 06.

¹⁸⁶ LaFeber, W. Op. cit. P. 696.

2.1.2. Šaltojo karo pabaiga ir naujos JAV-SSRS santykių gairės

Vieningo sutarimo dėl tikslios Šaltojo karo pabaigos datos nėra. Sovietų Sąjungos politikai Šaltojo karo pabaigą skelbė dar 1989 m.: užsienio reikalų ministras Eduardas Ševarnadzė 1989 m. sausį Vienoje vykusiame susitikime dėl konvencinių pajėgų Europoje teigė, jog nusiginklavimo procesas “padėjo nusikratyti geležinės uždangos, susilpnino jos pamatus, paspartino jos koroziją.”¹⁸⁷ Tų pačių metų liepos 6 d. Michailas Gorbačiovas paskelbė apie Brežnevo doktrinos pabaigą teigdamas, jog “bendri namai Europoje pašalina ginkluotos konfrontacijos galimybę, karinės jėgos naudojimo ar grasinimo ją panaudoti prieš kitą aljansą tikimybę <...>.”¹⁸⁸ Tam tikri tarptautinių santykių specialistai taip pat teigia, jog Šaltojo karo pabaiga galima laikyti 1989 m. kaip argumentus pasitelkdami 1989 m. įvykius Vokietijoje (SSRS nepanaudojo jėgos komunistinei vyriausybei Rytų Vokietijoje paremti, taip pat tada, kai buvo nugriauta Berlyno siena), komunistinių režimų žlugimą Rumunijoje (1989 m. gruodis), Bulgarijoje (1989 m. lapkričio lapkričio 10 d.).¹⁸⁹ Tuo tarpu JAV politikų veiksmai rodo, jog jie 1989 m. nelaikė Šaltojo karo pabaiga – pradėjęs eiti JAV prezidento pareigas 1988 m. G. H. Bush vyresnysis beveik metus laiko atidėliojo savo pirmąjį susitikimą su M. Gorbačiovu taip sukurdamas vakuumą supergalybių santykiuose (pirmasis G. H. Bush vyresniojo ir M. Gorbačiovo susitikimas įvyko 1989 m. gruodį Maltoje).

Kitų tarptautinių santykių analitikų teigimu, Šaltojo karo pabaiga susidėjo iš trijų etapų, kurie tęsėsi 1989-1991 m. (iki 1992 m.): pirmasis etapas - 1989 m. pirmoji pusė (M. Gorbačiovas padarė dideles nuolaidas ginklų kontrolės srityje, iš Afganistano buvo išvesta SSRS kariuomenė), antrasis etapas prasidėjo 1989 m. antroje pusėje ir pasižymėjo taikiomis revoliucijomis Rytų ir Centrinėje Europoje (išskyrus Rumunijos atvejį) – t.y. Varšuvos bloko žlugimu; trečiojo etapo, o kartu ir Šaltojo karo, pabaiga datuojama Sovietų Sąjungos žlugimu – ji nustojo egzistuoti 1991 m. gruodžio 31 d.¹⁹⁰

Tad Šaltojo karo pabaiga gali būti datuojama nuo 1989 iki 1992 m. Šiame darbe Šaltojo karo pabaiga laikoma 1991 m. gruodžio 31 d. Tokį pasirinkimą lemia keletas faktorių. Visų pirma, sulaikymo ir įtraukimo strategijos JAV-Rusijos/SSRS santykiuose nagrinėjamos iš JAV pozicijos, todėl remiamasi būtent JAV pateikiama Šaltojo karo pabaigos datos traktuote. Antra, Rusija, į kurią buvo nukreiptos šiame darbe analizuojamos JAV užsienio politikos strategijos, kaip savarankiška tarptautinių santykių veikėja atsiranda tik 1992 m., po SSRS suirimo 1991 m.

¹⁸⁷ End of the Cold War. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Cold War International History Project. Rasta: <http://www.wilsoncenter.org/coldwarfiles/index.cfm?fuseaction=units.details&thisunit=17&page=7>; žiūrėta 2010 05 05.

¹⁸⁸ Ten pat.

¹⁸⁹ Nye, E. *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*. Longman, 2000. P. 127.

¹⁹⁰ Fischer, B. *Cold War's End: US Intelligence on the Soviet Union and Eastern Europe, 1989-1991*. CIA, 1999.

gruodžio mėnesį. Trečia, Baltijos valstybės, kurios šiame darbe yra vienas iš analizės elementų, nepriklausomybę paskelbė 1990 m., o nepriklausomomis oficialiai pripažintos buvo tik 1991 m. Atsižvelgus į minėtus faktorius, Šaltojo karo pabaiga ir šiuolaikinės JAV užsienio politikos pradžia darbe datuojama 1992 m.

Šaltajam karui einant į pabaigą JAV prezidento pareigas ėjo G. H. Bush vyresnysis. Šio prezidento administracijos nubrėžtos JAV užsienio politikos gairės padarė didelę įtaką vėlesnių JAV prezidentų administracijų politikai Rusijos atžvilgiu – G. H. Bush vyresniojo administracija formavo naują pasaulio tvarką. Apie naujos eros pradžią tarptautiniuose santykiuose G. H. Bush vyresnysis užsiminė jau savo inauguracinėje kalboje 1989 m. sausio 20 d. kaip charakteringiausių naujos eros bruožus išskirdamas demokratijos ir laisvės apraiškas.¹⁹¹ Vis dėlto skelbdamas apie naują pasaulio tvarką G. H. Bush vyresnysis neatsisakė ankstesnių JAV prezidentų (R. Nixon, R. Reagan) administracijoms būdingų nuostatų dėl SSRS. G. H. Bush vyresnysis savo kalbose Sovietų Sąjungą traktavo atsargiai: nors prezidentas deklaravo partnerystės siekį su Sovietų Sąjunga, tuo pat metu išreiškė ir nepasitikėjimą ja. G. H. Bush vyresnysis priminė, jog praeityje SSRS ne kartą yra prižadėjusi bendradarbiauti vien tam, kad galėtų pakeisti politikos kursą ir grįžti prie militarizmo.¹⁹² G. H. Bush vyresnysis taip pat pastebėjo, jog santykiuose su SSRS JAV turi būti apdairi ne tik dėl dažnai besikeičiančio SSRS užsienio politikos kurso, bet ir dėl didelių Sovietų Sąjungos karinių pajėgumų.¹⁹³ Nors G. H. Bush vyresniojo administracija nebelaikė SSRS pagrindine grėsme JAV, tačiau G. H. Bush vyresniojo administracijos supratimu, SSRS vis dar kėlė grėsmę JAV, bet ne tokią didelę kaip Šaltojo karo metu.¹⁹⁴

Dar viena naujovė JAV-SSRS santykiuose, kurią deklaravo G. H. Bush administracija, buvo sulaikymo strategijos kaip sudedamosios JAV užsienio politikos dalies atsisakymas: „Mes tikimės nebenaudoti sulaikymo strategijos.“¹⁹⁵ Inauguracinėje kalboje labiausiai buvo pabrėžiama SSRS įtraukimo strategija – anot G. H. Bush vyresniojo, JAV ketina aktyviai dalyvauti tarptautinių problemų sprendime ieškodama naujų sąjungininkų, siekdama artimų santykių su SSRS. JAV prezidentas teigė, jog atėjo laikas nuo sulaikymo strategijos pereiti prie naujos politikos: „JAV tikslas dabar yra didesnis nei sovietų ekspansionizmo sulaikymas. JAV siekia integruoti SSRS į tarptautinę bendruomenę.“¹⁹⁶ G. H. Bush vyresnysis kalbėdamas Texaso universitete išreiškė iniciatyvą taikyti SSRS sąlyginio įtraukimo (angl. *Conditional*

¹⁹¹ George H. W. Bush Inaugural Address. January 20, 1989. Rasta:

http://www.millercenter.virginia.edu/scripps/digitalarchive/speeches/spe_1989_0120_bush; žiūrėta 2012 03 06.

¹⁹² George H. W. Bush Commencement Address at Texas A&M University. May 12, 1989. Rasta:

<http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/3421>; žiūrėta 2012 03 17.

¹⁹³ Ten pat.

¹⁹⁴ Ten pat.

¹⁹⁵ Ten pat.

¹⁹⁶ Ten pat.

Engagement) strategijos variantą, nes SSRS ne visada laikėsi pažadų bendradarbiauti su JAV - pasak prezidento, SSRS užsienio politika buvo sezoniška: nuo šiltų prie šaltų santykių ir atvirkščiai.¹⁹⁷

G. H. Bush vyresnysis SSRS iškėlė keletą sąlygų tam, kad gautų JAV paramą integruojantis į tarptautinę bendruomenę: SSRS turi sumažinti savo ginkluotąsias pajėgas, pripažinti Rytų Europos ir Centrinės Azijos tautų apsisprendimo teisę; konstruktyviai bendradarbiauti su Vakarais sprendžiant regioninius konfliktus, gerbti žmogaus teises ir vystyti politinį pliuralizmą, bendradarbiauti su vakarais sprendžiant globalines problemas.¹⁹⁸ Be to, buvo pabrėžiama, jog JAV artimų santykių su SSRS sieks tiek, kiek tai bus suderinama su JAV saugumu ir progresu.¹⁹⁹

Taigi galima teigti, jog Šaltojo karo pabaiga pakeitė JAV-SSRS santykius: JAV užsienio politikos formuotojai deklaravo atsisakantys SSRS sulaikymo strategijos ir esantys pasirengę ją pakeisti įtraukimo strategija tuo pat metu SSRS vis dėlto vertindami kaip grėsmę. G. H. Bush administracija savo kadencijos pradžioje taip pat nubrėžė veiklos kryptis, kuriomis vėliau, kaip rodo istorija, vystėsi JAV-Rusijos santykiai: Rusijos ginkluotės mažinimas, demokratinių tendencijų skatinimas šalyje, imperinių ambicijų atsisakymo posovietinėse valstybėse (tarp jų – ir Baltijos valstybėse) skatinimas.

2.1.3. Baltijos valstybės JAV užsienio politikoje Šaltojo karo laikotarpiu ir jo pabaigoje

Specifinė Baltijos valstybių situacija ir JAV prezidentų administracijų vykdyta užsienio politika Šaltojo karo laikotarpiu leidžia teigti, jog Baltijos valstybės Šaltojo karo laikotarpiu nebuvo JAV įgyvendintų SSRS sulaikymo bei įtraukimo strategijų dalis.

Visų pirma, Šaltojo karo laikotarpiu Baltijos valstybės neturėjo savarankiškų tarptautinių santykių veikėjų statuso, nes 1940 m. buvo okupuotos SSRS ir tapo SSRS sudėtine dalimi. Todėl JAV prezidentų administracijos neturėjo galimybės pasitelkti Baltijos valstybių SSRS įtakai Rytų Europoje sulaikyti ar, išnaudojant Baltijos šalių veiksnį, įtraukti SSRS į bendradarbiavimą.

Antra, JAV prezidentų administracijų užsienio politika Baltijos šalių atžvilgiu rodo, jog JAV buvo užėmusi pasyvią poziciją dėl Baltijos šalių okupacijos. Joseph Vizulis teigimu, dar iki Jaltos konferencijos 1945 m. JAV Valstybės departamentas pripažino, jog, nors Baltijos šalių

¹⁹⁷ George H. W. Bush Commencement Address at Texas A&M University. May 12, 1989. Rasta: <http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/3421>; žiūrėta 2012 03 17.

¹⁹⁸ Ten pat.

¹⁹⁹ George H. W. Bush Inaugural Address. January 20, 1989. Rasta: http://www.millercenter.virginia.edu/scripps/digitalarchive/speeches/spe_1989_0120_bush; žiūrėta 2012 03 06.

okupacija JAV nebuvo priimtina, tačiau JAV negalėjo nieko padaryti situacijai pakeisti.²⁰⁰ JAV prezidentų administracijos lygmenyje JAV užsienio politikos veiksmai Baltijos valstybių atžvilgiu apsiribojo oficialiu Baltijos šalių okupacijos nepripažinimo deklaravimu, remiantis 1940 m. laikinai JAV Valstybės sekretoriaus pareigas ėjusio Sumner Welles pareiškimu ir leidimu JAV veikti Baltijos valstybių išeivijos diplomatomis. S. Welles teigė, jog „Trys mažos Baltijos Respublikos – Estija, Latvija ir Lietuva – buvo sąmoningai sunaikintos jų galingesnio kaimyno. Valstybės [t.y. JAV] politika yra visiems žinoma. JAV yra nepriimtini grobikiški veiksmai.“²⁰¹ JAV prezidentų administracijų lygmenyje Valstybės departamentas atmetė Baltijos valstybių ketinimus kurti savo valdžios institucijas išeivijoje, bet skatino Baltijos valstybių diplomatinių atstovų aktyvią veiklą išeivijoje, tikint, jog „Baltijos valstybių atstovai padės palaikyti laisvos Lietuvos, Latvijos, Estijos idėją.“²⁰² Pavyzdžiui, išeivijos diplomatijos egzistavimo pradžioje Lietuvos diplomatinę tarnybą sudarė penkios ambasados; viena iš jų – Vašingtone.²⁰³

JAV Kongreso lygmenyje 1953 m. JAV Atstovų rūmuose buvo įkurtas komitetas (Kersten Committee) Lietuvos, Latvijos, Estijos aneksijos klausimui tirti. L. Johnson prezidentavimo metu (1963-1969 m.) JAV Atstovų rūmai pradėjo tyrimą dėl Baltijos valstybių aneksijos ir kreipėsi į prezidentą prašydami iškelti Baltijos šalių aneksijos klausimą Jungtinių Tautų organizacijoje.²⁰⁴ Vis dėlto JAV veiksmai prezidento ir Kongreso lygmenyje Baltijos valstybių situacijos Šaltojo karo metu nepakeitė – nepriklausomybę jos atgavo tik Šaltojo karo pabaigoje. Prielaidą nepriklausomybės atgavimui suteikė ir G. H. Bush vyresniojo administracija, kaip vieną iš gerų santykių su SSRS sąlygų iškėlusį reikalavimą pripažinti Rytų Europos tautų apsisprendimo teisę. Lietuva nepriklausomybę paskelbė 1990 m. kovo 11 d., Latvija ir Estija 1991 m.

Paskelbusios nepriklausomybę Baltijos valstybės išgyveno nelengvą pereinamąjį laikotarpį, kaip ir visos posovietinės valstybės – reikėjo kurti politines struktūras, rinkos ekonomiką, bandyti įsitvirtinti tarptautinėje arenoje, ieškoti būdų užsitikrinti saugumą. Nors Baltijos valstybės pasirinko skirtingas valdymo formas (Latvija ir Estija tapo parlamentinėmis respublikomis, Lietuva labiau linko į prezidentizmą), ekonominės integracijos lygis jose taip pat skyrėsi, tačiau didžiausią dėmesį visos trys Baltijos valstybės skyrė būtent saugumo

²⁰⁰ Vizulis, I. J. *Nations Under Duress: The Baltic States*. Port Washington: National University Publications, 1985. P. 72.

²⁰¹ U.S. Department of State, *Department of State Bulletin*, 3, 57, (July 27, 1940). P. 48.

²⁰² Crowe, D. *The Baltic States and the Great Powers: Foreign Relations 1938-1940*. Boulder: Westview Press, 1993. P. 178.

²⁰³ Jonušauskas, L. Lithuanian Diplomatic Service in Exile 1940-1991. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2004/1-2 (13/14). Rasta: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2004-13%2014/Jonusauskas.pdf>; žiūrėta 2012 03 20.

²⁰⁴ Mantieniaks, M. The Baltic Dilemma. *Foreign Affairs*, Vol. 69, No. 3 (Summer, 1990). Rasta: <http://www.jstor.org/stable/20044407>; žiūrėta 2012 05 05.

užsitikrinimui: Rusija buvo suvokiama kaip pagrindinė saugumo problema (ypač aktyviai buvo siekiama sovietų kariuomenės išvedimo), o kontaktai su Vakarais (ypač su JAV) bei narystės NATO siekimas – kaip problemos sprendimo būdas.²⁰⁵ Tokia Baltijos šalių pozicija sudarė palankias sąlygas JAV pasitelkti Baltijos šalių veiksnį įgyvendinant Rusijos sulaikymo ir/ar įtraukimo strategijas šiuolaikiniuose JAV santykiuose su Rusija.

2.2. JAV-Rusijos santykiai tarptautiniame kontekste G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.)

Tarptautiniame kontekste G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu JAV-Rusijos santykiai buvo nuoseklūs ir nekonfrontaciniai: tyrimo, pateikiamo vėlesniuose poskyriuose, duomenys rodo, jog 1992 m. JAV santykiuose su Rusija įtraukimo strategijos elementų buvo daugiau nei sulaikymo strategijos elementų. Prielaidas tokios strategijos dominavimui sudarė keletas veiksnių: ženkli JAV galios persvara, į Vakarus orientuotas Rusijos užsienio politikos kursas, Rusijos kaip tarptautinių santykių veikėjos silpnumas ir potencialus nestabilumas.

Svarbiausių *galios indikatorių duomenys* rodo, jog 1992 m. JAV buvo ženkliai pranašesnė už Rusiją įvairiose srityse. JAV BVP buvo daugiau nei du kartus didesnis nei Rusijos, karinės išlaidos – septynis kartus (žr. Lentelę nr. 5).

5 lentelė. JAV ir Rusijos galios indikatoriai G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1992 m.)

Galios indikatorius	JAV	Rusija
Teritorijos dydis	9826675 km	17075400 km
Gyventojų skaičius	255030000	148390096
BVP (JAV doleriais)	732 4191 mln.	313 553 mln.
Branduolinių ginklų skaičius	13,731	25,155
Karinių išlaidų dydis (JAV doleriais)	474.215 mln. (4.8% BVP)	64.46 mln. (5.5% BVP)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis:

The SIPRI Military Expenditure Database. Rasta: <http://milexdata.sipri.org/>; žiūrėta 2012 05 01. Archive of Nuclear Data. Table of Global Nuclear Weapons Stockpiles, 1945-2002. NRDC's Nuclear Program. 2002 11 25. Rasta: <http://www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab19.asp>; žiūrėta 2012 05 01. Duomenų bazė Datamonitor360.

Neprilygdama JAV pagrindiniais galios parametrais Rusija nekėlė JAV tokios didelės grėsmės kaip SSRS Šaltojo karo laikotarpiu, tad didelė JAV-Rusijos galios asimetrija 1992 m.

²⁰⁵ Nørgaard, O., Johannsen, L. *The Baltic States after Independence*. Edward Elgar Publishing Limited, 1999. P. 14.

buvo vienas iš veiksnių, sudariusių prielaidas Rusijos įtraukimo, o ne sulaikymo strategijos, kuri naudojama prieš valstybę, kurią sunku paveikti paskatinimais, taikymui.

Situacija tarptautinėje arenoje ir įvykiai, padarę didžiausią poveikį JAV užsienio politikai Rusijos atžvilgiu. Svarbiausiu įvykiu, veikusiu tarptautinius santykius paskutiniaisiais G. H. Bush kadencijos metais daugelis tarptautinių santykių specialistų (pavyzdžiui, James M. McCormick) laiko SSRS žlugimą.²⁰⁶ Nors formaliai SSRS nustojo egzistuoti ir Rusija kaip savarankiška tarptautinių santykių veikėja atsirado 1991 m. pabaigoje, šio įvykio sukeltos pasekmės buvo jaučiamos 1992 m. ir vėliau: pakitęs galios balansas, naujų veikėjų tarptautinėje arenoje atsiradimas, iššūkių, kurie reikalavo greitų sprendimų (branduolinių ginklų klausimas posovietinėje teritorijoje: subyrėjus SSRS dalis SSRS turėtos ginkluotės atsidūrė keleto posovietinių valstybių teritorijoje - Baltarusijoje, Ukrainoje, Kazachstane), būtinybė stabilizuoti socialinę ir ekonominę situaciją naujai atsiradusiose valstybėse²⁰⁷. Jei Šaltojo karo metu ir jo pabaigoje JAV užsienio politikos kursą lėmė siekis apriboti komunizmo įtakos plitimą, tai žlugus SSRS, tarptautinėje arenoje atsirado platus problemų ir grėsmių, į kurias reikėjo reaguoti, spektras.

Tokiame tarptautiniame kontekste G. H. Bush administracijos formuota ir vykdyta JAV užsienio politika vertinama prieštaringai. Vieni tarptautinių santykių ekspertai šios administracijos užsienio politiką apibūdina kaip neturėjusią aiškios krypties ir globalios vizijos (pavyzdžiui, Z. Brzezinski).²⁰⁸ Kiti, priešingai, teigia, jog G. H. Bush vyresniojo administracija vykdė inspiruotą praeities, bet orientuotą į ateitį užsienio politiką, kuri buvo atsargi ir siekė reaguoti į iššūkius, sukeltus Šaltojo karo pabaigos, pavyzdžiui, J. Rosati, Charles Kegley.²⁰⁹ Vis dėlto abiejų stovyklų atstovai sutinka, jog tuometinės prezidento administracijos (1992 m.) užsienio politika visų pirma buvo orientuota į situacijos, susidariusios po SSRS žlugimo, sprendimą. JAV užsienio politika 1992 m. buvo nukreipta į stabilumo palaikymą posovietinėje erdvėje, branduolinės ginkluotės ribojimo klausimo sprendimą. Tad Rusija bei Europos regionas užėmė svarbią vietą tuometinėje JAV užsienio politikoje.

Rusijos užsienio politika ir nacionaliniai interesai 1992 m. G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo pabaigoje Rusijos vykdyta užsienio politika nesikirto su JAV siektiniais tikslais, priešingai – suteikė galimybę G. H. Bush vyresniojo administracijai modeliuoti Rusijos elgseną sau palankia linkme.

²⁰⁶ McCormick, J. *American Foreign Policy and Process*. Wadsworth, 2005. P. 167-169.

²⁰⁷ Po SSRS žlugimo pasaulio žemėlapyje atsirado Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Estija, Gruzija, Kazachstanas, Kirgizstanas, Latvija, Lietuva, Moldova, Rusija.

²⁰⁸ Brzezinski, Z. *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*. New York: Basic Books, 2008. P. 11.

²⁰⁹ Rosati, J., Scott, J. *The Politics of U.S. Foreign Policy*. Wadsworth Publishing, 2007. P. 33.

Nepaisant Rusijos galios sumažėjimo, jos užsienio politikos formuotojai vis dėlto traktavo Rusiją kaip didžiąją galybę, lygiavertę kitoms didžiosioms galybėms. Pavyzdžiui, Rusijos užsienio reikalų ministras Andrejus Kozyrevas apie Rusiją kalbėjo kaip apie „normalią didžiąją galybę.“²¹⁰ Tad Rusijos valdžia nepripažino pasikeitusio valstybės statuso tarptautinėje arenoje. Vis dėlto tuometinės Rusijos administracijos pasirinkti instrumentai Rusijos statusui tarptautinėje arenoje įtvirtinti sudarė prielaidas G. H. Bush vyresniojo administracijai santykiuose su Rusija taikyti Rusijos įtraukimo strategiją. 1992 m. laikotarpis Rusijos užsienio politikoje ypatingas tuo, jog prarasto statuso susigrąžinimą Rusijos užsienio politikos formuotojai pirmiausiai siejo su integracija į Vakarų valstybių struktūras ir bendradarbiavimu su Vakarų valstybėmis. Rusijos reakcija į savo galios sumažėjimą pasireiškė teigiamu požiūriu į Vakarų valstybes. Reaguodami į Rusijos galios sumažėjimą 1992 m. jos užsienio politikos formuotojai (tarp jų ir pirmasis Rusijos užsienio reikalų ministras A. Kozyrevas) vadovavosi atlantinėmis idėjomis: nuomone, jog Rusija turėjo siekti glaudžių ryšių su JAV ir Europos valstybėmis ir bandyti įtvirtinti demokratines idėjas valstybės viduje.²¹¹ A. Kozyrevas tvirtino, jog Rusija turės didesnę galimybę daryti įtaką įvykiams Europoje siekdama bendradarbiauti, o ne dominuoti karinėmis priemonėmis.²¹² Šiuo laikotarpiu Rusijos užsienio reikalų ministerija siekė plataus politinio bendradarbiavimo su partneriais JT Saugumo taryboje (pavyzdžiui, rėmė Vakarų valstybių iniciatyvas taikyti JTO sankcijas buvusioms SSRS sąjungininkėms Serbijai, Libijai, Irakui) ir aktyvaus dalyvavimo tarptautinėse ekonominėse institucijose (pavyzdžiui, G8). Rusija taip pat apribojo savo santykius su Kinija, Iranu bei Iraku²¹³ – provakarietiškos tendencijos Rusijos užsienio politikoje reiškė, jog Rusija turėjo remti demokratizacijos procesus minėtose valstybėse.

Rusijos JAV prezidento pareigas einant G. H. Bush vyresniajam Rusijos užsienio politiką charakterizuoja tokios tendencijos kaip sovietinės praeities bei sumenkusio galios statuso neigimas ir noras bendradarbiauti su Vakarų valstybėmis. Rusijos užsienio politikos specialisto Roberto Legvoldo žodžiais tariant, Rusijos užsienio politiką 1992 m. galima apibūdinti kaip „naiviai optimistinę, jog Rusijos ateitis yra Vakarų valstybių bendruomenėje,

²¹⁰ Sakwa, R. New Cold War' Or Twenty Years' Crisis? Russia And International Politics. *International Affairs*, 84: 2, 2008. Rasta: <http://www.blackwell-synergy.com/action/doSearch?func=showSearch&action=runSearch&type=within&result=true&prevSearch=allfield%253A%2528containment%2Bstrategy%2529&startPage=0&nh=20&displaySummary=&sortBy=date&filter=all>; žiūrėta 2012 03 01.

²¹¹ Legvold, R. *Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*. Columbia University Press, 2007. P. 48.

²¹² Ten pat.

²¹³ Belopolsky, H. *Russia and the Challengers: Russian Alignment with China, Iran and Iraq in the Unipolar Era*. Palgrave Macmillan, 2009. P. 17-18.

diegiant demokratiją ir kuriant rinkos ekonomiką Vilsono vertybėmis pagrįstame pasaulyje.“²¹⁴ Tad Rusijos užsienio politikai 1992 m. nebuvo būdingas imperializmas.

JAV toks Rusijos užsienio politikos kursas buvo palankus – ji galėjo palaikyti *status quo*, išnaudodama Rusijos norą įsilieti į Vakarų valstybių bendruomenę (skatindama demokratines tendencijas Rusijoje). Todėl G. H. Bush vyresniojo administracija dar 1991 m. pažadėjo Rusijai pagalbą ekonominėms, politinėms reformoms vykdyti, taip pat išnaudojo Rusijos užsienio politikos kursą tęsti progresui ginklų kontrolės srityje, kuris buvo pradėtas paskutiniaisiais R. Reagan administracijos metais: 1993 m. sausio 3 d. G. H. Bush vyresnysis ir B. Jelcinas pasirašė START II (angl. *Strategic Arms Limitation Treaty*) sutartį, kuria susitarė sumažinti branduolinio arsenalo dydį ir eliminuoti daug kovinių galvučių turinčias tarpžemynines raketas iki 2003 m.²¹⁵

Vis dėlto 1992 m. pabaigoje Rusijos užsienio politikoje (visų pirma, užsienio politikos retorikoje) galima pastebėti tam tikrų pokyčių, rodančių, jog Rusijos užsienio politika artėjo „lūžio link.“ 1992 m. gruodžio mėn. ESBK susitikime Rusijos užsienio reikalų ministras A. Kozyrevas pareiškė, jog Rusijos užsienio politikoje atsirado pokyčių, tokių kaip „vienašališki Rusijos veiksmai, (įskaitant karinius bei ekonominius) siekiant apginti savo interesus“ (ypač posovietinėje erdvėje).²¹⁶

Baltijos valstybės tuometiniame tarptautiniame kontekste. Baltijos šalių reikšmę 1992 m. G. H. Bush administracijos vykdytoje užsienio politikoje didino keletas veiksnių. Situacija Baltijos valstybėse, viena vertus, kėlė rūpesčių JAV ir Vakarų valstybėms, nes dėl sunkios politinės, ekonominės, socialinės situacijos, susidariusios po SSRS žlugimo, tai buvo potencialus nestabilumo židiny. Kita vertus, Baltijos valstybių iškelti užsienio politikos prioritetai parodė, jog JAV bus lengva įtraukti Baltijos valstybes į savo įtakos zoną, jeigu ji to norės.

Baltijos valstybių situaciją G. H. Bush vyresniojo kadencijos pabaigoje galima apibūdinti Baltijos valstybių Edward Lucas fraze: „Jos buvo per keistos Europos Sąjungai, buvo per daug pažeidžiamoje geopolitinėje padėtyje, kad galėtų tapti NATO narėmis ir buvo per skurdžios Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (EBPO).“²¹⁷ Visos trys Baltijos valstybės turėjo didelių politinių (reikėjo kurti naują politinę sistemą: institucijas, įstatymus), ekonominių (nuo planinės ekonomikos reikėjo pereiti prie rinkos ekonomikos) ir socialinių

²¹⁴ Legvold R., Op. cit. P.10.

²¹⁵ Whitfield, S. Op. cit. P. 125.

²¹⁶ Statement by the Russian Foreign Minister Andrei Kozyrev at the Stockholm Meeting of the CSCE Council on 14 December 1992; source: CSCE Secretariat, Prague.

²¹⁷ Lucas, E. The Fall And Rise And Fall Again Of The Baltic States. *Foreign Policy*, Jul/Aug 2009. Prieiga internetu: <http://search.proquest.com/docview/224032005?accountid=11664>; žiūrėta 2011 11 30.

problemų (tautinių mažumų problemos)²¹⁸, kas šį regioną darė potencialiu nestabilumo židiniu. Be to, iš Baltijos valstybių 1992 m. dar nebuvo išvesti Rusijos (anksčiau – SSRS) kariniai daliniai, Lietuva turi sieną su Rusija, o Latvija bei Estija – ženkliai rusų tautines mažumas, kas didino šių valstybių pažeidžiamumą.

Po nepriklausomybės atgavimo Baltijos valstybės siekė atsiriboti nuo sovietinės praeities ir iškėlė aiškius užsienio politikos prioritetus: kuo greičiau integruotis į Vakarų valstybių bendruomenę. Baltijos valstybės tapusios nepriklausomomis siekė tapti kuo didesnio skaičiaus tarptautinių organizacijų narėmis, tokiu būdu bandydamos įsitvirtinti tarptautinėje arenoje. 1992 m. Baltijos valstybės tapo keliolikos tarptautinių organizacijų narėmis tokių kaip TVF, Tarptautinis rekonstrukcijos ir plėtros bankas (vėliau-Pasaulio bankas), Pasaulinė pašto sąjunga ir kitų. Vis dėlto didžiausiu karinio saugumo garantu Baltijos valstybės laikė NATO, o ekonominio – Europos Sąjungą. Baltijos valstybių bendradarbiavimas su NATO buvo pradėtas dar 1990 m., kai Briuselyje pradėjo veikti Baltijos informacijos biuras. Tuo tarpu su Europos sąjunga pradėta kontaktuoti 1991 m., kai tuometinė Europos Bendrija (Europos Sąjungos pirmtakė) pripažino Lietuvos nepriklausomybę. Tarptautinių santykių specialistai pripažįsta, jog netrukus po nepriklausomybės atgavimo Baltijos šalys itin didelę reikšmę teikė kietajam saugumui ir narystei NATO, kas sudarė prielaidą JAV ir Baltijos šalių interesų sutapimui.²¹⁹ Baltijos šalys buvo suinteresuotos saugumo užtikrinimu, tuo tarpu JAV – šio regiono įtraukimu į savo įtakos sferą.

Siekdamos savo užsienio politikos prioritetų Lietuva, Latvija ir Estija bendradarbiavo ne tik tarpusavyje (derino pozicijas tarptautinėse organizacijose, kūrė formalias bendradarbiavimo institucijas – pavyzdžiui, Baltijos asamblėją), bet ir su kaimyninėmis regiono valstybėmis: Šiaurės šalimis (ypač Suomija, Švedija, Danija), taip pat Lenkija. Šiaurės šalys buvo ne tik didžiausios investuotojos Baltijos valstybėse, bet ir rėmė Baltijos valstybių interesus tarptautinėse organizacijose.²²⁰

Apibendrinant JAV-Rusijos santykius 1992 m. tarptautinėje arenoje ir Baltijos šalių reikšmingumą tuometiniuose JAV-Rusijos santykiuose galima teigti, jog G. H. Bush vyresniojo administracijos formuotai ir vykdytai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu įtaką padarė SSRS žlugimas, lėmęs galios persiskirstymą JAV naudai, Rusijos administracijos orientacija į Vakarus ir polinkis bendradarbiauti su Vakarų struktūromis, įgalinęs G. H. Bush vyresniojo administraciją daryti įtaką Rusijai paskatinimais (vienas iš įtraukimo strategijos požymių), naujų problemų posovietinėje erdvėje atsiradimas (būtinybė užkirsti kelią branduolinės ginkluotės

²¹⁸ Kasekamp, A. *A History of the Baltic States*. Palgrave Macmillan, 2010. P. 172.

²¹⁹ Nekrašas, E. Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos užsienio politiką. *Politologija*. 2009. Rasta: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/54/123-142.pdf>; žiūrėta 2012 01 05.

²²⁰ Kasekamp, A. Op. cit. P. 188-189.

plitimui posovietinėje erdvėje), reikalavęs Rusijos įtraukimo į bendradarbiavimą. Baltijos šalių kaip G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikos objekto svarbą tuometiniame tarptautiniame kontekste didino jų apsisprendimas prioritetą teikti Vakarų užsienio politikos kryptį ir nestabilumas, tačiau dėl JAV prezidento administracijos apsisprendimo pirmenybę teikti Rusijos įtraukimo strategijai, jos negalėjo būti naudingas veiksnys JAV-Rusijos santykiuose.

2.3. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.)

Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos G. H. Bush vyresniojo administracijos kalbose ir dokumentuose.

Analizuoti deklaruojamą JAV užsienio politiką G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu sudėtinga. Didžiausią įtaką tarptautiniams bei JAV-Rusijos dvišaliams santykiams padariusios G. H. Bush vyresniojo kalbos buvo pasakytos jo kadencijos pradžioje – baigiantis Šaltajam karui (1989-1991 m.). G. H. Bush vyresniojo doktrina, kitaip nei ankstesnių prezidentų buvimo valdžioje metu, suformuluota nebuvo.²²¹ Jo prezidentavimo laikotarpiu nebuvo išleistos ir Nacionalinio saugumo strategijos (NSS). Todėl svarbiausių nuostatų dėl JAV vaidmens pasaulio politikoje, Rusijos traktavimo, užsienio politikos strategijų bei instrumentų darbe ieškoma G. H. Bush vyresniojo kalbose, pasakytose oficialių vizitų metu bei oficialiuose administracijos pareiškimuose.

1992 m. G. H. Bush vyresniojo retorikoje išsakytas tarptautinės aplinkos vertinimas nedaug skiriasi nuo tarptautinės aplinkos apibūdinimo, išsakyto prezidento kadencijos pradžioje. Jeigu inauguracinėje kalboje G. H. Bush vyresnysis teigė, jog tarptautinėje arenoje prasideda nauja era, kurios charakteringiausi bruožai yra demokratijos bei laisvės apraiškos, jog tai didelių galimybių metas,²²² tai 1992 m. retorikoje prezidentas ir toliau akcentuoja šiuos, jo teigimu, laimėjimus. Vis dėlto vėlesnėje retorikoje galima aptikti ir nemažai nuosaikių bei atsargių tarptautinės situacijos, o ypač Rusijos, vertinimų. G. H. Bush vyresnysis kalbose pabrėžia, jog situacija subyrėjus SSRS, išlieka pavojinga, nes yra didelis nestabilumo pavojus ir jog reikia padėti posovietinėms valstybėms įveikti pereinamąjį laikotarpį dėl jose įvykusių žymių pokyčių.²²³

²²¹ Doktrina – tai autoritetingas valdžios pareigūnų pareiškimas reikšmingais užsienio politikos klausimais. *Encyclopedia of American Foreign Policy*. Vol.I. Charles Scribner's Sons, 2002. P. 521.

²²² George H. W. Bush Inaugural Address. January 20, 1989. Rasta: <http://www.nationalcenter.org/BushInaugural.html>; žiūrėta 2011 01 02.

²²³ Joint Russian-American Declaration on Defense Conversion. 1992-06-17. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4446&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

Susidurdama su pasikeitusia tarptautine aplinka, G. H. Bush vyresniojo administracija išreiškė tradicinį požiūrį į JAV statusą bei vaidmenį tarptautiniuose santykiuose: JAV pristatoma kaip galinga valstybė, siekianti demokratijos, taikos ir atsakinga už procesus tarptautinėje arenoje. Pasak G. H. Bush vyresniojo, JAV vaidmuo turi būti mesianistinis. Todėl G. H. Bush vyresniojo administracija prisiima atsakomybę už taikos įtvirtinimą po Šaltojo karo: „Jungtinės Amerikos Valstijos privalo tęsti lyderiavimą“.²²⁴

Deklaruojamoje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje Rusija nelaikoma tiesiogine grėsme JAV. Prezidentas pabrėžia, jog jeigu anksčiau SSRS buvo „mirtina grėsmė“, tai dabar jo administracija tikisi, jog Rusija taps JAV partnere.²²⁵ Vieno iš susitikimų su Rusijos prezidentu B. Jelcinu metu G. H. Bush vyresnysis akcentavo, jog „Mes [t.y. JAV ir Rusijos prezidentai] susitinkame ne kaip priešininkai, o kaip draugai.“²²⁶

Pastebėtina, jog G. H. Bush vyresnysis 1992 m. kalbėdamas apie Rusiją niekada nevartojo sąvokos „sajungininkė“. Prezidentas ir jo administracijos pareigūnai dažnai pabrėždavo gerėjančius JAV-Rusijos santykius, faktą, jog JAV Rusijos nelaiko grėsme, tačiau taip pat neteigė, jog JAV-Rusijos problemos yra išspręstos ir 1992 metus traktavo kaip pereinanąjį laikotarpį tarpusavio santykiuose (nors JAV dienraščio „The New York Times“ duomenimis, Rusijos prezidentas B. Jelcinas ne kartą spaudė G. Bushą vyresnįjį Rusiją vadinti sąjungininke²²⁷).

G. H. Bush vyresniojo retorikoje vienareikšmiškai įvardijama, jog santykiuose su Rusija JAV atsisako sulaikymo strategijos: „Šiandien galiu užtikrinti, kad JAV, kurios taip ilgai vadovavo kovai sulaikant komunizmą, taip pat prisidės vietoje jo įtvirtinant demokratiją.“²²⁸ G. H. Bush vyresnysis tiksliai nenurodė, kokia užsienio politikos strategija pakeis sulaikymo strategiją, taikytą JAV santykiuose su SSRS, tačiau daug dėmesio skyrė konkrečių užsienio politikos priemonių santykiuose su Rusija įvardinimui. Prezidentas dažnai akcentavo demokratijos plėtros būtinybę, numatė ekonominę paramą, paramą reformoms Rusijoje, paramą Rusijai tapti tarptautinių organizacijų nare (TVF, Pasaulio bankas), techninės pagalbos Rusijai suteikimą. Dar viena sritis, kurioje buvo numatytas glaudus JAV-Rusijos bendradarbiavimas,

²²⁴ The President's News Conference on Aid to the States of the Former Soviet Union. 1992-04-01. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4125&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²²⁵ Remarks at the International Conference on Humanitarian Assistance to the Former U.S.S.R. 1992-01-22. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3864&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²²⁶ “Today, for the first time, an American President and the democratically elected President of an independent Russia have met, and we did so not as adversaries but as friends.” The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992-02-01.

Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3898&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²²⁷ Friedman, Th. Diplomatic Notebook; The Odd Art of Summitry Without a Cold War. *New York Times*, June 14, 1992.

²²⁸ Remarks at the International Conference on Humanitarian Assistance to the Former U.S.S.R. 1992-01-22. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3864&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

yra branduolinės ginkluotės mažinimas. Šie aspektai buvo akcentuojami daugumoje G. H. Bush vyresniojo kalbų, kuriose buvo minėta Rusija. Prezidento įvardintos užsienio politikos priemonės apima tokias įtraukimo strategijos instrumentų kategorijas kaip ekonominiai ir politiniai paskatinimai, pozityvūs instrumentai karinėje sferoje. Tai rodo, jog G. H. Bush vyresnysis deklaruoja įtraukimo strategijos taikymą santykiuose su Rusija.

Prezidento retorikoje minėtos užsienio politikos priemonės taip pat indikuoja, jog Rusijos įtraukimo strategiją buvo ketinama realizuoti tiek politinėje, tiek ekonominėje, tiek karinėje sferose.

Apibendrinant G. H. Bush vyresniojo administracijos oficialiame lygmenyje pateiktas užsienio politikos gaires dėl santykių su Rusija teigtina, jog administracija, oficialiu teigimu, neketino konfrontuoti su Rusija (pareiškimas dėl sulaikymo strategijos atsisakymo; nuostata, jog Rusija nėra traktuojama kaip tiesioginė grėsmė JAV), tačiau taip pat neskubėjo JAV-Rusijos santykių perkelti į „sąjungininkų“ lygmenį (Rusijos vadinimas „drauge“, o ne „sąjungininke“).

Svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose²²⁹ traktavimas oficialioje G. H. Bush vyresniojo administracijos retorikoje 1992 m.

Pagal pasirinktą metodiką sudarytas įvykių rinkinys JAV-Rusijos santykiuose 1992 m. rodo, jog svarbiausiais įvykiais 1992 m. galima laikyti ekonominės pagalbos Rusijai teikimą dvišaliu ir daugiašaliu formatu; branduolinio faktoriaus naudojimą santykiuose su Rusija; JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinę komunikaciją; G. H. Bush vyresniojo administracijos politinę paramą Rusijai; G. H. Bush vyresniojo administracijos teiktą ekonominę paramą posovietinėms valstybėms.

Išanalizavus G. H. Bush vyresniojo administracijos oficialią retoriką ir pateikiamus svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose vertinimus teigtina, jog G. H. Bush vyresniojo administracija juos formulavo kaip Rusijos įtraukimo strategijos apraiškas, o ekonominės paramos posovietinėms valstybėms teikimą (ką, remiantis sulaikymo strategijos pradininkais, reikėtų priskirti Rusijos sulaikymo strategijos instrumentams) – t.y. kaip nekeliantį grėsmės Rusijai ir nedidinantį tarpusavio konfrontacijos.

Ekonominės paramos Rusijai teikimas oficialioje G. H. Bush vyresniojo administracijos retorikoje buvo siejamas su JAV saugumo didinimu, kaip ir administracijos politinė parama Rusijos prezidentui B. Jelcinui. G. H. Bush vyresniojo administracija teigė, jog ekonominė parama Rusijai ir politinė parama B. Jelcinui yra JAV interesas, nes demokratijos plėtra Rusijoje (į ką ir buvo nukreiptos administracijos ekonominės pagalbos programos) reiškė

²²⁹ Svarbiausių įvykių rinkinys JAV-Rusijos santykiuose 1992 m. sudarytas, remiantis atliktu dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ monitoringu (žr. Priedą nr. 4).

didesnį saugumą JAV.²³⁰ G. H. Bush vyresniojo administracija ekonominės pagalbos Rusijai teikimą palygino su tam tikra apsidraudimo politika – traktavo kaip investicijas į JAV saugumą: “Tai yra draudimo politika. Aš [t.y. JAV prezidentas G. H. Bush vyresnysis] nenoriu, kad jie [t.y. Rusija] grįžtų prie totalitarizmo.”²³¹ Tuo tarpu oficialioje retorikoje deklaruojama parama Rusijos prezidentui buvo argumentuojama tuo, jog B. Jelcinas prisideda prie demokratijos skatinimo Rusijoje bei tinkamo ekonominės pagalbos panaudojimo šiam tikslui. Anot G. H. Bush vyresniojo, plėtojant demokratinės tendencijas Rusijoje B. Jelcinas “atlieka puikų darbą.”²³² Tokie teiginiai rodo, jog G. H. Bush vyresniojo administracija deklaruojamoje užsienio politikoje ekonominės pagalbos Rusijai programas laikė Rusijos įtraukimo strategijos elementu, nes šį instrumentą traktavo kaip paskatinimų teikimą Rusijai (vienas iš įtraukimo strategijos požymių) ir siejo su Rusijos gaunama nauda (bus skatinama demokratija). Tuo tarpu B. Jelcinas buvo traktuojamas kaip asmuo, galintis padėti siekti administracijai priimtinių interesų.

Branduolinės ginkluotės kaip užsienio politikos instrumento naudojimas JAV-Rusijos santykiuose buvo vertinamas kaip priemonė, gerinanti JAV-Rusijos santykius. START sutartį²³³ G. H. Bush administracija oficialiai traktavo kaip veiksnį, kuris ne tik padeda užkirsti kelią branduolinių ginklų plitimui, bet ir skatina JAV ir Rusijos bendradarbiavimą nusiginklavimo srityje.²³⁴ Pasak G. H. Bush vyresniojo, START sutartis žymi naujo pobūdžio JAV-Rusijos santykius karinėje ir saugumo srityje: „kažką didelio, svarbaus, naudingo ne tik dabartinei, bet ir ateinančiai kartai.“²³⁵ Tad oficiali G. H. Bush vyresniojo administracijos retorika rodo, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje START sutartis pristatyta kaip Rusijos įtraukimo, ne Rusijos sulaikymo strategijos elementas - administracija pabrėžė, jog ši sutartis buvo reikalinga ne tik ginkluotės skaičiui mažinti, bet ir JAV-Rusijos santykiams gerinti – t.y. turėdama galimybę sumažinti Rusijos branduolinę galią G. H. Bush vyresniojo administracija pasirinko kitą būdą Rusijos galiai balansuoti – parodė iniciatyvą bendradarbiauti tokiu būdu dėdama pamatus konstruktyviems tarpusavio santykiams ateityje.

²³⁰The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992-06-17.

Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4443&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²³¹Question-and-Answer Session in Miami. 1992-10-23. Rasta:

http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4990&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²³² Marcus, R. Senior U.S. Official Voices Doubts About Yeltsin. *The Washington Post*, July 14, 1992.

²³³ 1992 m. Lisabonoje buvo pasirašytas START sutarties protokolą, kuriuo Baltarusija, Ukraina bei Kazachstanas įsipareigojo tapti nebranduolinėmis valstybėmis – t.y. Rusija vienintelė iš buvusių SSRS respublikų turėjo teisę turėti branduolinių ginklų.

²³⁴ Statement on Senate Ratification of the Strategic Arms Reduction Treaty. 1992 10 01. Rasta:

http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4895&year=1992&month=10; žiūrėta 2011 01 02.

²³⁵ The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 06 17. Rasta:

http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4443&year=1992&month=6; žiūrėta 2011 01 02.

G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu vykdyta RAMOS (angl. *The Russian American Observation Satellites*) programa deklaruojamoje JAV užsienio politikoje buvo traktuojama atsargiau. Oficiali G. H. Bush vyresniojo administracijos retorika rodo, jog administracija šį projektą, viena vertus, vertino atsargiai visų pirma dėl galimų ekonominių pasekmių JAV kompanijoms (nes planuota naudoti rusiškas technologijas). G. H. Busho administracijos pareigūnai pažymėjo, jog dėl projekto Rusijai buvo iškelta nemažai sąlygų.²³⁶ Kita vertus, RAMOS programa, kaip ir START sutartis, oficialioje retorikoje pristatyta kaip dar vienas elementas, padėsiantis užtikrinti glaudesnius JAV-Rusijos santykius.²³⁷

Rusijos valdžios pareigūnų oficialūs vizitai Jungtinėse Amerikos Valstijose G. H. Bush vyresniojo administracijos oficialiuose pareiškimuose buvo vertinami kaip naujo pobūdžio santykių tarp JAV ir Rusijos ženklas. Pirmojo oficialaus susitikimo 1992 m. vasario 2 d. metu Rusija buvo vadinama JAV drauge, išreiškiant viltį, jog draugiški santykiai ateityje peraugs į partnerystę: „Šiandien, pirmą kartą, JAV prezidentas ir demokratiškai išrinktas nepriklausomos Rusijos prezidentas susitiko ne kaip priešininkai, bet kaip draugai.“²³⁸ Antrajame oficialiame susitikime (1992 m. kovo 25 d.) JAV prezidentas santykius su Rusija jau apibūdino kaip „augančią partnerystę.“²³⁹ Vizito Rusijoje metu 1993 m. sausį oficialus politinės komunikacijos vertinimas nepasikeitė: JAV ir Rusijos valdžios atstovų susitikimai ir toliau buvo traktuojami kaip naujos eros pradžia, kai priešiški santykiai keičiami draugiškais.²⁴⁰

Komentuodama ekonominės paramos posovietinėms valstybėms teikimą, G. H. Bush vyresniojo administracija siekė parodyti, jog tokia parama Rusijai grėsmės nekelia. Oficialiu administracijos teigimu, JAV finansinė parama ir kiti pasitelkti veiksmai panaikina didelį skaičių Šaltojo karo laikotarpiu galiojusių apribojimų JAV santykiuose su naujomis nepriklausomomis valstybėmis. Administracija akcentavo, jog ateitis yra pačių naujai susikūrusių valstybių rankose, tačiau JAV yra pasirengusi joms padėti įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.²⁴¹ Pastebėtina, jog oficialioje retorikoje G. H. Busho administracija ekonominės paramos kitoms posovietinėms valstybėms netraktavo kaip Rusijos sulaikymo

²³⁶ Sawyer, K., Goshko, J. Launch of U.S.-Built Satellite On Russian Rocket Weighed; Administration Considers Reversing Long-Standing Ban. *Washington Post*, 1992 06 06.

²³⁷ The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 06 17. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4443&year=1992&month=6; žiūrėta 2011 01 02.

²³⁸ The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 02 02. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3898&year=1992&month=2; žiūrėta 2011 01 02.

²³⁹ The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 06 17. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4443&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²⁴⁰ The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia in Moscow 1993 01 02. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=5154&year=1993&month=01; žiūrėta 2011 01 02.

²⁴¹ Statement on Signing the FREEDOM Support Act. 1992 10 24. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=5000&year=1992&month=10; žiūrėta 2011 01 02.

strategijos, o teigė tokiu būdu skatinanti stabilumą posovietinėje erdvėje – kurianti „demokratiją ir taiką.“²⁴²

Apibendrinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką G. H. Bush vyresniojo administracijos deklaruojamoje užsienio politikoje galima teigti, jog joje dominavo Rusijos įtraukimo strategijos deklaravimas: G. H. Bush vyresniojo administracija akcentavo tuos pačius įvykius, kurie, kaip parodė atliktas tyrimas (žr. 2.4 poskyrį), buvo svarbiausi įvykiai praktinėje JAV užsienio politikoje, ir pristatė juos kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementus teigdama, jog jie yra Rusijai teikiami paskatinimai, iš kurių Rusija gaus naudos, arba kad jais nesiekama apriboti Rusijos įtakos.

2.4. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.)

JAV-Rusijos santykiams paskutiniaisiais G. H. Bush vyresniojo kadencijos metais dienraščiai „The New York Times“ ir „The Washington Post“ skyrė daug dėmesio. 1992 m. G. H. Bush vyresniojo administracijos vykdytai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu dienraštis „The Washington Post“ skyrė 136 straipsnius, tuo tarpu dienraštis „The Washington Post“ - 184 straipsnius (kai pavyzdžiui, G. W. Bush administracijos užsienio politikai dėl Rusijos visos kadencijos metu– t.y. per 4 metus - dienraštis „The New York Times“ skyrė 162 straipsnius). Tokie duomenys leidžia daryti prielaidą, jog santykiai su Rusija dominavo G. H. Bush vyresniojo administracijos darbotvarkėje.

Remiantis pagal dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsnius sudarytu įvykiu rinkiniu galima teigti, jog G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu dominavo Rusijos įtraukimo strategija. Tiek dienraštyje „The Washington Post“, tiek dienraštyje „The New York Times“ labiausiai akcentuotų įvykių JAV-Rusijos santykiuose penketuke 4 įvykiai iš 5 yra priskirtini Rusijos įtraukimo strategijai. Dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ labiausiai akcentuotų įvykių penketukai sutampa. 1992 m. daugiausiai dėmesio dienraščiuose buvo skirta ekonominės pagalbos Rusijai teikimui dvišaliu ir daugiašaliu formatu (dienraštyje „The Washington Post“- 33 straipsniai, „The New York Times“ – 58 straipsniai), branduoliniam faktoriui kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementui (dienraštyje „The Washington Post“ - 28 straipsniai, „The New York Times“ – 38 straipsniai), JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų aktyviai politinei komunikacijai (dienraštyje „The

²⁴² The President's News Conference on Aid to the States of the Former Soviet Union. 1992 04 01.
Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4125&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

Washington Post“ - 26 straipsniai, “The New York Times” – 49 straipsniai), JAV apsisprendimui iš Rusijos pirkti branduolines technologijas, uraną bei plutoną (dienraštyje „The Washington Post“ - 10 straipsnių, “The New York Times” – 13 straipsnių), G. H. Bush vyresniojo administracijos teiktai ekonominei paramai posovietinėms valstybėms (dienraštyje „The Washington Post“ - 7 straipsniai, “The New York Times” – 10 straipsnių) (žr. Priedą nr. 4).

6 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1992 m.)

	Svarbiausi įvykiai		The Washington Post	The New York Times
			<i>Straipsnių skaičius</i>	
1.	Įtraukimo strategija	Ekonominės pagalbos programos Rusijai: dvišalė JAV parama ir parama per TVF, G7	33	58
2.		Derybos dėl branduolinės ginkluotės mažinimo: START, NPT sutartys	28	38
3.		JAV ir Rusijos vadovų politinė komunikacija (susitikimai/kontaktai)	26	49
4.		JAV apsisprendimas pirkti Rusijoje pagamintas branduolines technologijas, uraną bei plutoną iš	10	13
5.	Sulaikymo strategija	Ekonominės pagalbos programos posovietinėms valstybėms: dvišalė JAV parama ir parama per TVF	7	10

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1991 12 25– 1993 01 19 laikotarpio straipsniais.

Dienraščių “The Washington Post” ir “The New York Times” straipsnių analizė rodo, jog *ekonominės paramos teikimas Rusijai* buvo vienas svarbiausių G. H. Bush vyresniojo administracijos pasitelktų Rusijos įtraukimo strategijos instrumentų. Ekonominė parama Rusijai pasireiškė JAV vienašale parama Rusijai, daugiašale parama Rusijai per TVF ir G7, JAV investicijų skatinimu Rusijoje, ekonominiiais susitarimais. G. H. Bush vyresniojo administracijos ir Tarptautinio Valiutos Fondo (TVF) duomenimis, 1992 m. Rusijai buvo skirta 350 mln. JAV dolerių dvišalės paramos, per TVF – 719 mln. SDR.²⁴³ Rusijai buvo suteiktas MNF statusas, didintas Rusijos eksportas į JAV (nuo karinių technologijų iki įprastų produktų eksporto), skatinti JAV-Rusijos verslininkų susitikimai (pavyzdžiui, 1992 m. birželio 18 d.). Dienraščiai

²⁴³ U.S. Bilateral Assistance to Russia: 1992-2002. Report RL31699. Congressional Research Service. January 16, 2003. Rasta: <http://ftp.fortunaty.net/org/wikileaks/CRS/wikileaks-crs-reports/RL31699.pdf>; žiūrėta 2012 04 23. Odling-Smee, J. The IMF and Russia in the 1990s. IMF Working Paper. WP/04/155. August 2004. Rasta: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04155.pdf>; žiūrėta 2012 04 23.

akcentavo, jog prezidento administracija stengėsi panaudoti Rusijos ekonominės paramos poreikį Rusijos politinei ir ekonominei situacijai paveikti: mainais į ekonominę pagalbą Rusija turėjo vykdyti vidaus (politines ir ekonomines) reformas – tokia buvo G. H. Busho vyresniojo administracijos įtraukimo strategijos sąlyga.²⁴⁴ Remiantis įtraukimo strategijos specialistais R. Haas, M. O'Sullivan galima teigti, jog JAV teikta ekonominė parama Rusijai tuo metu buvo Rusijos sąlyginio įtraukimo strategijos instrumentas. Dienraščių straipsniuose apie ekonominę paramą Rusijai buvo akcentuojama, jog G. H. Bush vyresniojo administracija, naudodama šį užsienio politikos instrumentą, siekė didinti Rusijoje ekonominį stabilumą (per finansines injekcijas, reikalaujamas reformas, eksporto rinkų atvėrimą), daryti įtaką pageidaujamiems pokyčiams politinėje srityje bei įtraukti Rusiją į glaudesnę bendradarbiavimą kartu saugant savo interesus.²⁴⁵

Rusijos atveju, parama situacijos nestabilizavo taip kaip buvo tikėtasi. G. H. Bush vyresniojo administracija nepakankamai aktyviai išitraukė į vidinių reformų Rusijoje skatinimą.²⁴⁶ Greitų reformų rezultatas buvo išaugusi infliacija, indėlių nuvertėjimas, Rusijos pramonės žlugimas. Rusijos skolos augo toliau: 1993 m. Rusija Paryžiaus klubui²⁴⁷ buvo skolinga 86 mlrd. JAV dolerių.²⁴⁸

Branduolinio faktoriaus naudojimas G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje buvo kitas labiausiai akcentuotas įvykis JAV-Rusijos santykiuose 1992 m. Branduolinės ginkluotės sferoje G. H. Bush vyresniojo administracija veikė keliomis kryptimis: siekta įvesti taktinių branduolinių ginklų kontrolę, pradėtos kurti Nunn-Lugaro ir RAMOS programos, skirtos paremti Rusiją ir skatinti glaudesnę JAV-Rusijos bendradarbiavimą branduolinės ginkluotės srityje. G. H. Bush vyresniojo administracija įtikino Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą bei Kazachstaną 1992 m. Lisabonoje pasirašyti START sutarties protokolą, kuriuo Baltarusija, Ukraina bei Kazachstanas įsipareigojo tapti nebranduolinėmis valstybėmis²⁴⁹: sunaikinti branduolines galvutes ir perduoti branduolinius ginklus Rusijai. Pasirašiusios START sutarties protokolą šalys taip pat tapo ir Branduolinio ginklo neplatavimo sutarties narėmis (angl. *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT*, 1968 m.) bei sutiko leisti stebėti

²⁴⁴ Oberdorfer, D., Devroy, A. Bush: 'Democratic Peace' Is Goal in Ex-Soviet States. *Washington Post*, 1992 04 10.

²⁴⁵ Clymer A., Washington Talk; New Linkage Hinders Aid for Russia. *New York Times*, June 22, 1992.

²⁴⁶ Hofmann, M. *US Foreign Policy Towards the Russian Federation: The Constrained Empire*. GRIN Verlag, 2007. P. 5. McFault, M. Why and How the US Should Aid Russia. Stanford University, November, 1998. Rasta: http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pm_0046.pdf; žiūrėta 2011 01 02.

²⁴⁷ Paryžiaus klubas yra valstybių grupė, sukurta 1956 m., teikianti paskolas kitoms valstybėms. Dabar šią grupę sudaro 19 nuolatinių narių.

²⁴⁸ Nester, W. Op. cit. P. 230.

²⁴⁹ Po SSRS žlugimo branduoliniai ginklai atsidūrė keturiuose nepriklausomose valstybėse – Rusijoje, Baltarusijoje, Ukrainoje ir Kazachstane.

sutarties įgyvendinimą savo teritorijose.²⁵⁰ 1992 m. prezidento administracija kartu su Priešraketinės gynybos organizacija (angl. *the Ballistic Missile Defense Organization*) taip pat pradėjo diskusijas su Rusijos atstovais dėl eksperimentinio jungtinio projekto, kurio tikslas buvo priešraketinė gynyba ir išankstinis įspėjimas. Rusijai buvo siūloma kartu su JAV vykdyti jungtinę tyrimų programą naudojant du satelitus, tuo pat metu vykdančius aplinkos stebėjimą.²⁵¹ JAV ir Rusijos pareigūnai G. Busho vyresniojo prezidentavimo metu derino detales, o B. Clintono prezidentavimo metu šis projektas išaugo į programą RAMOS. Ši programa JAV-Rusijos santykių kontekste reikšminga tuo, jog tai buvo pirmas kartas kai JAV ir Rusija pradėjo bendradarbiauti jautrioje branduolinės ginkluotės srityje.

Daugumą tuometinių įvykių, susijusių su JAV-Rusijos derybomis dėl branduolinės ginkluotės mažinimo, galima priskirti prie Rusijos įtraukimo strategijos. Pirma, dienraščių straipsniuose buvo akcentuojama, jog Rusija daugeliu atvejų nepatyrė nuostolių. Antra, atkreiptas dėmesys, jog dalis susitarimų Rusijai buvo naudingi, nes užkirto kelią potencialių konkurentų atsiradimui (valstybių, turinčių branduolinį ginklą) ir įpareigojo sugrąžinti branduolinius ginklus į Rusijos teritoriją. Trečia, pastebėta, jog turėdama galimybę sumažinti Rusijos branduolinę galią G. H. Bush vyresniojo administracija pasirinko kitą būdą Rusijos galiai balansuoti – parodė iniciatyvą bendradarbiauti tokiu būdu dėdama pamatus konstruktyviems tarpusavio santykiams ateityje. Tad nors branduolinės ginkluotės sutartys atsirado dėl prezidento administracijos siekio padidinti JAV saugumą, dokumentai ir įvykiai rodo, jog saugumą šioje srityje buvo stengiamasi užtikrinti įtraukiant Rusiją į naujas bendras iniciatyvas, suteikiant reikiamą paramą, užtikrinant abipusę naudą.

Rusijos įtraukimo strategija 1992 m. pasireiškė ir *JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų aktyvia politine komunikacija*, kuri pateko į labiausiai akcentuotų įvykių JAV-Rusijos santykiuose penketuką. Politinė komunikacija pasireiškė aukščiausio rango vizitais, dažnu prezidentų bendravimu telefonu, pasirašytais dokumentais, deklaruojančiais JAV ir Rusijos bendradarbiavimą įvairiose srityse. Ne veltui 1992-1993 m. periodas JAV-Rusijos santykiuose neretai yra vadinamas „medaus mėnesiu“.

²⁵⁰ Protocol to the Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms. 1992 05 23. III, V str. Rasta:

http://nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/issues/arms-control-disarmament/us_russia_treaties/start1/lisbon_protocol.pdf; žiūrėta 2011 01 02.

²⁵¹ U.S. and Russian Cooperation on Missile Defence. Rasta: <http://www.cdi.org/missile-defense/ramos.cfm>; žiūrėta 2011 01 02; žiūrėta 2012 05 02.

7 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 1996-2000 m.

Data	Susitikimo pobūdis
1992 02 02	G. H. Bush vyresniojo ir B. Jelcino susitikimas JAV
1992 06 16-18	G. H. Bush vyresniojo ir B. Jelcino susitikimas JAV
1992 06 09	Kozyrevo (Rusijos užsienio reikalų ministro) vizitas JAV
1993 01 02-03	G. H. Bush vyresniojo ir B. Jelcino susitikimas Maskvoje

Šaltinis: President George H.W. Bush Meetings with Foreigners, 1992. Prieiga internetu: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/Press--Meetings%20with%20Foreigners%201992.pdf>; žiūrėta 2011 01 02.

G. H. Bush vyresniojo bibliotekos archyvų duomenys rodo, jog paskutiniaisiais prezidento kadencijos metais Rusijos prezidentas B. Jelcinas JAV viešėjo du kartus (1992 m. vasario 2 d., 1992 m. birželio 16-18 d.), o 1993 m. sausio 2-3 d. JAV ir Rusijos vadovai buvo susitikę Maskvoje, 1992 m. birželį su vizitu JAV lankėsi Rusijos užsienio reikalų ministras.²⁵² JAV prezidento spaudos tarnybos pranešimai rodo, jog aktyvus JAV-Rusijos dialogas vyko ir telefonu – G. H. Bush vyresnysis ne kartą aptarinėjo svarbius užsienio politikos klausimus su Rusijos prezidentu B. Jelcinu telefonu (Kalnų-Karabacho konflikto klausimas, reformos Rusijoje, Vokietijos pozicijos dėl Rusijos klausimas).²⁵³

Intensyvų JAV-Rusijos dialogą 1992 m. rodo ir oficialių susitikimų metu pasirašytų susitarimų gausa. Vien 1992 m. birželio mėnesį buvo pasirašyti 39 dokumentai dėl partnerystės, investicijų, ginkluotės apribojimų.²⁵⁴ „Vašingtono chartijoje dėl JAV-Rusijos partnerystės ir draugystės“, kuri laikoma itin reikšmingu dokumentu 1992 m. kontekste, deklaruojami dvišaliai santykiai, grįsti tarpusavio pasitikėjimu, akcentuojama, jog JAV ir Rusija nelaiko viena kitos priešininkėmis, numatomas bendradarbiavimas ekonominėje, ginkluotė, konfliktų ir kitose sferose.²⁵⁵

JAV ir Rusijos aukščiausių pareigūnų intensyvią politinę komunikaciją analizuoti dienraščiai traktavo kaip draugiškų JAV-Rusijos santykių ženklą, teigdami, jog susitikimai žymi svarbius pokyčius JAV-Rusijos santykiuose laikotarpiu po Šaltojo karo.²⁵⁶ „Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniuose dažnai akcentavo G. H. Bush vyresniojo administracijos darytą spaudimą Rusijai susitikimų metu dėl ekonominių reformų bei didelį dėmesį skyrė

²⁵² President George H.W. Bush Meetings with Foreigners, 1992. Prieiga internetu: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/Press--Meetings%20with%20Foreigners%201992.pdf>; žiūrėta 2011 01 02.

²⁵³ Statement by Press Secretary Fitzwater on the President's Telephone Conversation With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 03 19. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4083&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02; Statement by Press Secretary Fitzwater on the President's Telephone Conversation With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 03 23. Rasta:

http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4099&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²⁵⁴ The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 06 17. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4443&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

²⁵⁵ The Charter for American-Russian Partnership and Friendship. June 17, 1992. Rasta: <http://www.fas.org/spp/starwars/offdocs/b920617k.htm>; žiūrėta 2011 01 02.

²⁵⁶ Hoagland, J. Sparks in Russia. *Washington Post*, 1992 03 05.

diskusijai dėl branduolinės ginkluotės mažinimo. Viena vertus, dienraščių akcentuota intensyvi politinė komunikacija su Rusija rodo G. H. Bush vyresniojo administracijos pastangas įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą. 1992 m. vykęs JAV-Rusijos aktyvus tarpvalstybinis dialogas traktuotinas kaip Rusijos įtraukimo strategijos apraiška, nes apėmė dvi įtraukimo strategijos priemonių grupes – politines priemones (viršūnių susitikimai, diplomatinė santykių normalizavimas) ir komunikacines priemones (intensyvus politikų dialogas). Kita vertus, susitikimuose svarstyti klausimai indikuoja, jog rodydama iniciatyvą komunikuoti prezidento administracija taip pat kėlė ir tam tikras sąlygas, todėl, politinė komunikacija G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu traktuotina kaip sąlyginio Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas).

Paskutiniaisiais kadencijos metais G. H. Bush vyresniojo administracija Rusijai teikė ir *politinę paramą*, kas, anot R. Haas ir M. O'Sullivan, yra Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas. G. H. Bush vyresniojo politinė parama Rusijai pasireiškė administracijos parama Rusijai stojant į tarptautines organizacijas, reiškiamą parama Rusijos prezidentui B. Jelcinui politinės krizės Rusijoje metu. Analizuotuose dienraščiuose buvo pabrėžiama, jog G. H. Bush vyresniojo administracijoje vyravo nuostata, jog Rusijos prezidentas B. Jelcinas skiriasi nuo ankstesnių Rusijos lyderių atsidavimu demokratijai ir reformoms,²⁵⁷ kas atitinka JAV interesus, todėl JAV politinė parama Rusijai yra savaime suprantama.

G. H. Bush vyresniojo administracijos teikta *ekonominė parama posovietinėms valstybėms* buvo dar vienas labiausiai dienraščiuose "The Washington Post" ir "The New York Times" akcentuotas įvykis JAV-Rusijos santykiuose, kitaip nei ankstesni minėti įvykiai, priskirtinas Rusijos sulaikymo strategijos elementams. Prezidento administracijos paramos politinėms ir ekonominėms reformoms gairės buvo įtvirtintos „Paramos laisvei akte“ (angl. Freedom Support Act), pasirašytame 1992 m. spalio 24 d. G. H. Bush vyresniojo administracija numatė įvairias priemones situacijai posovietinėse valstybėse gerinti. Be pagalbos maistu ir medikamentais, skirtos užkirsti galimai humanitarinei katastrofai, buvo numatyta naikinti prekybos barjerus tarp JAV ir posovietinių valstybių, plėtoti JAV investicijas, inicijuoti ir vystyti naujas programas – pavyzdžiui, „Paramos Rytų Europos demokratijai akto“ programa (angl. *Support for East European Democracy (SEED) Act*), didinti TVF paramos kvotą ir tokiu būdu skatinti laisvos rinkos atsiradimą. Politines reformas ketinta skatinti kuriant nevyriausybinę organizacijas, vykdančias mokymus, pareigūnų mainų programas.²⁵⁸ Reformų skatinimui ir ekonominei paramai iš JAV biudžeto 1991-1993 m. buvo skirta 6.33 mlrd. JAV

²⁵⁷ Pavyzdžiui, Marcus, R. Senior U.S. Official Voices Doubts About Yeltsin. *Washington Post*, 1992 07 14.

²⁵⁸ The Freedom Support Act. October 24, 1992. Rasta: <http://www.fas.org/nuke/control/ctr/docs/s2532.html>; Žiūrėta 2011 01 02.

dolerių.²⁵⁹ Dienraščių straipsniuose JAV vienašalė ir daugiašalė parama posovietinėms valstybėms nebuvo tiesiogiai traktuota kaip JAV-Rusijos konfrontaciją didinantis elementas, bet kaip stabilumą regione didinanti priemonė.²⁶⁰ Vis dėlto, remiantis G. F. Kennan ir C. Clifford idėjomis tokie užsienio politikos veiksmai priskirtini Rusijos sulaikymo strategijai, nes didina posovietinių valstybių savarankiškumą ir tokiu būdu mažina Rusijos galimybes ten plėsti savo įtaką.

Dienraščiai „Washington Post“ ir „The New York Times“ ne tik identifikuoja pagrindinius G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikos santykiuose su Rusija elementus, bet ir pateikia bendrą administracijos vykdytos užsienio politikos Rusijos atžvilgiu vertinimą (tiesa, vėlesnio laikotarpio dienraščių straipsniuose tokių vertinimų yra gerokai daugiau). „The New York Times“ dienraštis išreiškia atviresnę poziciją dėl vykdytos užsienio politikos nei „Washington Post“ – atvirai įvardina, kurie veiksmai, dienraščio nuomone, primena Šaltojo karo laikotarpiu vykdytą užsienio politiką (pavyzdžiui, derybas dėl ABM sutarties ir SDI iniciatyvos vadina „sumaniais administracijos spąstais“),²⁶¹ o kurie atspindi bendradarbiavimą. Dienraščiai 1992 m. pradžios straipsniuose kritikuoja G. H. Bush vyresniojo administraciją dėl nepakankamai aktyvios ar abejingos užsienio politikos santykiuose su Rusija²⁶², tačiau nėra nei vieno straipsnio, kuriuose santykiai vertinami kaip konfrontaciniai. Dienraščių vertinimu, JAV ir Rusija jau nustojo būti priešininkėmis, tačiau dar nėra ir sąjungininkės.²⁶³ JAV prezidentų vykdytos užsienio politikos rezultatyvumo vertinimas nėra šio darbo tyrimo objektas, tačiau tokios tematikos analizuotų dienraščių straipsniai parodo, jog G. H. Bush administracija vykdė naujo pobūdžio užsienio politiką santykiuose su Rusija, kuria siekė įtraukti į bendradarbiavimą, o ne sulaikyti naują tarptautinių santykių veikėją.

Taigi svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose, jų pasiskirstymas ir analizuotų dienraščių straipsniuose išsakomi JAV-Rusijos santykių vertinimai leidžia teigti, jog G. H. Bush vyresniojo administracijos paskutiniaisiais kadencijos metais praktinėje JAV užsienio politikoje dominavo Rusijos įtraukimo strategija.

²⁵⁹ The Freedom Support Act. October 24, 1992. Rasta: <http://www.fas.org/nuke/control/ctr/docs/s2532.html>; Žiūrėta 2011 01 02.

²⁶⁰ Pavyzdžiui, pasak „Washington Post“ JAV finansinė parama posovietinėse valstybėse „padės demokratijai įleisti šaknis“. Devroy, A. U.S., Allies Set \$24 Billion In Aid for Ex-Soviet States. *The Washington Post*, 1992 04 02.

²⁶¹ Gelb, L. Foreign Affairs; Missile Defense Traps. *New York Times*, 1992 06 08.

²⁶² Pavyzdžiui, Krauthammer, Ch. Who is Losing Russia? *Washington Post*, February 14.

²⁶³ Friedman, T. Diplomatic Notebook; The Odd Art of Summitry Without a Cold War. *New York Times*, 1992 06 14.

2.5. Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.)

G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpis yra pirmasis po beveik penkiasdešimties metų, kai vėl galima analizuoti Baltijos šalių reikšmingumą JAV užsienio politikoje. Baltijos šalims tapus nepriklausomomis tarptautinių santykių veikėjomis, jų specifinė geopolitinė padėtis (Rusijos kaimynystė) ir provakarietiška užsienio politika lėmė galimybę būti veiksniumi, kurį JAV prezidentų administracijos galėjo pasitelkti vykdydamos užsienio politiką Rusijos atžvilgiu.

2.5.1. Baltijos šalių reikšmingumas deklaruojamoje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje

G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpio specifika lemia tam tikrus Baltijos šalių reikšmingumo G. H. Bush vyresniojo administracijos deklaruojamoje užsienio politikoje analizės apribojimus. G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu JAV Nacionalinio saugumo strategija išleista (NSS) nebuvo, o svarbiausios prezidento kalbos (tarp jų ir metinės kalbos JAV Kongrese) buvo pasakytos iki 1992 m., tad atliekant Baltijos šalių reikšmingumo deklaruojamoje JAV užsienio politikoje analizę G. H. Bush vyresniojo paskutiniaisiais kadencijos metais Baltijos valstybių paminėjimų ieškoma visose prezidento kalbose.

Atlikus G. H. Bush vyresniojo kalbų bei pasisakymų 1992 m. analizę,²⁶⁴ galima teigti, jog Baltijos šalys nebuvo dažnas G. H. Bush vyresniojo oficialios retorikos objektas nei bendros užsienio politikos dėl Baltijos šalių, nei Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategijų kontekste. Paties G. H. Bush vyresniojo retorikoje Baltijos valstybės buvo minimos retai (per 1992 metus – 22 paminėjimai). Didžioji jų dalis – menkaverčiai (t.y. nesusiję su Baltijos valstybių reikšmės JAV vertinimu ar JAV užsienio politikos dėl Baltijos valstybių pateikimu). Dažniausiai Baltijos šalys minėtos kitų posovietinių valstybių kontekste arba naudota standartinė frazė – „Baltijos valstybės yra laisvos“. Tai rodo, jog G. H. Bush vyresniojo kadencijos pabaigoje Baltijos valstybės JAV deklaruojamoje užsienio politikoje nebuvo vertinamos kaip išskirtinai svarbios JAV.

Oficialioje JAV prezidento retorikoje nebuvo nurodomas ir konkretus JAV užsienio politikos kursas santykiuose su Baltijos valstybėmis, saugumo garantijos oficialioje retorikoje

²⁶⁴ Buvo nagrinėjamos visos viešai prieinamos G. H. Bush vyresniojo kalbos, pasisakymai per spaudos konferencijas 1992 m., kuriuose buvo minomos Baltijos šalys. Naudotasi G. H. Bush vyresniojo bibliotekos internetiniu puslapiu: George Bush Presidential Library and Museum. Rasta: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/research.php>; žiūrėta 2012 04 23.

joms nebuvo žadamos. G. H. Bush vyresnysis tik teigė, jog „naujosios Centrinės ir Rytų Europos demokratijos [į šią kategoriją patenka ir Baltijos valstybės] yra JAV partnerės,²⁶⁵ taip pat žadėjo paramą jose vykšančioms reformoms. Pastebėtina, jog Baltijos šalių klausimo JAV-Rusijos santykių kontekste buvo vengiama.

Apibendrinant galima teigti, jog G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu Baltijos šalys deklaruojamoje JAV užsienio politikoje reikšmingos nebuvo: JAV santykiai su Baltijos šalimis Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų kontekste nebuvo svarstomi. Tokią tendenciją galima paaiškinti bendru G. H. Bush vyresniojo dėmesio Baltijos šalims stygiumi deklaruojamoje JAV užsienio politikoje ir oficialiai deklaruojama Rusijos įtraukimo strategija.

2.5.1. Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje

Remiantis pagal JAV dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1992 m. straipsnius sudarytu įvykių rinkiniu (žr. Priedą nr. 5) galima teigti, jog JAV ir Baltijos šalių santykiai minėtu laikotarpiu daugiausiai buvo vystomi dvejose sferose: politinėje ir karinėje. Tiek dienraščio „The Washington Post“, tiek dienraščio „The New York Times“ labiausiai akcentuoti įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose sutampa: tai yra Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas santykių su JAV kontekste („The Washington Post“ 5 straipsniai, „The New York Times“ – 5 straipsniai), politinė JAV ir Baltijos šalių pareigūnų komunikacija - diplomatinių ryšių intensyvinimas, vizitai, kontaktai („The Washington Post“ 3 straipsniai, „The New York Times“ – 2 straipsniai), JAV ekspertinė parama Baltijos šalims – mokymai, patarimai („The Washington Post“ 2 straipsniai, „The New York Times“ – 2 straipsniai).

8 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu (1992 m.)

	Svarbiausi įvykiai		The Washington Post	The New York Times
			<i>Straipsnių skaičius</i>	
1.	<i>Sulaikymo strategija</i>	Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas	5	5
2.		Politinė JAV ir Baltijos šalių pareigūnų komunikacija	3	2
3.		JAV ekspertinė parama Baltijos šalims	2	2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1991 12 25– 1993 01 19 laikotarpio straipsniais.

²⁶⁵ The President's News Conference With Foreign Journalists. 1992 07 02. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4528&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.

Dažniausiai dienraščiuose minėtas JAV užsienio politikos elementas santykiuose su Baltijos šalimis buvo *Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas*. 1992 m. Baltijos šalys šį klausimą kėlė JTO, ESBK, Šiaurės Atlanto Bendradarbiavimo Taryboje siekdamas tarptautinės ir JAV paramos Rusijos kariuomenės išvedimo procesui paspartinti. JAV spaudimas Rusijai išvesti karinius dalinius iš Baltijos valstybių galėtų būti priskiriamas prie Rusijos sulaikymo strategijos karinių instrumentų (taikinio valstybės karinės galios ribojimas), nes tokiu būdu yra apribojama Rusijos įtaka Baltijos šalyse (pačioje spaudoje tokia nuomonė nėra išsakoma). Rusijos delsimą išvesti karinius dalinius iš Baltijos valstybių teritorijos analizuoti dienraščiai traktavo kaip Rusijos bandymą šiose šalyse išlaikyti savo įtaką – pavyzdžiui, dienraštyje „The New York Times“ keliamas klausimas „kodėl Baltijos šalys vis dar yra okupuotos.“²⁶⁶ Dienraščiai taip pat pabrėžė G. H. Bush vyresniojo administracijos darytą spaudimą Rusijai išvesti karinius dalinius (G. H. Bush vyresniojo administracija susiejo finansinę paramą Rusijai su kariuomenės išvedimu teigdama, jog apribos paramą Rusijai, jeigu ši nepadarys progreso išvesdama kariuomenę iš Baltijos valstybių).²⁶⁷ Analizuotuose dienraščiuose išsakoma nuomonė, jog Rusijos karinių dalinių išvedimas iš Baltijos šalių padidintų stabilumą regione, taip pat prisidėtų prie JAV ir Rusijos santykių gerinimo.²⁶⁸ Pastaroji nuostata indikuoja, jog Rusijos karinių dalinių Baltijos šalyse klausimas buvo vienas iš nedaugelio 1992 m. trukdęs konstruktyviems G. H. Bush administracijos ir Rusijos santykiams, taip pat – jog G. H. Bush vyresniojo administracija neketino besąlygiškai leisti Rusijai išlaikyti ar plėsti savo įtaką posovietinėje erdvėje.

Politinės komunikacijos su Baltijos šalimis kontekste analizuotų dienraščių straipsniuose minimas diplomatinių ryšių su Baltijos šalimis plėtojimas ir JAV pareigūnų vizitai į Baltijos šalis. Remiantis G. F. Kennan ir H. F. Matthews G. H. Bush vyresniojo politinė komunikacija su Baltijos šalimis laikytina Rusijos sulaikymo strategijos instrumentu, nes tokiu būdu buvo skatinama Baltijos šalių orientacija į Vakarų. Straipsniuose atkreipiamas dėmesys, jog nors JAV turi ambasadas Baltijos šalyse, jos nedirba pakankamai efektyviai.²⁶⁹ Vizitų srityje dėmesys buvo skiriamas JAV viceprezidento Dan Quayle vizitui į Baltijos šalis (Baltijos šalyse jis lankėsi 1992 m. vasario mėnesį). G. H. Bush vyresniojo bibliotekos archyvų duomenimis, 1992 m. pats JAV prezidentas į Baltijos šalis atvykęs nebuvo, tačiau susitiko su Baltijos šalių lyderiais Vytauto Landsbergiu, Anatolij Gorbunovs, Arnold Ruutel liepos mėnesį ESBK

²⁶⁶ Why Are the Baltics Still Occupied? *The New York Times*. June 15, 1992.

²⁶⁷ Kennan, G. For Russian Troops, A House to Go Home to. *The Washington Post*. November 8, 1992.

²⁶⁸ Ten pat.

²⁶⁹ Yenckel, J. The New Old World. 1992. *The Washington Post*, January 5, 1992.

plenarinės sesijos metu Helsinkyje.²⁷⁰ Vis dėlto šis faktas analizuotuose dienraščiuose nėra minimas. JAV vicepredento vizitas straipsniuose taip pat nėra plačiai komentuojamas – tiesiog teigiama, jog toks vizitas buvo.²⁷¹ Tad G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu vykusi politinė komunikacija tarp JAV ir Baltijos šalių vyko aukščiausiu politiniu lygmeniu, kas leidžia daryti prielaidą, jog Baltijos šalys buvo JAV interesų zonoje (JAV viceprezidentas D. Quayleas buvo aukščiausias JAV pareigūnas kada nors atvykęs į nepriklausomas Baltijos valstybes) ir jos tuometinė JAV administracija buvo suinteresuota daryti įtaką naujoms valstybėms. Tokį teiginį patvirtina ir faktas, jog G. H. Bush vyresniojo administracijos politinės komunikacijos su posovietinėmis valstybėmis kontekste didžiausias dėmesys skirtas komunikacijai su Baltijos šalimis (2 straipsniai iš 3).

Dar vienas analizuotuose straipsniuose minėtas įvykis JAV-Baltijos šalių santykiuose 1992 m. buvo G. H. Bush vyresniojo administracijos teikta *ekspertinė parama Baltijos šalims*, kuri pasireiškė JAV specialistų patarimais teisinėje ekonominėje srityse dėl teisinės bazės Baltijos šalyse kūrimo, taip pat laisvos ekonominės rinkos plėtojimo.²⁷² Dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ neanalizuoja šios tendencijos poveikio JAV-Baltijos šalių ar JAV-Rusijos šalių santykiams, bet pateikia šio įvykio detales. Vis dėlto, nepaisant dienraščiuose neišsakyto vertinimo, ar G. H. Bush vyresniojo administracijos teikta ekspertinė pagalba Baltijos šalims buvo naudojama kaip galimas Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijos instrumentas, remiantis sulaikymo strategijos idėjomis, šią tendenciją galima priskirti prie Rusijos sulaikymo strategijos elementų, nes JAV prezidento administracija ne tik didino Baltijos šalių stabilumą, bet tokiu būdu taip pat kliudė Rusijai galimai pasinaudoti naujai atsikūrusių valstybių situacija savo įtakai jose išlaikyti.

Sudarytas įvykių rinkinys ir iš dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ monitoringo gauta informacija leidžia daryti keletą prielaidų. Viena vertus, G. H. Bush vyresniojo administracijos vykdytą užsienio politiką Baltijos šalių atžvilgiu galima klasifikuoti kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementą, kuris rodė, jog administracija ketino Baltijos šalis įtraukti į savo įtakos sferą. Tačiau bendroje G. H. Bush vyresniojo administracijos vykdytoje užsienio politikoje Rusijos atžvilgiu ekspertinės paramos Baltijos šalims teikimas, politinė komunikacija su Baltijos šalimis, spaudimas Rusijai išvesti karinius dalinius iš Baltijos šalių didelio vaidmens nevaizduoja, nes G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje

²⁷⁰ President George H.W. Bush Meetings with Foreigners, 1992. George Bush Presidential Library. Rasta: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/Press--Meetings%20with%20Foreigners%201992.pdf>; žiūrėta 2012 01 29.

²⁷¹ Quayle Urges Ex-Soviet Troops to Leave Baltics. *The Washington Post*, February 7, 1992.

²⁷² Brooke, M. GU Legal Eagles Flying to Estonia's Aid; Group, Including Six Students, Asked to Help Develop Laws for Country's Free Market. *The Washington Post*, June 18, 1992.

dominavo Rusijos įtraukimo strategija, o minėti įvykiai buvo tik keletas iš JAV užsienio politikos elementų.

Ši darbo dalis buvo skirta 2, 3, 4 ir 5 uždaviniams įgyvendinti: t.y. nustatyti, kuri užsienio politikos strategija vyravo JAV santykiuose su Rusija G. H. Bush vyresniojo paskutiniiais prezidentavimo metais (1992 m.) ir kaip ji pasireiškė deklaruojamoje ir praktinėje JAV užsienio politikoje; išanalizuoti aplinkybes, lėmusias užsienio politikos strategijos santykiams su Rusija pasirinkimą bei išnagrinėti, kiek reikšmingas buvo Baltijos šalių faktorius G. H. Bush vyresniojo administracijos pasirinktose užsienio politikos strategijose santykiams su Rusija. Šioje darbo dalyje atlikta analize taip pat buvo siekta patvirtinti arba paneigti antrąjį ginamąjį teiginį, kuris skelbia, jog JAV užsienio politikos praktikoje po Šaltojo karo Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymas nebuvo nuoseklus ir ne visada atitiko deklaruojamą JAV užsienio politiką Rusijos atžvilgiu, bei penktąjį ginamąjį teiginį, skelbiantį, jog šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje Baltijos šalių faktorius reikšmingesnis taikant Rusijos sulaikymo, o ne Rusijos įtraukimo strategiją.

Antrasis darbo uždavinys buvo įgyvendintas analizuojant galios pasiskirstymą tarptautinėje arenoje, Rusijos užsienio politikos kursą ir tuometinius įvykius tarptautiniuose santykiuose, kuriuos tarptautinių santykių specialistai akcentavo kaip svarbiausius. Išnagrinėjus aplinkybes, lėmusias G. H. Bush vyresniojo administracijos prioritetą Rusijos įtraukimo strategijai, nustatyta, jog G. H. Bush vyresniojo administracijos pasirinkimą lėmė: galios asimetrija JAV-Rusijos santykiuose, sutapę JAV ir Rusijos užsienio politikos interesai bei po SSRS žlugimo atsiradusios problemos posovietinėje erdvėje. Po SSRS žlugimo posovietinėje erdvėje atsiradusios branduolinių ginklų galimo plitimo, ekonominio ir politinio nestabilumo problemos ir Rusijos nepajėgumas jų spręsti dėl sumažėjusios galios sąlygojo, jog G. H. Bush vyresniojo administracija ėmėsi iniciatyvos stabilumui posovietinėje erdvėje palaikyti, o Rusijos įtraukimo strategija susidariusiai situacijai spręsti buvo palankesnė nei Rusijos sulaikymo strategija – dėl situacijos specifiškumo reikėjo Rusijos dalyvavimo problemų sprendimo procese. Rusijos apsisprendimas savo užsienio politikos kursą orientuoti į Vakarų palengvino posovietinės erdvės problemų sprendimą ir prisidėjo prie Rusijos įtraukimo strategijos taikymo – t.y. Rusijos užsienio politika nebuvo imperialistinė ir nekėlė didelės grėsmės JAV interesams.

Trečiasis darbo uždavinys buvo įgyvendinamas analizuojant G. H. Bush vyresniojo administracijos kalbas. Tokį pasirinkimą sąlygojo faktas, jog 1992 m. nebuvo išleista JAV NSS. Atlikus G. H. Bush vyresniojo administracijos kalbų analizę konstatuotina, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje paskutiniaisiais G. H. Bush vyresniojo kadencijos metais dominavo

Rusijos įtraukimo strategija. Tai rodė oficialiose kalbose administracijos deklaruota užsienio politikos strategija bei įvardintos užsienio politikos priemonės ir oficialus svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose traktavimas. G. H. Bush vyresniojo administracija deklaravo atsisakanti Rusijos sulaikymo strategijos, o administracijos įvardintos užsienio politikos priemonės, kurias administracija teigė taikysianti santykiuose su Rusija, yra įtraukimo strategijos elementai. G. H. Bush administracijos pateiktame įvykių JAV-Rusijos santykiuose vertinime didžiausias dėmesys teikiamas tiems patiems įvykiams, kurie, atlikus tyrimą, buvo traktuojami kaip svarbiausi ir praktinėje JAV užsienio politikoje – G. H. Bush vyresniojo administracija visus juos įvardino kaip Rusijos įtraukimo strategijos apraiškas.

Įgyvendinant ketvirtąjį darbo uždavinį, siekiantį nustatyti Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką G. H. Bush vyresniojo administracijos praktinėje užsienio politikoje, konstatuotina, jog:

- 1992 m. praktinėje JAV užsienio politikoje prioritetas buvo teikiamas Rusijos įtraukimo strategijai. Tokią prielaidą leidžia daryti svarbiausių įvykių pasiskirstymas (4 iš 5 svarbiausių įvykių priskirtini Rusijos įtraukimo strategijai) ir analizuotų dienraščių straipsniuose išsakomi bendri G. H. Bush administracijos užsienio politikos vertinimai. Tad antrasis ginamasis teiginys buvo patvirtintas.
- Rusijos įtraukimo strategija praktinėje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje pasireiškė ekonominės pagalbos teikimu Rusijai, branduolinės ginkluotės naudojimu įtraukimo strategijos tikslais, JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų aktyvia politine komunikacija, G. H. Bush vyresniojo ir Rusijos sandoriais branduolinių medžiagų pirkimo-pardavimo srityje.
- G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikos praktikoje galima aptikti ir Rusijos sulaikymo strategijos apraiškų (administracijos teikta ekonominė parama posovietinėms valstybėms pateko tarp svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose 1992 m.), tačiau tokios tendencijos nebuvo dominuojančios. Tai rodo, jog praktinėje užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo administracija ne visiškai atsisakė Šaltojo karo laikotarpiu vykdytos JAV užsienio politikos.

Įgyvendinant penktąjį darbo uždavinį, buvo daroma Baltijos šalių traktavimo deklaruojamoje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje santykių su Rusija kontekste analizė ir tyrinėjama Baltijos šalių faktoriaus raiška G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikos praktikoje. Atlikus Baltijos šalių faktoriaus G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje analizę, konstatuotina, jog:

- Deklaruojamoje užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo administracija neskyrė dėmesio Baltijos šalims JAV santykių su Rusija kontekste.

- Praktinėje G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikoje Baltijos šalys buvo reikšmingas Rusijos sulaikymo strategijos elementas, kuris pasireiškė ekspertinės paramos Baltijos šalims teikimu, spaudimu Rusijai išvesti karinius dalinius iš Baltijos šalių ir politine komunikacija tarp G. H. Bush vyresniojo administracijos ir aukšto rango Baltijos šalių pareigūnų (tad galima teigti, jog šioje dalyje atliktas tyrimas prisidėjo prie penktojo ginamojo teiginio pagrindimo). Vis dėlto bendroje G. H. Bush vyresniojo administracijos vykdytoje praktinėje užsienio politikoje su Rusija Baltijos šalys reikšmingos nebuvo.

Apibendrinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką ir Baltijos šalių faktorių jose G. H. Bush vyresniojo paskutiniaisiais prezidentavimo metais, galima konstatuoti, jog tuometinėje JAV užsienio politikoje (tiek deklaruojamoje, tiek praktinėje) aiškiai dominavo Rusijos įtraukimo strategija, kurios pasirinkimą lėmė naujų problemų atsiradimas posovietinėje erdvėje, Rusijos nepajėgumas su jomis tvarkytis ir G. H. Bush vyresniojo administracijai palankus Rusijos užsienio politikos kursas, o Baltijos šalių faktorius Rusijos įtraukimo strategijos įgyvendinime pasitelktas nebuvo.

3. RUSIJOS SULAIKYMO IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS B. CLINTON PREZIDENTAVIMO LAIKOTARPIU (1993-2000 M.)

B. Clinton administracijai, kaip ir G. H. Bush vyresniojo administracijai, formuoti ir vykdyti užsienio politiką teko veikiamai nestabilios tarptautinės aplinkos: jeigu G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu žlugo Sovietų Sąjunga, tai JAV prezidento pareigas einant B. Clinton vis dar buvo jaučiami SSRS žlugimo padariniai, į kuriuos reikėjo reaguoti. Vis dėlto JAV vaidmuo naujojoje pasaulio tvarkoje buvo apibrėžtas tik valdžioje esant B. Clinton administracijai ir apėmė aktyvaus dalyvavimo sprendžiant pasaulio reikalus nuostatas. Tokiame kontekste Rusija B. Clinton administracijai, kitaip nei G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu, buvo viena iš daugelio, bet ne pati svarbiausia valstybė, su kuria administracija buvo suinteresuota vystyti santykius. Pagrindinės B. Clinton administracijos užsienio politikos gairės (santykiams su Rusija – taip pat) buvo deklaruotos 1995 ir 1998 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijose. B. Clinton administracija perėmė dalį G. H. Bush vyresniojo administracijos aktyviai naudotų užsienio politikos instrumentų santykiuose su Rusija, tačiau tokių veiksmų kaip NATO pabrėžimas JAV užsienio politikoje rodo, jog JAV užsienio politika Rusijos atžvilgiu keitėsi, tačiau ne tokia linkme, kuri buvo deklaruota G. H. Bush vyresniojo administracijos po SSRS žlugimo.

3.1. JAV-Rusijos santykiai tarptautiniame kontekste B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.)

B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.) JAV-Rusijos santykiai buvo permainingi. Remiantis atlikto tyrimo duomenimis (kurio rezultatai pateikiami poskyryje 3.3.) teigtina, jog B. Clinton administracijos pasirinkta užsienio politikos strategija santykiuose su Rusija svyravo nuo Rusijos besąlyginio įtraukimo strategijos pirmosios kadencijos pradžioje iki Rusijos sulaikymo strategijos B. Clinton antrosios kadencijos metu. B. Clinton administracijos užsienio politiką Rusijos atžvilgiu ir pasirinktų užsienio politikos strategijų kaitą lėmė keletas faktorių: tuometinė situacija tarptautinėje arenoje (platus tarptautinių problemų, kurias reikėjo spręsti spektras) ir B. Clinton administracijos iškelti užsienio politikos prioritetai – aktyvus įsitraukimas į tarptautinių problemų sprendimą dėl šios priežasties Rusijai neskiriant prioriteto JAV užsienio politikoje; Rusijos užsienio politikos kursas ir galios parametrai.

Situacija tarptautinėje arenoje ir įvykiai, padarę didžiausią poveikį JAV užsienio politikai Rusijos atžvilgiu. B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.), kaip ir G. H. Bush vyresniojo kadencijos pabaigoje, situacija tarptautinėje arenoje buvo nestabili: paaštrėjo

tarptautiniai konfliktai įvairiuose pasaulio regionuose; nebuvo galutinai apsispręsta dėl užsienio politikos santykiuose su Rusija; buvo nemažai įvykių, pakeitusių tolimesnę tarptautinių santykių eigą.

Z. Brzezinski išskiria tokius svarbiausius įvykius, dariusius didžiausią įtaką tarptautinei arenei B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu: NATO ir ES plėtra į Rytų Europą; naujas Tarptautinio valiutos fondo vaidmuo, Kosovo konfliktas ir NATO įsitraukimas į jį, pirmasis karas Čėčėnijoje.²⁷³ NATO ir ES plėtra (1999 m. NATO, 1995 m. ES) reiškė, jog galios balansas pakrypo JAV ir Vakarų valstybių naudai. Tarptautinis valiutos fondas B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu įgijo svaresnį vaidmenį tarptautiniuose santykiuose galėdamas skirti ekonominę paramą (kas buvo svarbu ir JAV santykiuose su Rusija bei posovietinėmis valstybėmis). Kosovo konfliktas ir NATO įsitraukimas į jį buvo savotiškas lakmuso popierėlis JAV-Rusijos santykiams patikrinti, taip pat parodęs ir būtinybę vystyti glaudesnius santykius tarp NATO aljanso ir Rusijos: iš pradžių protestavusi prieš NATO veiksmus Balkanuose, Rusija 1995 m. sutiko dalyvauti taikos palaikymo procese Bosnijoje. Pirmasis karas Čėčėnijoje (1994-1996 m.) buvo rimtas JAV bei Vakarų valstybių santykių su Rusija išbandymas, nes reikėjo ne tik užkirsti kelią žmogaus teisių pažeidinėjimams karo metu, tačiau taip pat rasti būdą komunikuoti su Rusija. Šalia konflikto Kosove, karo Čėčėnijoje, nestabilumo židinių buvo įvairiuose pasaulio regionuose: tebesitęsė neramumai Somalyje, Izraelio-Palestiniečių konfliktas Vidurio Rytų regione, ryškėjo Irako, kuris bandė pasinaudoti po Šaltojo karo atsiradusiu galios vakuumu, ambicijos regione; kilo konfliktas Ruandoje; krizė Haiytyje; krizė tarp Indijos ir Pakistano, Kinija tikrino JAV apsirendimą palaikyti Taivano poziciją; ryškėjo Š. Korėjos branduolinės ambicijos, terorizmo grėsmė.

Dalis tendencijų tarptautinėje arenoje, viena vertus, sudarė prielaidas Rusijos užsienio politikos kursui patikrinti (Kosovo konfliktas, karas Čėčėnijoje, NATO plėtra), taip pat suteikė palankias galimybes taikyti Rusijos įtraukimo strategiją (TVF vaidmens didėjimas tarptautiniuose santykiuose, Kosovo konfliktas). Vis dėlto tarptautinė situacija B. Clinton buvimo valdžioje metu taip pat lėmė, jog galingiausios pasaulio valstybės (visų pirma, JAV) dalį savo užsienio politikos turėjo projektuoti tarptautiniams ir valstybių vidaus konfliktams spręsti užuot didžiausią dėmesį skyrusios MNG plitimo problemai spręsti ir branduolinės ginkluotės mažinimo sutartims tobulinti (kas buvo ir vienu iš G. H. Bush vyresniojo administracijos užsienio politikos prioritetų).

JAV užsienio politika ir galia. Nestabili situacija tarptautinėje arenoje darė įtaką ir tuometinei JAV užsienio politikai: jeigu G. H. Bush vyresniojo ar G. W. Bush prezidentavimo

²⁷³ Brzezinski, Z. *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*. Basic Books, 2007. P. 12-13.

laikotarpiu užsienio politikos prioritetai buvo aiškūs, tai B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu išskirti pagrindines JAV užsienio politikos kryptis – sudėtinga. James M. McCormick teigimu, B. Clinton administracijos abiejų kadencijų užsienio politiką galima suskirstyti į tris etapus: iki 1993 m. rugsėjo vykdytą JAV užsienio politiką jis įvardijo kaip „ekonominį išitraukimą“ (ekonominių ryšių plėtimas traktuotas kaip geriausia užsienio politikos priemonė), 1993 m. spalio-1994 m. pabaigos laikotarpio administracijos užsienio politiką apibūdino kaip „demokratinį įtraukimą (angl. *Democratic Engagement and Enlargement*), o nuo 1995 m. iki B. Clinton kadencijos pabaigos vykdytą JAV užsienio politiką – kaip selektyvų įtraukimą (angl. *Selective Engagement*).²⁷⁴ B. Clinton ekonominio išitraukimo politika pasireiškė dvišalėmis ir daugiašalėmis iniciatyvomis: dvišalės iniciatyvos pasireiškė bandymu patekti į dešimties sparčiausiai augančių valstybių ekonomikų rinkas; daugiašalės – pastangomis liberalizuoti prekybą per NAFTA ir GATT. Tad B. Clinton pirmosios kadencijos pradžioje Rusija nebuvo svarbus administracijos vykdytos užsienio politikos objektas.

Nuo 1993 m. B. Clinton administracijos užsienio politika, anot J. McCormick, įtakota blogėjančios situacijos Bosnijoje, Somalyje, Haityje, besikeičiančios politinės situacijos Rusijoje ir Vidurio Rytuose, įgavo naują pobūdį.²⁷⁵ B. Clinton patarėjas nacionalinio saugumo klausimais Anthony Lake 1993 m. rugsėjo 21 d. Johns Hopkins sakytoje kalboje įvardino naują JAV užsienio politikos prioritetą – stiprinti ir plėsti rinkos demokratiją pasaulyje – ir naująją JAV užsienio politikos strategiją pavadino „Strategy of enlargement“.²⁷⁶

1995 m. administracijos išleista NSS nurodė keletą JAV užsienio politikos prioritetų: demokratijos plėtra pasaulyje, kolektyvinio saugumo priemonių naudojimo skatinimas, užsienio rinkų atvėrimas ir globalios ekonomikos augimo skatinimas²⁷⁷ (kas rodo, jog buvo nuspręsta aktyviai įsitraukti į pasaulio politiką). Tuo tarpu po metų JAV valstybės sekretorius W. Christopher nurodė ir regionus, keliančius JAV didžiausią susirūpinimą: Bosnija ir Hercegovina, Centrinė ir Rytų Europa, Rusija.²⁷⁸ 1995 m. suformuoti JAV užsienio politikos prioritetai išsilaukė iki B. Clinton antrosios kadencijos pabaigos. 1999 m. vasario mėn. sakytoje kalboje, kuri ypatinga tuo, jog buvo skirta tik užsienio politikos klausimams aptarti (kas nėra įprasta B. Clinton kalboms), buvo išskirti penki iššūkiai JAV užsienio politikai XX a. pabaigoje: būtinybė kurti taikią aplinką pasaulyje, stiprinant aljansus bei užkertant kelią konfliktams; buvusių priešininkų, tokių kaip Rusija ir Kinija, integracija į tarptautinę bendruomenę; kova su

²⁷⁴ McCormick, J. *American Foreign Policy and Process*. Thomson Wadsworth, 2005. P. 181-192.

²⁷⁵ Ten pat, p. 185.

²⁷⁶ Remarks of Anthony Lake. Assistant to the President for National Security Affairs. "From Containment to Enlargement". 1993 09 21. Rasta: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>; žiūrėta 2012 02 01.

²⁷⁷ National Security Strategy of Engagement and Enlargement. 1995. P. 2-3. Rasta: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf>; žiūrėta 2012 02 01.

²⁷⁸ Leadership for the next American century - Secretary of State Warren Christopher speech. 1996 01 22. Rasta: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1584/is_n4_v7/ai_18149478/; žiūrėta 2011 11 28.

transnacionalinėmis grėsmėmis (terorizmas, MNG plitimas, klimato kaita); tarptautinės prekybos ir finansų sistemos kūrimas; laisvės ir demokratinių vertybių diegimas.²⁷⁹ Tad Rusija kaip svarbus JAV užsienio politikos objektas B. Clinton administracijos užsienio politikoje atsiranda nuo 1995 m. Įgyvendindama užsibrėžtus prioritetus, B. Clinton administracija nesikišo į įvykius Ruandoje, tačiau ėmėsi veiksmų Balkanuose; rėmė Jelcino režimą Rusijoje nepaisant nedemokratinė tendencijų.

Tarptautinių santykių ekspertai, pavyzdžiui, R. A. Melanson, B. Clinton administracijos nenorą ar nesugebėjimą išskirti JAV pagrindinius užsienio politikos interesus vertina kaip sąmoningą veiksmą, kuri išreiškė JAV kaip hegemonės poziciją šiuolaikinėje tarptautinėje arenoje – B. Clinton administracija davė suprasti, jog kaip supergalybė JAV yra suinteresuota kiekvieno pasaulio konflikto ar probleminio klausimo sprendimu ir turi pakankamai galios tai padaryti.²⁸⁰ Tad santykiai su Rusija ar transatlantinis regionas JAV užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo metu nebuvo prioritetingi, o vieni iš daugelio.

Faktiniai duomenys rodo, jog B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu JAV pagrindiniais galios parametrais iš tiesų lenkė bet kurią kitą pasaulio valstybę, Rusiją – taip pat. JAV karinis biudžetas buvo beveik aštuonis kartus didesnis nei Rusijos, JAV BVP – daugiau negu dvidešimt kartų didesnis nei Rusijos.

9 lentelė. JAV ir Rusijos galios indikatoriai B. Clinton prezidentavimo pradžioje (1993 m.)

Galios indikatorius	JAV	Rusija
Teritorijos dydis	9826675 km	17075400 km
Gyventojų skaičius	257 783 000	148 380 098
BVP (JAV doleriais)	7 534 579 mln.	286 307 mln.
Branduolinių ginklų skaičius	11,536	21,101
Karinių išlaidų dydis (JAV doleriais)	449 281 mln. (4.5% BVP)	56 948 mln. (5.3% BVP)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis:

The SIPRI Military Expenditure Database. Rasta: <http://milexdata.sipri.org/>; žiūrėta 2012 05 02; Archive of Nuclear Data. Table of Global Nuclear Weapons Stockpiles, 1945-2002. NRDC's Nuclear Program. 2002 11 25. Rasta: <http://www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab19.asp>; žiūrėta 2012 05 01. Duomenų baze Datamonitor360. Military Personnel On Active Duty By Grade In Which Serving Fiscal Years 1989 Through Present. Department Of Defense. Rasta: <http://siadapp.dmdc.osd.mil/personnel/M01/fy95/SMS215R.HTM>; žiūrėta 2012 05 02.

²⁷⁹ Remarks by the President on Foreign Policy. February 26, 1999. Rasta: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/clintfps.htm>; žiūrėta 2011 11 28.

²⁸⁰ Melanson, R. *American Foreign Policy Since The Vietnam War: The Search For Consensus From Richard Nixon To George W. Bush*. M E Sharpe Inc, 2005. P. 283.

Tarptautinių santykių specialistai (pavyzdžiui, Z. Brzezinski) pabrėžia JAV pranašumą ir tarptautinės įtakos sferoje, kuris traktuojamas kaip svarbus galios komponentas, bei B. Clinton prezidentavimo laikotarpio JAV vadina supergalybe.²⁸¹

Rusijos užsienio politika ir galia. Tuo tarpu Rusija B. Clinton prezidentavimo metu vis dar atsisakė pripažinti faktą, jog Rusijos galia po Šaltojo karo yra ženkliai sumažėjusi (kaip ir G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu). Tačiau Rusijos užsienio politiką formuojantys pareigūnai oficialioje retorikoje ir dokumentuose deklaravo, kad Rusija tebėra didžioji galybė. Rusijos užsienio reikalų ministras Jevgenijus Primakovas teigė, jog „Rusija buvo ir išlieka didžiaja galybe, ir jos užsienio politika turi atitikti šį statusą.“²⁸² 1993 m. išleistoje Rusijos užsienio politikos koncepcijoje Rusija yra vadinama „didžiaja galybe“, akcentuojant būtinybę ginti valstybės suverenumą, rusų tautos teises ir NVS integracijos didinimą.²⁸³ Rusijos užsienio politikos formuotojai siūlė dvi pagrindines priemones Rusijos kaip didžiosios galybės statusui daugiapoliame pasaulyje atgauti: balansuojant JAV vienpoles ambicijas koalicijoje su kitomis valstybėmis ir perimant posovietinę erdvę į tvirtą savo kontrolę.²⁸⁴

Rusijos siekimą įsitvirtinti tarptautinėje arenoje galima pastebėti ir Rusijos užsienio politikos praktikoje. Jeigu iki 1993 m. Rusija, pasak tarptautinių santykių ekspertų, buvo tvirtai apsisprendusi „atsigręžti į Vakarų“,²⁸⁵ tai B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu Rusijos užsienio politikoje galima pastebėti ne vieną prioritetinį užsienio politikos vektorių. Rusija pradėjo vystyti glaudžius santykius su Kinija, Iraku, Iranu, kas kėlė rūpesčių tiek tarptautinei bendruomenei, tiek JAV. Toks Rusijos užsienio politikos kursas rodė, jog Rusija turi galingų draugų, suteikė Rusijai didesnę svorį santykiuose su JAV ir indikavo, jog Rusija ignoruoja JAV pastangas mažinti Rusijos įtaką.

Remdamasi įstatymu dėl Rusijos Federacijos vieningumo, 1994 m. gruodį Rusija įsiveržė į pietinę Čečėnijos teritoriją, nužudydama tūkstančius civilių, skleisdama dezinformaciją žiniasklaidoje, pažeidinėdama žmogaus teises.²⁸⁶ Posovietinėje erdvėje Rusija plėtė įtaką naudodama energetinius resursus kaip politikos priemonę bei įvairias institucines struktūras. 1994 m. liepos 21 d. Rusijos prezidentas B. Jelcinas pasirašė slaptą direktyvą dėl Rusijos interesų gynimo Kaspijos jūros regione; tais pačiais metais Rusijos užsienio reikalų ministerija taip pat pareiškė, jog atsižvelgiant į teisinį Kaspijos jūros statusą turi galioti 1921 ir

²⁸¹ Brzezinski, Z. Op. cit. P. 137.

²⁸² Tsygankov, A. *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2006. P. 91.

²⁸³ Concept of National Security Russian Federation. *Approved by Presidential Decree of 17 December 1997 № 1300*. Rasta: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html>; žiūrėta 2012 05 02.

²⁸⁴ Tsygankov, A. Op. cit. P. 95.

²⁸⁵ Belopolsky, H. *Russia and the Challengers. Russian Alignment with China, Iran and Iraq in the Unipolar Era*. Palgrave Macmillan, 2008. P. 1.

²⁸⁶ Faurby, I. *International Law, Human Rights and the Wars in Chechnya*. Danish Institute of International Affairs, 2000. Rasta: <http://www.caucasus.dk/publication4.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

1940 m. tarp SSRS (Rusijos) ir Persijos (Irano) pasirašytos sutartys – t.y. Kaspijos jūros resursai turi būti, anot Rusijos, eksploatuojami bendrai.²⁸⁷ 1993 m. Rusija išitraukė į konfliktus Moldovoje, Azerbaidžane, Gruzijoje, Tadžikistane. Rusijai panaudojus viršesnę karinę bei ekonominę galią, Azerbaidžanas sutiko atnaujinti narystę Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) organizacijoje²⁸⁸. Gruzija taip pat sutiko tapti nare (prisijungė prie NVS 1993 m.), Moldova suintensyvino ryšius su Maskva, Tadžikistanas tapo Rusijos „protektoratu“.²⁸⁹

Platesniame tarptautiniame kontekste, negalėdama savo galia varžytis su Vakarų valstybėmis, Rusija, tarptautinių santykių specialisto Roger Kanet žodžiais tariant, stengėsi daryti viską, kad „sugadintų patį žaidimą.“²⁹⁰ Rusijos užsienio reikalų ministras A. Kozyrevas 1994 m. atsisakė pasirašyti NATO „Partnerystės taikos labui“ (angl. *Partnership for Peace, PfP*) sutartį, o prezidentas B. Jelcinas grasino „Šaltąja taika“ (protestuodami prieš NATO plėtrą), protestuodama prieš JAV ir D. Britanijos oro atakas Irake, atšaukė ambasadorius iš Vašingtono ir Londono (1998 m. gruodį), atsisakė ratifikuoti START II, boikotavo pirmąjį NATO-Rusijos nuolatinės tarybos susitikimą (1999 m.).²⁹¹

Rusijos galios parametrai ir užsienio politikos kursas B. Clinton prezidentavimo metu darė prieštarinę poveikį JAV užsienio politikai. Viena vertus, pagrindiniais galios parametrais Rusija ženkliai nusileido JAV ir tokia situacija suponavo, jog B. Clinton administracijai siekiant balansuoti galią nebuvo būtina naudoti sulaikymo strategijos santykiuose su Rusija (kuri traktuojama kaip griežtesnis užsienio politikos instrumentas). Kita vertus, Rusijos deklaruojamas užsienio politikos kursas ir praktiniai užsienio politikos veiksmai rodė, jog Rusija buvo suinteresuota didinti savo galią, plėsti įtakos sferą posovietinėje erdvėje ir balansuoti JAV galią ieškodama sąjungininkių, kas JAV nebuvo palanku ir sudarė prielaidas Rusijos sulaikymo strategijos taikymui.

Baltijos šalys tarptautiniame kontekste B. Clinton prezidentavimo metu. Situacija Baltijos šalyse B. Clinton buvimo valdžioje laikotarpiu B. Clinton administracijai sudarė prielaidas vystyti glaudžius santykius su Baltijos šalimis. Viena vertus, Baltijos regionas (t.y. Lietuva, Latvija ir Estija) tuometiniame tarptautiniame kontekste atrodė kaip dar vienas potencialus nestabilumo židiny, todėl B. Clinton administracija buvo suinteresuota veikti šiame regione ir didinti jo stabilumą: B. Clinton prezidentavimo metu Baltijos šalyse tęsėsi pereinamasis laikotarpis (reikėjo kurti politines institucijas, dėti pagrindus rinkos ekonomikai,

²⁸⁷ Amineh, M. *Globalisation, Geopolitics and Energy Security in Central Eurasia and the Caspian Region*. The Hague: Clingendael international energy programme, 2003. P. 80.

²⁸⁸ Nepriklausomų valstybių sandraugos organizacija (NVS) buvo įkurta 1991 m. gruodžio 21 d. Ją sudarė 11 buvusių sovietinių respublikų: Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Gruzija, Ukraina, Kazachstanas, Kirgiztanas, Moldova, Rusija, Tadžikistanas ir Uzbekistanas. NVS įkūrimas žymėjo galutinį SSRS iširimą.

²⁸⁹ Kanet, R., Kozhemiakin, A. *The Foreign Policy of the Russian Federation*. Palgrave Macmillan, 1997. P. 87.

²⁹⁰ Ten pat, p. 118.

²⁹¹ Tsygankov, A. Op. cit. P. xvi-xix.

apsibrėžti vidaus ir užsienio politikos prioritetus), problemų kėlė neišspręstas tautinių mažumų klausimas (visų pirma, rusų Latvijoje ir Estijoje) bei Rusijos bandymai kištis į Baltijos valstybių vidaus reikalus. Kita vertus, JAV ir Baltijos šalių santykius palengvino ir B. Clinton administracijos suinteresuotumą regione didino Baltijos šalių geopolitinė orientacija ir prioriteto teikimas Vakarų užsienio politikos vektoriui.

Oficialūs Baltijos valstybių dokumentai ir įvykiai užsienio politikos sferoje rodo, jog Baltijos valstybės B. Clinton prezidentavimo metu išlaikė tokią pačią geopolitinę orientaciją ir nacionalinius interesus kaip ir iš karto po nepriklausomybės atgavimo 1991 m. – t.y. Vakarų vektoriaus dominavimas užsienio politikoje ir narystės NATO ir Europos Sąjungoje siekimas kaip pagrindinis saugumo garantas. Tarptautinių santykių ekspertų teigimu, integraciją į vakarų struktūras tiek Lietuva, tiek Baltijos šalys apskritai suvokė kaip galimybę ne tik užsitikrinti saugumą, bet ir išspręsti savo socialines bei ekonomines problemas.²⁹²

Užsienio politikos praktikoje 1993-2001 m. Baltijos valstybių pastangos buvo nukreiptos valstybingumo stiprinimui ir savo pozicijų tarptautinėje arenoje įtvirtinimui.²⁹³ narystės svarbiausiose tarptautinėse organizacijose siekimas, karinių pajėgumų didinimas, pastangos pagreitinti Rusijos kariuomenės išvedimą iš savo teritorijų, ekonominės ir kitokios reformos. B. Clinton pirmosios kadencijos pradžioje Baltijos valstybės dar nebuvo tokių tarptautinių organizacijų kaip Europos Taryba, Pasaulio prekybos organizacija, NATO, Europos Sąjunga narės. B. Clinton buvimo valdžioje laikotarpiu Baltijos šalys pateikė paraiškas dėl narystės NATO ir ES (1994 m.), pradėjo dalyvauti NATO PfP programoje, pasirašė strateginės partnerystės sutartį su JAV (1998 m.), kėlė Rusijos kariuomenės išvedimo klausimą iš savo teritorijos tarptautiniame lygmenyje.

Tad B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu Baltijos valstybių deklaruojama ir praktinė užsienio politika viena vertus sudarė sąlygas įtraukti šias valstybes į savo įtakos zoną ir, poreikiui esant, išnaudoti Baltijos šalių faktorių Rusijos sulaikymo realizavimui, bet tuo pačiu metu ir sunkino JAV santykius su Rusija dėl keliamo Rusijos kariuomenės išvedimo klausimo.

3.2. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993 – 2000 m.)

Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos JAV Nacionalinio saugumo strategijose. B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu, kitaip nei G. H. Bush vyresniojo kadencijos metu, buvo išleistos dvi JAV Nacionalinio saugumo strategijos (NSS): 1995 ir 1998 m.

²⁹² Laurinavičius, Č., Lopata, R., Sirutavičius, V. Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų? *Politologija*, 2009/2.

²⁹³ Ten pat.

Tarptautinės aplinkos vertinimas ir požiūris į JAV vaidmenį joje. 1995 ir 1998 m. JAV NSS B. Clinton administracija pabrėžia pasikeitimus tarptautinėje arenoje ir atsiradusį nestabilumą. 1995 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijoje akcentuojama, jog tarptautinėje arenoje prasidėjo nauja era, kurią sąlygojo Sovietų Sąjungos iširimasis, paskatinęs pokyčius saugumo sferoje ir naujų tarpvalstybinių santykių atsiradimą: komunistiniai, diktatoriški, apartheido režimai buvo nuversti – buvę priešininkai, pasak dokumento, dabar bendradarbiauja su JAV.²⁹⁴ B. Clinton administracija pažymi, jog „tai yra didelių galimybių, bet ir didelės nežinomybės laikotarpis“, nes nugalėjus Šaltojo karo laikotarpio grėsmes, yra didesnės galimybės plisti demokratijai, tačiau tuo pat metu susiduriama ir su naujomis grėsmėmis.²⁹⁵ Pasikeitusi saugumo situacija, kurios pagrindinis skiriamasis bruožas, anot B. Clinton administracijos, yra globalizacija, akcentuojama ir 1998 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijoje (NSS) apibrėžiant ją kaip „dinamišką ir nepastovią, pilną grėsmių ir iššūkių, kurie gali tapti dar pavojingesni.“²⁹⁶

B. Clinton administracijos NSS rodo, jog JAV buvo priskirtas pasaulio policininko vaidmuo. Tiek 1995 m., tiek 1998 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijose deklaruojamas JAV ketinimas aktyviai įsitraukti į tarptautinę politiką ir dalyvauti globalių problemų sprendime, nes B. Clinton administracija tik tokiu būdu teigė užtikrinsianti JAV saugumą. 1995 m. JAV NSS teigiama, kad tokiu dviprasmišku laikotarpiu JAV „lyderiavimas pasaulyje niekada nebuvo svarbesnis“, nes grėsmė JAV (ir visam pasauliui) priimtinioms vertybėms – demokratijai, laisvei, pliuralizmui – išlieka.²⁹⁷ 1998 m. JAV NSS teigiama: „Mes turime vadovauti pasaulyje, jei norime būti saugūs savo šalyje.“²⁹⁸ Dokumentuose teigiama, jog JAV yra galingiausia pasaulio jėga (JAV karinė galia yra „neturinti sau lygių“, ekonomika auganti) ir teigiama, kad JAV prisiima globalios lyderystės vaidmenį, nes „be aktyvaus lyderiavimo ir įsitraukimo į pasaulio reikalus, grėsmės didės.“²⁹⁹ NSS deklaruojamas B. Clinton administracijos tarptautinės aplinkos vertinimas nesikeitė viso B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu: tiek 1995, tiek 1998 m. NSS ji vertinta kaip nestabili ir kelianti naujus iššūkius. NSS analizė rodo, jog tarptautinės arenos būklė (nestabilumas ir grėsmių aktualumas) buvo pagrindinis faktorius, kuriuo B. Clinton

²⁹⁴ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 1. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

²⁹⁵ Ten pat.

²⁹⁶ National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998. P. 1. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.

²⁹⁷ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 5. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

²⁹⁸ National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998. P. 1. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.

²⁹⁹ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 2. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

administracija deklaruojamoje užsienio politikoje grindė būtinybę JAV aktyviai įsitraukti į tarptautinių problemų sprendimą ir atlikti pasaulio policininko vaidmenį.

JAV nacionaliniai interesai. JAV nacionaliniams interesams daugiau dėmesio skiriama vėlesnėje NSS. Jei 1995 m. JAV NSS tik postuluoja, kad pagrindinis JAV nacionalinis interesas yra nacionalinis saugumas – “JAV piliečių, teritorijos ir gyvenimo būdo apsauga”,³⁰⁰ tai vėlesnėje (1998 m.) JAV NSS pateikiamas detalus JAV nacionalinių interesų, kurie čia skirstomi į gyvybiškai svarbius, svarbius ir humanitarinius bei kitokius interesus, aprašymas, pirmenybę, kaip ir 1995 m. JAV NSS, teikiant nacionaliniam saugumui. Gyvybiškai svarbūs interesai, pasak 1998 m. JAV NSS, yra fizinis JAV bei jos sąjungininkų teritorijos, piliečių bei ekonominės gerovės saugumas. Svarbūs nacionaliniai interesai, B. Clinton administracijos supratimu, yra interesai, kurie „tiesiogiai neįtakoja mūsų [t.y. JAV] nacionalinio išlikimo, bet daro įtaką mūsų nacionalinei gerovei.“³⁰¹ Humanitariniai interesai 1998 m. JAV NSS apibrėžiami kaip žmogaus teisių gerbimas pasaulyje ir demokratinių vertybių viešpatavimas.³⁰² Tokie NSS deklaruojami JAV nacionaliniai interesai, projektuojami globaliu mastu, papildo administracijos NSS išreikštą ketinimą vykdyti pasaulio policininko vaidmenį ir rodo, jog B. Clinton administracija JAV saugumą siejo su stabilumu tarptautinėje arenoje ir JAV priimtinių vertybių sklaida.

Priemonės nacionaliniams JAV interesams siekti B. Clinton prezidentavimo metu deklaruojamoje užsienio politikoje keitėsi. Jei 1995 m. JAV NSS akcentuojama karinė jėga kaip priemonė nacionaliniams interesams siekti, tai 1998 m. JAV NSS priemonių spektras buvo išplėstas teigiant, kad JAV savo nacionalinių interesų sieks skatindama taiką ir pasaulio tautų gerovę, bendradarbiavimą kovojant su naujomis grėsmėmis, didindama karines galimybes, gerindama diplomatinį ir teisinių priemonių funkcionavimą.³⁰³

Grėsmių vertinimas. 1995 m. JAV NSS pabrėžiama, kad po Šaltojo karo pabaigos JAV saugumo ir grėsmių suvokimas pasikeitė: pagrindinė Šaltojo karo metu vyravusi grėsmė – komunizmo ekspansija – išnyko, tačiau atsirado naujų grėsmių kompleksas: masinio naikinimo ginklų plitimas (MNG), etniniai konfliktai, politinis nestabilumas naujai susikūrusiose valstybėse.³⁰⁴ 1995 m. dokumente neįvardijamos konkrečios JAV grėsmę keliančios valstybės, tik užsimenama, jog JAV nerimą kelia represinis režimas Kinijoje, pereinamasis laikotarpis Rusijoje, nors ir pažymima, jog JAV santykiai su kitomis didžiosiomis galybėmis yra

³⁰⁰ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. i. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

³⁰¹ National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998. P. 5. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.

³⁰² Ten pat, p. 6.

³⁰³ Ten pat, p. 1.

³⁰⁴ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. i. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

konstruktyvūs kaip niekada.³⁰⁵ Tuo tarpu 1998 m. JAV NSS pristatomas konkretesnis grėsmių JAV apibrėžimas. Pasak 1998 m. dokumento, JAV susiduria su įvairiomis grėsmėmis, tokiomis kaip valstybinės grėsmės, transnacionalinės grėsmės (terorizmas, tarptautinis nusikalstamumas, nelegali migracija), pavojingų technologijų (MNG) plitimas, užsienio žvalgybinių institucijų veikla, silpnos valstybės, kurios nesugeba užtikrinti socialinių paslaugų savo piliečiams.³⁰⁶ Kaip grėsmę JAV keliančios valstybės nurodomos Irakas, Iranas, Šiaurės Korėja.³⁰⁷ Tad Rusijos potencialių grėsmių JAV sąrašė nėra.

Užsienio politikos strategija. B. Clinton administracijos išleistose NSS deklaruojamas ketinimas taikyti įvairių lygmenų ir tipų užsienio politikos strategijas – įtraukimas, sulaikymas, atgrasymas: JAV NSS „remiasi demokratinės visuomenės plitimu, tuo pat metu atgrasinant ir sulaikant įvairaus tipo grėsmes.“³⁰⁸ Pastebėtina, jog NSS deklaruodama užsienio politikos strategijas administracija didesnę dėmesį skiria užsienio politikos strategijų pasirinkimui daugiašaliuose, o ne dvišaliuose santykiuose ir neišskiria konkrečių valstybių, prieš kurias ketina taikyti minėtas strategijas – tik grėsmes.

Svarbiausią vaidmenį JAV užsienio politikoje ketinama skirti įtraukimo strategijai. 1998 m. JAV NSS teigiama, jog įtraukimo strategija yra „ta strategija, kuri nuves mus į kitą amžių.“³⁰⁹ B. Clinton administracijos NSS pabrėžiama, jog JAV ketina taikyti selektyvųjį įtraukimo strategijos variantą (angl. *Selective Engagement*) – t.y. sutelkti dėmesį į iššūkius, kurie yra svarbiausi JAV interesams ir į resursus, kuriuos naudojant galima pasiekti geriausią rezultatą. Dokumentuose pabrėžiama, jog selektyvaus įtraukimo strategija bus naudojama ilgalaikiams JAV interesams siekti.³¹⁰

Nacionalinio saugumo strategijose aiškinama, kad selektyvaus įtraukimo strategija JAV užsienio politikoje remsis politiniais, kariniais ir ekonominiais instrumentais. 1995 m. JAV NSS, kurioje detalai apibrėžiamas įtraukimo strategijos įgyvendinimas, teigiama, kad JAV įtraukimo strategija susideda iš trijų elementų: demokratijos vystymo užsienio valstybėse, ekonominio augimo skatinimo pasaulyje bei kolektyvinio saugumo priemonių propagavimo.³¹¹ Atkreiptinas dėmesys, jog B. Clinton administracijos NSS deklaruojama įtraukimo strategija nėra tapati dvišaliuose santykiuose taikomai įtraukimo strategijai, tad B. Clinton administracijos deklaruotą dominuojančią užsienio politikos strategiją geriausia būtų įvardinti kaip

³⁰⁵ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 1. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

³⁰⁶ National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998.P. 6-7. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.

³⁰⁷ Ten pat, p. 6.

³⁰⁸ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 2. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

³⁰⁹ Ten pat, p. 2.

³¹⁰ Ten pat, p. 7.

³¹¹ Ten pat, p. 2.

„įsitraukimo” (į pasaulio reikalus) strategiją. Demokratijos būtinybė itin pabrėžiama posovietinėse respublikose, kuriose, anot dokumentų, vyksta perėjimas „nuo represyvaus valdymo prie demokratijos.”³¹² Demokratiją vystyti planuojama mobilizuojant tarptautinius resursus, stiprinant pilietinę visuomenę, kovojant su korupcija. Kolektyvinio saugumo skatinimo srityje JAV NSS akcentuojamas ginklų kontrolės susitarimų siekimas, NATO stiprinimas ir plėtra. Ekonominį augimą pasaulyje siūloma skatinti, raginant valstybes atverti savo rinkas.³¹³

B. Clinton administracijos NSS yra užsimenama ir apie galimą sulaikymo strategijos naudojimą. 1998 m. JAV NSS teigiama, jog JAV neatsisako sulaikymo strategijos: „Jungtinės Amerikos Valstijos neleis priešišškai jėgai dominuoti jokiam regione, kuris yra gyvybiškai svarbus mūsų interesams.”³¹⁴ Tačiau nedetalizuojama, kokiuose regionuose ir kokiomis aplinkybėmis JAV galėtų taikyti šią užsienio politikos strategiją.

Atgrasymo strategija 1995 m. ir 1998 m. dokumentuose minima kovos su MNG kontekste: „Mes [t.y. JAV] turime tęsti atgrasymą ir tuo pačiu metu būti pasirengę užkirsti kelią MNG naudojimui ar grasinimui juos panaudoti.”³¹⁵

B. Clinton administracijos NSS deklaruojamos strategijos rodo administracijos teikiamą prioritetą pasaulio policininko vaidmens įgyvendinimui – į jį yra orientuotos užsienio politikos strategijos. Atsižvelgiant į tai teigtina, jog JAV santykių su Rusija kontekste B. Clinton administracijos NSS yra įtvirtinti pokyčiai: jeigu Šaltojo karo laikotarpiu ir G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu santykiams su Rusija (ar SSRS) buvo teikiamas prioritetas, tai B. Clinton administracijai Rusija buvo viena iš daugelio valstybių, su kuria buvo svarbu vystyti santykius, nes bendra B. Clinton administracijos užsienio politika buvo orientuota į tarptautinių problemų sprendimą ir pasaulio policininko vaidmens įgyvendinimą.

Požiūris į Rusiją. B. Clinton administracijos NSS Rusija traktuojama kaip valstybė, kurioje JAV turi strateginių interesų. Pasak dokumentų, JAV yra suinteresuota įgyvendinti Rusijos įtraukimo strategiją (t.y. padėti vykdyti ekonomines ir politines reformas Rusijoje), nes mato galimybę tokiu būdu Rusiją „iš buvusios grėsmės paversti vertinga diplomatine ir ekonomine partnere.”³¹⁶ Tačiau šalia to taip pat pabrėžiama, kad bendradarbiavimas ir pastangos, B. Clinton administracijos supratimu, turi būti abipusės: „Mūsų ekonominė ir politinė parama Rusijos vyriausybei priklausys nuo to, kiek ji vykdys savo įsipareigojimus vykdyti

³¹² National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 22. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

³¹³ Ten pat.

³¹⁴ Ten pat., p. 5.

³¹⁵ National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998. P. 6. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.

³¹⁶ Ten pat, p. 23.

vidaus reformas ir atsakingą užsienio politiką.³¹⁷ B. Clinton administracijos NSS Rusijai keliamos sąlygos rodo, jog santykiuose su Rusija ketinamą taikyti įtraukimo strategiją galima įvardinti kaip sąlyginio įtraukimo strategiją. Tad santykiuose su Rusija deklaruojamas sąlyginio (angl. *Conditional Engagement*) įtraukimo strategijos pasirinkimas.

Dokumentuose teigiama, kad įtraukimo strategiją santykiuose su Rusija ketinama taikyti pasitelkiant tris jau minėtus komponentus: demokratijos vystymą, ekonominio augimo skatinimą, bendradarbiavimą karinėje sferoje. Karinėje sferoje išreiškiamas siekis įtraukti Rusiją į aktyvų dalyvavimą Europos saugumo reikaluose. Tai ketinama daryti stiprinant NATO-Rusijos santykius ir įtraukiant Rusiją į NATO "Partnerystės taikos labui" programą.³¹⁸ Ekonominėje sferoje ketinama skatinti įvairių reformų vykdymą, kurios būtų skirtos infliacijos mažinimui, privataus sektoriaus kūrimui, teikti tarptautinės bendruomenės paramą. Strategijoje itin pabrėžiama demokratinių reformų Rusijoje svarba. Pasak dokumento, demokratinių reformų Rusijoje sėkmė "visą pasaulį padarys saugesnį."³¹⁹

Taigi nors B. Clinton administracijos NSS Rusija nebuvo laikoma tokia JAV svarbia valstybe kaip G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu, vis dėlto administracija teigė turinti Rusijoje strateginių interesų, traktavo Rusiją kaip potencialią JAV partnerę ir jos įtraukimo strategiją deklaravo kaip svarbiausią JAV užsienio politikos instrumentą santykiuose su Rusija.

Svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose traktavimas oficialioje B. Clinton administracijos retorikoje. Siekiant pristatyti oficialią B. Clinton administracijos pateikiamą poziciją dėl svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose (žr. Priedą nr. 6) buvo išanalizuoti visi B. Clinton daryti metiniai pranešimai JAV Kongrese (jų iš viso buvo septyni).

Pirmosios B. Clinton kadencijos metinių pranešimų analizė. Atlikus B. Clinton metinių pranešimų Kongrese analizę pastebėtina, jog ne visi metiniuose pranešimuose akcentuoti įvykiai JAV-Rusijos santykiuose sutampa su labiausiai akcentuotais įvykiais dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“. Pirmosios B. Clinton kadencijos metu darytuose pranešimuose JAV prezidentas didžiausią dėmesį skyrė START sutarties faktoriui JAV-Rusijos santykiuose (START sutartis minėta visuose pirmosios kadencijos metiniuose pranešimuose), NATO faktoriui (jis minėtas dviejuose pirmosios kadencijos metiniuose pranešimuose iš keturių), Rusijos kariuomenės išvedimui iš Baltijos šalių (dėmesys skirtas 1994 m. metiniame pranešime), JAV teiktai ekonominei paramai Rusijai ir posovietinėms valstybėms, INF sutarties

³¹⁷ National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998. P. 41. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.

³¹⁸ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 27. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 21.

³¹⁹Ten pat, p. 28.

vykdymui. Tad metiniuose pranešimuose nebuvo akcentuotos tokios tendencijos JAV-Rusijos santykiuose kaip Rusijos įtraukimas į Balkanų konflikto sprendimą, JAV-Rusijos pareigūnų aktyvi politinė komunikacija ir politinė parama Rusijos prezidentui. Vis dėlto pastebėtina, jog visus metiniuose pranešimuose akcentuotus įvykius JAV-Rusijos santykiuose B. Clinton deklaravo kaip JAV-Rusijos bendradarbiavimo ir Rusijos įtraukimo strategijos apraiškas.

START sutarties faktorius pirmosios B. Clinton kadencijos metiniuose pranešimuose buvo traktuojamas kaip didinantis JAV ir Rusijos bendradarbiavimą ir rodantis, jog JAV-Rusijos santykiai po Šaltojo karo pasikeitė. Pasak B. Clinton, „šis metinis pranešimas yra pirmasis toks po Šaltojo karo daromas pranešimas, kai Rusijos branduolinės raketos nėra nukreiptos į JAV vaikus.“³²⁰ B. Clinton darytuose metiniuose pranešimuose akcentuoja, jog skatinant START sutarčių pasirašymą ir įgyvendinimą administracijos tikslas yra ne apriboti Rusijos galią (kas būtų laikoma sulaikymo strategijos apraiška), o sustabdyti ginklavimosi varžybas, kas būtų naudinga ir Rusijai³²¹ (t.y. deklaruojamoje JAV užsienio politikoje START sutartis pristatoma kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas).

NATO faktorius JAV-Rusijos santykiuose pirmosios kadencijos metu taip pat pristatomas kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas. Nors metiniuose pranešimuose minima, jog administracija yra suinteresuota posovietinės erdvės valstybių įtraukimu į NATO veiklą, kurias Rusija traktavo kaip savo įtakos zoną, tam tikslui kuriant PfP programą („Mes privalome stiprinti NATO PfP programą“, „NATO plėtra yra gerai Amerikai“)³²², tačiau šalia to taip pat akcentuojama, jog B. Clinton administracija taip pat yra suinteresuota didinti NATO ir Rusijos bendradarbiavimą: „Mes privalome kurti stabilią partnerystę tarp NATO ir demokratinės Rusijos“.³²³ Tad pirmosios kadencijos metiniuose pranešimuose buvo stengiamasi akcentuoti NATO kaip Rusijos įtraukimo, o ne sulaikymo strategijos instrumentą.

Viename iš metinių pranešimų B. Clinton atkreipia dėmesį ir į Rusijos karinių dalinių išvedimo iš Baltijos valstybių problemą, akcentuodamas, jog administracija primygtinai reikalaus, jog Rusijos kariniai daliniai galėtų būti posovietinėse valstybėse tik tokiu atveju, jeigu valstybės sutiks. Tačiau šalia to taip pat pabrėžia, jog administracija stengsis bendradarbiauti su Rusija sprendžiant regionines problemas.³²⁴ Todėl galima teigti, jog ir Rusijos karinių dalinių

³²⁰ State of the Union Address. January 24, 1995. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3440>; žiūrėta 2012 05 07.

³²¹ State of the Union Address. January 23, 1996. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5494>; žiūrėta 2012 05 07.

³²² Angl. „An expanded NATO is good for America.” State of the Union Address. February 4, 1997. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5495>; žiūrėta 2012 05 07.

³²³ State of the Union Address. February 4, 1997. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5495>; žiūrėta 2012 05 07.

³²⁴ State of the Union Address. January 25, 1994. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3437>; žiūrėta 2012 05 07.

išvedimo iš posovietinių valstybių kontekste B. Clinton akcentuoja siekį taikyti Rusijos įtraukimo, o ne sulaikymo strategiją.

B. Clinton administracijos teikta ekonominė parama Rusijai ir INF sutarties vykdymas B. Clinton metiniuose pranešimuose yra traktuojamas kaip administracijos siekio įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą ir tokiu būdu joje skatinti demokratines tendencijas ir mažinti branduolinės ginkluotės plitimo grėsmę apraiška. Pasak B. Clinton, „geriausia strategija užtikrinti taiką ir saugumą yra skatinti demokratiją pasaulyje.“³²⁵

Antrosios B. Clinton kadencijos metinių pranešimų analizė. Antrosios B. Clinton kadencijos metu darytuose metiniuose pranešimuose daugiausiai dėmesio buvo skiriama NATO faktoriui, per TVF teiktai ekonominei paramai Rusijai, START sutarčiai, INF sutarties įgyvendinimui bei kritikai Rusijos atžvilgiu. Tuo tarpu analizuotuose dienraščiuose greta NATO faktoriaus, INF sutarties įgyvendinimo, ekonominės paramos Rusijai dar buvo akcentuojama ne kritika Rusijai ar START, o priešraketinės gynybos skydo iniciatyva ir JAV bei Rusijos pareigūnų intensyvi politinė komunikacija.

NATO faktorius B. Clinton metiniuose pranešimuose buvo minėtas ne Rusijos sulaikymo, o įtraukimo strategijos kontekste. Pranešimuose akcentuota, jog B. Clinton administracija palaiko NATO plėtrą, nes tokiu būdu esą bus užtikrintas Europos saugumas. Tačiau B. Clinton taip pat pabrėžia, jog į saugumo Europoje kūrimą yra būtina įtraukti ir Rusiją.³²⁶ NATO faktorius santykių su Rusija kontekste deklaruojamoje užsienio politikoje buvo pristatomas kaip paskatinimas Rusijai – t.y. Rusijos įtraukimo strategijos elementas.

START ir INF sutarties įgyvendinimo traktavimas nesikeitė ir antrosios B. Clinton kadencijos metiniuose pranešimuose – jos deklaruojamoje užsienio politikoje traktuotos kaip priemonė įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą, kartu akcentuojant ir bendrą naudą, kurią gautų JAV ir Rusija iš tokio bendradarbiavimo – branduolinės ginkluotės skaičiaus sumažinimas.³²⁷

Ekonominė pagalba Rusijai antrosios B. Clinton kadencijos metiniuose pranešimuose buvo minėta TVF kontekste. Metiniuose pranešimuose šis užsienio politikos instrumentas buvo traktuojamas kaip priemonė reformoms tam tikrose šalyse skatinti, nes, pasak prezidento, nei viena šalis negali atsigauti, jeigu ji nenori reformuotis.³²⁸ B. Clinton taip pat pabrėžė, jog administracija yra suinteresuota taikyti šį užsienio politikos instrumentą, nes tokiu būdu kuria sau saugesnę aplinką. Tokia B. Clinton nuostata implikuoja, jog administracija ketino teikti

³²⁵ State of the Union Address. January 25, 1994. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3437>; žiūrėta 2012 05 07.

³²⁶ State of the Union Address. January 27, 1998. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3444>; žiūrėta 2012 05 07.

³²⁷ State of the Union Address. January 19, 1999. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5496>; žiūrėta 2012 05 07.

³²⁸ State of the Union Address. January 27, 1998. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3444>; žiūrėta 2012 05 07.

ekonominę paramą tik toms šalims, kurios rodė norą vykdyti reformas ir buvo svarbios JAV. Pastebėtina, jog B. Clinton metiniuose pranešimuose nebuvo užsiminta apie galimybę apriboti kitų valstybių galią naudojant šią užsienio politikos priemonę, tad deklaruojamoje užsienio politikoje ji buvo pateikiama kaip įtraukimo strategijos elementas.

Antrosios B. Clinton kadencijos metiniuose pranešimuose atsiranda nauja tendencija, kurios nebuvo pirmosios kadencijos metu – B. Clinton prognozės dėl santykių su Rusija nėra tokios optimistinės, kokios buvo pirmosios kadencijos metu. Pokyčiai B. Clinton deklaruojamoje užsienio politikoje (griežtėjanti retorika Rusijos atžvilgiu), ko gero, buvo sąlygoti Rusijos užsienio politikoje B. Clinton antrosios kadencijos metu atsiradusių imperializmo apraiškų (įtakos plėtra posovietinėje erdvėje, nekonstruktyvi užsienio politika su didžiosiomis galybėmis). Nors B. Clinton metiniuose pranešimuose Rusija vadinama „buvusia priešininke“, išreiškiama pozicija toliau remti Rusiją reformų įgyvendinimo ir nusiginklavimo procese, tačiau taip pat reiškiamas susirūpinimas dėl jos karo veiksmų Čečėnijoje, kurie pranešimuose įvardijami kaip „žiaurūs ir žlugdantys Rusiją.“³²⁹ Tad antrosios B. Clinton kadencijos pabaigoje naudojamos užsienio politikos priemonės santykiuose su Rusija buvo siejamos su įtraukimo strategija, nepaisant to, jog deklaruojamoje užsienio politikoje galima aptikti ir Rusijos kritikos apraiškų.

3.3. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.)

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje pirmosios B. Clinton kadencijos metu (1993-1996 m.)

B. Clinton administracijos vykdomai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu pirmosios kadencijos metu analizuoti dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ skyrė daug dėmesio (daugiau negu G. W. Bush administracijos vykdytai politikai jo prezidentavimo laikotarpiu). Pirmosios B. Clinton administracijos kadencijos metu vykdytai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu (1993 m. sausio 1 d. – 1997 m. sausio 19 d. laikotarpis) dienraštyje „The Washington Post“ buvo skirti 436 straipsniai, tuo tarpu to paties laikotarpio dienraštyje „The New York Times“ galima aptikti 276 straipsnius.

Pirmosios B. Clinton kadencijos metu JAV užsienio politikoje aiškiai dominavo Rusijos įtraukimo strategija. Tokią išvadą leidžia daryti keletas faktorių. Pirma, straipsnių, kurie buvo skirti įvykiams, priskirtiniems Rusijos įtraukimo strategijai, skaičius ženkliai viršija

³²⁹ State of the Union Address. January 27, 2000. Rasta: <http://usgovinfo.about.com/library/ref/blsoufull.htm>; žiūrėta 2012 05 07.

straipsnių, kurie buvo skirti įvykių, reprezentuojančių Rusijos sulaikymo strategiją, aptarimui: atitinkamai 349 ir 88 straipsniai dienraštyje „The Washington Post“ bei 219 ir 56 straipsniai dienraštyje „The New York Times“ (Žiūrėti Priedą nr. 6).

Antra, visi dienraščiuose labiausiai akcentuoti įvykiai (jų penketukas) patenka į Rusijos įtraukimo strategijos instrumentų kategoriją.

10 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose B. Clinton pirmosios kadencijos metu (1993-1996 m.)

	Svarbiausi įvykiai		The Washington Post	The New York Times
			<i>Straipsnių skaičius</i>	
1.	Įtraukimo strategija	Ekonominės pagalbos programos Rusijai: dvišalė parama ir per TVF, G7	75	45
2.		JAV ir Rusijos aukštųjų pareigūnų politinė komunikacija	61	46
3.		INF sutarties vykdymas ir CTR programos įgyvendinimas	49	31
4.		Politinė parama Rusijos prezidentui	35	26
5.		Rusija įtraukiama į Balkanų konflikto sprendimą	29	30

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1993 01 20–1997 01 19 laikotarpio straipsniais.

Dienraščiai pirmosios B. Clinton kadencijos metu daugiausiai dėmesio skyrė šiems įvykiams: B. Clinton administracijos teiktai dvišalei finansinei paramai Rusijai ir finansinei paramai per TVF bei G7 („The Washington Post“ 75, „The New York Times“ – 45 straipsniai); JAV ir Rusijos aukštųjų pareigūnų politinei komunikacijai („The Washington Post“ 61, „The New York Times“ – 46 straipsniai); branduolinės ginkluotės faktoriui kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementui („The Washington Post“ 49, „The New York Times“ – 31 straipsnis); administracijos politinei paramai Rusijos prezidentui („The Washington Post“ 35, „The New York Times“ – 26 straipsniai); Rusijos įtraukimui į Balkanų konflikto sprendimą („The Washington Post“ 29, „The New York Times“ – 30 straipsnių). Tad analizuotų dienraščių pozicijos dėl svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose pirmosios B. Clinton kadencijos metu sutampa.

Dienraštyje „The Washington Post“ dažniausiai minėtas B. Clinton administracijos užsienio politikos instrumentas santykiuose su Rusija buvo *ekonominės paramos Rusijai teikimas*: dvišaliu ir daugiašaliu formatu (dienraštyje „The New York Times“ šį instrumentą nežymiai lenkia JAV ir Rusijos aukštųjų pareigūnų politinė komunikacija). Dvišalė ir daugiašalė ekonominė parama Rusijai gali būti kategorizuojama kaip ekonominio, agresyvaus, sąlyginio įtraukimo strategijos požymis. Kaip rodo analizuotų dienraščių straipsniai, šis instrumentas

didžiausią vaidmenį JAV-Rusijos santykiuose vaidino 1993 m. Teikdama ekonominę paramą Rusijai B. Clinton administracija siekė keletą tikslų. Pirma, stabilizuoti padėtį Rusijoje, kuri B. Clinton pirmosios kadencijos pradžioje išgyveno ekonominę krizę (ekonominės krizės įveikimas Rusijoje būtų reikšęs didesnę stabilumą posovietinėje erdvėje).³³⁰ Antra, ekonominė parama Rusijai turėjo paskatinti šalyje demokratines tendencijas ir tokiu būdu palengvinti Rusijos įtraukimą į Vakarų valstybių bendruomenę (taip kartu balansuojant galią JAV ir Vakarų valstybių naudai). B. Clinton administracija suteikė Rusijai 2,86 mlrd. JAV dolerių dvišalę ekonominę paramą - ekonominėms, socialinėms reformoms, humanitarinėms programoms vykdyti. Dvišalė ekonominė parama buvo teikiama dotuojant politines grupes ir nevyriausybinės organizacijas, ekonominėmis išmokomis vyriausybei.³³¹ Ekonominė parama Rusijai per Tarptautinį valiutos fondą (TVF) buvo dar vienas B. Clinton administracijos ekonominės paramos Rusijai kanalas, kurį administracija pasirinko, nes turėjo TVF didelę įtaką ir kuriam nereikėjo gauti JAV Kongreso pritarimo. B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu TVF Rusijai suteikė 26 mlrd. JAV dolerių paskolą (tai buvo didžiausia paskola per visą šios organizacijos istoriją) „pirmosios“ ir „antrosios“ kartos reformoms vykdyti.³³² Galima teigti, jog B. Clinton administracijos užsienio politikoje finansinė parama Rusijai buvo besąlyginio įtraukimo strategijos instrumentas – t.y. administracija siekė įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą ir stabilizuoti situaciją Rusijoje nekeldama jai sąlygų. Visos pirmos B. Clinton kadencijos metu straipsniuose buvo akcentuojamos JAV prezidento pastangos įtikinti JAV Kongresą, Tarptautinį valiutos fondą bei kitas didžiąsias valstybes Rusijai skirti kuo didesnę paramą. Būtinybę padėti Rusijai pereiti prie demokratijos ir rinkos ekonomikos dienraščiai įvardino kaip didžiausią iššūkį B. Clinton administracijai, o ekonominės paramos programas traktavo kaip vieną iš priemonių tai padaryti, vadino jas „Maršalo planu Rusijai“: „Galvokite apie pagalbą ne kaip apie labdarą, o kaip investiciją į taiką ir ekonominį augimą.“³³³ Pastebėtina, jog, kitaip nei G. H. Bush vyresniojo paskutiniaisiais kadencijos metais, finansinės pagalbos Rusijai kontekste dienraščiai dėmesį koncentravo išimtinai tik į dvišalę ir daugiašalę finansinę paramą, neakcentuodami tokių

³³⁰ 1993 m. pagrindiniai ekonominiai rodikliai rodė gilėjančią ekonominę krizę Rusijoje: Rusijos Bendrojo Vidaus Produkto (BVP) augimas buvo neigiamas, infliacija buvo 841 proc., Rusijoje buvo 12 proc. bedarbių, 70-80 proc. rusų gyveno žemiau skurdo ribos. Dawisha, K., Parrott, B. *Democratic changes and authoritarian reactions in Russia, Ukraine, Belarus, and Moldova*. Cambridge: Cambridge university press, 1997. P. 90. European Bank for Reconstruction and Development. Transition Report. – London: Investment and Enterprise Development, 1995. P. 185-186, 205.

³³¹ Tarnoff, C. U.S. Assistance to the Former Soviet Union. CRS Report for Congress. March 1, 2007. P. 1. Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32866.pdf>; žiūrėta 2012 03 03.

³³² „Pirmosios kartos“ reformos apėmė makroekonomikos stabilizavimą, infliacijos kontrolę, privatizaciją, prekybos ir kainų liberalizavimą. „Antrosios kartos“ reformų tikslas buvo tolygaus ekonominio augimo, rinkos ekonomikos skatinimas. Gould-Davies, N., Woods, N. Russia and IMF. *International Affairs*, January 1999. Rasta: <http://www.globaleconomicgovernance.org/docs/Russia%20and%20the%20IMF.pdf>; žiūrėta 2012 03 03.

³³³ The Urgency of Aiding Russia. *New York Times*, January 27, 1993. Aid -- and Trade -- for Russia. *New York Times*, April 03, 1993. Simes, D. A Marshall Plan for Russia" *New York Times*, June 27, 1993.

finansinės pagalbos elementų kaip investicijų Rusijoje skatinimas ar Rusijos prekių eksporto į JAV didinimas. Tai rodo, jog pagrindinis B. Clinton administracijos tikslas, kurio buvo siekiama teikiant Rusijai finansinę paramą, visų pirma buvo situacijos Rusijoje stabilizavimas.

B. Clinton administracijos *politinė komunikacija su aukšto rango Rusijos pareigūnais* buvo kitas dienraščių dažnai akcentuojamas administracijos užsienio politikos instrumentas, kurį galima priskirti visoms įtraukimo strategijos rūšims. JAV valstybės departamento duomenimis, pirmosios B. Clinton kadencijos metu JAV prezidentas su Rusijos aukščiausio rango valdžios atstovais buvo susitikęs septynis kartus.³³⁴ Toks vizitų skaičius rodo labai aktyvią politinę komunikaciją, stiprias Rusijos įtraukimo strategijos reiškimosi tendencijas ir Rusijos svarbą JAV užsienio politikoje (palyginimui: pirmosios kadencijos metu B. Clinton su Kinijos aukščiausio rango atstovais buvo susitikęs vieną kartą, su Jungtinės Karalystės atstovais – penkis kartus³³⁵).

11 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 1993-1996 m.

Data	Susitikimo pobūdis
1993 08 31-09 02	B. Clinton ir V. Černomyrdino (Rusijos ministro pirmininko susitikimas)
1994 01 12-15	B. Clinton ir B. Jelcino susitikimas Maskvoje
1994 09 26-29	Rusijos prezidento valstybinis vizitas JAV
1995 05 09-10	B. Clinton dalyvavimas Gegužės 9-osios iškilmėse Maskvoje
1995 10 23	B. Clinton ir B. Jelcino susitikimas JAV
1996 01 28-02 02	B. Clinton ir V. Černomyrdino (Rusijos ministro pirmininko susitikimas) JAV
1996 04 18-21	B. Clinton ir B. Jelcino dalyvavimas G-7 forume ir susitikimas

Šaltinis: Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

Dienraščių straipsniuose ne tik buvo pristatomos pagrindinės susitikimuose aptariamoms temoms (visos pirmosios kadencijos metu dominavo panašūs klausimai: ekonominė parama Rusijai, NATO veiksnys Rusijos užsienio politikoje, demokratizacijos skatinimas Rusijoje), bet ir susitikimų bei apskritai JAV-Rusijos santykių atmosfera. JAV ir Rusijos prezidentų bei kitų aukščiausių pareigūnų kontaktai dienraščiuose vertinti kaip teigiama tendencija JAV-Rusijos santykiuose. „The Washington Post“ ir „The New York Times“ analitikai gyrė B. Clinton administracijos pastangas įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą bei sugebėjimus daryti pažangą susitikimuose svarstant JAV ir Rusijai jautrius klausimus (pavyzdžiui, JAV ir Rusijos pozicijas

³³⁴ Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

³³⁵ Travels of President William J. Clinton. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president/clinton-william-j>; žiūrėta 2012 02 15.

dėl Centrinės Azijos regiono, Rusijos parduodamos ginkluotės Iranui). Tokia tendencija indikuoja, jog B. Clinton pirmosios kadencijos pradžioje B. Clinton administracija taikė besąlyginio įtraukimo strategijos variantą, nes sutikdama teikti ekonominę paramą Rusijai nekėlė specifinių sąlygų – pavyzdžiui, pasirašydama 1 mlrd. JAV dolerių vertės ekonominį susitarimą su Rusija 1994 m. rugsėjo 26-29 d. susitikimo metu nereikalavo, jog Rusija padarytų nuolaidų Armėnijos-Azerbaidžano konflikte.³³⁶

Nuo 1994 m. dienraščių straipsniuose pastebima tendencija pabrėžti ne tik dažną JAV ir Rusijos valdžios pareigūnų kontaktavimą, bet ir B. Clinton administracijos griežtesnį toną Rusijai ir išsakomą kritiką: „B. Clinton administracijos tonas naujai nacionalistinei Rusijai neabejotinai pasikeitė“³³⁷, „JAV į buvusią priešininę žiūri atsargiai.“³³⁸ Nuo 1994 m. dienraščių analitikai taip pat pastebi, jog nors kontaktai tarp JAV ir Rusijos buvo nuolat palaikomi, tačiau susitikimų metu nebuvo svarstomi tie klausimai, dėl kurių nuomonės nesutapdavo (pavyzdžiui, dėl Irano). Tai leidžia daryti prielaidą, jog antroje kadencijos pusėje B. Clinton administracija perėjo prie realistinio įtraukimo strategijos, bet tuo pat metu dėjo pastangas bendradarbiavimui su Rusija palaikyti – „jautrių“ klausimų vengimu norėta palengvinti JAV ir Rusijos derybas.

Branduolinės ginkluotės faktorius buvo kitas elementas, kuriuo pasireiškė Rusijos įtraukimo strategija pirmosios B. Clinton kadencijos metu. 1993-1996 m. buvo įgyvendinama INF sutartis (angl. *Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of their Intermediate-range and short-range Missiles*) ir CTR programa (angl. *Cooperative Threat Reduction Program*), pasirašyta daugiašalė Branduolinio ginklo neplatavimo sutartis (angl. *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT*). INF, NPT sutarčių ir CTR programos įgyvendinimas neribojo Rusijos karinės galios, o priešingai – leido ją padidinti, nes užtikrino, jog Rusija vienintelė iš posovietinių valstybių galės turėti branduolinę ginkluotę. INF sutartis numatė, jog tos posovietinės valstybės, kurių teritorijoje po SSRS subyrėjimo buvo branduolinių ginklų, turės juos grąžinti Rusijai. Pirmosios kadencijos metu B. Clinton administracija skatino INF sutarties vykdymą: 1994 m. JAV atliko 452 patikrinimus Ukrainoje, Baltarusijoje, Kazachstane dėl sutarties vykdymo. 1996 m. dėmesys dėl sutarties vykdymo buvo sutelktas į Čekiją, Slovakiją, Bulgariją.³³⁹ CTR programos paskirtis buvo suteikti finansinę ir techninę pagalbą posovietinėms valstybėms, kurių

³³⁶ Devroy, A. Clinton, Yeltsin Open Summit, Smoothing Over a Few Bumps. *The Washington Post*, September 28, 1994.

³³⁷ Greenhouse, S. U.S. to Russia: A Tougher Tone and a Shifting Glance. *New York Times*, March 21, 1994.

³³⁸ Zakaria, F. Offer Russia A Peace of Vienna. *New York Times*, May 09, 1995.

³³⁹ Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-range and Shorter-range Missiles (INF Treaty). NTI. Rasta: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-union-of-soviet-socialist-republics-on-the-elimination-of-their-intermediate-range-and-shorter-range-missiles/>; žiūrėta 2012 03 08.

teritorijose buvo branduolinių ginklų, jiems išmontuoti ir tokiu būdu sumažinti branduolinių ginklų plitimo grėsmę. Rusijai tokia iniciatyva taip pat buvo naudinga, nes mažino galimų konkurenčių posovietinėje erdvėje skaičių, turinčių branduolinę ginkluotę. Analizuoti dienraščiai branduolinės ginkluotės veiksnio išnaudojimą B. Clinton administracijos užsienio politikoje vadina sėkmingu, nes vietoje keturių branduolinių valstybių posovietinėje erdvėje egzistavo viena – Rusija.³⁴⁰ Dienraštyje „The Washington Post“ atkreipiamas dėmesys į tai, jog B. Clinton administracija dalį CTR programos lėšų skyrė JAV kompanijų investicijų Rusijos kariniame sektoriuje skatinti, kas rodo administracijos bandymą įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą karinėje sferoje. Atsižvelgiant į dienraščio analitikų išsakytus vertinimus, jog Rusijos karinio sektoriaus stiprinimas ateityje gali atsigręžti prieš pačią JAV, galima daryti prielaidą, jog B. Clinton administracijos pastangos šioje srityje buvo aktyvios.

Dar vienas aktyviai B. Clinton administracijos naudotas užsienio politikos instrumentas santykiuose su Rusija buvo *politinė parama Rusijai*. Dvišaliuose valstybių santykiuose šis užsienio politikos instrumentas paprastai pasireiškia teikiama pagalba stojant į tarptautines organizacijas arba išreiškiamą paramą taikinio valstybės politiniams lyderiams. Analizuotų dienraščių straipsnių kiekis, pobūdis bei pasiskirstymas rodo, jog 1993-1996 m. laikotarpiu B. Clinton administracijos užsienio politika šioje srityje buvo nukreipta į paramos teikimą Rusijos prezidentui B. Jelcinui politinės krizės Rusijoje metu – didžioji dalis dienraščių straipsnių, skirtų politinei paramai kaip užsienio politikos instrumentui, buvo rašyti 1993 m. (t.y. tuo metu, kai Rusijoje vyko politinė krizė) ir analizavo administracijos viešai reiškiamą paramą Rusijos prezidentui. 1993 m. rugsėjo mėn. krizė tarp vykdomosios ir įstatymų leidžiamosios valdžios Rusijoje kilo, kai Rusijos prezidentas liepė paleisti parlamentą (nors įstatymiškai neturėjo tokios teisės), o parlamentas (kuris priešinosi B. Jelcino inicijuotoms reformoms) surengė apkaltą prezidentui. B. Clinton administracija, siekdama išsaugoti demokratinių reformų tęstinumą Rusijoje, rėmė jį iniciatorių – Rusijos prezidentą. B. Clinton administracija, remdama B. Jelciną, buvo aktyvi: JAV prezidentas padarė keletą viešų pareiškimų dėl paramos B. Jelcinui, krizės metu bendravo su juo telefonu, gyrė jo pastangas inicijuojant ir įgyvendinant reformas.³⁴¹ Straipsniuose dominuoja vertinimai, jog B. Clinton administracijos parama Rusijos prezidentui buvo besąlyginė, nekritikuojant ir B. Jelcino sprendimo panaudoti karinę jėgą sprendžiant politinę krizę. Dienraščio „The Washington Post“ vertinimu, pagrindinis B. Clinton administracijos motyvas remti Rusijos prezidentą buvo suinteresuotumas reformų tęstinumu

³⁴⁰ Mathews, J. Ghosts of Weapons Past. *The Washington Post*, December 13, 1994.

³⁴¹ Williams, D. Clinton Applauds Move; President, Yeltsin Assure Each Other in Call. *The Washington Post*, September 22, 1993.

Rusijoje.³⁴² Kitaip tariant B. Clinton administracija buvo suinteresuota B. Jelcino išlaikymu JAV prezidento poste, nes tai būtų užtikrinę palankesnes sąlygas taikyti Rusijos įtraukimo strategiją ir taip balansuoti galią savo naudai bei išlaikyti status quo.

Aktyvų politinės paramos Rusijos prezidentui instrumento taikymą siekiant JAV palankių tendencijų įtvirtinimo Rusijoje rodo ir besąlygiška B. Clintono administracijos parama B. Jelcinui, nors Rusijoje buvo pažeidinėjamos žmogaus teisės ar vykdomi kariniai veiksmai Čečėnijoje. Tokia JAV administracijos pozicija dienraščiuose vertinama kaip gerai apgalvotas užsienio politikos žingsnis bei cituojant JAV aukšto rango pareigūnus, teigiančius, jog B. Jelcino rėmimas yra geriausias pasirinkimas siekiant demokratijos Rusijoje.³⁴³ Politinės paramos Rusijai kontekste taip pat buvo minimos ir administracijos pastangos padėti Rusijai tapti tarptautinių organizacijų nare (pavyzdžiui, G7, PPO), tačiau ši politinės paramos Rusijai tendencija nedominavo. Tad B. Clinton administracija didesnę dėmesį skyrė asmeninių santykių su B. Jelcinu išnaudojimui nei paramai Rusijai stojant į tarptautines organizacijas.

Pirmosios B. Clinton kadencijos metu vykęs *konfliktas Bosnijoje* taip pat buvo išnaudotas ir Rusijai į bendradarbiavimą įtraukti (buvo įtraukimo strategijos elementas). Rusijos įtraukimas į konflikto sprendimą Balkanuose pirmosios B. Clinton kadencijos pradžioje traktuotas kaip bandymas Rusiją įtraukti į Vakarų valstybių bendruomenę suteikiant jai galimybę prisidėti prie svarbių tarptautinių klausimų sprendimo. Todėl Rusijos dalyvavimą sprendžiant Balkanų konfliktą būtų galima laikyti Rusijos įtraukimo strategijos dalimi. Tačiau ilgainiui šis įtraukimo strategijos instrumentas pradėjo nebeatlikti savo funkcijos. Nuo 1994 m. pagrindinis dėmesys dienraščio straipsniuose nukreipiamas į JAV ir Rusijos pozicijų nesutapimus dėl konflikto sprendimo (visų pirma, dėl NATO įsitraukimo į konfliktą). Galima aptikti tokias frazes kaip: „tarp Vašingtono ir Maskvos išsiplieskė aštrus diplomatinis ginčas,“ „nauji nesutarimai dėl taikos proceso Bosnijoje.“³⁴⁴ Tad Rusijos įtraukimą į konflikto sprendimą Balkanuose galima traktuoti kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentą tik 1993 m. (dienraščio straipsniuose šis veiksmas niekada nebuvo atvirai įvardintas kaip Rusijos įtraukimo strategijos priemonė, kitaip nei, pavyzdžiui, ekonominės paramos teikimas). Tačiau taip pat galima daryti išvadą, jog sprendimas įtraukti Rusiją į konflikto sprendimą Balkanuose nepasiteisino ne dėl pasikeitusios B. Clinton administracijos pozicijos, o dėl pačios Rusijos užsienio politikos pokyčių.

³⁴² Lippman, Th. Clinton Reiterates Firm Support; Yeltsin Uses Force Against Foes. *The Washington Post*, October 4, 1993.

³⁴³ Lee, H. U.S. Nods at Russian Crackdown; Officials Accept Anti-Crime Steps Despite Civil Rights Concerns. July 5, 1994. Harris, J., Williams, D. Clinton, Kohl Join in Support of Yeltsin; Leaders Say Russian Is Best Hope for Democracy Despite Chechnya. *The Washington Post*, February 10, 1995.

³⁴⁴ Cohen, R. U.S. Clashes With Russia Over Bosnia. *New York Times*, May 18, 1994. Douglas, J. Russia Warns Clinton Not to Allow Bosnia Arms. *New York Times*, September 04, 1994.

1993-1996 m. laikotarpio analizuotų dienraščių straipsniuose, kitaip nei 1992 m. publikacijose, daugiau dėmesio skiriama prezidento administracijos užsienio politikos kurso analizei, o ne tik konkrečių įvykių aptarimui. Dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“ galima aptikti ir konkrečiai įvardintą užsienio politikos strategiją, kuri dienraščių vertinimu, buvo būdinga B. Clinton administracijos užsienio politikoje santykiuose su Rusija (kas nebuvo būdinga 1992 m. straipsniuose). Dienraščių vertinimu, dominuojanti strategija santykiuose su Rusija pirmosios B. Clinton kadencijos metu buvo įtraukimas: pasak dienraščių analitikų, B. Clinton administracija taikė Rusijos įtraukimo strategiją, kurios pagrindinis elementas buvo glaudūs santykiai su B. Jelcinu, ką dienraščio analitikai apibūdino lyg „psichologinį žaidimą šachmatais su neprognozuojama, prieštaringa asmenybe.“³⁴⁵ Vis dėlto dienraščių straipsniuose, kurie buvo parašyti pirmosios kadencijos pabaigoje, jau yra daroma prielaida, jog B. Clinton administracijos taikyta įtraukimo strategija gali pereiti į Rusijos sulaikymo strategiją, jeigu Rusijos veiksmai netenkins JAV.³⁴⁶ 1996 m. dienraščių straipsniuose galima pastebėti daugiau dėmesio nesutarimams tarp JAV ir Rusijos (kaip vieną iš svarbiausių įvardijant NATO, nors straipsnių, skirtų NATO faktoriui JAV-Rusijos santykiuose skaičius neleidžia šio veiksnio traktuoti kaip vieno iš pagrindinių B. Clinton administracijos naudotų užsienio politikos instrumentų). Dienraščiai taip pat nurodo pokyčius B. Clinton administracijos užsienio politikoje – pasak dienraščių, B. Clinton administracija pirmosios kadencijos pabaigoje „aiškiai parodė, jog JAV lankstume [santykiuose su Rusija] yra ribos.“³⁴⁷ Tad remiantis 1993-1996 m. laikotarpio dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“ galima teigti, jog pirmosios kadencijos B. Clinton administracijos užsienio politikoje dominavo Rusijos įtraukimo strategija, nors jos pabaigoje galima aptikti požymių, rodančių, jog antrosios kadencijos metu gali būti pereita prie sulaikymo strategijos (kritika Rusijai, NATO ir posovietinių valstybių ryšių stiprinimas).³⁴⁸

Dienraščių straipsniai rodo, jog B. Clinton prezidentavimo pradžioje nebuvo tvirtai apsispręsta, kokią užsienio politikos strategiją naudoti santykiuose su Rusija (kitaip nei G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu) – planuota veikti atsižvelgiant į situaciją.³⁴⁹ Vėlesniuose straipsniuose (1993 m.) teigta, jog buvo aktyviai taikoma Rusijos įtraukimo strategija, labiausiai pasireiškusi finansinės pagalbos teikimu, politine parama Rusijos prezidentui, bendradarbiavimu branduolinės ginkluotės srityje. Visa tai rodo, jog 1993 m. JAV-Rusijos santykiuose dominavo

³⁴⁵ Talbott, S. Terms of Engagement. *New York Times*, February 04, 1996.

³⁴⁶ Foreign Danger Zones. *New York Times*, November 10, 1996.

³⁴⁷ Ten pat.

³⁴⁸ Tai dienraščių analitikai ir rekomendavo daryti – pirmoji B. Clinton kadencija buvo vienintelis laikotarpis, kai sulaikymo strategija buvo įvardijama tiesiogiai. Kitais analizuojamais laikotarpiais „sulaikymo strategijos“ sąvokos vengta. Vietoje vartota neutralesnė sąvoka „konfrontacija“.

³⁴⁹ Sciolino, E. Senior C.I.A. Analyst Admits Discord Over Russia. *New York Times*, February 04, 1993.

besąlyginio įtraukimo strategija. 1994 m. straipsniuose atsispindi, jog JAV taiko Rusijos įtraukimo strategiją, tačiau vis dažniau Rusiją kritikuoja (dėl situacijos Čečėnijoje, nepakankamai aktyviai taikomų ekonominių reformų ir demokratizacijos) ir kelia sąlygas. Tad besąlyginio įtraukimo strategija tapo sąlyginio įtraukimo strategija. 1995 m. ir 1996 m. straipsniuose pripažįstama, jog JAV-Rusijos santykiai pasiekė žemiausią lygį nuo Šaltojo karo laikų: „Medaus mėnesis tarp Rusijos ir JAV baigėsi“³⁵⁰. Analitikai atkreipia dėmesį, jog tokia situacija susiklostė ne dėl pasikeitusios B. Clintono administracijos pozicijos, bet dėl agresyvėjančios Rusijos užsienio politikos (sandoris su Iranu, aštri retorika JAV atžvilgiu, karas Čečėnijoje ir žmogaus teisių pažeidimai). Tad B. Clintono administracija ir toliau taikė įtraukimo strategiją, tačiau nuo sąlyginio įtraukimo strategijos buvo pereita prie agresyvaus įtraukimo strategijos.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje antrosios B. Clinton kadencijos metu (1997-2000 m.)

Antrosios B. Clinton kadencijos metu dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniuose, skirtuose JAV užsienio politikai santykiuose su Rusija, galima pastebėti kitokias tendencijas nei pirmosios B. Clinton kadencijos metu. Visų pirma, dėmesys JAV užsienio politikai Rusijos atžvilgiu nežymiai sumažėjo: dienraštis „The Washington Post“ šiai temai skyrė 402 straipsnius (pirmosios kadencijos metu – 437), o dienraštis „The New York Times“ – 199 straipsnius (pirmosios kadencijos metu – 276 straipsnius). Antra, pasikeitė straipsnių, rodančių Rusijos sulaikymo strategijos, ir straipsnių, rodančių Rusijos įtraukimo strategijos taikymą, santykis: jeigu pirmosios B. Clinton kadencijos metu dominavo straipsniai, skirti Rusijos įtraukimo strategijos įvykiams analizuoti, tai antrosios B. Clinton kadencijos metu riba tarp Rusijos sulaikymo arba įtraukimo strategijos taikymą iliustruojančių straipsnių nėra ryški. Dienraštyje „The Washington Post“ Rusijos įtraukimo strategijai buvo skirti 256 straipsniai, o Rusijos sulaikymo strategijai – 146 straipsniai; tuo tarpu dienraštyje „The New York Times“ atitinkamai 103 ir 109 straipsniai (t.y. jie pasiskirstė maždaug per pusę). Tad straipsnių, išleistų antrosios B. Clinton kadencijos metu, santykis neleidžia daryti aiškios prielaidos dėl sulaikymo ar įtraukimo strategijos dominavimo (žr. Priedą nr. 6).

Labiausiai dienraščiuose akcentuotų įvykių pasiskirstymas taip pat rodo prieštaringą situaciją.

³⁵⁰ Greenhouse, S. U.S.-Russian Intersection: The Romance Is Gone. *New York Times*, March 27, 1995.

12 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose B. Clinton antrosios kadencijos metu (1997-2000 m.)

		Svarbiausi įvykiai	The Washington Post	The New York Times
			<i>Straipsnių skaičius</i>	
1.	Įtraukimo strategija	Rusija įtraukiama į Balkanų konflikto sprendimą	91	20
2.		JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	46	41
3.		Ekonominės pagalbos programos Rusijai: dvišalė parama ir per TVF, G7	27	5
4.		INF sutarties vykdymas ir CTR programos įgyvendinimas	10	33
6.	Sulaikymo strategija	NATO faktorius	48	28
7.		Priešraketinės gynybos skydas ir atnaujinti „žvaigždžių karai“ +ABM	45	16

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1997 01 20–2001 01 19 laikotarpio straipsniais.

Dienraštyje „The Washington Post“ dažniausiai minėtų įvykių penketuke trys įvykiai priskirtini Rusijos įtraukimo, o du – Rusijos sulaikymo strategijai. Kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentai buvo minima Rusijos įtraukimas į Balkanų konflikto sprendimą (91 straipsnis), JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinė komunikacija (46 straipsniai), ekonominės pagalbos Rusijai teikimas (27 straipsniai). Rusijos sulaikymo strategijos taikymą reprezentavo NATO faktorius (48 straipsniai) ir priešraketinės gynybos skydo iniciatyva bei pasitraukimas iš ABM sutarties (45 straipsniai). Tuo tarpu dienraščio „The New York Times“ labiausiai akcentuotų įvykių penketukas taip pat rodo Rusijos įtraukimo strategijos dominavimą – jame trys įvykiai iš penkių traktuotini kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentai: tai JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinė komunikacija (41 straipsnis), branduolinės ginkluotės faktorius (33 straipsniai), Balkanų konfliktas (20 straipsnių). Rusijos sulaikymo strategijos įgyvendinimą dienraštyje „The New York Times“ labiausiai atspindėjo NATO faktorius (28 straipsniai), priešraketinės gynybos skydas bei pasitraukimas iš ABM sutarties (16 straipsnių). Gauti duomenys indikuoja, jog dienraščių pozicijos dėl Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijų dominavimo sutampa (įvykių, priskirtinų Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijai pasiskirstymas). Tiesa, dienraštis „The Washington Post“ pabrėžia ekonominės pagalbos Rusijai teikimą kaip įtraukimo strategijos elementą, tuo tarpu dienraštis „The New York Times“ – branduolinės ginkluotės faktorių. Vis dėlto antrosios B. Clinton kadencijos metu dienraščių vertinimai dėl B. Clinton administracijos užsienio politikos Rusijos atžvilgiu pasikeitė: jeigu

1993-1996 m. visus 5 dažniausiai dienraščiuose minėtus įvykius JAV-Rusijos santykiuose buvo galima klasifikuoti kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementus, tai antrosios kadencijos metu įvykiai JAV-Rusijos santykiuose, priskirtini Rusijos įtraukimo strategijai, nebeužima ženklios dominuojančios pozicijos. Galima kelti prielaidą, jog Rusijos sulaikymo strategijos apraiškų skaičiaus JAV užsienio politikoje išaugimas yra susijęs su tuometine Rusijos užsienio politika, kurioje padaugėjo (lyginant su 1993-1996 m.) imperializmo tendencijų (Rusijos atsisakymas ratifikuoti START II, įtakos plėtra posovietinėje erdvėje): remiantis klasikinio realizmo teorija, kuo daugiau imperializmo tam tikros valstybės užsienio politikoje (šiuo atveju – Rusijos), tuo didesnė tikimybė, kad santykiuose su ja kita valstybė (šiuo atveju – JAV) naudosis sulaikymo, o ne įtraukimo strategiją.

Rusijos įtraukimas į Balkanų konflikto sprendimą buvo labiausiai akcentuotas įvykis JAV-Rusijos santykiuose antrosios B. Clinton kadencijos metu išleistuose dienraščiuose. 1998 m. Kosove paastrėjo konfliktas tarp Serbijos ir Kosovo albanų, sąlygojęs karinius veiksmus ir 1500 Kosovo albanų žūtį.³⁵¹ Pagrindinių veiksmų, siekiant sureguliuoti konfliktą, ėmėsi NATO, aljanso teigimu, suinteresuotas taikiai išspręsti 1998 m. Kosovo konfliktą ir užtikrinti stabilumą regione.³⁵² 1999 m. kovo 24 d. NATO pradėjo karines atakas prieš Jugoslavijos karinius taikinius. Karas tęsėsi dešimt savaičių. Rusija taip pat buvo įtraukta į Kosovo krizės³⁵³ sprendimo procesą: Rusijos atstovas Viktoras Černomyrdinas kartu su Suomijos prezidentu Martti Ahtisaari tarpininkavo derybose dėl Kosovo autonomijos. Rusijos kariniai daliniai taip pat dalyvavo taikos palaikymo operacijoje Kosove: 1999 m. birželio 12-rugpjūčio 6 d. Rusijos karinės pajėgos buvo atsakingos už Slatina oro uosto Pristinoje saugojimą.³⁵⁴ Aptarinėdamas 1999 m. Rusijos vaidmenį Kosovo krizėje dienraštis “The Washington Post” apžvelgė tiek JAV-Rusijos bendradarbiavimą sprendžiant konfliktą, tiek nesutarimus. Dienraštis atkreipė dėmesį, jog JAV nesutiko Rusijos kontrolei patikėti vieno iš penkių sektorių, į kuriuos buvo padalintas Kosovas; o Rusija nesutiko, jog jos kariškiams, atsiųstiems į Balkanus atlikti taikos palaikymo misijos, vadovautų NATO,³⁵⁵ tačiau taip pat akcentavo, jog B. Clinton administracija ragino suteikti Rusijai NATO derybininkės Kosovo konflikte statusą. Dienraščio vertinimu, B. Clinton administracija buvo suinteresuota įtraukti Rusiją į Kosovo konflikto sprendimą, o ne išnaudoti situaciją Rusijos galiai apriboti (t.y. Rusijos sulaikymo strategijos taikymui). Dienraštis pabrėžia

³⁵¹ NATO's role in relation to the conflict in Kosovo. NATO. Rasta: <http://www.nato.int/kosovo/history.htm#B>; žiūrėta 2012 05 02.

³⁵² Ten pat.

³⁵³ Sąvoka „tarptautinė krizė“ apibūdinama situacija, kai konflikto metu išskyla karo grėsmė ir yra ribotas laikas priimti politiniam sprendimui. International Crisis Behavior Project duomenimis, Kosovo krizė truko 1999 m. vasario 20-birželio 10 d. Rasta: <http://www.cidcm.umd.edu/icb/dataviewer/>; žiūrėta 2012 03 20.

³⁵⁴ Yermolaev, M. Russia's International Peacekeeping and Conflict Management in the Post-soviet Environment. // (Sud.) Malan, M. *Boundaries of Peace Support Operations*. 2000. Rasta: <http://www.iss.co.za/pubs/monographs/no44/Contents.html>; žiūrėta 2012 03 20.

³⁵⁵ Hoffman, D. U.S. Might Cede Russia `Zone of Responsibility'. *The Washington Post*, June 14, 1999.

B. Clinton administracijos dėtas pastangas JAV-Rusijos santykiams stabilizuoti, JAV-Rusijos dialogą dėl situacijos Kosove sprendimo vadina „konstruktyviu.“³⁵⁶

JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinė komunikacija ir antrosios B. Clinton kadencijos metu buvo svarbus JAV-Rusijos santykių elementas, atlikęs Rusijos įtraukimo strategijos funkciją. JAV Valstybės departamento duomenimis, antrosios B. Clinton kadencijos metu JAV prezidentas su Rusijos prezidentu ar ministru pirmininku buvo susitikęs 7 kartus (kaip ir pirmosios B. Clinton kadencijos metu).

13 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 1997-2000 m.

Data	Susitikimo pobūdis
1997 02 5-8	B. Clinton ir V. Černomyrdino (Rusijos ministro pirmininko susitikimas) JAV
1997 06 20-22	B. Clinton ir B. Jelcino susitikimas JAV
1998 03 09-12	V. Černomyrdino (Rusijos ministro pirmininko) darbo vizitas JAV
1998 09 1-3	B. Clinton ir B. Jelcino susitikimas Maskvoje
1999 07 26-27	S. Stepašino (Rusijos ministro pirmininko) darbo vizitas JAV
2000 06 3-5	B. Clinton ir V. Putino susitikimas Maskvoje
2000 09 6-7	B. Clinton ir V. Putino susitikimas JAV

Saltinis: Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

Analizuoti dienraščiai labiausiai akcentuoja tokius vizitų metu svarstytus klausimus kaip NATO plėtra, START sutartis, Rusijos kariniai veiksmai Čečėnijoje, Irano klausimas, ekonominės paramos Rusijai klausimas. Antrosios B. Clinton kadencijos pradžioje rašytuose dienraščių straipsniuose JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų susitikimai apibūdinami kaip sėkmingi, „kuriantys gerus darbinis santykius“.³⁵⁷ Vis dėlto nors politinė komunikacija antrosios B. Clinton kadencijos metu buvo intensyvi (tokio pat intensyvumo kaip ir pirmosios B. Clinton kadencijos metu), susitikimų geografija indikavo pasikeitusį JAV-Rusijos santykių pobūdį.³⁵⁸ Antrosios kadencijos metu B. Clinton ilgai delsė pats vykti į Maskvą (nuo paskutinio jo vizito Maskvoje buvo praėję daugiau nei dveji metai), vizitus išnaudojo kaip spaudimo Rusijai priemonę (1998 m. B. Clinton tvirtino, jog jis nevyks į Maskvą, jeigu Rusija neratifikuos START II sutarties), tad politinė komunikacija, nors ir atliko Rusijos įtraukimo strategijos funkciją, tačiau nuo pat antrosios B. Clinton kadencijos pradžios politinės komunikacijos instrumento taikymas rodė sąlyginio įtraukimo strategijos taikymą. Atmosfera JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų susitikimų metu, nesugebėjimas susitarti dėl kitų susitikimų rodė, jog „tarp

³⁵⁶ Hoagland, J. Small War, Big Consequences. *The Washington Post*, April 4, 1999.

³⁵⁷ Dobbs, M. Hoffman D., Yeltsin Stands Firm Against Larger NATO ; Albright Says Russian 'At Top of His Game. *The Washington Post*, February 22, 1997.

³⁵⁸ Hoagland, J. Charm War. *The Washington Post*, May 24, 1998.

dviejų galingiausių karinėje sferoje pasaulio valstybių atsirado rimtas partnerystės nuovargis.³⁵⁹ Tad nors JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinė komunikacija antrosios B. Clinton kadencijos metu ir atliko Rusijos įtraukimo strategijos funkcijas, tačiau šio instrumento pasitelkimas nebuvo sėkmingas ir negerino JAV-Rusijos santykių.

Ekonominės pagalbos Rusijai teikimas buvo dar vienas B. Clinton administracijos pasitelktas užsienio politikos instrumentas santykiuose su Rusija antrosios kadencijos metu. Kaip ir pirmosios B. Clinton kadencijos metu 1997-2000 m. ekonominę paramą Rusijai administracija teikė dviem formatais: tiesiogiai iš JAV biudžeto bei per TVF. Ekonominės paramos Rusijai paskirtis ir tiesioginiai jos gavėjai nepasikeitė: ji turėjo skatinti rinkos ekonomikos kūrimą bei demokratizaciją Rusijoje ir buvo skiriama Rusijos NVO, politinėms grupuotėms, vyriausybei (ekonominės paramos instrumento naudojimą skatino ir tuometinė gili finansinė krizė Rusijoje). Vis dėlto tyrimo rezultatai rodo, jog B. Clinton administracija antrosios kadencijos metu pakeitė poziciją naudodama ekonominės pagalbos teikimą Rusijai kaip užsienio politikos instrumentą. Administracija ekonominės paramos Rusijai programas pradėjo naudoti kaip tam tikrą spaudimo priemonę: iš Rusijos reikalauta restruktūrizuoti biudžetą, mažinti infliaciją, nedarbo lygį.³⁶⁰ Dienraščio analitikai situaciją apibūdino fraze „daugiau reformų Rusijoje mainais į didesnę ir greičiau suteikiamą Vakarų paramą.“³⁶¹ Tokios tendencijos rodo, jog B. Clinton administracijos užsienio politikoje ekonominės paramos programos ilgainiui tapo Rusijos sąlyginio įtraukimo strategijos instrumentu.

Branduolinės ginkluotės faktorius, anot dienraščio “The New York Times”, buvo dar vienas B. Clinton administracijos naudotas Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas. Antrosios B. Clinton kadencijos metu branduolinės ginkluotės faktoriaus naudojimas JAV santykiuose su Rusija pasireiškė keletu aspektų. Visų pirma - derybomis dėl START III sutarties. 1997 m. kovo mėnesį įvykusio susitikimo metu JAV ir Rusijos prezidentai sutarė pradėti derybas dėl START III, kuri turėjo įpareigoti JAV ir Rusiją iki 2007 m. sumažinti turimų branduolinių galvučių skaičių iki 2000-2500.³⁶² B. Clinton buvimo valdžioje metu progresas dėl START III sutarties nebuvo pasiektas. 1997-2000 m. taip pat toliau buvo įgyvendinama INF sutartis, kuri turėjo padėti eliminuoti branduolinius ginklus iš posovietinių respublikų ir perduoti juos Rusijai: 1997 m. JAV ir Rusija pasirašė susitarimą dėl galimybės stebėti raketų paleidimus Rusijoje, 1999 m.

³⁵⁹ Cit. serious partnership fatigue has developed between the world's two most powerful military nations. Hoagland, J. Charm War. *The Washington Post*, May 24, 1998.

³⁶⁰ Blustein, P. Russian, Other Markets Fall Again; U.S. Officials Cool To Fast Moscow Aid. *The Washington Post*, June 2, 1998.

³⁶¹ Friedman, Th. U.S. Slightly Eases Conditions for Aid to Moscow. *New York Times*, January 13, 1994.

³⁶² Strategic Arms Reduction Talks (START). *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia Britannica Online*. Encyclopædia Britannica Inc., 2012. Rasta: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568196/Strategic-Arms-Reduction-Talks>>; žiūrėta 2012 03 22.

Slovakija paskelbė, kad ji sunaikins savo SS-23 raketas.³⁶³ Dienraštis „The New York Times“ branduolinio faktoriaus kaip užsienio politikos instrumento naudojimo tiesiogiai neįvardija kaip Rusijos įtraukimo strategijos dalies, tačiau pagrindiniai straipsnių, skirtų branduoliniam faktoriui, akcentai leidžia šį faktorių traktuoti kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentą. Pirma, dienraščio straipsniuose pabrėžiamos B. Clinton administracijos (o ne atvirkščiai – Rusijos) pastangos tęsti derybas dėl branduolinio arsenalo apribojimo,³⁶⁴ kas rodo, jog iniciatyva dėl branduolinės ginkluotės skaičiaus mažinimo antrosios B. Clinton kadencijos metu atėjo būtent iš JAV pusės. Antra, dienraštis, pateikdamas faktus apie derybas dėl START III ar INF sutarties įgyvendinimo, akcentuoja, jog B. Clinton administracija nėra suinteresuota konkuruoti su Rusija branduolinės ginkluotės srityje.³⁶⁵ Tai rodo, jog branduolinės ginkluotės srityje būtent B. Clinton administracija buvo suinteresuota įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą.

Nors antrosios B. Clinton kadencijos metu Rusijai buvo pasiūlyta galimybė aktyviai dalyvauti NATO veikloje, kas yra traktuotina kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas, dienraščių vertinimu, NATO JAV-Rusijos santykiams turėjo didesnės įtakos kaip Rusijos sulaikymo, o ne kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas: dienraštis „The Washington Post“ NATO kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementui skyrė 10 straipsnių, o NATO kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementui – 48 straipsnius, tuo tarpu „The New York Times“ atitinkamai 11 ir 28 (žr. Priedą nr. 6). Antrosios B. Clinton kadencijos metu buvo priimtas sprendimas dėl tolesnės NATO plėtros: 1997 m. NATO Viršūnių susitikime Madride kvietimus pradėti derybas dėl narystės NATO gavo Lenkija, Vengrija, Čekija, o visas ratifikavimo procesas buvo užbaigtas 1999 m. balandį per NATO 50 metines. Nauja NATO plėtros banga prie Rusijos sulaikymo strategijos įgyvendinimo prisidėjo keletu aspektų. Pirma, ji parodė, jog NATO ir toliau bus svarbus saugumo garantas Europoje ir tokiu būdu užtikrino galimybę JAV dalyvauti sprendžiant Europos reikalus ir išlaikyti šiame regione sau naudingą galios balansą. Antra, NATO plėtra apribojo Rusijos įtaką sukurdama aiškiau apibrėžtą saugumo struktūrą Europoje, sumažindama nesusipratimų tikimybę Centrinėje ir Rytų Europoje ir taip neduodama galimybės jai išsikišti. Trečia, posovietinių respublikų karinių pajėgumų didinimas mažino Rusijos šansus plėsti savo įtaką Rytų ir Centrinėje Europoje, nes naujos NATO narės įsipareigojo modernizuoti savo ginkluotąsias pajėgas. Plečiant NATO, Rytų bei Centrinės Europos šalyse didėjo ir regiono stabilumas, nes narystės aljanse siekiančios valstybės turėjo pasirašyti taikių santykių sutartis su

³⁶³ Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-range and Shorter-range Missiles (INF Treaty). NTI. Rasta: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-union-of-soviet-socialist-republics-on-the-elimination-of-their-intermediate-range-and-shorter-range-missiles/>; žiūrėta 2012 03 08.

³⁶⁴ Nuclear Insurance. *New York Times*, February 1998.

³⁶⁵ Myers, S. U.S. Shifts A-Bomb Readiness to Smaller Wars. *New York Times*, December 07, 1997.

savo kaimynais (pavyzdžiui, Vengrija tokią sutartį pasirašė su Rumunija 1996 m.).³⁶⁶ Pateikdami informaciją apie NATO plėtrą analizuoti dienraščiai akcentavo keletą aspektų, kurie leidžia aljanso plėtrą priskirti prie Rusijos sulaikymo strategijos instrumentų. Pirma, dienraščių straipsniuose buvo daromos paralelės tarp NATO vaidmens Šaltojo karo laikotarpiu ir NATO vaidmens antrosios B. Clinton kadencijos metu teigiant, jog nors aljanso vaidmuo keitėsi, jis vis dėlto išlaikė ir savo pirminę paskirtį. Ne viename straipsnyje primenama, jog NATO buvo sukurtas SSRS sulaikyti ir buvo G. F. Kennan pasiūlytos sulaikymo strategijos dalis. Dienraščių vertinimu, antrosios B. Clinton kadencijos laikotarpiu Rusija karine galia neprilygo JAV, tačiau, anot dienraščių, nereikėjo atmeti jos kaip galimos grėsmės JAV tikimybės.³⁶⁷ Antra, straipsniuose, aptarinėjančiuose NATO plėtrą, buvo pabrėžiamas Rusijos faktorius, nuolat akcentuojant, jog NATO artėja prie Rusijos sienų plečiant Vakarų valstybių saugumo zoną į Rytus.³⁶⁸ Tokie aspektai leidžia teigti, jog analizuoti dienraščiai NATO plėtrą traktavo kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementą.

Tarp B. Clinton administracijos naudotų užsienio politikos priemonių antrosios kadencijos pabaigoje atsirado ir *priešraketinės gynybos skydas* kaip užsienio politikos elementas (kurį labai aktyviai naudojo ir vėlesnė G. W. Bush administracija). Nors šią užsienio politikos priemonę B. Clinton administracija ėmėsi naudoti vėlai (tik paskutiniaisiais antrosios kadencijos metais), dienraščių straipsnių gausa rodo, kad jos reikšmė nenusileido kitoms naudotoms užsienio politikos priemonėms santykiuose su Rusija. 1999 m. JAV buvo sukurtas Nacionalinės priešraketinės gynybos aktas (angl. *The National Missile Defense Act*), kuris numatė būtinybę kaip įmanoma greičiau sukurti efektyvią priešraketinės gynybos sistemą, pajėgią apginti JAV teritoriją nuo balistinių raketų atakų, o 2000 m. B. Clinton administracija ėmėsi veiksmų bandydama įtikinti kitas valstybes tokios sistemos reikalingumu.³⁶⁹ Nors, oficialiu administracijos teigimu, priešraketinė gynybos sistema neturėjo būti nukreipta prieš Rusiją, vis dėlto buvo aišku, jog norėdama ją įgyvendinti JAV turės pasitraukti iš ABM sutarties, kuri buvo vienas esminių JAV ir Rusijos partnerystės elementų. Analizuotų dienraščių straipsniuose, skirtų priešraketinės gynybos skydai, prognozuojama, jog sistema atgaivins konfrontaciją tarp JAV ir Rusijos (neneigiant galimos grėsmės), akcentuojama neigiama Rusijos reakcija į šį užsienio politikos instrumentą.³⁷⁰ Dienraščiai taip pat atkreipė dėmesį į faktą, jog nors B. Clinton administracija paskelbė, kad dalinsis informacija apie gynybos sistemą su draugiškomis

³⁶⁶ Schmidt, G. Op. cit. P. 238.

³⁶⁷ Hoagland, J. The End of Armies. *The Washington Post*, September 18, 1997.

³⁶⁸ Will, G. NATO: An Odd Moment. *The Washington Post*, July 6, 1997.

³⁶⁹ Thielmann, G. The National Missile Defense Act of 1999. Arms Control Association. Rasta: http://www.armscontrol.org/act/2009_07-08/lookingback; žiūrėta 2012 03 08.

³⁷⁰ Drozdziak, W. Worries Mount in Europe Over U.S. Missile Defense. *The Washington Post*, May 19, 2000.

valstybėmis, tačiau administracija nebuvo pareiškusi, jog Rusija bus tų valstybių tarpe.³⁷¹ Tokie dienraščių teiginiai rodo, jog dienraščių analitikai priešraketinės gynybos skydą labiau vertino kaip Rusijos sulaikymo nei kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementą.

Tyrimo rezultatai rodo prieštaringą situaciją dėl B. Clinton administracijos vykdytos užsienio politikos Rusijos atžvilgiu. Jeigu straipsnių apie įvykius, priskirtinus Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijai, skaičius ir intensyvumas rodo, jog nežymiai dominuoja Rusijos įtraukimo strategija, tai dienraščių analitikų vertinimuose dėl B. Clinton administracijos bendro užsienio politikos kurso atsispindi nuomonė, jog antrosios B. Clinton kadencijos metu įsivyravo Rusijos sulaikymo strategija. Dienraščių vertinimu, Rusijos sulaikymo strategijos vyravimas B. Clinton administracijos užsienio politikoje antrosios kadencijos metu prasideda nuo 1998 m. 1997 m. dienraščių analitikai daugiau akcentuoja JAV ir Rusijos bendradarbiavimą nei konfrontaciją, B. Clinton administracijos pastangas suteikti Rusijai „morkas“ (t.y. paskatinimus) mainais į nuolaidas tam tikrais klausimais. Dienraščių vertinimu, 1997-1998 m. JAV užsienio politikoje dominavo sąlyginio įtraukimo strategija. Nuo 1998 m. JAV-Rusijos santykiai apibūdinami kaip „blogėjantys“, „blogi“.³⁷² Pastebėtina, jog kaip vieną iš pagrindinių faktorių, bloginančių JAV-Rusijos santykius, analizuoti dienraščiai nurodė B. Clinton administracijos naudotus užsienio politikos instrumentus (NATO plėtrą, priešraketinės gynybos skydo iniciatyvą). Tad B. Clinton prezidentavimo pabaigoje JAV užsienio politikoje įsivyravo Rusijos sulaikymo strategija.

3.4. Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.)

B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu, kaip ir G. H. Bush vyresniojo buvimo valdžioje metu, Baltijos šalys B. Clinton administracijos darbotvarkėje turėjo galimybę būti dėl tokių aplinkybių kaip geopolitinė jų padėtis ir provakarietiška užsienio politika. Nors B. Clinton administracija užsienio politikoje Baltijos šalių atžvilgiu santykių su Rusija kontekste naudojo dalį panašių užsienio politikos instrumentų kaip ir G. H. Bush vyresniojo administracija, vis dėlto administracijos pasitelktų užsienio politikos instrumentų spektras tapo įvairesnis.

³⁷¹ Babington, Ch. U.S. Set To Share Its ABM Research; Clinton Offers Data To 'Civilized' States. *The Washington Post*, June 1, 2000.

³⁷² Hoagland, J. Charm War. *The Washington Post*, May 24, 1998. Erlanger, S. U.S. Is Trying to Defuse a Growing Russia-Latvia Confrontation. *New York Times*, April 16, 1998.

3.4.1. Baltijos šalių reikšmingumas deklaruojamoje B. Clinton administracijos užsienio politikoje

B. Clinton prezidentavimo metu Baltijos šalims dėmesio JAV strateginiuose dokumentuose ir oficialioje retorikoje buvo skiriama, tačiau mažiau nei kitų regionų (pvz. Lotynų Amerika, Vidurio Rytai, posovietinė erdvė) valstybėms. B. Clinton administracijos pirmosios kadencijos strateginiuose dokumentuose Baltijos šalys nebuvo atskiras dėmesio objektas, tačiau jų minėjimai atsiranda antrosios B. Clinton kadencijos metu (1997-2000 m.).

1995 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijoje Baltijos šalys tiesiogiai nėra minimos. Galima tik aptikti nuostatų, susijusių su Rytų Europos valstybėmis, dokumente nedetalizuojant, kokias valstybes prezidento administracija priskiria šiam regionui – Rytų Europos regionas NSS traktuojamas kaip vienas vienetas. B. Clinton administracija akcentuoja demokratijos plėtros pasaulyje būtinybę greta Rusijos, Pietų Afrikos pabrėždama ir Rytų Europos regioną bei teigia, jog ji “ėmėsi keleto iniciatyvų tam, kad paskatintų naujų demokratijų kūrimąsi Centrinėje ir Rytų Europoje”³⁷³ Nurodomos ir JAV veiksmų gairės santykiuose su Rytų Europos šalimis - tokios kaip techninės, ekonominės pagalbos pereinamuoju laikotarpiu teikimas. Taip pat netiesiogiai užsimenama ir apie Rytų Europos valstybių narystės NATO galimybę: „Aljanso plėtra yra JAV interesas, nes mažintų nestabilumo ir konfliktų riziką Europos Rytuose – regione, kuriame prasidėjo du Pasauliniai karai ir Šaltasis karas.”³⁷⁴

Vėlesnėje 1998 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijoje kalbama jau ne apie abstraktų Rytų Europos regioną, o konkrečiai apie Baltijos šalis. Šioje strategijoje B. Clinton administracija (kaip ir kitos administracijos) akcentuoja, jog visada traktavo Baltijos šalis kaip suverenias ir nepriklausomas valstybes: „Daugiau nei penkiasdešimt metų JAV pripažino Estijos, Latvijos bei Lietuvos respublikų suverenitetą ir nepriklausomybę.”³⁷⁵ 1998 m. JAV NSS išlaikomas tęstinumas pabrėžiant demokratiškas vertybių diegimą Baltijos valstybėse. Pabrėžiama, jog JAV-Baltijos šalių santykiai yra ypatingi. Nurodydama potencialias JAV-Baltijos šalių santykių gaires, B. Clinton administracija akcentuoja, jog sieks „Latvijos, Lietuvos ir Estijos integracijos į transatlantinę bendruomenę ir skatins glaudžius santykius tarp Šiaurės Rytų Europos valstybių.”³⁷⁶

Tuo tarpu oficialiose B. Clinton ir jo administracijos pareigūnų kalbose situacija yra prieštaringa. Svarbiausiose prezidento kalbose (pavyzdžiui, kurias išskiria Miller Center of Public Affairs) Baltijos šalys nėra minimos. Tokią situaciją galima paaiškinti tuometinėmis

³⁷³ National Security Strategy of Engagement And Enlargement. February 1995. P. 12. Rasta: <http://www.fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>; žiūrėta 2012 03 26.

³⁷⁴ Ten pat, p. 34.

³⁷⁵ Ten pat, p. 42.

³⁷⁶ Ten pat.

tarptautinėmis aplinkybėmis – tuo metu dar nebuvo plačiai akcentuojamos tokios grėsmės kaip terorizmas, kova su MNG plitimu, tad JAV taip nereikėjo sąjungininkų kaip jų reikėjo, pavyzdžiui, G. W. Bush: t.y. Baltijos šalims, ko gero, labiau reikėjo JAV nei JAV – Baltijos šalių. B. Clinton administracijos užsienio politika buvo plačiai nukreipta į tarptautinių konfliktų (Izraelio-Palestiniečių, Balkanų, Somalio) sprendimą, kurių sprendime Baltijos šalys dėl pereinamojo laikotarpio dalyvauti neturėjo galimybių. Tad Baltijos šalys svarbiausiose JAV užsienio politikos veiksmuose reikšmingos nebuvo (reikšmingumas bent jau nebuvo pabrėžiamas retorikoje). B. Clinton oficialiose kalbose Baltijos šalims dėmesio skyrė tik specifinėse situacijose (pasirašant strateginės partnerystės sutartį su Baltijos šalimis – Baltijos chartiją), oficialių vizitų metu tam skirtuose pranešimuose spaudai. Paties prezidento kalbose pabrėžiama Baltijos šalių svarba JAV, suverenitetas ir išreiškiama parama tolesniame Baltijos šalių vystymesi: „Aš šiandien čia atvykau, nes Baltijos šalys yra svarbios JAV. <...> Mes visada pripažinome šias valstybes kaip nepriklausomas.“³⁷⁷

JAV valstybės sekretorių (Warren Cristopher, Madeleine Albright) ir žemesnio rango pareigūnų retorikoje dėmesio Baltijos šalims galima aptikti daugiau. Kalbose Baltijos šalys buvo traktuojamos kaip savarankiškos tarptautinių santykių veikėjos, pabrėžiant, jog jos nusipelnė būti Vakarų valstybių bendruomenės dalimi kartu pabrėžiant ir būtinybę plėtoti demokratiją jose. B. Clinton administracijos pareigūnų kalbose giriamos Baltijos šalių pastangos integruotis į Vakarų valstybių bendruomenę, dalyvavimas Šiaurės Rytų Europos iniciatyvoje, karinėse misijose: „Mes giriamo Baltijos šalių indėlį prisidedant prie Europos saugumo, įskaitant KFOR ir SFOR operacijas Balkanuose“³⁷⁸

B. Clinton administracijos pareigūnų kalbose akcentuojama ne tik Baltijos šalių svarba JAV, tačiau analizuojama ir Baltijos šalių-Rusijos santykių problema („Mes visi pripažįstame, jog Baltijos šalių santykiai su Rusija yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susiduriame siekdami užtikrinti taiką, stabilumą ir saugumą regione“) teikiant pasiūlymus, kaip gerinti situaciją: įtraukiant Rusiją į bendradarbiavimą politinėje, ekonominėje, aplinkosaugos sferose.³⁷⁹ Tad B. Clinton administracija pasisakė už Rusijos įtraukimo strategiją ir išreiškė nuostatą, jog tokios strategijos taikymas JAV-Rusijos santykiuose būtų naudingas ir Baltijos šalims. Oficialioje B. Clinton administracijos retorikoje galima aptikti konkrečių strategijų Rusijos atžvilgiu paminėjimų JAV santykių su Baltijos šalimis kontekste, tačiau B. Clinton

³⁷⁷ Press Conference By President Clinton, President Ulmanis Of Latvia, And President Meri Of Estonia. June 6, 1994. Rasta: <http://Clinton6.Nara.Gov/1994/07/1994-07-06-President-In-Press-Conference-With-Baltic-Presidents.Html>; žiūrėta 2012 03 26.

³⁷⁸ Pickering, Th. Under Secretary of State for Political Affairs, Keynote address at the Conference on Baltic Sea Security and Cooperation Stockholm, Sweden, October 19, 2000. Rasta: http://1997-2001.state.gov/www/policy_remarks/2000/001019_pickering_bssc.html; žiūrėta 2012 03 26.

³⁷⁹ Deputy Secretary Talbott Address to the Paasikivi Society. January 21, 1998. Rasta: http://1997-2001.state.gov/www/policy_remarks/1998/980121_talbott_eursecurity.html; žiūrėta 2012 03 26.

administracija nenumatė specialaus vaidmens Baltijos šalims tų strategijų įgyvendinime. Priešingai – nurodė, kokią naudą gali atnešti jos pasirinktos strategijos Baltijos šalims.

Apibendrinant B. Clinton administracijos nuostatas dėl Baltijos šalių deklaruojamoje JAV užsienio politikoje galima teigti, jog didžiausias dėmesys Baltijos šalims buvo skirtas žemesnio rango B. Clinton administracijos pareigūnų retorikoje, nors Baltijos valstybių situacija buvo aptarta ir B. Clinton administracijos NSS (ko nebuvo vėlesnių administracijų išleistose JAV Nacionalinio saugumo strategijose). Baltijos šalys traktuotos kaip nepriklausomos tarptautinių santykių veikėjos, svarbios Jungtinėms Amerikos Valstijoms, aktyviai besiintegruojančios į Vakarų valstybių bendruomenę. Iš B. Clinton administracijos strateginių dokumentų ir oficialios retorikos galima daryti išvadą, jog Baltijos šalys buvo reikšmingos JAV dėl bendrų demokratinių vertybių ir noro užtikrinti Rytų Europos stabilumą (ką buvo galima padaryti tik gerinant Baltijos šalių santykius su Rusija). B. Clinton administracijos dokumentai ir kalbos rodo, jog administracijos strategija Baltijos šalių atžvilgiu buvo koncentruojama į demokratijos jose skatinimą ir jų integravimą į transatlantines struktūras, akcentuojant bendradarbiavimą. Toks JAV užsienio politikos kursas buvo platesnės B. Clinton administracijos strategijos Europoje dalis – taikos kūrimas Europoje ir JAV įtakos plėtimas.

3.4.2. Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje B. Clinton administracijos užsienio politikoje

Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose pirmosios B. Clinton kadencijos metu (1993-1996 m.).

Dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ monitoringas rodo, jog pirmosios B. Clinton kadencijos metu JAV-Baltijos šalių santykiai buvo vystomi įvairiose sferose: politinėje/diplomatinėje, karinėje, ekonominėje. Įvykių rinkinys, sudarytas remiantis minėtais dienraščiais, rodo, jog JAV-Rusijos santykių kontekste B. Clinton administracija santykius su Baltijos šalimis intensyviausiai vystė politinėje ir karinėje sferose.

14 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose B. Clinton pirmosios kadencijos metu (1993-1996 m.)

		Svarbiausi įvykiai	The Washington Post	The New York Times
			<i>Paminėjimų skaičius</i>	
1.	Sulaikymo strategija	Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas	15	13
2.		NATO faktorius	8	5
3.		JAV ir Baltijos šalių aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	6	9

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1993 01 20– 1997 01 19 laikotarpio straipsniais.

Tiek dienraštis „The Washington Post“, tiek dienraštis „The New York Times“ labiausiai akcentavo tuos pačius įvykius JAV-Baltijos šalių santykiuose: Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimą („The Washington Post“ 15 straipsnių, „The New York Times“ – 13 straipsnių), NATO faktorių JAV-Baltijos šalių santykiuose („The Washington Post“ 8 straipsniai, „The New York Times“ – 5 straipsniai), B. Clinton administracijos ir Baltijos šalių aukšto rango pareigūnų politinę komunikaciją („The Washington Post“ 6 straipsniai, „The New York Times“ – 9 straipsniai) (žr. Priedą nr. 6).

Rusijos kariuomenės išvedimo klausimas buvo vienas svarbiausių Baltijos šalių užsienio politikos prioritetų ir pirmosios B. Clinton kadencijos metu, nes Baltijos šalys siekė turėti pilną suverenitetą, kurį riboja svetimos valstybės karinių dalinių buvimas jų teritorijoje. Rusijos kariuomenės išvedimą iš Baltijos šalių teritorijos tuo metu itin trikdė Rusijos valdžios atstovų pozicija – Rusijos administracija siekė vilkinti procesą.³⁸⁰ Dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniuose pastebima, jog Baltijos šalių atstovai susitikimu su B. Clinton administracijos pareigūnais metu aktyviai kėlė Rusijos kariuomenės išvedimo klausimą. Taip pat akcentuojamas aktyvus B. Clinton administracijos vaidmuo, siekiant pagreitinti Rusijos kariuomenės dalinių išvedimą iš Baltijos šalių teritorijos: aukščiausių B. Clinton administracijos pareigūnų (JAV prezidento, Valstybės sekretoriaus) darytas spaudimas Rusijos administracijai susitikimų, pokalbių telefonu metu.³⁸¹ Analizuotų dienraščių straipsnių autoriai atkreipia dėmesį, jog Rusijos kariuomenės išvedimas iš Baltijos šalių buvo viena iš sąlygų tolimesnei ekonominei paramai iš JAV gauti (kita B. Clinton administracijos kelta sąlyga

³⁸⁰ Gylys, P. Lithuanian Foreign Policy Challenges and Background 1992-1996. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2004. Rasta: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2004-13%2014/Gylys.pdf>; žiūrėta 2012 05 01.

³⁸¹ Marcus, R. Clinton Vows to Help Baltics Rejoin Europe; U.S. Aid to Remove Last Russian Troops Balanced With Plea for Ethnic Tolerance. *The Washington Post*, July 7, 1994. Sciolino, E. Christopher, in Latvia, Presses for Russian Pullout. *New York Times*, October 28, 1993.

Rusijai buvo padidinti spaudimą serbams Balkanų konflikte).³⁸² B. Clinton administracijos darytas spaudimas Rusijai išvesti karinius dalinius dienraščiuose nėra tiesiogiai siejamas su Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategija – dalyje straipsnių JAV-Rusijos santykiai pirmosios B. Clinton kadencijos metu yra apibūdinami kaip „harmoningi“, o Rusijos kariuomenės išvedimo klausimas kaip viena iš juos „temdančių natų“.³⁸³ Remiantis sulaikymo ir įtraukimo strategijų idėjomis, galima teigti, jog administracijos spaudimas Rusijai gali būti traktuotinas tiek kaip Rusijos sulaikymo, tiek kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas. Viena vertus, Rusijos kariuomenės išvedimo klausimas patenka į diplomatinio spaudimo taikinio valstybei kategoriją, taip pat į taikinio valstybės karinės galios ribojimo kategoriją (Priedas nr. 2), kurios traktuojamos kaip sulaikymo strategijos apraiškos. Kita vertus, B. Clinton administracijos pozicija dėl Rusijos kariuomenės išvedimo gali būti priskiriama ir Rusijos sąlyginio įtraukimo strategijai – Rusijos kariuomenės išvedimas iš Baltijos šalių buvo B. Clinton administracijos kelta sąlyga Rusijai tolimesnei ekonominei paramai gauti.

NATO faktorius B. Clinton administracijos santykiuose su Baltijos šalimis buvo kita dažnai akcentuota tendencija dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“. Pirmosios B. Clinton kadencijos metu Baltijos šalys pateikė oficialias paraiškas dėl narystės NATO bei prisijungė prie „Partnerystės taikos labui“ (angl. *Partnership for Peace, PfP*) programos (1994 m.), kas rodė, jog savo saugumą jos pirmiausiai siejo su naryste Vakarų struktūrose. Nors svarbiausi įvykiai, susiję su Baltijos šalimis NATO kontekste, įvyko 1994 m., analizuoti dienraščiai daugiausiai dėmesio Baltijos šalių santykiams su NATO skyrė 1996 m., kai buvo svarstoma tolesnė NATO plėtra. Dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1993-1996 m. straipsniuose labiausiai akcentavo diskusijas dėl Baltijos šalių ateities NATO, B. Clinton administracijos paramą Baltijos šalims dėl narystės NATO ir priešišką Rusijos poziciją dėl aljanso plėtros. Baltijos šalių įtraukimas į NATO veiklą (visų pirma, per PfP programą), remiantis sulaikymo strategijos idėjomis, priskirtinas Rusijos sulaikymo strategijai, nes tokiu būdu ši programa turėjo padėti Rytų Europos jėgos struktūroms prisitaikyti prie Vakarų ginkluotųjų pajėgų standartų, kartu suteikiant galimos narystės NATO perspektyvą (taip perimant jas į Vakarų valstybių įtakos sferą), ir, esant būtinybei, tapti konsultaciniu mechanizmu NATO rėmuose krizių metu. PfP programa Rusijos įtakai sulaikyti tarnavo ir dar vienu aspektu – vystydamos dialogą su Rytų Europos valstybėmis, NATO narės skatino jose pozityvius politinius pokyčius - demokratinių institucijų kūrimą ir demokratizacijos plėtrą.³⁸⁴ Vis dėlto, atsižvelgiant į tuometines analizuotų dienraščių akcentuotas tendencijas

³⁸² Safire, W. Essay; Yeltsin Planned His Coup. *New York Times*, September 23, 1993.

³⁸³ Lippman, Th. Christopher Urges Full Russian Troop Pullout, Political Rights in Baltics. *The Washington Post*, October 28, 1993.

³⁸⁴ Schmidt, G. Op. cit. p. 210, 238.

galima teigti, jog B. Clinton administracija neteikė pirmenybės NATO faktoriui kaip Rusijos sulaikymo strategijos instrumentui savo užsienio politikoje bei Rusijos sulaikymo strategijai apskritai. B. Clinton administracija ne tik rėmė Baltijos šalių dalyvavimą Pfp, bet ir dėjo pastangas Rusijos nerimui dėl NATO faktoriaus sušvelninti darydama tam tikras nuolaidas.³⁸⁵

Svarbia JAV-Baltijos šalių santykių dalimi pirmosios B. Clinton kadencijos metu buvo JAV-Baltijos šalių aukšto rango pareigūnų *politinė komunikacija*. JAV Valstybės departamento duomenimis, pirmosios B. Clinton kadencijos metu JAV-Baltijos šalių politinė komunikacija vyko aukščiausiam lygmenyje: 1993 m. spalio 26-27 d. JAV valstybės sekretorius Warren Christopher susitiko su Baltijos šalių prezidentais Rygoje, 1994 m. liepos 6 d. Rygoje įvyko JAV prezidento ir Baltijos šalių prezidentų susitikimas.³⁸⁶ Aktyvi politinė komunikacija tarp valstybių vyko ir parlamentų lygmenyje. Remiantis sulaikymo strategijos pradininkų G. F. Kennan ir F. Matthews idėjomis, B. Clinton administracijos komunikaciją su Baltijos šalių vadovais galima priskirti Rusijos sulaikymo strategijai. Analizuoti dienraščiai JAV prezidento ir valstybės sekretoriaus vizitus į Baltijos šalis vertino kaip simbolinius poelgius, rodančius B. Clinton administracijos paramą Baltijos šalims – ypač Baltijos šalių santykių su Rusija kontekste. B. Clinton ir W. Christopher vizitai ne tik rodė, jog B. Clinton administracija rėmė Baltijos šalių suverenitetą bei siekė jas įtraukti į savo įtakos zoną, bet ir demonstravo paramą Baltijos šalims svarbiais klausimais – pavyzdžiui, dėl Rusijos kariuomenės išvedimo. Vis dėlto politinės komunikacijos su Baltijos šalimis faktorius didelės įtakos B. Clinton administracijos santykiams su Rusija neturėjo – bendrame B. Clinton administracijos naudotų užsienio politikos instrumentų santykiuose su Rusija kontekste šis faktorius nepatenka į dažniausiai minėtų įvykių JAV-Rusijos santykiuose penketuką.

Apibendrinus Baltijos šalių faktoriaus naudojimą B. Clinton užsienio politikoje santykiuose su Rusija pirmosios kadencijos metu teigtina, jog šis faktorius buvo Rusijos sulaikymo strategijos elementas. Atsižvelgiant į tai, jog pirmosios B. Clinton kadencijos metu JAV užsienio politikoje dominavo Rusijos įtraukimo strategija, konstatuotina, jog Baltijos šalių faktorius reikšmingas JAV-Rusijos santykiuose nebuvo.

Baltijos šalių faktorius Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose antrosios B. Clinton kadencijos metu (1997-2000 m.).

Antrosios B. Clinton kadencijos metu dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ JAV-Baltijos šalių santykiams Rusijos kontekste dėmesio skyrė mažiau nei 1993-1996 m. (atitinkamai 14 ir 10 straipsnių).

³⁸⁵ Brzezinski, Z. Getting Real On Central Europe. *New York Times*, June 28, 1994.

³⁸⁶ Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

15 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose B. Clinton antrosios kadencijos metu (1997-2000 m.)

		Svarbiausi įvykiai	The Washington Post	The New York Times
		<i>Paminėjimų skaičius</i>		
1.	Sulaikymo strategija	NATO faktorius	10	5
2.		Strateginės partnerystės sutarties pasirašymas tarp JAV ir Baltijos šalių	2	2
3.		Bendradarbiavimas karinėje srityje	2	-
4.		JAV investicijos Baltijos šalyse	-	2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 1997-01-20–2000-01-19 laikotarpio straipsniais.

Dažniausiai akcentuotos tendencijos JAV santykiuose su Baltijos šalimis buvo NATO faktorius kaip B. Clinton administracijos užsienio politikos instrumentas („The Washington Post“ – 10 straipsnių, „The New York Times“ – 5 straipsniai), strateginės partnerystės pasirašymas tarp JAV ir Baltijos šalių („The Washington Post“ – 2 straipsniai, „The New York Times“ – 2 straipsniai), bendradarbiavimas karinėje sferoje („The Washington Post“ – 2 straipsniai), JAV investicijos Baltijos šalyse („The New York Times“ – 2 straipsniai).

Jeigu pirmosios B. Clinton kadencijos metu, JAV-Baltijos šalių darbotvarkėje dominavo Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas (kariniai daliniai buvo išvesti 1994 m.), tai antrosios kadencijos metu B. Clinton administracijos užsienio politikoje dominavo Baltijos šalių įtraukimas į NATO veiklą, nes, pasak tarptautinių santykių specialistų,³⁸⁷ grėsmė Baltijos šalių saugumui nesumažėjo. 1997-2000 m. Baltijos šalims buvo svarbūs kelyje į NATO: Baltijos šalys įsteigė atstovybes prie NATO, buvo patvirtinti „Narystės veiksmų planai“ (angl. *Membership Action Plan, MAP*) Baltijos šalims. Aptarinėdami NATO faktorių B. Clinton užsienio politikoje su Baltijos šalimis dienraščiai dėmesį koncentravo į Baltijos šalių narystės NATO perspektyvas ir B. Clinton administracijos paramą Baltijos šalims dėl narystės. Analizuotų dienraščių straipsniuose buvo pabrėžiama B. Clinton parama Baltijos šalims dėl narystės NATO, tačiau taip pat atkreipiamas dėmesys, jog, dienraščių vertinimu, B. Clinton administracija nesvarstė galimybės Baltijos šalių priimti į aljansą artimiausiu metu.³⁸⁸ Dienraščiuose taip pat išreiškiama nuomonė, jog NATO plėtra kelia grėsmę Rusijai ir akcentuojama, jog B. Clinton administracija yra pasirengusi plėsti aljansą nepaisydama Rusijos prieštaravimų.³⁸⁹ Tokios nuostatos rodo, jog ir antrosios B. Clinton kadencijos metu rašytuose

³⁸⁷ Molis, A. Standpoint of the Baltic States towards NATO and ESDP: The Russian Factor. *Lithuanian Foreign Policy Review*. 2008. Rasta: http://www.lfpr.lt/uploads/File/2008-20/Molis_ENG.pdf; žiūrėta 2012 05 02.

³⁸⁸ Erlanger, S. U.S. to Back Baltic Membership In NATO, but Not Anytime Soon. *New York Times*, January 12, 1998.

³⁸⁹ Dobbs, M. U.S. Indicates Preference for Just 3 New NATO States; Poland, Hungary, Czech Republic Likely to Join; Albright Says They Will Not Be the Last. *The Washington Post*, May 30, 1997.

straipsniuose potenciali Baltijos šalių narystė NATO buvo vertinama kaip JAV-Rusijos konfrontaciją didinantis elementas.

JAV-Baltijos šalių santykiai *karinėje srityje* buvo vystomi ne tik NATO rėmuose. Antrosios B. Clinton kadencijos metu JAV iniciavo karines pratybas su Baltijos šalimis. Kariniai manevrai buvo atliekami Latvijos teritorijoje 1996 m. vasarą. Dienraščiai tokius B. Clinton administracijos veiksmus siejo su politine situacija Rusijoje (prezidento rinkimai, kuriuose lyderiavo komunistų partijos lyderis) ir tai vertino kaip administracijos pastangas viena vertus išreikšti paramą Baltijos šalims, kurios nesijautė saugios, kita vertus pademonstruoti Rusijai, jog JAV nepalankiai žiūri į galimą Rusijos įtakos plėtrą Baltijos šalyse.³⁹⁰ Tad tokia B. Clinton administracijos pozicija irgi traktuotina kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas.

Strateginės partnerystės sutartis tarp JAV ir Baltijos šalių, pasirašyta 1998 m. sausio 16 d. Sutarties pasirašymą dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ vertina kaip B. Clinton administracijos pastangas įtraukti Baltijos šalis į savo įtakos zoną, kas, remiantis sulaikymo strategijos ekspertais, traktuotina kaip Rusijos sulaikymo strategijos apraiška, ir tokiu būdu apriboti regione Rusijos ambicijas, kas administracijai nebuvo priimtina.³⁹¹ Galima teigti, jog santykių su Baltijos šalimis perkėlimas į aukštesnį – strateginės partnerystės lygmenį – B. Clinton administracijai teikė dvejopą naudą. Viena vertus, tokio pobūdžio sutarties pasirašymas palengvino Baltijos šalių integraciją į Vakarų valstybių bendruomenę taip didinant JAV įtaką regione. Taip pat, strateginės partnerystės santykiai didino stabilumą regione. Vis dėlto, nors JAV-Baltijos šalių santykiuose strateginės partnerystės sutarties pasirašymas buvo svarbus žingsnis glaudesnių santykių link, ši sutartis nebuvo reikšmingu faktoriumi JAV-Rusijos santykiuose antrosios B. Clinton kadencijos metu, nes, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, 1997-2000 m. B. Clinton administracija intensyviau naudojo tokius užsienio politikos instrumentus santykiuose su Rusija kaip Rusijos įtraukimas į Balkanų konflikto sprendimą, ekonominės paramos teikimas ir pan.

Analizuotų dienraščių straipsniai rodo, jog 1997-2000 m. JAV-Baltijos šalių santykiai buvo plėtojami ir *ekonominėje sferoje* – Baltijos šalys sulaukė JAV investuotojų. Dienraštis „The New York Times“ atkreipė dėmesį į JAV investicijas Lietuvoje naftos sektoriuje: JAV kompanija „Williams“ nupirko 33 proc. „Mažeikių naftos“ akcijų, „Coca Cola“ nupirko 77.04 proc. gamyklos Alytuje akcijų.³⁹² Dienraščiai JAV investicijų Baltijos šalyse santykių su Rusija kontekste neinterpretuoja, tačiau JAV investicijas Baltijos šalyse galima priskirti prie Rusijos sulaikymo strategijos apraiškų – tokiu būdu yra ribojama galimybė Baltijos šalyse plisti

³⁹⁰ U.S. to Conduct Maneuvers With Baltic Nations. *The Washington Post*, May 7, 1996.

³⁹¹ The U.S.-Baltic Charter. *The Washington Post*, January 15, 1998.

³⁹² Coke Is Buying Remaining Stake In Lithuanian Factory. *New York Times*, September 2000. Deal Is Reached On Lithuania Oil. *New York Times*, October 30, 1999.

rusiškam kapitalui (ir įtakai taip pat). Vis dėlto ekonominė sfera realizuojant Rusijos sulaikymo strategiją, pasitelkiant Baltijos šalių faktorių, buvo išnaudojama mažiausiai: ekonominėje srityje JAV-Baltijos šalių santykiai buvo mažiausiai intensyvūs (tai vienas problematiškiausių JAV-Baltijos šalių strateginės partnerystės lygmenų).

Pastebėtina, jog antrosios B. Clinton kadencijos metu dienraščiai „The New York Times“ ir „The Washington Post“ neskyrė dėmesio B. Clinton administracijos ir Baltijos šalių pareigūnų politinei komunikacijai, nors 1997-2000 m. vien su Lietuvos prezidentu B. Clinton buvo susitikęs du kartus.³⁹³

Apibendrinant Baltijos šalių faktoriaus raišką praktinėje JAV užsienio politikoje antrosios B. Clinton kadencijos metu galima teigti, jog, kaip ir pirmosios B. Clinton kadencijos laikotarpiu, Baltijos šalys buvo Rusijos sulaikymo strategijos elementu. Atsižvelgiant į tai, jog antrosios B. Clinton kadencijos metu JAV santykiuose su Rusija nežymiai dominavo Rusijos sulaikymo strategija, kurios vienas iš pagrindinių elementų buvo NATO faktoriaus naudojimas (NATO faktorius buvo vienas svarbiausių elementų ir JAV-Baltijos šalių santykiuose), teigtina, jog antrosios B. Clinton kadencijos metu Baltijos šalių reikšmingumas JAV užsienio politikoje santykių su Rusija kontekste buvo didesnis nei pirmosios kadencijos metu.

Trečioji darbo dalis buvo skirta 2, 3, 4 ir 5 uždaviniams įgyvendinti ir ginamiesiems teiginiams patvirtinti arba paneigti.

Antrasis darbo uždavinys trečioje darbo dalyje buvo įgyvendinamas nagrinėjant tokius parametrus kaip JAV ir Rusijos galios santykis, Rusijos užsienio politikos kursas ir tuometinių tarptautinių įvykių tendencijos. Atlikus aplinkybių, lėmusių Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijų pasirinkimą, konstatuotina, jog:

- Galios pasiskirstymas tarp JAV ir Rusijos abiejų B. Clinton kadencijų metu (1993-2000 m.) suponavo Rusijos įtraukimo strategijos taikymą: Rusija pagrindiniais galios parametrais ženkliai nusileido JAV, tad B. Clinton administracijai nebuvo būtinybės rinktis griežtesnę užsienio politikos priemonę – sulaikymo strategiją – Rusijos galiai balansuoti ir status quo išlaikyti.

³⁹³ Legvold, R. Meeting the Russian Challenge in the Obama Era. American Academy of Arts and Sciences // Aggarwal, K., Govella, K. *Responding to a Resurgent Russia: Russian Policy and Responses from the European Union and the United States*. Springer: 2011. Rasta: <http://www.amacad.org/russia/meetingChallenge.pdf> ; žiūrėta 2011 05 10.

- Svarbiausi įvykiai tuometinėje tarptautinėje arenoje, kuriuos akcentuoja tarptautinių santykių specialistai, 1993-2000 m. darė dvejetainį poveikį B. Clinton administracijos pasirinkimui, kurią užsienio politikos strategiją – sulaikymą ar įtraukimą – taikyti santykiuose su Rusija. Viena vertus, sudarė prielaidas Rusijos įtraukimo strategijai taikyti, kita vertus, sudarė sąlygas konfrontacijai.
- Atsižvelgiant į tai, jog anksčiau minėtos aplinkybės dviejų B. Clinton prezidentavimo kadencijų metu nesikeitė, o administracijos užsienio politikos kursas Rusijos atžvilgiu buvo koreguojamas, galima teigti, jog didžiausią poveikį B. Clinton administracijos užsienio politikos strategijos pasirinkimui turėjo Rusijos vykdyta užsienio politika, kuri darėsi ambicingesnė, labiau imperialistinė, siekė atsverti galią ir neteikė prioriteto integracijai į Vakarų valstybių bendruomenę, kas buvo pagrindinis tikslas 1992 m.

Trečiasis darbo uždavinys buvo įgyvendinamas analizuojant B. Clinton administracijos išleistas NSS ir B. Clinton darytus metinius pranešimus Kongrese, kas reprezentavo deklaruojamą B. Clinton administracijos užsienio politiką. Išanalizavus Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką deklaruojamoje B. Clinton administracijos užsienio politikoje, teigtina, jog:

- B. Clinton administracijos išleistose NSS deklaruojamas administracijos siekis santykiuose su Rusija taikyti įtraukimo strategiją: Rusija nėra traktuojama kaip grėsmė, nors ir yra išreiškiami nuogąstavimai dėl demokratijos joje suvaržymo, ir santykiuose su ja administracija teigia ketinanti vystyti bendradarbiavimą karinėje, ekonominėje ir demokratijos skatinimo sferose.
- B. Clinton metiniuose pranešimuose Kongrese, darytuose tiek pirmosios, tiek antrosios B. Clinton kadencijų metu (1993-2000 m.), dominavo Rusijos įtraukimo strategijos deklaravimas. B. Clinton pabrėžė įvykius, kurie reprezentavo Rusijos įtraukimo strategiją, o įvykius JAV-Rusijos santykiuose, kuriuos, remiantis sulaikymo strategijos ekspertais, reikėtų priskirti prie Rusijos sulaikymo strategijos, vertino arba kaip Rusijos įtraukimo strategijos apraišką, arba kaip nekeliančius grėsmės JAV.
- Metiniuose pranešimuose Kongrese galima aptikti ir Rusijos sulaikymo strategijos deklaravimo apraiškų. B. Clinton neužsiminė apie galimą Rusijos sulaikymo strategijos taikymą, tačiau užsiminė apie tendencijas, kurios priskirtinos Rusijos sulaikymo strategijai (pirmosios kadencijos metu darytuose metiniuose pranešimuose tai buvo Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas, antrosios kadencijos metu – kritika Rusijai). Vis dėlto Rusijos sulaikymo strategijos apraiškos metiniuose pranešimuose Kongrese nebuvo vyraujančios, o sudarė tik po vieną iš daugelio JAV prezidento akcentuotų pagrindinių tendencijų JAV-Rusijos santykiuose.

Tad atlikto tyrimo empiriniai rezultatai rodo, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu dominavo Rusijos įtraukimo strategijos deklaravimas.

Ketvirtasis darbo uždavinys, skirtas dominuojančiai užsienio politikos strategijai praktinėje JAV užsienio politikoje santykiuose su Rusija nustatyti ir jos raiškai apibrėžti, buvo įgyvendinamas sudarant įvykių rinkinį, analizuojant kaip charakteringiausius įvykius ir administracijos pasirinktą užsienio politikos strategiją vertina dienraščio apžvalgininkai. Atlikus Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raiškos praktiniame B. Clinton administracijos užsienio politikos lygmenyje analizę nustatyta, jog:

- Pirmosios B. Clinton kadencijos metu praktinėje JAV užsienio politikoje aiškiai dominavo Rusijos įtraukimo strategija, kuri pasireiškė aktyvia politine komunikacija su Rusijos aukšto rango pareigūnais, politinės ir ekonominės paramos teikimu Rusijai, Rusijos įtraukimu į Balkanų konflikto sprendimą ir branduolinės ginkluotės veiksnio išnaudojimu santykiams su Rusija gerinti. Tokią išvadą leidžia daryti Rusijos įtraukimo strategijai priskirtinų įvykių dominavimas charakteringiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose penketuke ir dienraščių apžvalgininkų vertinimai.
- Antrosios B. Clinton kadencijos metu aiškiai dominuojančios Rusijos užsienio politikos strategijos nėra. Remiantis svarbiausių įvykių, reprezentuojančių Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategiją, santykiu ir analitiniais dienraščių “The Washington Post” ir “The New York Times” straipsniais galima teigti, jog antrosios B. Clinton kadencijos pradžioje praktinėje JAV užsienio politikoje nežymiai dominavo Rusijos įtraukimo strategija, tuo tarpu antrosios kadencijos pabaigoje jos vietą užėmė Rusijos sulaikymo strategija.

Tad praktinėje užsienio politikoje B. Clinton prezidentavimo metu dominuojanti užsienio politikos strategija santykiams su Rusija keitėsi nuo įtraukimo iki sulaikymo strategijos.

Atlikto tyrimo duomenys taip pat parodė, jog pirmasis ginamasis teiginys, teigiantis, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje po Šaltojo karo vyravo Rusijos įtraukimo strategija, pasitvirtino iš dalies.

Penktasis darbo uždavinys šioje darbo dalyje buvo įgyvendinamas nagrinėjant B. Clinton administracijos išleistas NSS bei pasakytas kalbas ir analizuojant sudarytus JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinius. Atlikus tyrimą dėl Baltijos šalių reikšmingumo B. Clinton administracijos naudotose Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose, konstatuotina, jog:

- Deklaruojamoje B. Clinton administracijos užsienio politikoje Baltijos šalys NSS subjektu buvo tik antrosios B. Clinton kadencijos metu, tuo tarpu B. Clinton administracijos pareigūnų kalbose Baltijos šalys buvo subjektu abiejų kadencijų metu,

tačiau Baltijos šalių santykiai su JAV užsienio politikos Rusijos atžvilgiu kontekste svarstomi nebuvo.

- Praktinėje JAV užsienio politikoje Baltijos šalys buvo išnaudojamos Rusijos sulaikymo strategijai įgyvendinti (tad trečioje darbo dalyje pateikiami duomenys prisideda prie trečiojo ginamojo teiginio patvirtinimo) tiek pirmos, tiek antros kadencijos metu. Nepaisant to, jog antrosios B. Clinton kadencijos metu Rusijos sulaikymo strategijos apraiškų padaugėjo, Baltijos šalių faktorius įgyvendinant administracijos pasirinktas užsienio politikos strategijas santykiuose su Rusija netapo reikšmingesnis, nes JAV-Baltijos šalių santykių tendencijos, traktuotinos kaip Rusijos sulaikymo strategijos apraiškos, į charakteringiausių JAV-Rusijos įvykių penketuką nepateko.

Apibendrinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką B. Clinton administracijos užsienio politikoje ir Baltijos šalių faktorių galima teigti, jog deklaruojamoje užsienio politikoje prioritetas buvo teikiamas Rusijos įtraukimo strategijai, tuo tarpu praktinėje JAV užsienio politikoje dominuojanti užsienio politikos strategija santykiams su Rusija, daugiausiai įtakota Rusijos užsienio politikos pokyčių, keitėsi nuo Rusijos įtraukimo strategijos iki Rusijos sulaikymo strategijos antrosios B. Clinton kadencijos metu, o Baltijos šalių faktorius strategijose, kaip ir G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu, nebuvo reikšmingas.

4. RUSIJOS SULAIKYMO IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS G. W. BUSH PREZIDENTAVIMO LAIKOTARPIU (2001-2008 M.)

Lyginant su G. H. Bush vyresniojo ir B. Clinton administracijų užsienio politika Rusijos atžvilgiu G. W. Bush administracijos užsienio politika turėjo tiek panašumų, tiek skirtumų. Viena vertus, deklaruojamoje JAV užsienio politikoje G. W. Bush administracija išlaikė dar G. H. Bush vyresniojo administracijos pradėtą kryptį. Vis dėlto praktinėje užsienio politikoje santykiuose su Rusija G. W. Bush administracija daugiau negu bet kuri kita JAV prezidentų administracija nutolo nuo iš karto po Šaltojo karo pabaigos deklaruotų nuostatų santykiams su Rusija.

Pagrindinės G. W. Bush administracijos užsienio politikos gairės Rusijos atžvilgiu buvo deklaruotos 2001 ir 2006 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijose. Praktinėje užsienio politikoje G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.) JAV-Rusijos santykiai pasižymėjo dinamika ir nepastovumu: juose galima pastebėti tiek suartėjimo apraiškų (nuo 2001 m. rugsėjo 11-osios iki 2003 m.), tiek griežtos abipusės retorikos ir ją patvirtinančių užsienio politikos veiksmų (nuo G. W. Bush pirmosios kadencijos pradžios iki 2001 m. rugsėjo 11-osios ir nuo 2003 m.).

4.1. JAV-Rusijos santykiai tarptautiniame kontekste G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)

Permaisingus JAV-Rusijos santykius lėmė keletas faktorių: galios asimetrija JAV-Rusijos santykiuose, JAV ir Rusijos nacionalinių interesų konfrontacija, išaugęs naujo pobūdžio grėsmių (terorizmas, MNG plitimas) pabrėžimas tarptautiniuose santykiuose.

Svarbiausių *valstybės galios indikatorių duomenys* rodo, jog 2001-2008 m. JAV buvo galingiausia pasaulio valstybė, tuo tarpu Rusija pagrindiniais galios parametrais nusileido ne tik JAV, bet ir kitoms didžiosioms galybėms.

16 lentelė. JAV ir Rusijos galios indikatoriai G. W. Bush prezidentavimo prezidentavimo pradžioje.

	JAV	Rusija
Teritorijos dydis	9826675 km	17075400 km
Gyventojų skaičius	275.562 mln.	146 mln.
BVP (JAV doleriais)	9.963 tril.	1.12 tril.
Branduolinių ginklų skaičius skaičius	10,491	9,126
Karinių išlaidų dydis (JAV doleriais)	280 mlrd.	43.9 mlrd.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis:

The SIPRI Military Expenditure Database. Rasta: <http://milexdata.sipri.org/>; žiūrėta 2012 05 28;
Duomenų bazė Datamonitor360; *SIPRI yearbook 2002: world armaments and disarmament*. Oxford:
Oxford university press, 2002. P. 278, 281-282, 458, 466, 469, 472, 475.

2001-2008 m. laikotarpiu JAV lenkė bet kurią pasaulio valstybę ekonominėje ir karinėje srityse: savo BVP, išlaidomis karinei sričiai, ginkluotųjų pajėgų kokybe. G. W. Bush prezidentavimo pradžioje JAV BVP buvo 3 kartus didesnis nei Japonijos ir 2 kartus nei Kinijos BVP.³⁹⁴ JAV karinės išlaidos sudarė 36 proc. viso pasaulio karinių išlaidų (kitų daugiausiai karinei sferai išleidžiančių valstybių išlaidos sudarė penkis kartus mažesnę pasaulio karinių išlaidų dalį).³⁹⁵ Nors karinio personalo skaičiumi Kinija lenkė JAV (Kinija G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu turėjo 2 255 000 karines pajėgas ir dar 800 000 rezervą, tuo tarpu JAV – 1 433 600 ir 1 162 250 rezervą)³⁹⁶, vis dėlto karinėje sferoje JAV buvo galingiausia pasaulio valstybė, nes, pasak tarptautinių santykių specialistų turėjo tobuliausias pasaulyje karines pajėgas: JAV buvo vienintelė pasaulio valstybė, turinti regioninius karinius dalinius (angl. *Regional military commands*), bei jūros, sausumos, oro karines pajėgas.³⁹⁷ Taip pat JAV lenkė bet kurią pasaulio valstybę politinės įtakos srityje: JAV turėjo didelę įtaką JT ST, NATO, TVF, G7, kitose tarptautinėse organizacijose bei daugelyje pasaulio valstybių (tokią įtaką ji įgijo ir plėtė teikdama finansinę paramą, organizuodama mokymus karinėje ir kitose sferose).³⁹⁸

³⁹⁴ Duomenų bazė Datamonitor360.

³⁹⁵ G. W. Bush prezidentavimo metu JAV karinės išlaidos buvo nuosekliai didinamos. *SIPRI Yearbook 2002*. The Stockholm International Peace Research Institute. Rasta: <http://www.sipri.org/yearbook/2002/files/SIPRIYB0206.pdf>; žiūrėta 2012 05 01.

³⁹⁶ *The Military Balance 2004-2005*. IISS, 2004. P. 23, 170.

³⁹⁷ Hook, S. *U.S. Foreign Policy. The Paradox of World Power*. CQ Press, 2011. P. 5-6.

³⁹⁸ Ten pat.

17 lentelė. Galingiausios pasaulio valstybės G. W. Bush prezidentavimo prezidentavimo pradžioje.

	JAV	Japonija	Vokietija	Prancūzija	Rusija	Kinija
Teritorijos dydis	9.829 mln. Km	0.377 mln. Km	0.357 mln. Km	0.547 mln. Km	17.075 mln. Km	9.596 mln. Km
Gyventojų skaičius	275.562 mln.	126.549 mln.	82.8 mln.	59.329 mln.	146 mln.	1.262 mlrd.
BVP (JAV doleriais)	9.963 tril.	3.15 tril.	1.864 tril.	1.373 tril.	1.12 tril.	4.8 tril.
Branduolinių galvučių skaičius	8876	-	-	348	9196	410
Karinių išlaidų dydis (JAV doleriais)	280 mlrd.	37.8 mlrd.	33.0 mlrd.	40.4 mlrd.	43.9 mlrd.	23 mlrd.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis:

The SIPRI Military Expenditure Database. Rasta: <http://milexdata.sipri.org/>; žiūrėta 2012 05 28.

Duomenų baze Datamonitor360; *SIPRI yearbook 2002: world armaments and disarmament*. Oxford: Oxford university press, 2002. p. 278, 281-282, 458, 466, 469, 472, 475;

Tuo tarpu Rusijos BVP buvo 9 kartus mažesnis nei JAV (4 kartus mažesnis nei Kinijos, 3 kartus mažesnis nei Japonijos BVP). Pagal karines išlaidas Rusija buvo 2 pasaulyje, tačiau JAV šioje srityje nusileido daugiau nei 6 kartus (žr. Lentelę nr. 8); Rusijos karinę ginkluotę reikėjo modernizuoti. Politinės įtakos sferoje Rusija taip pat nusileido JAV ir kitoms didžiosioms galybėms: G. W. Bush prezidentavimo pradžioje Rusija nepriklausė tokioms svarbioms tarptautinėms organizacijoms kaip NATO, PPO, G7, o jos galimybės plėsti politinę įtaką toliau negu posovietinė erdvė buvo ribotos.

JAV tokia situacija G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (kaip ir B. Clinton bei G. H. Bush vyresniojo buvimo valdžioje metu) leido diktuoti užsienio politikos tendencijas tiek daugiašaliuose santykiuose, tiek dvišaliuose santykiuose su Rusija ir rinktis, koku būdu – taikant įtraukimo ar sulaikymo strategiją – balansuoti Rusijos galią. Tuo tarpu Rusiją galios asimetrija dvišaliuose santykiuose su JAV skatino ieškoti užsienio politikos instrumentų savo galiai didinti, įtakai tarptautinėje arenoje (ypač posovietinėje erdvėje, kurią ji laikė savo įtakos zona) plėsti bei daugiapoliui pasauliui kurti.

Situacija tarptautinėje arenoje ir įvykiai, darę didžiausią poveikį JAV užsienio politikai Rusijos atžvilgiu. Tarptautinis kontekstas 2001-2008 m. buvo turtingas įvykių, pakeitusių tolesnę tarptautinių santykių raidą. Remiantis Steven W. Hook ir John Spanier,³⁹⁹ galima teigti, jog 2001-2008 m. reikšmingiausi įvykiai tarptautinėje arenoje buvo 2001 m. rugsėjo 11-osios teroristiniai išpuoliai JAV, karai Afganistane (pradėtas 2001 m.) ir Irake (pradėtas 2003 m.), nestabili situacija Vidurio Rytų regione (karas tarp Izraelio Libano 2006 m.), tam tikrų valstybių siekis pakeisti branduolinės galios balansą (Šiaurės Korėja ir Iranas), didėjanti Kinijos galia,

³⁹⁹ Hook, S., Spanier, J. *American Foreign Policy Since World War II*. CQ Press, 2010. P. 322-323.

stiprėjantis anti-amerikanizmas Lotynų Amerikoje, Rusijos ekspansionizmas posovietinėje erdvėje, ekonominė krizė (2008 m.), Rusijos-Gruzijos karas (2008 m.). Šie įvykiai reikšmingi tuo, jog ryškėjo tendencijos balansuoti JAV galią (didėjanti Kinijos galia, ekspansinės tendencijos Rusijos užsienio politikoje, anti-amerikanizmas), išaugo naujo tipo grėsmių (terorizmo) aktualumas, dėl kurių reikėjo transformuoti JAV užsienio politiką, bei globalios problemos, į kurias G. W. Bush administracijai reikėjo reaguoti, tęsiant B. Clinton administracijos įvestą aktyvaus įsitraukimo į globalių problemų sprendimą praktiką. Todėl tuometinis tarptautinis kontekstas lėmė naujų strategijų ir instrumentų JAV užsienio politikoje atsiradimą, sąjungininkų svarbos persvarstymą, požiūrio į JAV prioritetinius regionus pasikeitimą.

Vertinant anksčiau minėtų įvykių poveikį JAV-Rusijos santykiams, galima teigti, jog didžiausią tiesioginę įtaką jiems padarė 2001 m. Rugsėjo 11-oji, karas Irake bei didėjančios ekspansinės tendencijos Rusijos užsienio politikoje. 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinis išpuolis buvo didžiausias kada nors įvykdytas teroristinis išpuolis prieš JAV.⁴⁰⁰ Rugsėjo 11-osios teroristiniai išpuoliai pakeitė ne tik grėsmių traktavimą, bet ir JAV santykius su kitomis didžiosiomis galybėmis (tarp jų ir Rusija). Akivaizdūs skirtumai JAV-Rusijos santykiuose prieš ir po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių išpuolių leidžia teigti, jog trumpalaikėje perspektyvoje Rugsėjo 11-oji buvo tas faktorius, kuris paskatino JAV-Rusijos santykių atšilimą. Jeigu pirmosios kadencijos pradžioje G. W. Bush administracija Rusiją traktavo daugiau kaip varžovę nei partnerę (tai rodo delsimas užmegzti glaudesnius kontaktus su Rusijos prezidentu V. Putinu ir mažas aktyvumas politinės komunikacijos sferoje), tai po 2001 m. Rugsėjo 11-osios, kai Rusijos prezidentas V. Putinas vienas pirmųjų išreiškė paramą JAV, G. W. Bush administracija išreiškė iniciatyvą bendradarbiauti su Rusija sferose, kuriose sutapo JAV ir Rusijos interesai: kovoje su terorizmu (terorizmas kaip viena iš grėsmių buvo pabrėžiamas ir strateginiuose Rusijos dokumentuose), branduolinės ginkluotės mažinimo procese, ekonominėje sferoje. Tarptautinių santykių specialistas James M. McCormick JAV-Rusijos santykius po 2001 m. Rugsėjo 11-osios įvardina kaip strateginę partnerystę.⁴⁰¹ Kiti tarptautinių santykių specialistai, pavyzdžiui Stanfordo universiteto profesorius Michael McFaul, JAV-Rusijos santykių

⁴⁰⁰ 2001 m. rugsėjo 11-osios d. ryte 19 teroristų užgrobė keturis keleivinius lėktuvus ir nukreipė juos į Pasaulio prekybos centrą bei Pentagoną: du keleiviniai lėktuvai įsirežė į Pasaulio prekybos centrą New Yorke, trečiasis oro laineris - į Pentagoną; ketvirtasis laineris sudužo Pensilvanijos valstijoje. Išpuolių metu, be 19 teroristų, žuvo 2973 žmonės. 2001 m. teroristinius išpuolius tyrusi komisija 2004 m. liepos 22 d. išleistame raporte padarė išvadą, kad 2001 m. rugsėjo 11-osios teroristinius išpuolius įvykdė teroristinės grupuotės al-Qaeda nariai. September 11: Chronology of terror. CNN, September 12, 2001. Rasta: <http://archives.cnn.com/2001/US/09/11/chronology.attack/>; žiūrėta 2012 02 25. Timeline of events before, during, and after attack. *The New York Times*. Rasta: http://www.nytimes.com/library/national/index_TIME.html; žiūrėta 2012 02 25. The 9/11 Commission Report. Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. May 27, 2004. Rasta: <http://govinfo.library.unt.edu/911/report/index.htm>; žiūrėta 2012 02 25.

⁴⁰¹ McCormick, J. *American Foreign Policy and Process*. Wadsworth, 2005. P. 231.

periodą nuo 2001 m. teroristinių išpuolių iki 2003 m. vadina „euforišku“ etapu.⁴⁰² Įvykiai JAV-Rusijos santykiuose suteikia pagrindo tokiems tvirtinimams: V. Putinas pasiūlė Rusijos pagalbą JAV kovojant su terorizmu, išreiškė norą bendradarbiauti su NATO, tuo tarpu G. W. Bush administracija 2002 m. sutiko pasirašyti Strateginių puolamųjų ginklų apribojimo sutartį (angl. *Strategic Offensive Reductions Treaty, SORT*), dar žinomą kaip Maskvos sutartis, pasiūlė Rusijai narystę G8, stiprino Rusijos ryšius su NATO (2002 m. gegužės 28 d. buvo sukurta NATO-Rusijos Taryba), mažiau kritikavo Rusiją dėl vykdomos politikos Čečėnijoje.

Vis dėlto, ilgalaikėje perspektyvoje teroristiniai išpuoliai JAV-Rusijos santykiams turėjo ne tik teigiamą poveikį. Pirma, ilgainiui išryškėjo G. W. Bush administracijos pozicija veikti vienašališkai kovojant su terorizmu (tokia pozicija buvo deklaruota 2002 m. JAV Nacionalinio saugumo strategijoje bei įgyvendinta, kai buvo pradėtas karas Irake 2003 m.). Antra, o teroristiniai išpuoliai prieš JAV iš dalies paskatino didinti dėmesį priešraketinės gynybos skydai, kurį Rusija traktavo kaip grėsmę sau (prie to taip pat prisidėjo Irano bei Š. Korėjos branduolinės ambicijos). Trečia, Rugsėjo 11-oji G. W. Bush administraciją skatino ieškoti sąjungininkų (kas suteikė galimybę gerinti JAV-Rusijos santykius), bet tuo pat metu ribojo administracijos dėmesį regionams, kurie anksčiau JAV buvo svarbūs, nes po 2001 m. rugsėjo 11-osios išpuolių G. W. Bush administracija prioritetą teikė Vidurio Rytų regionui (tad Rusijos svarba JAV buvo mažesnė nei B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu).

Ne mažiau svarbų poveikį JAV-Rusijos santykiams G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu padarė ir 2003 m. G. W. Bush administracijos pradėtas karas Irake. 2003 m. kovo 20 d. JAV vadovaujama koalicija įvykdė karinę intervenciją į Iraką, skirtą, oficialiu G. W. Bush administracijos teigimu, Saddamo Husseino režimui nuversti ir tokiu būdu užkirsti kelią galimam MNG ginklo panaudojimui (tiesa, įrodymų, jog Irake buvo MNG, vėliau nebuvo rasta). Irako valdžia taip pat buvo kaltinama remianti teroristus ir pažeidinėjanti žmogaus teises. Karinė intervencija buvo įvykdyta vienašališkai, neturint JTO pritarimo – G. W. Bush administracija karinę intervenciją traktavo kaip prevencinį smūgį prieš Iraką (angl. *Preemptive strike*), kuris neprieštaruja tarptautinei teisei. S. Husseino režimas buvo nuverstas, 2005 m. įvyko rinkimai į Irako parlamentą. Karas Irake oficialiai buvo baigtas 2011 m. gruodžio mėnesį.

G. W. Bush inicijuotas karas Irake pablogino JAV-Rusijos santykius. Viena vertus, jis parodė, jog administracija yra apsisprendusi praktiškai įgyvendinti 2002 m. JAV NSS paskelbtą nuostatą dėl vienašališkų veiksmų („Mes nedvejosome veikti vieni, jei prireiks“),⁴⁰³ kas Rusijai nebuvo priimtina. Antra, Rusijai JAV karinė intervencija į Iraką nebuvo priimtina dėl jos

⁴⁰² McFaul, M. Re-engaging Russia and Russians: New Agenda for American Foreign Policy. *Center for American Progress*, October 25, 2004. Rasta: www.americanprogress.org/issues/2004/10/b229830.html; žiūrėta 2012 02 25.

⁴⁰³ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

glaudžių santykių su Iraku, tad ji prieštaravo karinei intervencijai JT Saugumo Taryboje. Nesutampančios JAV ir Rusijos pozicijos dėl Irako ne tik sugražino JAV-Rusijos santykius į tą lygmenį, kuris egzistavo iki Rugsėjo 11-osios išpuolių, bet ir prisidėjo prie nesutarimų dėl įtakos posovietinėje erdvėje. Po 2003 m. karinės intervencijos į Iraką Rusija įgijo kontrargumentą savo veiksams Ukrainoje, Gruzijoje bei Čečėnijoje pateisinti – į G. W. Bush administracijos išsakomą kritiką dėl kišimosi į Ukrainos ar Gruzijos vidaus politiką V. Putinas ar kiti Rusijos valdžios atstovai atsakydavo kontrargumentavimu, jog G. W. Bush administracija vykde panašius (Rusijos traktavimu) veiksmus Irake. Tad karinė intervencija į Iraką viena vertus parodė, jog JAV yra pakankamai galinga, jog veiktų vienašališkai, tačiau tuo pat tokia pozicija pablogino jos santykius su Rusija, kuriai JAV vienašališkumas nebuvo priimtinas.

Labai svarbų poveikį JAV-Rusijos santykiams darė ir pačios Rusijos ekspansinės tendencijos jos užsienio politikoje. 2001-2008 m. *Rusijos užsienio politika* rėmėsi trimis pagrindiniais dokumentais: 2000 m. sausį išleista Rusijos Federacijos Nacionalinio saugumo koncepcija, 2000 m. birželio mėn. V. Putino patvirtinta Rusijos Federacijos Užsienio politikos koncepcija ir 2003 m. išleista Karinė doktrina. Šių dokumentų nuostatos leidžia teigti, jog Rusijos valdžios atstovai įsivaizdavo kaip Rusiją kaip didžiąją galybę, deklaravo imperialistinę Rusijos užsienio politikos viziją, o JAV užsienio politiką traktavo kaip keliančią grėsmę Rusijos interesams. R. Legvold pastebi, jog Rusijos kaip didžiosios galybės ambicijos buvo pradėtos reikšti dar prieš V. Putinui tampant Rusijos prezidentu, kai pastarasis pristatinėjo savo užsienio politikos gaires Rusijos nacionalinio saugumo taryboje.⁴⁰⁴ Įsitikinimas Rusijos kaip didžiosios galybės statusu buvo įtvirtintas ir strateginiuose Rusijos dokumentuose. 2000 m. Rusijos Federacijos Nacionalinio saugumo koncepcijoje konstatuojama, jog „Rusija yra viena iš pasaulio didžiųjų galybių“ ir jog „nepaisant sudėtingos tarptautinės situacijos ir laikinų sunkumų, ji ir toliau vaidina svarbų vaidmenį globaliniuose procesuose dėl savo didelio ekonominio, mokslinio, technologinio, karinio potencialo ir savo unikalios strateginės padėties Eurazijos žemyne.“⁴⁰⁵ O 2000 m. birželio 28 d. Rusijos Federacijos Užsienio politikos koncepcijoje teigiama, jog „Rusija daro didelę įtaką formuojant naująją pasaulio tvarką.“⁴⁰⁶

2001-2008 m. galioję Rusijos strateginiai dokumentai yra paremti nuostata, jog Rusija turi stiprinti savo kaip didžiosios galybės statusą, priešintis vienpolei tarptautinei sistemai ir siekti lygiaverčių santykių su kitomis tarptautinės arenos veikėjomis (valstybėmis ar tarptautinėmis organizacijomis). Dokumentuose deklaruojamas grėsmių Rusijai suvokimas

⁴⁰⁴ Legvold, R. *Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*. Columbia University Press, 2007. P. 189.

⁴⁰⁵ Russia's National Security Concept. January 14, 2000. 1 skyrius. Rasta: http://www.armscontrol.org/act/2000_01-02/docj00.asp; žiūrėta 2012 02 04.

⁴⁰⁶ The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation. June 28, 2000. Rasta: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>; žiūrėta 2012 02 04.

(mažėjanti Rusijos įtaka pasaulyje, tam tikrų – neįvardinta kokių – valstybių pastangos sumažinti JTO ir ESBO vaidmenį pasaulyje, NATO plėtra, užsienio valstybių karinių bazių įkūrimas netoli Rusijos sienų, MNG plitimas)⁴⁰⁷ indikuoja, jog didžiausią pavojų Rusijos valdžios atstovai matė iš Vakarų valstybių. Rusijos strateginiuose dokumentuose įvardijamos priemonės Rusijos kaip didžiosios galybės statusui stiprinti ir vienpolei sistemai priešintis apėmė Rusijos karinės galios didinimą (nors kitame Rusijos dokumente taip pat deklaruojama, jog Rusija remia galios faktoriaus vaidmens mažinimą tarptautiniuose santykiuose), pastangas stiprinti JTO vaidmenį, branduolinės ginkluotės mažinimą, ryšių su NVS narėmis stiprinimą, savo karinių pajėgų išlaikymą Rusijai svarbiuose regionuose.⁴⁰⁸ Rusijos strateginiuose dokumentuose deklaruotas grėsmių suvokimas ir užsienio politikos priemonės rodo Rusijos ir JAV interesų konfliktą tarptautinėje arenoje. Pirma, Rusijos valdžios atstovai NATO plėtrą traktavo kaip grėsmę, kai tuo tarpu G. W. Bush administracija aljanso plėtrą laikė svarbiu savo užsienio politikos instrumentu. Taip pat Rusijos strateginiuose dokumentuose pasisakyta už daugiašališkus veiksmus (JTO stiprinimą), kai tuo tarpu JAV NSS buvo deklaruojamas ketinimas imtis vienašališkų veiksmų. Galiausiai, Rusijos dokumentuose posovietinė erdvė buvo skelbiama Rusijos įtakos zona (NVS svarbos pabrėžimas), tuo tarpu JAV NSS deklaruojamas siekis ten bandyti įtvirtinti demokratines vertybes. Vieninteliai sąlyčio taškai tarp JAV ir Rusijos buvo viena iš grėsmių įvardijamas terorizmas bei noras mažinti branduolinį arsenalą.

Rusijos strateginiuose dokumentuose deklaruotos nuostatos (siekimas atkurti Rusijos kaip didžiosios galybės statusą, priešinimasis vienpolei tarptautinei sistemai ir lygiaverčių santykių kūrimas su kitomis didžiosiomis galybėmis) atsispindėjo ir Rusijos užsienio politikos praktikoje. Pastebėtina, jog 2001-2008 m. strateginiuose dokumentuose deklaruotų tikslų siekimą V. Putino administracija pirmiausia siejo su aktyviu dalyvavimu tarptautinių problemų sprendime. Pirmosios V. Putino kadencijos metu (2000-2004 m.) įtraukimo į Vakarų valstybių bendruomenę buvo siekiama demonstruojant provakarietišką orientaciją. Kaip jau minėta, 2001 m. rugsėjo 11-osios įvykiai Rusijai pasitarnavo kaip palanki aplinkybė savo pragmatiniams interesams realizuoti. Rusija parėmė JAV vadovautą ataką prieš al-Qaidą ir Talibano režimą Afganistane (2001 m.) pasiūlydama bendradarbiavimą žvalgybos srityje, leido naudotis savo oro erdve, sutiko uždaryti savo karines bazes Kuboje ir Vietname, kurios ilgai temdė jos santykius su JAV, sušvelnino retoriką dėl JAV karinių bazių Centrinėje Azijoje ir Gruzijoje.⁴⁰⁹

Vis dėlto tarptautinių santykių specialistai pažymi, jog JAV-Rusijos santykių kontekste po 2001 m. pasikeitė ne V. Putino, o G. W. Bush administracijos užsienio politika:

⁴⁰⁷ Russia's National Security Concept. January 14, 2000. 3 skyrius. Rasta: http://www.armscontrol.org/act/2000_01-02/docjf00.asp; žiūrėta 2012 02 04.

⁴⁰⁸ Ten pat, 4 skyrius.

⁴⁰⁹ McFaul, 2004, Op. cit.

demonstruodama, jog priklauso Vakarų valstybių klubui kovojant su XXI a. grėsmėmis (JAV tuo metu reikėjo sąjungininkų kovoje su terorizmu), Rusija mainais tikėjosi paramos stojant į PPO, savo vaidmens NATO institucionalizacijos ir ekonominės paramos reformoms vykdyti užsitikrinimo⁴¹⁰ – t.y. norėjo įgyvendinti pragmatinius interesus: siekė stiprinti tam tikrus savo galios elementus (politinę įtaką, vidinius valstybės resursus) ir kurti lygiaverčius santykius su Vakarų valstybėmis. Tuo tarpu G. W. Bush administracija oficialiai demonstruojamą Rusijos poziciją suartėti su Vakaraais išnaudojo dviem būdais: kovoje su terorizmu (nes reikėjo sąjungininkų) bei bandymui Rusijos vidaus ir užsienio politikoje diegti jai priimtinus veiklos principus (ir tokiu būdu balansuoti galią taikant Rusijos įtraukimo strategiją). V. Putino administracijos demonstruojamas siekis tapti Vakarų valstybių klubo nare suteikė galimybę G. W. Bush administracijai pradėti taikyti Rusijos įtraukimo strategijos elementus (kas nebuvo aktyviai daroma nuo antrosios B. Clinton kadencijos pradžios), nes tuometiniame JAV ir Rusijos užsienio politikos kurse atsirado keletas sąlyčio taškų: bendra grėsmė (terorizmas) bei, atrodytų, abipusis noras padaryti Rusiją Vakarų valstybių bendruomenės nare. Po 2001 m. Rugsėjo 11-osios G. W. Bush administracija sušvelnino kritiką dėl karo Čečėnijoje (pradėto 1999 m.), kurį pavadiniu vidiniu Rusijos reikalu;⁴¹¹ paskatino NATO-Rusijos tarybos sukūrimą (2002 m.), teikė ekonominę paramą Rusijai vidaus reformoms vykdyti, demokratiniams procesams skatinti, pasirašė Strateginių puolamųjų ginklų sutartį (angl. *Strategic Offensive Reductions Treaty, SORT*).

Antrosios V. Putino kadencijos metu (2004-2008 m.) jo administracijos pozicija dėl užsienio politikos priemonių, skirtų daugiapolės tarptautinės sistemos kūrimui, buvo pakoreguota: jeigu iki 2003 m. Rusija stengėsi aktyviai dalyvauti Vakarų valstybių klube ir gerinti santykius su JAV, tai antrosios V. Putino kadencijos metu pradėjo demonstruoti priešišumą Vakarams tiek deklaruojamoje, tiek praktinėje užsienio politikoje tuo pat metu stengdamasi išlaikyti poziciją sprendžiant tarptautines problemas. Tarptautinių santykių specialistai išskiria keletą veiksnių, lėmusių pokyčius Rusijos užsienio politikoje JAV atžvilgiu: 2003 m. JAV inicijuota karinė intervencija į Iraką (bei kiti vienašališki veiksmai G. W. Bush administracijos užsienio politikoje – pavyzdžiui, administracijos veiksmai spalvotųjų revoliucijų Gruzijoje, Ukrainoje, Kirgizstane metu) ir stiprėjanti Rusijos ekonominė pozicija. Viena vertus, pasak Janusz Bugajski, G. W. Bush administracijos vienašališkumas (kuris atsiskleidė karinės intervencijos į Iraką metu) padidino Maskvos baimę, kad įvykus kokiai nors didesnei tarptautinei krizei Vašingtonas ją ignoruos.⁴¹² Kita vertus, kaip pastebi Andrew C. Kuchins ir

⁴¹⁰ Šleivyte, J. *Russia's European agenda and the Baltic States*. Routledge, 2010. P. 39-40.

⁴¹¹ Šleivyte, J. Op. cit. P. 39-40.

⁴¹² Bugajski, J. *Šaltoji taika. Naujasis Rusijos imperializmas*. Praeger Publishers, 2006. P. 251.

Igor A. Zevelev, antrosios kadencijos metu Rusija taip pat įgijo didesnę pasitikėjimą savo kaip didžiosios galybės statusu, kurį paskatino Rusijos ekonominis augimas.⁴¹³ 2006 m. Rusija anksčiau termino sumokėjo skolą Paryžiaus klubui tokiu būdu įgydama finansinį suverenitetą, kuris padidino jos pasitikėjimą ir politinėje sferoje.

Rusijos prezidentas V. Putinas neretai atvirai reiškė nepritarimą JAV vykdomai užsienio politikai. Saugumo konferencijoje Miunchene 2007 m. vasarį V. Putinas apkaltino JAV siekimu dominuoti pasaulyje, tarptautinės teisės ignoravimu ir kišimusi į valstybių vidaus reikalus prisidengiant demokratijos skatinimu.⁴¹⁴ G8 valstybių žurnalistams spaudos konferencijoje V. Putinas pabrėžė, jog G. W. Bush administracija neturėtų kritikuoti Rusijos dėl demokratinių teisių apribojimo šalyje, kai pati JAV stengiasi įvesti demokratiją Irake abejotinais metodais.⁴¹⁵ 2007 m. birželio mėn. Rusijos prezidentas įspėjo G. W. Bush administraciją, jog Rusija nukreips savo branduolines raketas į Europą, jeigu JAV neatsisakys planų įrengti priešraketinės gynybos skydo elementus Lenkijoje ir Čekijoje.⁴¹⁶

Priešiškus G. W. Bush administracijos vykdomai užsienio politikai atsispindėjo ir praktinėje Rusijos užsienio politikoje. V. Putino administracija plėtė Rusijos įtaką posovietinėje erdvėje ir Baltijos valstybėse, bandė atsverti JAV galią suintensyvindama santykius su Iranu bei Kinija, priešinosi G. W. Bush administracijos pozicijai dėl tam tikrų tarptautinių problemų sprendimo (pavyzdžiui, Kosovo nepriklausomybės klausimo). Posovietinė erdvė V. Putino administracijos užsienio politikoje buvo traktuojama kaip strategiškai svarbių interesų zona (vadinama artimuoju užsieniu). Antrosios kadencijos metu V. Putino administracija įtakai šiame regione plėsti (ir tokiu būdu JAV įtakai riboti) naudojo įvairius svertus, kurių turėjo nemažai: karinių pajėgų, energetikos faktorius, ekonominius instrumentus bei švelniąją galią. Įtaką Baltarusijoje Rusija palaikė teikdama jai ekonominę pagalbą ir diplomatinę paramą, kas tuo metu buvo reikalinga A. Lukašenkos režimui dėl Vakarų reiškiama priešiško režimui, todėl – efektyvu. Ukrainoje, siekdama apriboti JAV įtaką, V. Putino administracija rėmė prorusišką kandidatą į prezidentus Janukovičių, vėliau - prorusiškas jėgas Oranžinės revoliucijos metu (2004-2005 m.). Kai Ukrainos prezidentu tapo Vakarų valstybių (tarp jų – ir JAV) palaikomas V. Juščenko, Rusija darė spaudimą šaliai panaudodama energetinių išteklių tiekimą (pakėlė dujų

⁴¹³ Kuchins, A. Zevelev I., Russian Foreign Policy: Continuity in Change. *The Washington Quarterly*, Winter 2012. Rasta: <http://dx.doi.org/10.1080/0163660X.2012.642787>; žiūrėta 2012 02 04.

⁴¹⁴ V. Putin's Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. Munich. February 10, 2007. Rasta: http://www.president.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123.shtml; žiūrėta 2012 03 06.

⁴¹⁵ Russian President Putin's Interview with G8 Newspaper Journalists. 2007 06 09. Rasta: <http://www.informationclearinghouse.info/article17855.htm>; žiūrėta 2012 02 04.

⁴¹⁶ Harding L., The new cold war: Russia's missiles to target Europe. *The Guardian*. June 4, 2007. Rasta: <http://www.guardian.co.uk/world/2007/jun/04/topstories3.politics>; žiūrėta 2012 02 04

kainas), remdama prorusiškas jėgas.⁴¹⁷ Gruzijoje Rusija rėmė separatistus P. Osetijoje ir Abchazijoje⁴¹⁸, taip išnaudodama „išaldytų konfliktų“ faktorių ir tokiu būdu atitolindama Gruzijos narystę ES ir NATO. 2008 m. Rusija žengė dar toliau ir apeliuodama teise į savignyą pradėjo karinius veiksmus Gruzijoje. Įtakai Moldovoje, Azerbaidžane, Armėnijoje, Kirgizstane, Tadžikistane palaikyti V. Putino administracija išnaudojo karinį faktorių – ten buvo išdėstytos jos karinės pajėgos. Kazachstane ir Turkmėnistane Rusija išnaudojo energetinius resursus kaip politikos priemonę: 2007 m. gegužę Rusija pasirašė susitarimą su Kazachstanu ir Turkmėnistanu dėl jų dujų perdavimo į Europos šalis per Rusiją.⁴¹⁹

Ekspansinės Rusijos užsienio politikos tendencijos pasireiškė ir jos santykiuose su Baltijos šalimis. Rusija darė spaudimą Lietuvai dėl supaprastintų tranzito sąlygų į Kaliningrado sritį, griežtai atsisakė pripažinti Baltijos šalių okupacijos faktą, išnaudojo Baltijos šalių energetinę priklausomybę spaudimui Baltijos šalims daryti (2003 m. Rusija nustojo naudotis Latvijos Ventspilio naftos tiekimo terminalu, pasiteisindama dideliais tranzito mokesčiais, kaip alternatyvą pasirinko naftos terminalą Primorske; 2006 m. Rusijos monopolininkas „Transneft“ nutraukė naftos tiekimą „Mažeikių naftai“).⁴²⁰

Priešindamasi, savo supratimu, G. W. Bush administracijos kuriamam vienpoliui pasauliui, V. Putino administracija palaikė gerus santykius su Kinija. Rusijos ir Kinijos partnerystė buvo naudinga abejoms valstybėms balansuojant JAV galią ir pasireiškė bendradarbiavimu JT Saugumo taryboje, Šanchajaus Bendradarbiavimo organizacijoje (bendradarbiavimas karinėje, ekonominėje sferose), ekonominėje srityje, karinėje sferoje (prekyba ginklais, karinės pratybos). V. Putino administracija taip pat tiekė branduolinį kurą Iranui, palaikė glaudžius santykius su Venesuela, Nikaragva, kurias G. W. Bush administracija traktavo kaip priešiškas valstybes.

Kosovo ateitis buvo dar vienas klausimas, kuriuo nesutapo G. W. Bush ir V. Putino administracijų nuomonės. Rusija priešinosi Vakarų valstybių siūlymui suteikti Kosovui nepriklausomybę – ji nepritarė Ahtisaari planui, kurį atmetė Serbija, G8 susitikime 2007 m. tokiu būdu nukeldama sprendimo priėmimą pusei metų. Rusija prieštaravo Gruzijos ir Ukrainos priėmimui į NATO, pasitraukė iš CFE sutarties (2007 m. lapkritį).

Baltijos valstybių situacija G. W. Bush buvimo valdžioje laikotarpiu buvo geresnė nei pareigas einant G. H. Bush vyresniajam ar B. Clinton: Baltijos šalys jau buvo sukūrusios

⁴¹⁷ Mankoff, J. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Rowman & Littlefield Publishers: 2011. P. 1979.

⁴¹⁸ Ten pat, p. 1983.

⁴¹⁹ *Strategic Survey 2007*. Routhledge, 2007. P. 191-192.

⁴²⁰ Budrys, K. Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*. 2008. Rasta: <http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Lietuvos%20metine%20strategine%20apzvalga%202007.pdf>; žiūrėta 2012 05 28.

pagrindines politines institucijas ir suformavusios politinės sistemos principus, turėjo tarptautinį pripažinimą ir stengėsi aktyviai dalyvauti tarptautinėje arenoje, pamažu integravosi į Europos ekonominę rinką. 2004 m. Baltijos šalys tapo Europos Sąjungos (ES) bei NATO narėmis ir tokiu būdu dar labiau įtvirtino tarptautines pozicijas, nes įgijo galimybę turėti tam tikras ekonominio ir kietojo saugumo garantijas.

Prisijungimas prie ES ir NATO G. W. Bush prezidentavimo metu sąlygojo lūžį Baltijos šalių užsienio politikoje: Baltijos šalys turėjo persvarstyti savo užsienio politikos prioritetus, nes pasiekė keletą pagrindinių užsienio politikos tikslų, kuriuos kėlė nuo nepriklausomybės atgavimo – narystė ES ir NATO.⁴²¹ Oficialūs Baltijos šalių užsienio politikos dokumentai rodo, jog po 2004 m. Baltijos šalys kaip prioritetinį tikslą kėlė giluminę integraciją į ES bei NATO⁴²² ir ieškojo naujų užsienio politikos krypčių. Viena vertus, visos trys Baltijos šalys pagrindiniu kietojo saugumo garantu traktavo NATO ir JAV, kas G. W. Bush administracijai buvo naudinga įgyvendinant pasirinktą užsienio politikos kryptį santykiams su Rusija. Kita vertus, tarp Baltijos šalių užsienio politikos vizijų atsirado tam tikrų skirtumų, kas sudarė prielaidą tam, jog tam tikrų Baltijos šalių vykdyta užsienio politika G. W. Bush administracijai santykių su Rusija kontekste buvo palankesnė. Oficialūs Baltijos šalių užsienio politikos dokumentai indikuoja, jog Estija po 2004 m. savo užsienio politikoje itin pabrėžė Šiaurės vektorių ir santykius su Skandinavijos šalimis; Latvija siekė išlaikyti Baltijos šalių kaip vieneto vieningumą, o Lietuva iškėlė regiono lyderės idėją, kuri turėjo pasireikšti aktyviais santykiais su posovietinėmis valstybėmis⁴²³ (kas buvo itin naudinga G. W. Bush administracijos interesams).

Oficialiai deklaruojami Baltijos šalių užsienio politikos prioritetai buvo įgyvendinami praktinėje jų užsienio politikoje. Pabrėždamos JAV ir NATO kaip savo saugumo garantą Baltijos šalys rėmė G. W. Bush administraciją kare su terorizmu, dalyvaudamos JAV inicijuotose misijose (Afganistane, Irake). Lietuva G. W. Bush prezidentavimo metu taip pat bandė įgyvendinti ir administracijai naudingą regiono lyderės idėją – vykdė aktyvią užsienio politiką Gruzijoje, Ukrainoje, Baltarusijoje (su šiomis valstybėmis buvo pasirašyta daug tarptautinių sutarčių, Lietuvos ambasada Baltarusijoje nuo 2004 m. pradėjo veikti kaip NATO

⁴²¹ Lopata, R. Recent Debate On Lithuania's Foreign Policy. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2009/22. Rasta: <http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=ebe42e49-c749-48e2-ab98-876c10d41415&articleId=6d396544-917b-40c6-801e-373c5580a259>; žiūrėta 2012 02 04.

⁴²² LR Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos krypčių. 2004 m. gegužės 1 d. Rasta: http://www.urm.lt/popup2.php?item_id=156; žiūrėta 2012 02 04. Latvia's Foreign Policy Guidelines 2006-2010. Rasta: <http://www.am.gov.lv/en/policy/guidlines/>; žiūrėta: 2012 03 18. National Security Concept of the Republic of Estonia. 2004. Rasta: <http://www.vm.ee/?q=en/node/4107>; žiūrėta 2012 02 04.

⁴²³ Laikinojo Prezidento A.Paulausko kalba Vilniaus universitete „Naujoji Lietuvos užsienio politika“. 2004 05 24. Rasta: <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4994>; žiūrėta 2012 02 04. Latvia's Foreign Policy Guidelines 2006-2010. Rasta: <http://www.am.gov.lv/en/policy/guidlines/>; žiūrėta 2012 03 18. National Security Concept of the Republic of Estonia. 2004. Rasta: <http://www.vm.ee/?q=en/node/4107>; žiūrėta 2012 02 04.

kontaktinė atstovybė; Lietuva tarpininkavo Oranžinės revoliucijos metu Ukrainoje 2004 m.).⁴²⁴ Tad G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu Baltijos valstybės JAV atžvilgiu tęsė nuo nepriklausomybės atgavimo pradėtą užsienio politikos kursą – kietojo saugumo garantijas siejo NATO ir JAV (kas atitiko G. W. Bush administracijos interesus), o tam tikrų Baltijos šalių (Lietuvos) pasirinktos naujos užsienio politikos kryptys (regiono lyderės idėja) palengvino JAV priimtinių vertybių posovietinėje erdvėje sklaidą ir Rusijos įtakos ribojimą regione.

Apibendrinant konstatuotina, jog G. W. Bush administracijos veiksmai įgyvendinant užsienio politiką santykiuose su Rusija leidžia teigti, kad griežtėjančiam JAV užsienio politikos kursui didžiausią įtaką padarė ne bendros tarptautinių santykių tendencijos, o būtent pasikeitusi V. Putino administracijos užsienio politika. Antrosios G. W. Bush kadencijos metu galima pastebėti naujų administracijos užsienio politikos veiksmų: aktyvesnė politinė komunikacija su posovietinių valstybių lyderiais (aukšto rango G. W. Bush administracijos pareigūnų vizitai tokio būdu demonstruojant šių valstybių svarbą JAV), atvirai išsakoma kritika Rusijai dėl kišimosi į Ukrainos vidaus reikalus (tokiu būdu rodant, JAV yra suinteresuota įtraukti Ukrainą į Vakarų valstybių bendruomenę), kritika dėl demokratijos ribojimo pačioje Rusijoje (taip parodyt, jog G. W. Bush administracija nėra linkusi toleruoti jai nepriimtinos Rusijos politikos). G. W. Bush administracija taip pat pasitelkė ir pirmosios kadencijos metu naudotus užsienio politikos instrumentus: priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyvą (suintensyvindama derybas su Lenkija ir Čekija dėl priešraketinės gynybos skydo elementų dislokavimo jų teritorijose), bendradarbiavimo su posovietinėmis šalimis plėtojimą karinėje sferoje, ekonominės pagalbos joms teikimą, siekimą aktyviau įtraukti Ukrainą, Gruziją, Centrinės Azijos valstybes į Vakarų politiką (skatinant jų narystę NATO). Tad G. W. Bush administracija ne tik tęsė ankstesnį užsienio politikos kursą, bet reaguodama į Rusijos užsienio politiką ėmėsi naujų priemonių bei suintensyvino ankstesnius užsienio politikos veiksmus.

4.2. Sulaikymo ir įtraukimo strategijos deklaruojamoje JAV užsienio politikoje G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)

Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos JAV Nacionalinio saugumo strategijose. G. W. Bush buvimo valdžioje metu (2001-2008 m.) administracija išleido dvi JAV Nacionalinio saugumo strategijas – 2002 ir 2006 m., - kuriose pateiktos idėjos yra žinomos kaip G. W. Bush doktrina. Po Rugsėjo 11-osios buvo persvarstytas grėsmių vertinimas, taikytinos užsienio politikos priemonės, prioritetiniai regionai bei deklaruota JAV vienašališkų veiksmų tikimybė.

⁴²⁴ Lietuvos valstybės atkūrimo 20-metis: diplomatinės tarnybos indėlis ir vaidmuo. Faktai ir skaičiai. LR Užsienio reikalų ministerija. Rasta: <http://www.urm.lt/index.php?2768531236>; žiūrėta 2012 02 04.

Tarptautinės aplinkos suvokimas ir požiūris į savo statusą joje. G. W. Bush išleistose JAV NSS vis dar (kaip ir B. Clinton prezidentavimo metu) pabrėžiama priešprieša tarp tarptautinės arenos pobūdžio Šaltojo karo laikotarpiu ir po jo: teigiama, jog „didžioji kova yra baigta.“⁴²⁵ Vis dėlto 2002 ir 2006 m. JAV NSS nuostatos rodo, jog, G. W. Bush administracijos suvokimu, situacija tarptautinėje arenoje Jungtinėms Amerikos Valstijoms netapo saugesnė, nes išaugo naujo tipo grėsmės – terorizmo - aktualumas. 2002 m. JAV NSS teigiama, jog „praicityje priešininkams reikėjo didelių kariuomenių ir industrinių pajėgumų tam, kad pajėgtų sukelti pavojų JAV.“ Tuo tarpu dabar „didelį chaosą gali sukelti individų tinklai.“⁴²⁶ Tad 2002 m. JAV NSS deklaruojama, jog G. W. Bush administracija tarptautinę aplinką traktuoja kaip nesaugią JAV. Tuo tarpu 2006 m. JAV NSS atsiranda dar griežtesnė nuostata, teigianti, jog „Amerika kariauja“⁴²⁷ ir prilyginanti JAV kovą su terorizmu Šaltojo karo laikotarpiu vykdytai kovai su komunizmu (2006 m. JAV NSS terorizmas yra įvardijamas kaip nauja totalitarinė ideologija). Tokios nuostatos leidžia teigti, jog antrosios G. W. Bush kadencijos metu išleistoje JAV NSS tarptautinė aplinka yra vertinama kaip kelianti dar didesnę pavojų JAV.

JAV statuso vertinimas tarptautinėje arenoje nesikeitė. Tiek 2002, tiek 2006 m. JAV NSS akcentuojama, jog, G. W. Bush administracijos suvokimu, JAV yra pranašesnė už bet kokį tarptautinių santykių veikėją visais galios parametrais: karine, ekonomine galia, politine įtaka. 2006 m. JAV NSS pabrėžiama, jog „iššūkiai, su kuriais susiduria JAV, yra dideli, tačiau JAV turi didžiulę galią ir įtaką tam, kad juos įveiktų.“⁴²⁸ Šios nuostatos rodo ne tik G. W. Bush administracijos įsitikinimą išskirtiniu JAV statusu ir galia tarptautinėje arenoje, bet ir apsisprendimą aktyviai dalyvauti sprendžiant problemas tarptautinėje arenoje. Tad viena vertus G. W. Bush administracijos išleistose NSS tarptautinė aplinka vertinama kaip nesaugi JAV, tačiau tarp nesaugumą JAV didinančių veiksmų administracija Rusijos nemini. Kita vertus, G. W. Bush administracija išleistose NSS taip pat išreiškia nuostatą, jog JAV, būdama galingiausia tarptautinės arenos veikėja, yra pajėgi priešintis atsiradusiam nesaugumui.

JAV nacionaliniai interesai. G. W. Bush administracijos NSS postuluojuama, jog pagrindinis administracijos interesas yra „padaryti pasaulį ne tik saugesnį, bet ir geresnį.“⁴²⁹ 2002 ir 2006 m. JAV NSS indikuoja, jog G. W. Bush administracija JAV nacionalinį saugumą sieja su jai priimtinių vertybių sklaida pasaulyje: laisvės, demokratijos, laivo rinkos skatinimu. Šios vertybės, G. W. Bush administracijos teigimu, yra „teisingos ir priimtinos kiekvienam

⁴²⁵ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. P. 1. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴²⁶ Ten pat.

⁴²⁷ The National Security Strategy of the United States of America. March 2006. P. 1. Rasta: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴²⁸ Ten pat, p. 49.

⁴²⁹ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. P. 1. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

asmeniui bei visuomenei.⁴³⁰ NSS konstatuojama, jog G. W. Bush administracijos užsienio politika bus orientuota į šių vertybių sklaidą tarptautinėje arenoje, pasitelkiant įvairias užsienio politikos priemones, nes tik tokiu būdu esą galima užsitikrinti saugumą. Administracija taip pat deklaruoja sieksianti stiprinti aljansus kovai su terorizmu, spręsimi regioninius konfliktus, skatinsianti laisvą rinką ir prekybą, stiprinsianti ryšius su didžiosiomis galybėmis, transformuosianti JAV nacionalinio saugumo institucijas, vykdysianti prevencinius veiksmus prieš naujo tipo grėsmes.⁴³¹

G. W. Bush administracijos pateikta JAV užsienio politikos vizija rodo keletą tendencijų. Pirma, tokia vizija suponuoja vienašališkas JAV užsienio politikos tendencijas – JAV siekį formuoti tarptautinę aplinką pagal jai priimtinas vertybes, pasitelkiant galios resursus ir žinant, jog nėra jėgos, kuri galėtų jai pasipriešinti. Antra, pateikta JAV užsienio politikos vizija rodo, jog G. W. Bush administracija perėmė B. Clinton administracijos viziją dėl JAV kaip pasaulio policininko vaidmens. Trečia, NSS deklaruojamas G. W. Bush administracijos JAV nacionalinio saugumo suvokimas (jo siejimas su demokratinių vertybių plėtra) užprogramuoja JAV ir Rusijos, kurios politinį režimą tarptautinės organizacijos traktuoja kaip ne visai demokratinį, konfliktą

Stiprėjančias galimų JAV vienašališkų veiksmų tendencijas rodo ir 2002 bei 2006 m. NSS deklaruojamos potencialios *JAV užsienio politikos strategijos ir užsienio politikos priemonės*. G. W. Bush administracija pirmoji po Šaltojo karo pabaigos pareiškė naudosisianti prevencinių smūgių strategiją, kurios paskirtis – „identifikuoti ir sunaikinti grėsmes prieš tai, kol jos pasieks JAV sienas.“⁴³² JAV NSS deklaruojama, jog prevencinių smūgių strategija nebus naudojama prieš kitas didžiąsias galybes; G. W. Bush administracija užtikrina, jog strategija bus nukreipta naujo tipo grėsmėms neutralizuoti, tačiau pasilieka teisę veikti vienašališkai: „mes nedvejosime veikti vieni, jei reikės, tam, kad pasinaudotume teise į savignyą.“⁴³³

G. W. Bush administracijos NSS galima aptikti nuostatų ir dėl kitų strategijų, tokių kaip atgrasymas ar įtraukimas, naudojimo. Pripažindama, kad atgrasymo strategija nėra tinkama kovojant su XXI a. iššūkiais, G. W. Bush administracija jos neatsisako ir teigia, jog JAV privalo išlaikyti reikiamus resursus ir sugebėti atgrasinti priešus: „Mūsų pajėgos bus pakankamai stiprios, kad įtikintų potencialius priešininkus nesiekti karinių pajėgų kūrimo ir neturėti vilčių prilygti ar pralenkti JAV galią.“⁴³⁴ Tačiau galimos atgrasymo strategijos taikymo aplinkybės nėra detalizuojamos, o potencialūs priešininkai, prieš kuriuos atgrasymo strategija galėtų būti

⁴³⁰ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. P. 1. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴³¹ Ten pat, p. 1-2.

⁴³² Ten pat, p. 6.

⁴³³ Ten pat.

⁴³⁴ Ten pat, p. 30.

nukreipta, nenurodomi. Administracijos apsisprendimą deklaruojamoje užsienio politikoje nenurodyti potencialių priešininkų galima paaiškinti administracijos nenoru didinti įtampos su potencialiomis priešininkėmis (tai buvo būdinga ir G. H. Bush vyresniojo, ir B. Clinton administracijoms).

2002 m. ir 2006 m. JAV NSS deklaruojamas ir įtraukimo strategijos taikymas JAV užsienio politikoje, tačiau šiai strategijai skiriama kiek mažiau dėmesio nei B. Clinton bei G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu deklaruotose JAV užsienio politikos gairėse. Įtraukimo strategija, pasak 2002 m. ir 2006 m. JAV NSS, pasaulį siekiama padaryti „ne tik saugesnį, bet ir geresnį.“⁴³⁵ 2002 m. ir 2006 m. JAV NSS teigimu, taikydama įtraukimo strategiją JAV ketina teikti pagalbą, kad tam tikrose susirūpinimą keliančiose valstybėse (pavyzdžiui, Vidurio Rytų, Afrikos, Azijos regionų valstybėse) vyktų laisvi rinkimai, remti demokratinių reformų vykdytojus, vystyti partnerystę su nevyriausybinėmis organizacijomis, teikti pagalbą, kuriant pilietinę visuomenę, vystant rinkos ekonomiką, kovojant su korupcija.⁴³⁶ Atkreiptinas dėmesys, jog G. W. Bush administracija deklaruoja įtraukimo strategijos taikymą daugiašaliuose, o ne dvišaliuose santykiuose – t.y. deklaruoja įsitraukimą sprendžiant pasaulines problemas. Galimo sulaikymo strategijos taikymo JAV užsienio politikoje G. W. Bush administracija 2002 m. ir 2006 m. JAV NSS nedeklaruoja.

2002 ir 2006 m. JAV NSS administracija nurodo ir svarbius užsienio politikos instrumentus. Labiausiai pabrėžiami iš jų yra sąjungininkų svarba, NATO, branduolinės ginkluotės veiksniai. Administracijos teigimu, „nei viena valstybė negali sukurti saugesnio, geresnio pasaulio viena,“⁴³⁷ todėl ji yra pasiruošusi dirbti kartu su sąjungininkais. Viena vertus, tokiu būdu NSS pabrėžiamas sąjungininkų poreikis, atveriantis kelią bendradarbiavimui su įvairaus galios status valstybėmis (Rusija – taip pat). Kita vertus, NSS rodo, jog sąjungininkų vaidmuo JAV užsienio politikoje apsiribos kova su naujo tipo grėsmėmis. NATO veiksnys NSS traktuojamas tiek kaip kovos su naujo tipo grėsmėmis (akcentuojama būtinybė transformuoti Aljansą ir jį pritaikyti kovai su terorizmu), tiek kaip demokratijos plėtros instrumentas.⁴³⁸ G. W. Bush administracija konstatuoja, jog NATO bus plečiamas, tačiau deklaruojamoje užsienio politikoje Aljanso plėtros nesieja su savo įtakos zonos išplėtimu.

⁴³⁵ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. P. 1. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴³⁶ Ten pat.

⁴³⁷ Ten pat, p. vi.

⁴³⁸ Ten pat, p. 2. The National Security Strategy of the United States of America. March 2006. P. 35. Rasta: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

Branduolinės ginkluotės tobulinimas taip pat siejamas su būtinybe atremti naujo tipo grėsmes.⁴³⁹ G. W. Bush administracija NSS deklaruoja kursianti priešraketinės gynybos sistemą bei tobulinsianti savo branduolines pajėgas (vystysianti naują triadą).⁴⁴⁰ Tokios nuostatos indikuoja, jog deklaruojamoje užsienio politikoje branduolinės ginkluotės veiksnys nebuvo traktuojamas kaip galios balansavimo instrumentas santykiuose su kitomis galybėmis (pavyzdžiui, su Rusija).

Grėsmių suvokimas. Tiek 2002 m., tiek 2006 m. JAV NSS, kaip ir NSS, išleistose B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu, akcentuojamas pasikeitęs grėsmių pobūdis. 2002 m., JAV NSS teigiama: „flotilės ir armijos mums kelia mažesnę pavojų nei katastrofiškos technologijos saujelės nepatenkintųjų rankose.“⁴⁴¹

Kaip pagrindines grėsmes G. W. Bush administracija mato terorizmą ir masinio naikinimo ginklų plitimą. Terorizmą G. W. Bush administracija suvokia kaip „apgalvotą, politiškai motyvuotą smurtą, nukreiptą prieš nekaltus žmones“ bei pažymi, jog vienodai traktuoja teroristus ir tuos, kurie juos remia.⁴⁴² Itin pavojingą grėsmę, anot NSS, sudaro terorizmo ir masinio naikinimo ginklų derinys. 2002 m. JAV NSS kaip grėsmę keliančios valstybės, kurios NSS vadinamos „neprognozuojamomis“ (angl. *Rogue States* - t.y. remiančios teroristus, siekiančios įsigyti MNG, grasinančios kaimynams) įvardijamos Irakas ir Šiaurės Korėja.⁴⁴³ 2006 m. JAV NSS neprognozuojamų valstybių sąrašą papildė Iranas, Sirija, kurios, dokumento teigimu, remia terorizmą.⁴⁴⁴ 2006 m. JAV NSS taip pat deklaruojama, kad JAV nerimą kelia ir Kuba, Baltarusija, Zimbabvė, Birma, nes jose esą viešpatauja tironija.⁴⁴⁵ Rusija deklaruojamoje užsienio politikoje nėra laikoma grėsme.

Požiūris į Rusiją. 2002 ir 2006 m. NSS Rusijai dėmesys skiriamas kaip vienam iš tarptautinės arenos galios centrų.

2002 m. NSS Rusija yra traktuojama kaip potenciali didžioji galybė greta tokių valstybių kaip Indija, Kinija. Dokumentuose G. W. Bush administracija pabrėžia, jog nelaiko Rusijos grėsme, o siekia kurti naujo pobūdžio strateginius santykius su ja. Tačiau deklaruojamoje užsienio politikoje Rusija dar nėra vadinama ir strategine partnere. 2002 m. NSS G. W. Bush administracija santykiuose su Rusija deklaruoja taikysianti realistinio įtraukimo

⁴³⁹ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. P. 1. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴⁴⁰ The National Security Strategy of the United States of America. March 2006. P. 22. Rasta: <http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴⁴¹ The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. P. 1. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴⁴² Ten pat, p. 5.

⁴⁴³ Ten pat, p. 14.

⁴⁴⁴ The National Security Strategy of the United States of America. March, 2006. P. 9. Rasta: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴⁴⁵ Ten pat.

strategiją – t.y. įtrauksianti Rusiją į bendradarbiavimą tose srityse, kur interesai sutampa (pavyzdžiui, kova su terorizmu), tačiau nedarysianti nuolaidų probleminėse srityse, kurias nurodė tokias: demokratinių vertybių propagavimas ir nepakankamos pastangos kovoti su MNG plėtra.

2006 m. NSS Rusijos traktavimas keičiasi. Jeigu 2002 m. dokumente Rusija buvo vadinama potencialia didžiąja galybe, tai 2006 m. NSS pripažįstama, jog Rusija turi didelę įtaką Europoje ir kituose JAV strategiškai svarbiuose regionuose (pirmosios G. W. Bush kadencijos metu vengta JAV-Rusijos interesų susikirtimo klausimo).⁴⁴⁶ Toks Rusijos traktavimas NSS rodo, jog G. W. Bush administracija, atsižvelgdama į didėjančią Rusijos galią, pakeitė ir deklaruojamą Rusijos vertinimą. Toks Rusijos traktavimas, ko gero, turėjo mažinti ir įtampą JAV-Rusijos santykiuose, nes suteikė Rusijai jos norėtą pripažinimą.

Kinta ir oficialiai deklaruojama JAV užsienio politikos strategija santykiuose su Rusija: G. W. Bush administracija postuluoja, jog sieks įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą su sąlyga, jog Rusija perims bei skatins demokratines tendencijas savo vidaus politikoje - t.y. taikys sąlyginio įtraukimo strategiją. Prielaidas tokių nuostatų JAV NSS atsiradimui, ko gero, sudarė augančios antidemokratinės tendencijos Rusijos vidaus politikoje: JAV Valstybės departamento ataskaitose apie žmogaus teisių apsaugą Rusijoje teigiama, jog antrosios V. Putino kadencijos metu pastebima daugiau žmogaus teisių pažeidinėjimo ir demokratijos ribojimo atvejų (varžoma Nevyriausybių organizacijų veikla, ribojama migracijos laisvė).⁴⁴⁷ 2006 m. NSS administracija taip pat oficialiai pareiškia, jog jos netenkina politinė situacija Rusijoje – demokratijos apribojimas. Vis dėlto G. W. Bush administracijos NSS Rusija nėra priskiriama grėsmę keliančių valstybių kategorijai. Sulaikymo strategijos taikymas taip pat nėra deklaruojamas.

Vertinant G. W. Bush administracijos NSS santykių su Rusija kontekste pastebėtina, jog Rusija sulaukia administracijos dėmesio kaip viena iš galybių tarptautinėje arenoje nepaisant to, jog pagrindinis administracijos dėmesys yra skiriamas terorizmui ir kovai su juo. Administracijos oficialiai deklaruotos nuostatos dėl sąjungininkų poreikio atveria galimybes Rusijai tapti viena iš JAV partnerių. Kita vertus, 2006 m. NSS išsakoma kritika dėl demokratijos ribojimo Rusijoje rodo, jog G. W. Bush administracija neatmeta galimybės imtis ir griežtų užsienio politikos priemonių santykiuose su Rusija.

⁴⁴⁶ The National Security Strategy of the United States of America. March, 2006. P. 39. Rasta: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.

⁴⁴⁷ 2005 Country Reports on Human Rights Practices. Russia. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor. March 8, 2006. Rasta: <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2005/61671.htm>; žiūrėta 2012 05 28.

Svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose traktavimas deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje.

Siekiant pateikti svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose traktavimą deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje, buvo išanalizuoti visi (aštuoni) G. W. Bush daryti metiniai pranešimai Kongrese. Konstatuotina, jog, kitaip nei B. Clinton daryti metiniai pranešimai Kongrese, G. W. Bush metiniai pranešimai Kongrese buvo abstraktūs, pabrėžiantys JAV priimtinas vertybes bei kovą su terorizmu, o ne pristatantys bei vertinantys tam tikrus įvykius JAV užsienio politikoje. Taip pat pastebėtina, jog Rusija nebuvo kiekvieno G. W. Bush metinio pranešimo Kongrese dėmesio objektas (priešingai B. Clinton darytiems pranešimams). Šios aplinkybės lėmė, jog pristatant svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose traktavimą deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje, bus pateikiami viso G. W. Bush prezidentavimo laikotarpio (2001-2008 m.) svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose vertinimai, neskaidant jų į atskiras G. W. Bush kadencijas.

G. W. Bush metiniuose pranešimuose Kongrese buvo atkreiptas dėmesys į priešraketinės gynybos skydą, INF ir CFR sutarčių įgyvendinimą, Rusijos įtraukimą į bendradarbiavimą. Tad metiniuose pranešimuose Kongresui G. W. Bush neskyrė dėmesio tokiems įvykiams kaip NATO plėtra, politinė JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų komunikacija, šnipų skandalas, derybos dėl START, Rusijos-Gruzijos konfliktas bei JAV pareigūnų politinė komunikacija su posovietinių valstybių atstovais, kuriuos galima traktuoti kaip pagrindinius įvykius JAV-Rusijos santykiuose, remiantis pasirinkta įvykių rinkinio sudarymo metodika. Toks G. W. Bush pasirinkimas sietinas su bendromis JAV užsienio politikos tendencijomis 2001-2008 m.: prioriteto teikimu kovai su terorizmu ir MNG plitimu, kurios svarbūs elementai, G. W. Bush administracijos teigimu, buvo minėtas priešraketinės gynybos skydas ir MNG plitimo apribojimo sutartys.

Priešraketinės gynybos skydo iniciatyva deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje nebuvo siejama su Rusija.⁴⁴⁸ G. W. Bush metiniuose pranešimuose Kongresui priešraketinės gynybos skydo iniciatyva buvo minima karo su terorizmu kontekste teigiant, jog pagrindinis iniciatyvos tikslas yra „apginti Ameriką ir mūsų [t.y. JAV] sąjungininkes nuo netikėtų balistinių raketų atakų.“⁴⁴⁹ Tad deklaruojamoje užsienio politikoje priešraketinės gynybos skydo iniciatyva nebuvo traktuojama kaip Rusijos sulaikymo strategijos instrumentas siekiant išvengti įtampos didinimo santykiuose su Rusija.

⁴⁴⁸ Priešraketinės gynybos skydo iniciatyva šiame poskyryje aptariama todėl, jog ji patenka tarp dažniausiai minėtų tendencijų JAV-Rusijos santykiuose G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu, remiantis analizuotais dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“.

⁴⁴⁹ State of the Union Address. January 29, 2002. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4540>; žiūrėta 2012 05 11.

Tarptautinės sutartys, kurios reglamentavo branduolinės ginkluotės ir jos elementų eliminavimą iš posovietinių valstybių (INF ir CFR) buvo kita G. W. Bush metiniuose pranešimuose akcentuota tendencija JAV santykiuose su Rusija. Nors, remiantis įtraukimo strategijos idėjomis, INF ir CFR sutarčių įgyvendinimą būtų galima priskirti Rusijos įtraukimo strategijai (Rusijai šių sutarčių įgyvendinimas teikė naudą), metiniuose G. W. Bush pranešimuose šis užsienio politikos instrumentas buvo traktuojamas neutraliai, pabrėžiant posovietinio regiono saugumą⁴⁵⁰, o ne palankią situaciją, kurioje dėl šių sutarčių realizavimo, buvo Rusija.

G. W. Bush darytuose metiniuose pranešimuose dėmesys buvo skiriamas ir bendroms JAV-Rusijos santykių tendencijoms apibūdinti. JAV prezidentas akcentuoja pasikeitusį JAV santykių su Rusija pobūdį (teigiama linkme) teigdamas, jog JAV ir Rusija nebėra konkurentės ir bendradarbiauja kaip niekada anksčiau.⁴⁵¹ G. W. Bush taip pat pabrėžia bendradarbiavimą su Rusija sprendžiant tarptautines problemas (Izraelio-Palestiniečių konfliktą, Š. Korėjos nuginklavimo problemą).⁴⁵² Konkurencijos nebuvimo ir bendradarbiavimo su Rusija diplomatinėje sferoje akcentavimas rodo, jog G. W. Bush deklaruojamoje užsienio politikoje deklaravo JAV užsienio politikos instrumentą, kurį galima įvardinti kaip Rusijos įtraukimo strategiją.

Apibendrinant G. W. Bush metiniuose pranešimuose Kongresui išsakytas nuostatas konstatuotina, jog deklaruojamoje užsienio politikoje G. W. Bush administracija akcentavo tik dalį įvykių, kuriuos JAV-Rusijos santykiuose akcentavo analizuoti dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ ir juos traktavo arba neutraliai (tiesiogiai nesiejo su Rusija), arba teigė taikanti Rusijos įtraukimo strategiją. Viena vertus, tuometiniame tarptautiniame kontekste santykiai su Rusija G. W. Bush administracijai nebuvo prioritetas, nes pagrindinis administracijos dėmesys buvo skiriamas karui prieš terorizmą. Dėl šios priežasties ne visų svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose vertinimas pateko į metinius pranešimus Kongrese, nes, remiantis administracijos NSS, buvo svarbesnių tarptautinių situacijų, kurios reikalavo aptarimo ir paaiškinimo. Kita vertus, nemaža dalis svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose

⁴⁵⁰ State of the Union Address. January 28, 2003. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4541>; žiūrėta 2012 05 11.

⁴⁵¹ State of the Union Address. January 29, 2002. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4540>; žiūrėta 2012 05 11.

⁴⁵² State of the Union Address. January 23, 2007. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4455>; žiūrėta 2012 05 11.

G. W. Bush prezidentavimo metu buvo kontraversiški ir keliantys įtampą dvišaliuose santykiuose (NATO plėtra, šnipų skandalas), todėl oficiali administracijos retorika buvo instrumentas įtampai JAV-Rusijos santykiuose sumažinti.

4.3. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)

G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.) analizei pasirinkti dienraščiai dėmesio JAV-Rusijos santykiams skyrė mažiau nei B. Clintono buvimo valdžioje metu, tačiau pakankamai, jog būtų galima daryti apibendrinimus apie santykiuose su Rusija taikytas užsienio politikos strategijas. Pirmosios G. W. Bush kadencijos metu vykdytai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu dienraštis „The Washington Post“ skyrė 292 straipsnius, „The New York Times“ – 166. Tuo tarpu antrosios kadencijos laikotarpio G. W. Bush administracijos užsienio politika buvo analizuojama 180 „The Washington Post“ ir 124 „The New York Times“ straipsniuose.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje pirmosios G. W. Bush kadencijos metu (2001-2004 m.)

Remiantis pirmosios G. W. Bush kadencijos dienraščių monitoringu galima teigti, jog 2001-2004 m. JAV užsienio politikoje santykiuose su Rusija nėra aiškiai dominuojančios strategijos. Riba tarp straipsnių, iliustruojančių administracijos taikytą Rusijos sulaikymo strategiją, ir tarp straipsnių, rodančių Rusijos įtraukimo strategijos realizavimą, nėra didelė: dienraštyje „The Washington Post“ buvo 143 straipsniai, susiję su Rusijos sulaikymo strategijos taikymu, ir 149 straipsniai – su Rusijos įtraukimo strategija. Dienraštyje „The New York Times“ atitinkamai 92 ir 74 straipsniai (žr. Priedą nr. 7).

Vis dėlto dienraščiuose labiausiai akcentuoti įvykiai JAV-Rusijos santykiuose leidžia daryti prielaidą, jog 2001-2004 m. G. W. Busho administracijos užsienio politikoje Rusijos sulaikymo strategijos elementų buvo daugiau nei Rusijos įtraukimo strategijos požymių.

18 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose G. W. Bush pirmosios kadencijos metu (2001-2004 m.)

		Svarbiausi įvykiai	The Washington Post	The New York Times
		<i>Straipsnių skaičius</i>		
1.	<i>Sulaikymo strategija</i>	Priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyva ir pasitraukimas iš ABM sutarties	49	28
2.		NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas	24	19
3.		Šnipų skandalas (2001 m. kovas)	18	-
4.		Derybos dėl START I pratęsimo, START II ratifikavimo, Naujosios START	1	30
5.	<i>Įtraukimo strategija</i>	JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	64	30
6.		Derybos dėl START I pratęsimo, START II ratifikavimo, Naujosios START (30/7), SORT	34	-
7.		NATO faktorius kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas	7	13

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 2001 01 20–2004 01 19 laikotarpio straipsniais.

Dienraštis „The Washington Post“ daugiausiai dėmesio skyrė (mažėjimo tvarka) JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinei komunikacijai, priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyvai ir JAV pasitraukimui iš ABM sutarties, deryboms dėl START sutarčių kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementui, NATO faktoriui kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementui, 2001 m. įvykusiam šnipų skandalui. „The New York Times“ labiausiai akcentuotų įvykių penketuke, kaip ir „The Washington Post“ yra (mažėjimo tvarka) JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija, derybos dėl START sutarčių kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas, priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyva ir JAV pasitraukimas iš ABM sutarties, NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas. Kitaip nei „The Washington Post“, tarp dienraščio „The New York Times“ svarbiausių JAV-Rusijos įvykių pateko ne šnipų skandalas, o NATO faktorius kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas. Vis dėlto tiek tarp „The Washington Post“, tiek tarp „The New York Times“ išskirtų įvykių daugumą sudaro Rusijos sulaikymo strategijai priskirtini įvykiai (trys iš penkių): priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyva ir JAV pasitraukimas iš ABM sutarties; NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas, 2001 m. įvykęs šnipų skandalas (remiantis „The Washington Post“) ir priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyva ir JAV pasitraukimas iš ABM sutarties, derybos dėl START sutarčių kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas, NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas (remiantis „The New York

Times“ dienraščiu). Tuo tarpu Rusijos įtraukimo strategija 2001-2004 m. praktinėje JAV užsienio politikoje pasireiškė, bet mažiau nei Rusijos sulaikymo strategija, JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija ir derybomis dėl START sutarčių (remiantis dienraščiu „The Washington Post“) bei NATO faktoriaus išnaudojimu (remiantis „The New York Times“).

Priešraketinės gynybos skydo iniciatyva ir JAV pasitraukimas iš ABM sutarties, akcentuotas kaip vienas esminių įvykių JAV-Rusijos santykiuose G. W. Bush pirmosios kadencijos metu abiejuose analizei pasirinktuose dienraščiuose, patenka į karinių sulaikymo strategijos instrumentų kategoriją, kurią yra išskyrę C. Clifford, D. Acheson ir T. Matthews: karinės galios tobulinimas ir naudojimas. Priešraketinės gynybos projekto priešistorė siekia 1983 m., kai JAV prezidentas R. Reagan paskelbė apie Strateginės gynybos iniciatyvos programos (angl. *Strategic Defence Initiative, SDI*), kuri turėjo būti skirta apsaugoti nuo tarpžemyninių balistinių raketų, pradžia. Programa buvo tobulinta G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo metu; JAV prezidento pareigas einant B. Clinton 1999 m. vasario 4 d. ją įstatymu įteisino JAV Senatas, o G. W. Bush administracija pasitraukė iš ABM sutarties (2001 m. gruodį) ir pradėjo SDI realizuoti.⁴⁵³ Pirmosios G. W. Bush kadencijos metu administracija vedė derybas su Centrinės ir Rytų Europos valstybėmis dėl galimybės jose įrengti priešraketinės gynybos skydo elementus ir pasitraukė iš ABM sutarties tokiu būdu išvengdama teisinių apribojimų atlikti platesnius branduolinius bandymus. Administracija taip pat planavo įrengti 40 gaudomųjų naikintuvų (angl. *Interceptors*) Aliaskoje, 4 Kalifornijoje, 1 ankstyvo įspėjimo radarą Fylingdale (Jungtinėje Karalystėje), dar vieną radarą - Grenlandijoje.⁴⁵⁴ Tad G. W. Bush administracija planavo tobulinti karines gynybos sistemas ir 2001-2004 m. pradėjo planus įgyvendinti.

Priešraketinės gynybos skydo iniciatyva traktuotina kaip sulaikymo strategijos elementas ne tik dėl karinio savo pobūdžio, tačiau ir dėl grėsmės, kurią jos įgyvendinimas kėlė Rusijai (pastarasis SDI aspektas buvo dažnai pabrėžiamas dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“). Pirma, dalis priešraketinės gynybos skydo elementų turėjo būti dislokuojami valstybėse, kurias Rusija laikė savo įtakos zona (Lenkija, Čekija). Antra, SDI įgyvendinimas Rusijai buvo pavojingas, nes nors ir ženkliai nekeitė strateginio galios balanso, tačiau vis dėlto skatino ginklavimosi varžybas, į kurias Rusija tuo metu nebuvo pajėgi atsakyti. Trečia, negalima buvo atmesti tikimybės, kad Europoje dislokuojamos priešraketinės gynybos

⁴⁵³ Hook, S. *U.S. Foreign Policy. The Pradox of World Power*. Washington: CQ Press, 2011. P. 336. Q&A: US missile defence. *BBC NEWS*. October 12, 2007. Rasta: <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/6720153.stm>; žiūrėta 2012 02 11.

⁴⁵⁴ Q&A: US missile defence. *BBC NEWS*. October 12, 2007. Rasta: <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/6720153.stm>; žiūrėta 2012 02 11.

sistemos elementai ateityje gali būti nutaikyti į Rusiją (nors pirmosios kadencijos pradžioje G. W. Bush administracija ir teigė priešingai). 2001-2004 m. laikotarpio dienraščių straipsniuose galima aptikti nuomonių, jog pirmosios G. W. Bush kadencijos metu administracija neturėjo rimto pagrindo SDI įgyvendinti, nes, dienraščių vertinimu, Rusija ir Kinija grėsmės nekėlė, o ataka iš neprognozuojamų valstybių buvo mažai tikėtina. Vis dėlto pastebėtina, jog „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniuose, skirtuose priešraketinės gynybos skydo aktualijoms, daug dėmesio buvo skiriama Rusijos nerimo dėl SDI apibūdinimui neneigiant, jog jis neturi pagrindo. Tokio pobūdžio straipsniai (jie dominavo SDI aktualijų kontekste) leidžia teigti, jog analizuoti dienraščiai priešraketinės gynybos skydą traktavo kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementą.

NATO veiksnys analizuotuose dienraščiuose buvo kitas daugiausiai akcentuotas JAV užsienio politikos elementas 2001-2004 m. Analizuoti dienraščiai NATO veiksnį traktavo tiek kaip Rusijos sulaikymo („The Washington Post“ – 24 straipsniuose, „The New York Times“ – 19 straipsnių), tiek kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementą („The Washington Post“ – 7 straipsniai, „The New York Times“ – 13 straipsnių), tad galima teigti, jog G. W. Bush administracijos užsienio politikoje pirmosios kadencijos metu NATO turėjo dvejopą vaidmenį ir tokiu būdu balansavo įtampą JAV-Rusijos santykiuose. Vis dėlto straipsnių, pristatančių NATO kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementą, ir straipsnių, analizuojančių NATO kaip Rusijos įtraukimo strategijos dalį, santykis sulaikymo strategijos naudai leidžia daryti prielaidą, jog 2001-2004 m. G. W. Bush administracija NATO daugiau naudojo kaip Rusijos sulaikymo nei kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentą.

G. W. Bush pirmosios kadencijos metu NATO kontekste pagrindinis įvykis, kuris leidžia NATO veiksnio naudojimą klasifikuoti kaip sulaikymo strategijos vieną iš elementų, buvo NATO plėtra. 2002 m. lapkričio mėn. NATO Viršūnių susitikime Prahėje deryboms dėl narystės buvo pakviestos septynios valstybės: Lietuva, Latvija, Estija, Bulgarija, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija. 2004 m. kovo mėn. jos tapo NATO narėmis. Tai buvo didžiausia plėtra per visą aljanso istoriją, JAV strateginiams interesams reikšminga tuo, jog Vakarų valstybių įtakos zonoje atsidūrė Baltijos valstybės, kurioms geopolitškai priskiria buferinės zonos tarp Rusijos ir Vokietijos vaidmenį.⁴⁵⁵ Tai reiškė, jog valstybės, kurias Rusija laikė savo įtakos zona, įsipareigojo laikytis NATO ir JAV priimtinių vertybių, kurios nebuvo parankios Rusijos interesams tenkinti. Naujosios NATO narės taip pat įgijo teisę į pagalbą agresijos atveju, nes 5-asis Šiaurės Atlanto sutarties straipsnis teigia, jog „vienos NATO narės užpuolimas

⁴⁵⁵ Statkus, N., Motieka, E., Laurinavičius, Č. Op. Cit. P. 33.

traktuojamas kaip viso aljanso užpuolimas.⁴⁵⁶ Tarptautinių santykių specialistai pripažįsta, jog NATO plėtra į Rytų Europą, įgyvendinta pirmosios G. W. Busho kadencijos metu, panaikino nuostatą, jog Rytų Europa yra Rusijos įtakos zona.⁴⁵⁷ Šie įvykiai patenka į keletą sulaikymo strategijos instrumentų kategorijų: sąjungininkų pritraukimas (šį strategijos instrumentą išskiria T. Matthews – Rytų Europos valstybės įsipareigojo laikytis JAV priimtinių vertybių) ir karinių pajėgų išlaikymas strateginiuose taškuose (šį strategijos instrumentą akcentuoja G. F. Kennan).

Dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ penktąjį NATO plėtros etapą vertino kaip drąsų užsienio politikos žingsnį, kuris galios balansą nusiųrė NATO bei JAV naudai. Dienraščių straipsniuose, skirtuose NATO plėtrai nuolat pabrėžiama, jog dalis naujųjų aljanso narių anksčiau buvo SSRS sudėtyje (t.y. Baltijos šalys), dalis – priklausė Varšuvos paktui (t.y. Rumunija, Bulgarija, Slovakija)– t.y. SSRS įtakos zonai, tokiu būdu akcentuojant, jog NATO bei JAV peržengė ribą, skiriančią Vakarų valstybių ir Rusijos įtakos zoną. Dienraščiuose taip pat akcentuojama, jog NATO plėtra atitinka strateginius JAV interesus.⁴⁵⁸ Kita vertus, dienraščiuose ne kartą minimi ir oficialių aljanso atstovų teiginiai, tvirtinantys, jog NATO plėtra Rusijai grėsmės nekelia (pavyzdžiui, „The Washington Post“ cituoja NATO generalinį sekretorių Jaap de Hoop Scheffer, kuris teigia, jog „NATO interesas yra palaikyti gerus santykius su Rusija“).⁴⁵⁹ Tokia tendencija iliustruoja neatitikimą tarp deklaruojamos ir praktinės G. W. Bush administracijos užsienio politikos.

Dar vienas svarbus JAV užsienio politikos aspektas G. W. Bush pirmosios kadencijos metu, kuriuo pasireiškė Rusijos sulaikymo strategija, buvo *šnipų skandalas*, kilęs 2001 m. kovo mėnesį (jam didelį dėmesį skyrė dienraštis „The Washington Post“ – 18 šiai temai skirtų straipsnių). Skandalas kilo, kai 2001 m. JAV buvo suimtas buvęs FTB agentas Robert P. Hanssen, kaltinant jį šnipinėjimu Rusijai. G. W. Bush administracija taip pat nurodė 4 Rusijos pareigūnams išvykti iš JAV nedelsiant ir dar 46 pareigūnams palikti JAV iki 2001 m. birželio.⁴⁶⁰ Tarptautinių santykių specialistų teigimu, G. W. Bush administracija tokių veiksmų ėmėsi reaguodama į ženkliai išaugusį Rusijos žvalgybos agentų JAV skaičių: jeigu 1990 m. JAV buvo maždaug 100 SSRS žvalgybos agentų, tai G. W. Bush kadencijos pradžioje šis skaičius siekė 200.⁴⁶¹ Tai buvo didžiausio masto Rusijos žvalgybos agentų išsiuntimas nuo R. Reagan prezidentavimo, kai R. Reagan administracija liepė šalį palikti 55 SSRS Rusijos atstovams 1986

⁴⁵⁶ The North Atlantic Treaty. April 4, 1949. 5 straipsnis. NATO on-line library. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm; žiūrėta 2012 02 13.

⁴⁵⁷ Šleivyte, J. Op. cit. P. 135.

⁴⁵⁸ Pavyzdžiui, Ricks, T. 7 Former Communist Countries Join NATO. *The Washington Post*, March 30, 2004. Blinken, A. NATO Needs to Grow. *New York Times*, April 02, 2001.

⁴⁵⁹ Kessler, G. NATO Seeks to Soothe Russia; Entry of East European Nations No Threat, Officials Say. *The Washington Post*, April 3, 2004.

⁴⁶⁰ Glasser, S. 4 U.S. Envoys Ordered to Leave Russia; Additional Expulsions Likely In Move Seen as Retaliation. *The Washington Post*, March 24, 2001.

⁴⁶¹ Spies like them. *Economist*, March 24, 2001, no. 8214. EBSCO duomenų bazė.

m. Analizuoti dienraščiai “The Washington Post” ir “The New York Times” G. W. Bush administracijos veiksmus vertino kaip Rusijos sulaikymo strategijos apraišką: administracijos sprendimas dienraščiuose yra lyginamas su Šaltojo karo laikotarpiu vykdyta JAV užsienio politika (tuo metu JAV užsienio politikoje dominavo SSRS sulaikymo strategija), taip pat primenant, jog pastarasis G. W. Bush administracijos sprendimas nebuvo vienintelis, kuris pasireiškė griežta pozicija Rusijos nenaudai (pavyzdžiui, priešraketinio gynybos skydo Europoje projektas bei derybos dėl START sutarties).⁴⁶² Toks G. W. Bush administracijos žingsnis gali būti traktuojamas kaip politinis Rusijos sulaikymo strategijos elementas, kurį išskyrė G. F. Kennan, T. Matthews bei C. Clifford – pasinaudodama diplomatiniais instrumentais administracija ne tik davė aiškų signalą Rusijai, jog Rusijos žvalgybinių tarnybų veikla JAV teritorijoje nebus toleruojama, bet ir ženkliai sumažino Rusijos žvalgybinių pajėgumų JAV skaičių.

Branduolinės ginkluotės faktorius, kaip ir NATO faktorius, pirmosios G. W. Bush kadencijos metu buvo tiek Rusijos sulaikymo, tiek Rusijos įtraukimo strategijos elementas (kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas branduolinės ginkluotės faktorius dienraštyje „The New York Times“ buvo minimas 30 straipsnių). 2001-2004 m. G. W. Bush administracija ne tik derėjosi su Rusija dėl START sutarčių modifikavimo – t.y. branduolinio arsenalo sumažinimo, bet ir tobulino savo strateginę branduolinę ginkluotę, ką galima traktuoti kaip Rusijos sulaikymo elementą (šie administracijos veiksmai priskirtini prie T. Matthews, C. Clifford ir D. Acheson išskirtos sulaikymo strategijos kategorijos – karinės galios tobulinimas ir naudojimas). Nepaisant su Rusija vykstančių derybų dėl branduolinės ginkluotės mažinimo, G. W. Bush administracija nekeitė savo ginkluotųjų pajėgų struktūros bei planavimo branduolinės ginkluotės srityje ir vykdė jos modernizavimą. JAV branduolines pajėgas ir toliau sudarė SLBMs, ICBMs ir ilgo nuotolio branduoliniai bombonešiai (angl. *Nuclear Bombers*).⁴⁶³ Taip pat buvo vykdomas JAV branduolinių pajėgų modernizavimas: Trident I raketos (C4) buvo pakeistos Trident II (D5) (pakeitimo procesas buvo užbaigtas 2005 m.); modernizuota Minuteman III ICBM flotilė, realizuota modernizavimo programa B-2 bombonešiams.⁴⁶⁴ Dienraštis „The New York Times“ komentuodamas branduolinės ginkluotės faktorių JAV užsienio politikoje atkreipė dėmesį, jog G. W. Bush administracijos pozicija dėl branduolinės ginkluotės tobulinimo (dienraštis, kitaip nei „The Washington Post“, daugiausiai dėmesio skyrė pastarajam aspektui) gali išprovokuoti

⁴⁶² For the Record. *The Washington Post*, March 23, 2001. Glasser, S., 4 Op. cit.

⁴⁶³ Angl. *SLBMs - submarine-launched ballistic missiles*: iš povandeninių laivų paleidžiamos branduolinės raketos. Angl. *ICBMs - intercontinental ballistic missiles* – tarpžemyninės balistinės raketos.

⁴⁶⁴ Ritchie, N. *U.S. Nuclear Weapons Policy After the Cold War*. New York: Routledge, 2009. P. 68-69.

naujas ginklavimosi varžybas tarp JAV ir Rusijos⁴⁶⁵ bei teigė, jog G. W. Bush administracija branduolinės ginkluotės faktorių naudojo ne kaip instrumentą, padedantį įtraukti Rusiją į bendradarbiavimą, o priešingai – gynybai.⁴⁶⁶ Faktas, jog G. W. Bush administracija tobulino strateginę branduolinę ginkluotę tuo metu, kai JAV turėjo moderniausias konvencines karines pajėgas pasaulyje⁴⁶⁷ ir kai vyko derybos dėl branduolinių galvučių skaičiaus mažinimo su Rusija, leidžia daryti prielaidą, jog G. W. Bush administracija tokiu būdu ribojo Rusijos galią branduolinės ginkluotės srityje – t.y. vykdė Rusijos sulaikymo strategiją.

Labiausiai akcentuota JAV-Rusijos santykių tendencija, kuria pasireiškė Rusijos įtraukimo strategija, G. W. Bush pirmosios kadencijos metu buvo *JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija*: susitikimai, svarbių užsienio politikos klausimų aptarimas telefonu (dienraštis „The Washington Post“ politinei komunikacijai skyrė 64 straipsnius, o „The New York Times“ ją minėjo 30 straipsnių).

19 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 2001-2004 m.

Data	Susitikimo pobūdis
2002 05 23-26	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas Maskvoje
2002 11 22	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas Sankt Peterburge
2003 05 31-06 01	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas Sankt Peterburge
2003 09 26-27	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas JAV
2004 06 08-09	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas G8 forume

Šaltinis: Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

JAV Valstybės departamento duomenimis, 2001-2004 m. JAV ir Rusijos atstovai vien prezidentų lygmenyje buvo susitikę penkis kartus (2002 m. gegužės 23-26 d., 2002 m. lapkričio 25 d., 2003 m. gegužės 31-birželio 1 d., 2003 m. rugsėjo 26-27 d. ir 2004 m. birželio 8-10 d.).⁴⁶⁸ Administracijos vykdyta aktyvi politinė komunikacija rodo G. W. Bush administracijos apsisprendimą palaikyti glaudžius santykius su Rusija ir tokiu būdu spręsti aktualias dvišalių santykių problemas: per susitikimus, vykusius pirmosios G. W. Bush kadencijos metu, buvo pasiekta keletas reikšmingų susitarimų: 2002 m. pasirašyta Strateginės puolamosios ginkluotės apribojimo sutartis (angl. Strategic Offensive Reductions Treaty, SORT, G. W. Bush administracija taip pat pakeitė ankstesnį savo sprendimą nebefinansuoti Nunn-Lugaro

⁴⁶⁵ The Bush Defense Agenda. *New York Times*, February 18, 2001. Mr. Bush's Nuclear Blueprint. *New York Times*, May 02, 2001.

⁴⁶⁶ Gordon, M. Nuclear Arms: For Deterrence or Fighting? *New York Times*, March 11, 2002.

⁴⁶⁷ Ten pat.

⁴⁶⁸ Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

kooperacinės grėsmių mažinimo programos⁴⁶⁹ (angl. *Nunn-Lugar Cooperative Threat Reduction (CTR) Program*).⁴⁷⁰ JAV ir Rusijos vadovų bei aukštų pareigūnų susitikimai pirmosios G. W. Bush kadencijos metu dienraštyje „The New York Times“ buvo traktuojami kaip didėjančio bendradarbiavimo dalis, teigiant, jog G. W. Bush administracija „sąmoningai atsisako anksčiau būdingo vienašališko tono,⁴⁷¹ jog „dviejų valstybių lyderiai gali perrašyti istoriją.“⁴⁷² Dienraštis „The Washington Post“ akcentuoja ir draugiškus asmeninius G. W. Bush ir V. Putino santykius (ne kartą pateikiama G. W. Bush citata, jog susitikimo su Rusijos prezidentu metu jis „pažvelgė Putinui į akis ir pamatė jo sielą“), taip pat išreiškdamas nuostatą, jog G. W. Bush pozicija Rusijos atžvilgiu yra pernelyg nuolaidi.⁴⁷³ JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinę komunikaciją galima priskirti prie keleto įtraukimo strategijos tipų: komunikacinio įtraukimo strategijos (intensyvus politinis dialogas įvairiuose lygmenyse – 2001-2004 m. G. W. Bush administracijos politinis dialogas su Rusija vyko ne tik prezidento, bet ir kitų pareigūnų lygmenyje), agresyvaus įtraukimo strategijos, kurios vienas iš elementų yra tarpvalstybinis dialogas, taip pat – sąlyginio/besąlyginio įtraukimo strategijos. Tad pirmosios G. W. Bush kadencijos metu politinė komunikacija buvo instrumentas, kurį administracija naudojo Rusijos įtraukimo strategijai realizuoti.

NATO ir branduolinės ginkluotės faktoriai buvo kiti du elementai, kuriais pasireiškė Rusijos įtraukimo strategija pirmosios G. W. Bush kadencijos metu. NATO kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementą 2001-2004 m. leidžia traktuoti *NATO-Rusijos Tarybos sukūrimas* 2002 m. gegužės 28 d. NATO-Rusijos taryba buvo įkurta 2002 m. Romos deklaracija “NATO-Rusijos santykiai: nauja kokybė” (angl. *NATO-Russia Relations: A New Quality*). Pasak 2002 m. Romos deklaracijos, NATO-Rusijos taryba turėjo tarnauti kaip pagrindinė struktūra ir susitikimo vieta, gilinanti NATO-Rusijos bendradarbiavimą: ji turėjo būti konsultacijų, bendradarbiavimo, vieningų sprendimų ir veiksmų mechanizmas, kuriame NATO narės ir Rusija dirba kaip lygios partnerės.⁴⁷⁴ NATO-Rusijos taryba pakeitė Nuolatinę Jungtinę NATO-Rusijos tarybą – konsultacijų ir bendradarbiavimo forumą, sukurtą 1997 m. Lyginant su Nuolatinė Jungtinė NATO-Rusijos taryba, NATO-Rusijos susitikimų pobūdis pasikeitė: jei Nuolatinėje Jungtinėje NATO-Rusijos taryboje buvo taikomas dvišalis “NATO+1” formatas, tai

⁴⁶⁹ Ji buvo sukurta 1993 m. ir skirta teikti paramą posovietinių respublikų branduolinių arsenalų išmontavimui. Cooperative Threat Reduction Program. 1993. 1 straipsnis. Defence Threat Reduction Agency Rasta: <http://www.dtra.mil/oe/ctr/programs/index.cfm>; žiūrėta 2012 04 11.

⁴⁷⁰ McFaul, 2004, Op. cit.

⁴⁷¹ Shanker, T. The World: Mr. Putin, Meet Mr. Bush; Who Needs Treaties? *New York Times*, June 10, 2001.

⁴⁷² Wines, M. Road to U.S.-Russia Alliance Is Still Unmapped. *New York Times*, October 21, 2001.

⁴⁷³ Mufson, S. Balz D., Bush Still 'Positive' on Putin Meeting; Democrats, Others Concerned About President's New Trust in Russian Leader. *The Washington Post*, June 19, 2001.

⁴⁷⁴ NATO-Russia Relations: A New Quality. Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation. May 28, 2002. Rasta: <http://www.nato.int/docu/basicxt/b020528e.pdf>; žiūrėta 2012 02 04.

2002 m. sukurtoje NATO-Rusijos taryboje Rusija ir NATO valstybės susitinka kaip lygios (t.y. 27 dalyvės).⁴⁷⁵ Galima teigti, jog NATO-Rusijos Tarybos atsiradimą paskatino du įvykiai: 2001 m. rugsėjo 11-oji ir 2001 m. birželį NATO narių priimtas sprendimas plėsti aljansą į Rytų Europą. 2001 m. rugsėjo teroristiniai išpuoliai JAV padidino koordinuotų veiksmų, kuriais būtų galima atsakyti į globalias grėsmes (terorizmą, masinio naikinimo ginklų plitimą), būtinybę – JAV buvo suinteresuota suburti kuo platesnę tarptautinę koaliciją kare su terorizmu. Panaši iniciatyva Rusijai, ko gero, būtų buvusi pasiūlyta, jeigu teroristiniai išpuoliai ir nebūtų įvykę, dėl būsimos didelės NATO plėtros. NATO-Rusijos taryboje Rusijai buvo suteikta teisė priimti sprendimus su kitomis NATO narėmis 9 srityse, įskaitant tokius svarbius klausimus kaip krizių valdymas, kova su terorizmu, masinio naikinimo ginklų plitimu, priešraketinė gynyba.⁴⁷⁶ Taigi Rusijai buvo sudarytos sąlygos įsitraukti į bendradarbiavimą su Vakarų valstybėmis. Tačiau šalia to ryškėjo ir kitokia NATO-Rusijos tarybos paskirtis. NATO atstovai itin dažnai pabrėžė konsensuso kūrimo NATO-Rusijos taryboje elementą taip patvirtindami, jog NATO-Rusijos tarybos paskirtis buvo ne tik įtraukti Rusiją į aktyvesnį bendradarbiavimą su Vakarų struktūromis, bet ir išmokyti Rusijos atstovus atsakingai priimti sprendimus. NATO-Rusijos taryboje numatyti Rusijos įtaką apribojantys mechanizmai (NATO narėms buvo leista pasitraukti iš diskusijos dėl klausimų – t.y. NATO narės galėjo vetuoti bet kokio klausimo svarstymą) taip rodė, jog NATO valstybės neketino Rusijai suteikti visiškos veiksmų aljanse laisvės.

Dienraštis „The New York Times“, kuris NATO kaip Rusijos įtraukimo sulaikymo strategijos elementą pabrėžė labiau nei START veiksnį (NATO kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementui buvo skirti 19 straipsnių), šiame kontekste labiausiai akcentavo G. W. Bush administracijos pritarimą suteikti Rusijai balso teisę NATO svarstant tam tikrus klausimus. Tokia pozicija dienraštyje buvo vertinama kaip žingsnis glaudesnio JAV-Rusijos bendradarbiavimo link.⁴⁷⁷ Remiantis įtraukimo strategijos specialistu M. McFaul, balso teisės suteikimą galima kategorizuoti kaip realistinio įtraukimo strategijos instrumentą, nes tokiu būdu taikinio valstybei suteikiama galimybė pilnavertiškai dalyvauti tam tikros tarptautinės organizacijos veikloje. Vis dėlto, remiantis dienraščių analize vertinant NATO veiksnį 2001-2004 m. JAV užsienio politikoje konstatuotina, jog NATO kaip Rusijos sulaikymo instrumentas vaidino didesnę vaidmenį nei NATO kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas: tiek dienraštyje „The Washington Post“, tiek dienraštyje „The New York Times“ straipsnių,

⁴⁷⁵ NATO-Russia Council. North Atlantic Treaty Organization. April 16, 2008. Rasta: <http://www.nato.int/issues/nrc/index.html>; žiūrėta 2012 02 04.

⁴⁷⁶ Smith, M. *Russia and NATO since 1991*. New York: Routhledge, 2006. P. 97.

⁴⁷⁷ Sanger, D. NATO Formally Welcomes Russia as a Partner. *New York Times*, May 29, 2002.

pabrėžiančių NATO kaip sulaikymo strategijos aspektus, buvo daugiau nei straipsnių, vertinančių NATO kaip įtraukimo strategijos elementą (žr. Priedą nr. 7).

Branduolinės ginkluotės faktorius kaip Rusijos įtraukimo strategijos dalis pasireiškė derybomis dėl branduolinio arsenalo mažinimo (t.y. START sutarčių tobulinimo). Toks procesas 2001-2004 m. rodo G. W. Bush administracijos ir Rusijos atstovų dialogą strategiškai svarbioje (karinėje sferoje), tad, remiantis tarptautinių santykių specialistu M. McFaul, gali būti traktuojamas kaip įtraukimo strategijos elementas (anot M. McFaul, komunikacija dėl ginklų kontrolės režimo yra vienas iš realistinio įtraukimo strategijos elementų). Pirmosios G. W. Bush kadencijos metu branduolinės ginkluotės srityje buvo pasiekta apčiuopiamų rezultatų. 2001-2004 m. vyko derybos dėl SORT: 2002 m. gegužės 24 d. ji buvo pasirašyta (dar žinoma kaip „Maskvos sutartis“) ir numatė sumažinti branduolinių galvučių skaičių iki 1700 (JAV) ir 2200 (Rusijai).⁴⁷⁸ Dienraštis „The New York Times“, kuris JAV-Rusijos derybas dėl branduolinės ginkluotės mažinimo akcentavo kaip vieną iš penkių svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose 2001-2004 m., derybas dėl SORT vertino kaip G. W. Bush administracijos pastangas integruoti Rusiją į Vakarų valstybių bendruomenę, o pačią sutartį vadino „dramatiškiausiu branduolinio arsenalo sumažinimu nuo Šaltojo karo laikų“, pabrėžiant, jog ji žymi naujo JAV ir Rusijos bendradarbiavimo etapo pradžią.⁴⁷⁹

Tendencija, jog 2001-2004 m. G. W. Bush administracijos vykdytoje užsienio politikoje santykiuose su Rusija nėra aiškiai dominuojančios užsienio politikos strategijos, atsispindi ir dienraščių straipsniuose, skirtuose bendrai administracijos užsienio politikos analizei, o ne konkrečių įvykių JAV-Rusijos santykiuose pateikimui. Dalyje dienraščio „The Washington Post“ straipsnių išreiškiamos nuostatos, jog G. W. Bush administracija, nenorėdama gadinti santykių su Rusija (nes vykstančiame kare su terorizmu reikėjo sąjungininkų) jai nuolaidžiavo: nekritikavo V. Putino veiksmų, kai Rusijoje buvo stiprinamos antidemokratinės tendencijos (pavyzdžiui, nutraukiama nepriklausomų televizijos kanalų veikla), valstybės žinion perimama energetikos industrija, tęsiamas karas Čečėnijoje.⁴⁸⁰ Tokie dienraštyje pabrėžiami G. W. Bush administracijos užsienio politikos aspektai rodo sulaikymo strategijos nebuvimą, o kai kuriuose straipsniuose administracijos taikytas užsienio politikos kursas santykiuose su Rusija yra įvardijamas kaip įtraukimo strategija. Vis dėlto pirmosios G. W. Bush kadencijos pabaigoje dienraštyje „The Washington Post“ straipsniuose pastebimai padaugėjo nuostatų, teigiančių, jog

⁴⁷⁸ Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT). 1 straipsnis. 2002 05 24. Rasta:

<http://www.armscontrol.org/documents/sort>; žiūrėta 2012 02 14.

⁴⁷⁹ Tyler, P. Nuclear Arms Treaty: News Analysis; Pulling Russia Closer. *New York Times*, May 14, 2002. Sanger, D., Wines, M. Bush and Putin Sign Pact for Steep Nuclear Arms Cuts. *New York Times*, May 25, 2002.

⁴⁸⁰ Kessler, G. Wright R., Bush's Words Contradict Agenda; Praise for Putin Clashes With U.S. Promotion of Democracy. *The Washington Post*, September 15, 2004. McFaul M., Veering from Reagan. *The Washington Post*, June 18, 2004.

administracija taiko Rusijos sulaikymo strategiją: kaip įrodymai pasitelkiami NATO plėtra, demokratijos skatinimas Ukrainoje. Tam tikruose dienraščio straipsniuose patariama užuot taikius Rusijos sulaikymo strategiją, JAV kapitalą (politinį, karinį, ekonominį) nukreipti svarbesnių JAV problemų sprendimui.⁴⁸¹

Dienraštyje „The New York Times“ pateikiama pozicija dėl G. W. Bush administracijos taikytos užsienio politikos strategijos yra panaši. Pirmosios G. W. Bush kadencijos metu JAV-Rusijos santykių vertinimas dienraštyje kito: 2001 m. G. W. Bush administracijos užsienio politika Rusijos atžvilgiu buvo vertinama kaip „ryžtinga, griežta, realistišė, karinga;“⁴⁸² dienraščio analitikų teigimu, administracijos užsienio politikoje Rusijos įtraukimo strategija nebuvo dominuojanti. Straipsniuose buvo pastebima, jog JAV-Rusijos santykiai “pasiekė žemiausią ribą nuo Šaltojo karo laikų.”⁴⁸³ 2002 m. JAV-Rusijos santykių vertinimas pastebimai pasikeitė: straipsniuose akcentuotas abipusis bendradarbiavimas (branduolinės ginkluotės mažinimo, energetikos, kovos su terorizmu srityse), dvišalis dialogas. 2003-2004 m. straipsniuose grįžtama prie nuomonės, jog JAV-Rusijos santykiai blogėja, daug dėmesio skiriant NATO plėtrai. Dienraštyje atsiranda straipsniai apie G. W. Bush administracijos išsakytą kritiką Rusijai, kovą dėl įtakos sferos Centrinės Azijos regione (ko nebuvo ankstesnių metų straipsniuose). Atsižvelgiant į tai, jog tris iš keturių G. W. Bush pirmosios kadencijos metų JAV-Rusijos santykiai dienraštyje buvo vertinami kaip blogėjantys, galima teigti, jog toks santykių pobūdis pirmosios kadencijos metu dominavo.

Atliktas tyrimas parodė, jog dienraščio “The Washington Post” ir dienraščio “The New York Times” suteikiami duomenys dėl Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų sutampa ne tik pagal išskiriamus charakteringiausius įvykius JAV-Rusijos santykiuose ir Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategiją reprezentuojančių įvykių santykį, bet ir pagal dienraščių apžvalgininkų išsakomus vertinimus dėl JAV-Rusijos santykių. Tad apibendrinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką praktiniame JAV užsienio politikos lygmenyje pirmosios G. W. Bush kadencijos laikotarpiu galima teigti, jog praktinėje JAV užsienio politikoje 2001-2004 m. dominavo Rusijos sulaikymo strategija.

Sulaikymo ir įtraukimo strategijos praktinėje JAV užsienio politikoje antrosios G. W. Busho kadencijos metu (2005-2008 m.)

2005-2008 m. laikotarpio dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ monitoringas, kitaip nei pirmosios G. W. Bush kadencijos minėtų dienraščių analizė, leidžia daryti aiškias prielaidas dėl sulaikymo ir įtraukimo strategijų naudojimo G. W. Bush

⁴⁸¹ Rumer, E. Why Contain Russia? *The Washington Post*, December 17, 2004.

⁴⁸² Dealing With Mr. Putin. *New York Times*, March 17, 2001.

⁴⁸³ Perlez, J. Tougher on Russia. *New York Times*, March 24, 2001.

administracijos užsienio politikoje. Tiek straipsnių skaičius, tiek įvykių pasiskirstymas rodo, jog antrosios G. W. Busho kadencijos metu JAV užsienio politikoje dominavo Rusijos sulaikymo strategija. Tiek dienraštyje „The Washington Post“, tiek dienraštyje „The New York Times“ galima pastebėti didelį atotrūkį tarp straipsnių, skirtų Rusijos sulaikymo strategijos apraiškoms, ir tarp straipsnių, iliustruojančių Rusijos įtraukimo strategijos taikymą. 2005-2008 m. laikotarpiu „The Washington Post“ buvo 135 straipsniai, rodantys Rusijos sulaikymo strategijos taikymą, ir 42 – Rusijos įtraukimo strategijos realizavimą; tuo tarpu dienraštyje „The New York Times“ atitinkamai 84 ir 32 (Žr. Priedą nr. 7).

Dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“ daugiausiai akcentuoti įvykiai taip pat atspindi Rusijos sulaikymo strategijos dominavimo G. W. Bush administracijos užsienio politikoje tendenciją.

20 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Rusijos santykiuose G. W. Bush antrosios kadencijos metu (2005-2008 m.)

	Svarbiausi įvykiai		The Washington Post	The New York Times
			<i>Paminėjimų skaičius</i>	
1.	Sulaikymo strategija	Administracijos pozicija Rusijos-Gruzijos konflikte 2008 m.	69	4
2.		Priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyva ir pasitraukimas iš ABM sutarties	21	24
3.		NATO faktorius	13	14
4.		JAV ir posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	12	10
5.		Administracijos kritika Rusijai	6	19
6.	Įtraukimo strategija	JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	29	16

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 2005 01 20–2009 01 19 laikotarpio straipsniais.

Dienraštis „The Washington Post“ daugiausiai dėmesio skyrė (mažėjimo tvarka) 2008 m. Rusijos-Gruzijos konfliktui; JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinei komunikacijai, priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyvai ir pasitraukimui iš ABM sutarties, NATO faktoriui kaip sulaikymo strategijos elementui ir JAV ir posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnų politinei komunikacijai. Šio dienraščio labiausiai akcentuotų įvykių penketuke keturias pozicijas užima įvykiai, priskirtini Rusijos sulaikymo strategijai, o Rusijos įtraukimo strategijai – vienas (JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija). Tuo tarpu dienraščio „The New York Times“ dažniausiai minėtų įvykių penketuke taip pat dominuoja Rusijos sulaikymo strategijos taikymą iliustruojantys įvykiai (keturi iš penkių), nors Rusijos-

Gruzijos konflikto bei poziciją labiausiai akcentuotų įvykių penketuke užėmė kitas Rusijos sulaikymo strategijos taikymą reprezentuojantis įvykis: G. W. Bush administracijos kritika Rusijai.

G. W. Bush administracijos pozicija 2008 m. Rusijos-Gruzijos kare buvo dažniausiai akcentuotas įvykis JAV-Rusijos santykiuose dienraštyje „The Washington Post“ (69 straipsniai 2005-2008 m. laikotarpiu). Rusijos-Gruzijos konfliktas kilo 2008 m. rugpjūčio 7 d., kai Gruzija ir Pietų Osetija apkaltino viena kitą karinės jėgos panaudojimu. Rugpjūčio 8 d. Rusija pradėjo oro atakas prieš Gruziją, susirėmė su Gruzijos pajėgomis Pietų Osetijoje ir iki rugpjūčio 10 d. užėmė dalį Pietų Osetijos, Abchazijos teritorijos, keletą Gruzijos miestų bei Gruzijai priklausančią Juodosios jūros pakrantę.⁴⁸⁴ Rugpjūčio 15-16 d. Rusija ir Gruzija, tarpininkaujant ES, pasiekė paliaubas. G. W. Bush administracija šiame kare rėmė Gruziją: JAV atstovai pasmerkė Rusijos veiksmus, JAV valstybės sekretorė C. Rice kartu su N. Sarkozy tarpininkavo derybose dėl paliaubų, pažadėjo 1 mlrd. JAV dolerių vertės pagalbos paketą Gruzijai, administracija taip pat padėjo Gruzijos karinėms pajėgoms grįžti iš Irako.⁴⁸⁵ Dienraščio „The Washington Post“ straipsniai, skirti JAV pozicijai Rusijos-Gruzijos kare pateikti, rodo, jog dienraštis G. W. Bush administracijos poziciją kare traktavo kaip griežtą Rusijos atžvilgiu, prilygstančią Šaltojo karo laikotarpiu vykdytai JAV užsienio politikai santykiuose su SSRS. Dienraščio vertinimu, dėl Rusijos veiksmų Rusijos-Gruzijos kare G. W. Bush administracijos užsienio politika buvo sugražinta į pirmosios kadencijos pradžios lygį, kai Rusija buvo traktuojama kaip grėsmė.⁴⁸⁶ Remiantis tokiais teiginiais galima teigti, jog dienraštis G. W. Bush administracijos veiksmus Rusijos-Gruzijos karo metu klasifikavo kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementą. G. W. Bush administracijos veiksmai 2008 m. Rusijos-Gruzijos konflikte rodo, jog administracija tęsė ankstesnę JAV poziciją riboti Rusijos įtaką vienoje iš posovietinės erdvės valstybių, kuri 2008 m. kare pasireiškė politine, ekonomine bei karine parama Gruzijai. Tad G. W. Bush administracijos pozicija Rusijos-Gruzijos konflikte, remiantis G. F. Kennan, C. Clifford ir T. Mathews, patenka į keletą sulaikymo strategijos kategorijų: politinę (Rusijos veiksmų pasmerkimas) ir karinę (techninė pagalba Gruzijai perdislokuoti karines pajėgas).

Priešraketinės gynybos skydo iniciatyva buvo kitas G. W. Bush administracijos užsienio politikos elementas, kurį, remiantis sulaikymo strategijos idėjomis ir dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“, galima priskirti Rusijos sulaikymo strategijai. Antrosios kadencijos metu G. W. Bush administracija tęsė derybas dėl priešraketinės gynybos

⁴⁸⁴ Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. CRS Report for Congress. March 3, 2009. Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>; žiūrėta 2012 01 17.

⁴⁸⁵ US condemns Russia over Georgia. *BBC NEWS*, 2008 09 04. Rasta: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7597336.stm>; žiūrėta 2012 01 17. Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. CRS Report for Congress. March 3, 2009. Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>; žiūrėta 2012 01 17.

⁴⁸⁶ Pavyzdžiui, DeYoung, K. Bush Questions Moscow's Motives. *The Washington Post*, August 12, 2008.

skydo elementų įdiegimo Lenkijoje ir Čekijoje: Lenkijoje planuota pastatyti 10 branduolinių raketų gaudytuvų (angl. *Missile Interceptors*) netoli Baltijos jūros pakrantės, o Čekijoje 1 radarą. 2007 m. Lenkijoje ir Čekijos valdžios atstovai pareiškė, jog jų atsakymas dėl priešraketinės gynybos skydo elementų greičiausiai bus teigiamas.⁴⁸⁷ Derybas su Lenkija ir Čekija turėjo tęsti B. Obamos administracija. Dienraščiai G. W. Bush administracijos teiginius, jog priešraketinės gynybos Europoje paskirtis yra apsauga nuo galimų neprognozuojamų valstybių išpuolių, vadino neatitinkančiais tikrovės. Dienraščio „The Washington Post“ teigimu, „G. W. Bush administracija apsimeta, jog protinga investuoti į <...> sistemą Lenkijoje ir Čekijoje <...>, nors Iranas neturi tokių branduolinių raketų, kurios galėtų pasiekti JAV ir Europą.“⁴⁸⁸ Nei vienas dienraštis tiesiai netvirtina, jog priešraketinės gynybos skydas yra G. W. Bush administracijos taikomos Rusijos sulaikymo strategijos dalis. Vis dėlto kiekviename straipsnyje priešraketinės gynybos skydo tema skiria daug dėmesio neigiamai Rusijos reakcijai į skydą ir neįrodinėja, jog Rusijos nuogastavimai dėl priešraketinės gynybos skydo elementų įrengimo Lenkijoje ir Čekijoje neturi pagrindo. Toks priešraketinės gynybos skydo temos pateikimais dienraščiuose leidžia teigti, jog skydas yra traktuojamas kaip sulaikymo strategijos elementas. Antrosios G. W. Bush kadencijos metu, lyginant su pirmąja, atsirado daugiau aplinkybių, leidžiančių priešraketinės gynybos skydą traktuoti kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementą. Akivaizdžiausias - G. W. Bush administracija atmetė Rusijos pasiūlymą vietoje radarų ir gaudytuvų statymo Europoje naudoti radarą, esantį Azerbaidžane, kas, teigiamo administracijos atsakymo atveju, būtų rodę Rusijos įtraukimo strategijos naudojimo tendencijas.

Tarp kitų labiausiai akcentuotų G. W. Bush administracijos užsienio politikos instrumentų santykiuose su Rusija antrosios kadencijos metu buvo *JAV ir posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija* (pirmosios G. W. Bush kadencijos metu ji nebuvo tarp labiausiai minėtų instrumentų). Dienraštis „The Washington Post“ šiam užsienio politikos instrumentui skyrė 12 straipsnių. Visuose straipsniuose G. W. Bush administracijos politinė komunikacija su posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnais buvo minima santykių su Rusija kontekste. Tikėtina, jog straipsnių, kuriuose minimi G. W. Bush administracijos ir posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnų susitikimai, skaičius galėjo būti dar didesnis, jeigu būtų įtraukti straipsniai, kuriuose Rusija nebuvo minima. Remiantis G. F. Kennan ir F. Matthews sulaikymo strategijos idėjomis, politinę komunikaciją, kurios vienas iš indikatorių yra valstybių vadovų susitikimai, galima priskirti prie sulaikymo strategijos instrumentų. JAV

⁴⁸⁷ Missile Defense Timeline. *Transitions Online*. August 13, 2007. *Academic Search Complete*, EBSCOhost duomenų bazė.

⁴⁸⁸ Missile Fantasies. The administration's rush to deploy missile defenses in Europe brings a sinister response from Russia. *The Washington Post*, February 25, 2007.

Valstybės departamento duomenys rodo, jog 2005-2008 m. politinė komunikacija tarp G. W. Bush administracijos ir posovietinių valstybių buvo labai aktyvi.

Antrosios G. W. Bush kadencijos metu vien JAV prezidentas su posovietinių valstybių vadovais susitiko 11 kartų. Daugiausiai iš jų – su Ukrainos ir Gruzijos prezidentais: t.y. su tų valstybių atstovais, dėl kurių buvo didžiausi nesutarimai tarp JAV ir Rusijos 2005-2008 m. laikotarpiu. G. W. Bush administracijos susitikimams su Ukrainos ir Gruzijos prezidentais JAV santykių su Rusija kontekste dienraštis „The Washington Post“ skyrė daugiausiai dėmesio. G. W. Bush ir Gruzijos prezidento susitikimus dienraštis vertino kaip G. W. Bush administracijos demonstruojamą paramą Gruzijos valstybei ir tokiu būdu išreiškiamą poziciją plėsti joje savo įtaką nepaisant to, jog Rusiją traktavo Gruziją savo įtakos zona.⁴⁸⁹ G. W. Bush susitikimas su Ukrainos prezidentu dienraštyje taip pat traktuojamas kaip administracijos parama Ukrainai, kartu akcentuojant, jog tokie G. W. Bush administracijos veiksmai neabejotinai sukels Rusijos pasipiktinimą dėl kišimosi į jos įtakos zoną.⁴⁹⁰ Tad dienraščio straipsnių analizė rodo, jog G. W. Bush administracija demonstravo politinę paramą toms valstybėms, kuriose kirtosi JAV ir Rusijos interesai (tokiu būdu bandydama įtraukti jas į savo įtakos zoną ir balansuodama Rusijos galią) ir darė tai labai aktyviai.

NATO veiksnys 2005-2008 m. G. W. Bush administracijos užsienio politikoje buvo kitas labiausiai akcentuojamas kaip Rusijos sulaikymo instrumentas. Dienraštis „The Washington Post“ jam skyrė 10 straipsnių. Procesai ir sprendimai NATO antrosios G. W. Bush kadencijos metu rodo, jog NATO veiksnys JAV užsienio politikoje atliko keletą funkcijų. Pirma, NATO buvo instrumentas Vakarų įtakos zonai posovietinėje erdvėje plėsti. Antrosios G. W. Bush kadencijos metu spęstas tolesnės NATO plėtros klausimas. Nors 2008 m. NATO Bukarešto Viršūnių susitikime Ukrainai ir Gruzijai MAP (angl. *Membership Action Plan, MAP*) nebuvo pasiūlytas, tačiau baigiamajame susitikimo dokumente buvo konstatuota, jog Ukrainos ir Gruzijos narystė NATO yra tik laiko klausimas.⁴⁹¹ Priimdama Ukrainą į savo tarpą, NATO išplėstų Euroatlantinio saugumo sienas iki pat Rusijos Vakarinių sienų ir apribotų Rusijos įtaką – nes Ukraina yra labai priklausoma nuo Rusijos dėl energetinių resursų. Į NATO buvo siekiama įtraukti Armėniją, Azerbaidžaną, kurios padidino savo įsipareigojimus „Partnerystės taikos labui programoje“: Azerbaidžanas 2005 m. gegužės 27 d. pradėjo Individualios narystės veiksmų

⁴⁸⁹ Lowe, Ch. Georgian Leader Spurns Moscow Celebration. *The Washington Post*, May 7, 2005.

⁴⁹⁰ Bush Promises More Help to Ukraine; President Says U.S. Will Assist Move Toward West, Dropping Trade Barriers. *The Washington Post*, April 5, 2005.

⁴⁹¹ Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008. 23 punktą. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm?mode=pressrelease; žiūrėta 2012 03 02.

planą, Armėnija 2005 m. gruodžio 16 d.⁴⁹² Pasak tarptautinių santykių specialistų, skatindama Gruzijos, Azerbaidžano, Armėnijos, dialogą ir ryšius su NATO, G. W. Bush administracija siekė atkirsti Kaukazo ir Centrinės Azijos regionus nuo Rusijos įtakos ir sukurti geopolitinę zoną, jungiančią Kaspiją su turkiškąja Juodosios jūros pakrante - toks įgyvendintas JAV tikslas leistų jai išlaikyti naftos transportavimo kontrolę, o kartu ir didesnę įtaką visame pasaulyje, kuris yra priklausomas nuo energetinių resursų. Antra, NATO buvo kaip spaudimo instrumentas, naudotas priversti Rusiją vykdyti tam tikrą užsienio politiką. Pavyzdžiui, 2007 m. gruodį, kai NATO ir Rusija ruošė veiksmų planą ateinantiems metams, JAV blokavo susitarimą kaltindama Rusiją tuo, jog ši nevykdo CFE sutarties. Po 2008 m. Rusijos-Gruzijos karo NATO rėmuose bendradarbiavimas su Rusija (t.y. NATO nefunkcionavo kaip Rusijos įtraukimo strategijos instrumentas) buvo nutrauktas.

Dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“ NATO plėtros klausimas antrosios G. W. Bush kadencijos metu traktuojamas kaip veiksnys, bloginantis JAV-Rusijos santykius pabrėžiant, jog G. W. Bush administracija aktyviai siekė MAP suteikimo Ukrainai ir Gruzijai bei darė spaudimą kitoms NATO narėms šiuo klausimu. Tokia G. W. Bush administracijos pozicija dėl NATO aljanso dienraščiuose vadinama „provokacija Rusijai“, „Kremliaus erziniu“.⁴⁹³ Tokia dienraščių pozicija leidžia teigti, jog NATO plėtra buvo traktuojama kaip Rusijos sulaikymo strategijos instrumentas.

Antrosios G. W. Bush kadencijos laikotarpio dienraščių straipsniuose didelis dėmesys buvo skiriamas *JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinei komunikacijai*, ką, kaip jau minėta, tarptautinių santykių specialistai traktuoja kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementą. Šiam G. W. Bush administracijos užsienio politikos instrumentui dienraštis „The Washington Post“ skyrė 29 straipsnius, o dienraštis „The New York Times“ – 16. Tolygus straipsnių, skirtų JAV-Rusijos pareigūnų politinei komunikacijai, pasiskirstymas 2005-2008 m. analizuotuose dienraščiuose rodo, jog šis užsienio politikos instrumentas buvo aktyviai naudojamas visos antrosios G. W. Bush kadencijos metu (kaip ir 2001-2004 m.). JAV Valstybės departamento pateikiamais duomenimis, vien prezidentų lygmenyje 2005-2008 m. įvyko 7 oficialūs susitikimai.

⁴⁹² North Atlantic Treaty Organization: Individual Partnership Action Plans. April 15, 2008. Rasta: <http://www.nato.int/issues/ipap/index.html>; žiūrėta 2012 03 02.

⁴⁹³ Baker, P. Bush Pressing NATO to Set Membership Path for Ukraine, Georgia. *The Washington Post*, April 2, 2008. Baker, P. Alliance Invites In Croatia, Albania; Bush Is Rebuffed In Bid for Support Of Ex-Soviet States. *The Washington Post*, Apr 3, 2008.

21 lentelė. JAV ir Rusijos vadovų susitikimai 2005-2008 m.

Data	Susitikimo pobūdis
2005 05 08-09	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas Maskvoje
2005 09 16	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas JAV
2006 07 14-17	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas G8 forume
2006 11 15	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas Maskvoje
2007 07 01-02	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas
2008 04 05-06	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas Sočyje
2008 11 14-15	G. W. Bush ir V. Putino susitikimas G20 forume

Šaltinis: Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

Vis dėlto antrosios G. W. Bush kadencijos dienraščių straipsniuose itin akcentuojamas neatitikimas tarp JAV pareigūnų retorikos ir praktinių veiksmų: žurnalistų tvirtinimu, G. W. Bush administracijos atstovai po susitikimų su Rusijos atstovais susitikimų rezultatus pateikdavo geresnius nei jie iš tikrųjų buvo.⁴⁹⁴ 2005-2008 m. dienraščių analitikai abejojo teigiama dvišalių susitikimų nauda JAV-Rusijos santykiams, kai tuo tarpu 2001-2004 m. teigė, jog tokie susitikimai padeda gerinti JAV-Rusijos santykius. Pavyzdžiui, dienraščio „The New York Times“ teigimu, „Prezidentas Bush su Vladimiru Putinu susitiko daugiau kartų negu su bet kurios kitos valstybės vadovu ir tik su keletu valstybių lyderių nuomone jo nuomonė nesutapo daugiau negu su V. Putino.“⁴⁹⁵ Tad nors JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinė komunikacija yra traktuotina kaip įtraukimo strategijos instrumentas, dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsnių analizė leidžia teigti, jog 2005-2008 m. ji nebeatliko savo kaip įtraukimo strategijos instrumento funkcijos.

Dar vienas dienraščių akcentuojamas G. W. Bush administracijos užsienio politikos elementas santykiuose su Rusija yra *administracijos kritika V. Putino administracijos vykdomai užsienio politikai*. Ši G. W. Bush administracijos užsienio politikos tendencija santykiuose su Rusija yra nauja lyginant ją su pirmąja G. W. Bush kadencija. Dienraštis „The New York Times“ Rusijos atžvilgiu išsakomai kritikai skyrė 19 straipsnių. 2005-2008 m. laikotarpiu kritiką Rusijos vykdomai politikai išsakė tiek pats JAV prezidentas G. W. Bush, tiek žemesnio rango administracijos pareigūnai. Rusija buvo kritikuojama dėl demokratijos ribojimo šalies viduje (Rusijos vyriausybė apribojo žiniasklaidos, nevyriausybinų organizacijų veiklos laisvę, padaugėjo pranešimų apie įtakingų politikų žmogžudystes), kišimosi į Ukrainos vidaus politiką, provokacijas Gruzijoje (Rusija įvedė savo karines pajėgas į separatistinį Abchazijos regioną). Dienraščio „The New York Times“ straipsniuose teigiama, jog G. Bush administracijos išsakoma kritika Rusijai antrosios G. Bush kadencijos metu tapo dažnesnė ir griežtesnė. G. W.

⁴⁹⁴ Bumiller, E. . White House Letter; For Bush and Putin, a Romance With Signs of Rockiness. *The New York Times*, February 28, 2005.

⁴⁹⁵ Myers, S. War Horses' Differ, but See Hope for Future Accord. *New York Times*, April 7, 2008.

Bush administracijos retorika Rusijos atžvilgiu apibūdinama tokiomis frazėmis kaip „neįprastai griežta vieša kritika“, „kaltinimai Rusijai“.⁴⁹⁶ Straipsniuose atkreipiamas dėmesys į faktą, jog JAV valdžios pareigūnai susitikimuose su Rusijos atstovais kritiką dėl demokratijos apribojimo Rusijoje, pozicijos dėl Gruzijos antrosios G. W. Bush kadencijos metu išsakydavo dažniau nei anksčiau, jog kritika neretai tapdavo pagrindine susitikimų dalimi.⁴⁹⁷ Dienraščio vertinimu, G. W. Bush administracijos kritika blogino JAV-Rusijos santykius, buvo gerai apsvarstytas administracijos užsienio politikos instrumentas, kurį imta naudoti reaguojant į administracijai nepriimtinus Rusijos veiksmus. G. W. Bush administracijos kritika Rusijai priskirtina prie sulaikymo strategijos instrumentų (kurie buvo aktyviai naudojami), nes trikdė efektyvią politinę komunikaciją tarp JAV ir Rusijos, kas yra gerų dvišalių santykių pagrindas.

2005-2008 m. laikotarpio dienraščių straipsniuose, skirtuose bendrai G. W. Bush administracijos užsienio politikos analizei, kaip ir straipsniuose, pristatančiuose konkrečius įvykius JAV-Rusijos santykiuose, dominuoja tvirtinimas, jog JAV-Rusijos santykiai blogėjo. Antrosios G. W. Bush kadencijos dienraščių straipsniuose ši nuostata yra nuosekli: tiek antrosios kadencijos pradžioje, tiek pabaigoje dienraščiuose galima aptikti teiginių, jog „nepaisant kalbų apie partnerystę ir asmeninės V. Putino ir G. W. Bush draugystės, JAV ir Rusijos santykiai pasiekė žemiausią lygį nuo Šaltojo karo laikų,“⁴⁹⁸ jog „Vašingtono ir Maskvos dialogas įgauna kandžiausią toną nuo Šaltojo karo laikų.“⁴⁹⁹ Dienraščių vertinimu, prie blogų JAV-Rusijos santykių ženkliai prisidėjo G. W. Bush administracija – t.y. ji sąmoningai pasirinko specifinius užsienio politikos instrumentus santykiuose su Rusija (sulaikymo strategiją), suprasdama, jog tam tikrų užsienio politikos instrumentų taikymas nėra priimtinas Rusijai ir dvišalius santykius pablogins. Pavyzdžiui, dienraštis „The New York Times“ taip apibūdino G. W. Bush administracijos užsienio politiką: „G. W. Bush nubrėžė naują liniją ir Rusiją paliko kitoje jos pusėje.“⁵⁰⁰

Pastebėtina, jog JAV-Rusijos santykius vertinant kaip blogėjančius ir komentuojant tokios situacijos priežastis G. W. Bush administracijos užsienio politikos instrumentai santykiuose su Rusija nebuvo įvardinami kaip sulaikymo strategija. Vis dėlto, remiantis sulaikymo ir įtraukimo strategijų idėjomis, galima teigti, jog labiausiai dienraščiuose akcentuoti ir dažniausiai minėti įvykiai JAV-Rusijos santykiuose, yra priskirtini sulaikymo, o ne įtraukimo strategijai.

⁴⁹⁶ U.S. Criticizes Russian Troop Movements." *New York Times*, May 07, 2008. Shanker, Th. Administration Rebukes Putin On His Policies. *New York Times*, June 2007.,

⁴⁹⁷ Weisman, S. Rice Chides Russia on Quietening Dissent but Rejects Penalty. *New York Times*, February 06, 2005.

⁴⁹⁸ Myers, S. No Cold War, Perhaps, but Surely a Lukewarm Peace. *New York Times*, February 18, 2007.

⁴⁹⁹ Shanker, Th. Op. cit.

⁵⁰⁰ Myers, S. No Cold War, But Big Chill. *New York Times*, August 16, 2008.

Apibendrinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką praktinėje JAV užsienio politikoje antrosios G. W. Bush kadencijos metu galima teigti, jog tyrimo metu gauti duomenys rodo aiškiai dominuojančią Rusijos sulaikymo strategiją. Rusijos sulaikymo strategijos dominavimą, kaip ir pirmosios G. W. Bush kadencijos metu, rodo sutampantys dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ duomenys bei juos papildantys dienraščių straipsnių autorių JAV-Rusijos santykių vertinimai.

4.4. Baltijos šalių reikšmingumas Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.)

G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu susiklosčiusi tarptautinė situacija (administracijos inicijuotas karas prieš terorizmą ir sąjungininkų poreikis) lėmė, jog bendroje administracijos užsienio politikoje atsirado galimybė Baltijos šalių reikšmingumui didėti. Vis dėlto G. W. Bush administracijos užsienio politikoje Rusijos atžvilgiu Baltijos šalys nebuvo ženkliai reikšmingesnės nei G. H. Bush vyresniojo ar B. Clinton buvimo valdžioje laikotarpiu.

4.4.1. Baltijos šalių reikšmingumas deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje

Strateginių JAV dokumentų ir G.W. Bush administracijos pareigūnų⁵⁰¹ oficialios retorikos analizė leidžia teigti, jog Baltijos šalys buvo tik oficialios JAV retorikos, bet ne oficialių strateginių dokumentų subjektas ir buvo minimos tik esant specifinėms aplinkybėms.

Baltijos šalys JAV Nacionalinio saugumo strategijose. Svarbiausiuose JAV strateginiuose dokumentuose Baltijos valstybės nėra minimos: JAV nacionalinio saugumo strategijose (2002 ir 2006 m.) Baltijos šalys nėra minimos nei tiesiogiai, nei Rytų Europos ar posovietinių valstybių kontekste. Galima išvelgti tik aspektų, susijusių su pokyčiais tarptautinėje arenoje, kurie įtakojo ir Baltijos šalis – pasisakoma už NATO plėtrą (tuo metu buvo aišku, apie kokių valstybių galimą narystę buvo diskutuojama): „Aljansas buvo sustiprintas jį išplečiant.“⁵⁰²

Baltijos šalys G. W. Bush administracijos kalbose. Tuometinėje oficialioje G. W. Bush ir jo administracijos pareigūnų retorikoje dėmesio Baltijos šalims aptikti galima. Baltijos šalys oficialioje tuometinėje JAV pareigūnų retorikoje traktuojamos kaip nepriklausomi ir savarankiški tarptautinių santykių subjektai, kaip valstybės turinčios ilgą, turtingą istoriją,

⁵⁰¹ Analizuotos G.W. Bush bei jo valstybės sekretorių kalbos, pasisakymai, interviu. Prezidentas ir valstybės sekretorius yra svarbiausios JAV figūros, atsakingos už užsienio politikos formavimą bei įgyvendinimą.

⁵⁰² The National Security Strategy of the United States of America. March, 2006. P. 38, Rasta: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>; žiūrėta 2010 01 03.

dažnai pabrėžiant, jog JAV niekada nepripažino Baltijos valstybių okupacijos (tai pabrėžia visi aukščiausi JAV valstybės pareigūnai): „Jūs buvote senos tautos, kurių suverenitetas buvo pavogtas.“⁵⁰³ Pastarasis aspektas akcentuotas visų JAV pareigūnų vizitų Baltijos šalyse metu tokiu būdu stiprinant tarpusavio santykius, nes okupacijos pripažinimo klausimas yra itin jautrus Baltijos šalims.

Iš oficialios JAV retorikos susidaro įspūdis, kad G. W. Bush administracijai svarbios visos demokratinės valstybės, jų kontekste – Baltijos valstybės taip pat, nes naujų iššūkių (tokių kaip terorizmas, MNG plitimas) atsiradimas reikalauja bendro veikimo kovojant su jomis. Oficialioje retorikoje akcentuojamos bendros JAV ir Baltijos šalių vertybės teigiant, jog JAV ir Baltijos šalis vienija bendri idealai – demokratija, laisvė, pagarba žmogiškajam orumui. Tad oficiali JAV retorika rodo, jog Baltijos valstybės JAV yra svarbios kaip sąjungininkės G. W. Bush paskelbtame kare su terorizmu (sąjungininkių vaidmuo akcentuojamas ir JAV nacionalinio saugumo strategijose) – kaip ir daugelis kitų valstybių. G. W. Bush ir JAV valstybės sekretorių kalbos implikuoja, kad Baltijos valstybės yra svarbios ne tik JAV, bet ir NATO apskritai, nes, anot G. Busho administracijos, NATO reikia ne tik karinių pajėgumų, bet ir kitokių išteklių.

Be tokių bendrų JAV ir Baltijos valstybių veiklos gairių kaip karas su terorizmu, NATO aljanso stiprinimas, minimos ir kitos, iš kurių labiausiai akcentuojama demokratijos sklaida posovietinėje erdvėje (Ukrainoje, Baltarusijoje, Gruzijoje). Baltijos šalys šiame kontekste traktuojamos kaip naudingos JAV, giriamas jų vaidmuo skleidžiant JAV priimtinas vertybes (ir tokiu būdu padedant JAV posovietinėje erdvėje plėsti savo įtakos zoną): „Baltijos šalys demonstruoja esančios vertingos sąjungininkės dirbdamos su mumis plėtojant laisvą Baltarusijoje,“ „Lietuva dirba tokiose kaimyninėse valstybėse kaip Ukraina, Moldova, Gruzija.“

504

Vis dėlto, be jau minėtų JAV interesų Baltijos šalyse (sąjungininkės kare su terorizmu, naujos NATO narės) oficialioje retorikoje tiesiogiai nėra užsimenama apie kitus JAV interesus Baltijos valstybėse – pvz. geopolitinius interesus, interesą užkirsti jose kelią Rusijos įtakos plitimui. JAV pareigūnų retorikoje Rusija nėra minima kaip grėsmė Baltijos valstybių kontekste.

Oficialioje retorikoje G. W. Bush administracija įsipareigoja būti gera partnere siekiant demokratiškesnių standartų, ekonominio ir karinio saugumo. Nurodomos tokios užsienio politikos priemonės kaip – tiesioginė pagalba (programos, finansinė parama) ir aktyvūs diplomatiniai veiksmai darant įtaką (pvz. NATO aljansu). Taigi neatmetama galimybė globoti Baltijos valstybes ne tik tarptautinių organizacijų rėmuose (t.y. veikti tik per NATO), bet ir jas apeinant.

⁵⁰³ Cheney's Speech in Lithuania. May 4, 2006. Rasta: <http://www.nytimes.com/2006/05/04/world/europe/04cnd-chene-text.html>; žiūrėta 2012 05 02.

⁵⁰⁴ Freedom and Democracy: Address in Latvia. May 7, 2005. Rasta: <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/05.07.05.html>; žiūrėta 2012 05 02.

G. W. Bush buvimo valdžioje metu JAV atvirai įsipareigojo ginti Baltijos valstybes nuo potencialių priešų: „Agresijos atveju, drąsūs Lietuvos, Latvijos, Estijos žmonės daugiau niekada nebus vieni.“⁵⁰⁵Tad Baltijos valstybių saugumą yra įsipareigojama užtikrinti tiek NATO rėmuose, tiek pačios JAV pastangomis.

Visas G. W. Bush ir jo administracijos pareigūnų kalbas, kuriose minimos Baltijos šalys, galima suskirstyti į tris grupes – kalbos, sakytos susitikimų su Baltijos šalių vadovais ir vizitų Baltijos valstybėse metu, kalbos, kuriose Baltijos valstybės minėtos NATO aljanso plėtros ir karo su terorizmu kontekstuose. Tokia situacija implikuoja, jog Baltijos valstybės nebuvo dažnas JAV oficialios retorikos subjektas. Baltijos valstybių svorį JAV retorikoje menkina ir ta aplinkybė, jog Baltijos šalys JAV prezidento kalbose dažniausiai minimos tik tose kalbose, kurios buvo sakytos jo vizitų Baltijos valstybėse metu arba minint datas, susijusias su Baltijos valstybėmis.

Apibendrinant G. W. Bush administracijos strateginius dokumentus ir retoriką galima teigti, jog Baltijos valstybės nebuvo dažnas JAV dėmesio objektas, buvo minėtos karo su terorizmu, NATO plėtros ir demokratijos sklaidos kontekste, traktuotos kaip JAV sąjungininkės, kurias JAV pasirengusi apginti. Ir nors oficialioje retorikoje JAV įtakos plėtros svarba posovietinėje erdvėje nėra tiesiogiai minima, tam tikrais retorikos, susijusios su Baltijos šalimis, aspektais, JAV su Rusija vis dėlto konfrontuoja– nepripažindama Baltijos valstybių okupacijos.

4.4.2. Baltijos šalių reikšmingumas praktinėje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje

Baltijos šalių faktorius Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose pirmosios B. Clinton kadencijos metu (2001-2004 m.).

Dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ G. W. Bush pirmosios kadencijos metu JAV-Baltijos šalių santykiams skyrė panašų kiekį straipsnių kaip ir B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu, tačiau straipsnių pasiskirstymas skyrėsi: 2001-2004 m. didžiausias dienraščių dėmesys buvo skiriamas NATO veiksniumi, o kiti minėti įvykiai sulaukė mažiau dėmesio.

⁵⁰⁵ Remarks by the President to the Citizens of Vilnius. November 23, 2002. Rasta: /news/releases/2002/11/20021123-5.html; žiūrėta 2012 05 02.

22 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose G. W. Bush pirmosios kadencijos metu (2001-2004 m.)

	Svarbiausi įvykiai		The Washington Post	The New York Times
			<i>Paminėjimų skaičius</i>	
1.	Sulaikymo strategija	NATO faktorius	21	17
2.		JAV ir Baltijos šalių aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	1	2
3.		Prekybos susitarimai	-	1
4.		Karinės technikos pirkimas-pardavimas	1	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 2001 01 20– 2005 01 19 laikotarpio straipsniais.

Analizuoti dienraščiai 2001-2004 m. minėjo tokius įvykius: NATO veiksnys JAV-Baltijos šalių santykiuose, JAV ir Baltijos šalių aukštų pareigūnų politinė komunikacija (šios tendencijos minėtos dienraštyje „The Washington Post“); „The New York Times“ taip pat atkreipė dėmesį į karinės technikos pirkimo sandorius tarp JAV ir Baltijos šalių (žr. Priedą nr. 9). Šiame poskyryje aptariami ne trys kiekviename dienraštyje labiausiai akcentuoti, o visi įvykiai, nes tam tikriems įvykiams dienraščiai skyrė vienodą straipsnių kiekį.

NATO veiksnio JAV-Baltijos šalių santykiuose aptarimas dominavo tiek „The Washington Post“, tiek „The New York Times“ straipsniuose. Pirmoji G. W. Bush kadencija NATO kontekste Baltijos šalims buvo ypatinga tuo, jog 2004 m. Baltijos šalis tapo NATO narėmis (tiek B. Clinton, tiek G. W. Bush administracijos rėmė Baltijos šalių narystę NATO). Būtent Baltijos šalių prisijungimas prie NATO dominuoja analizuotų dienraščių straipsniuose, skirtuose NATO veiksmui JAV-Baltijos šalių santykiuose. Dienraščio analitikai pabrėžia G. W. Bush administracijos pastangas paspartinti Baltijos šalių prisijungimą prie NATO (straipsniuose cituotas JAV prezidentas, teigiantis, jog NATO narės neturėtų skaičiuoti „kiek mažai naudos gali gauti, bet turėtų galvoti apie tai, kiek daug pačios gali padaryti“)⁵⁰⁶ ir faktą, jog priimdamas Baltijos šalis į NATO, aljansas apims ir teritoriją, kuri buvo SSRS sudėtyje. Straipsniuose taip pat pabrėžiama, jog plėsdamasis aljansas iš naujo padalina Europą į dvi sferas (Vakarų ir Rytų), darant analogiją į Šaltojo karo laikotarpį, kai Europą dalino Berlyno siena.⁵⁰⁷ Nuolatinis pabrėžimas, jog NATO ketina plėstis į posovietinę erdvę ir Rusijos reakcijos apibūdinimas dienraščiuose leidžia daryti prielaidą, jog Baltijos šalių priėmimas į NATO yra identifikuojamas kaip Rusijos sulaikymo strategijos dalis.

2001-2004 m., kaip ir B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu, analizuotų dienraščių straipsniuose dar viena iš minėtų tendencijų JAV-Baltijos šalių santykiuose buvo JAV ir Baltijos šalių aukšto rango pareigūnų *aktyvi politinė komunikacija*. Pirmosios kadencijos metu Lietuvoje

⁵⁰⁶ How Much We Can Do. *The Washington Post*, June 17, 2001.

⁵⁰⁷ Goldgeier, J. A New European Divide. *The Washington Post*, Mar 28, 2004.

lankėsi JAV prezidentas G. W. Bush (2002 m. lapkričio 22-23 d.), kas traktuotina kaip svarbus dėmesio ženklas Baltijos šalims. Dienraščio „The New York Times“ vertinimu, G. W. Bush administracijos dėmesys Baltijos šalims (tarp jų ir prezidento vizitai) didina Baltijos šalių proamerikietiškumą.⁵⁰⁸ Tokia nuostata suponuoja, kad G. W. Bush vizitą galima traktuoti kaip Rusijos sulaikymo strategijos dalį.

Karinės technikos pardavimas Baltijos šalims buvo dar vienas minėtas įvykis JAV-Baltijos šalių santykiuose pirmosios G. W. Bush kadencijos metu. 2002 m. Lietuva iš JAV įsigijo 60 Stinger raketų už 31 mln. JAV dolerių.⁵⁰⁹ Dienraštis „The New York Times“ nurodė, jog įsigytas raketas Lietuva ketina naudoti Ignalinos atominės elektrinės apsaugai, tačiau šalia to pažymėjo, jog identiškos raketos buvo naudojamos prieš SSRS Šaltojo karo metu.⁵¹⁰ Šį įvykį galima traktuoti kaip Rusijos sulaikymo strategijos apraišką, nes tokiu būdu G. W. Bush administracija suteikė galimybę apsiginkluoti valstybei, esančiai JAV ir Rusijos interesų susikirtimo zonoje, kurią norėjo įtraukti į savo įtakos sferą.

Remiantis 2001-2004 m. dienraščių straipsniais galima teigti, jog pirmosios G. W. Bush kadencijos metu Baltijos šalys daugiausiai buvo G. W. Bush administracijos diplomatinės ir karinės sferos darbotvarkės dalimi, ką administracija išnaudojo Rusijos sulaikymo strategijai realizuoti. Bendrame G. W. Bush administracijos užsienio politikos kurse santykiuose su Rusija Baltijos šalių faktorius buvo reikšmingesnis nei B. Clinton prezidentavimo metu: Baltijos šalių faktorius pateko į keletą kategorijų, kurios, remiantis atliktu tyrimu, buvo vyraujančios JAV-Rusijos santykiuose (įgyvendinant Rusijos sulaikymo strategiją): NATO plėtra bei bendradarbiavimas su posovietinėmis valstybėmis karinėje sferoje. Vis dėlto ir G. W. Bush pirmosios kadencijos metu Baltijos šalys nebuvo pagrindiniu faktoriumi, per kurį buvo įgyvendinama Rusijos sulaikymo strategija.

Baltijos šalių faktorius Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijose antrosios G. W. Bush kadencijos metu (2005-2008 m.).

Remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsnių analize, galima teigti, jog antrosios G. W. Bush kadencijos metu vyraujančios tendencijos JAV užsienio politikoje dėl Baltijos šalių santykių su Rusija kontekste buvo panašios: buvo išnaudojamas NATO faktorius, vykdoma aktyvi politinė komunikacija su Baltijos šalių atstovais. Tačiau antrosios G. W. Bush kadencijos metu sandorius dėl karinės ginkluotės pakeitė administracijos kritika Rusijai dėl Rusijos užsienio politikos Baltijos šalių atžvilgiu.

⁵⁰⁸ Bumiller, E. White House Letter; For Bush, a Big 'Acui' From Eastern Europe. *New York Times*, November 25, 2002.

⁵⁰⁹ Wines, M. World Briefing | Europe: Lithuania: Deal To Buy Missiles From U.S. *New York Times*, November 14, 2002.

⁵¹⁰ Ten pat.

23 lentelė. Svarbiausi įvykiai JAV-Baltijos šalių santykiuose G. W. Bush antrosios kadencijos metu (2004-2008 m.)

		Svarbiausi įvykiai	The Washington Post	The New York Times
		<i>Straipsnių skaičius</i>		
1.	Sulaikymo strategija	JAV ir Baltijos šalių aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija	8	10
2.		NATO faktorius	5	3
3.		Administracijos kritika Rusijai dėl Baltijos šalių	5	3

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ 2004 01 20– 2009 01 19 laikotarpio straipsniais.

Jeigu pirmosios G. W. Bush kadencijos metu labiausiai dienraščiuose akcentuotas įvykis JAV-Baltijos šalių santykiuose *NATO kontekste* buvo aljanso plėtra, tai antrosios kadencijos metu buvo pabrėžiamos G. W. Bush administracijos pastangos NATO rėmuose stiprinti Baltijos šalių gynybą. G. W. Bush administracijos siekė didinti karinių pratybų skaičių Baltijos šalyse dienraščių analitikai siejo su 2008 m. Rusijos kariniais veiksmais Gruzijos teritorijoje ir teigė, jog Rusijos agresija kėlė nerimą ne tik Rusijos kaimynėms (tarp kurių buvo Baltijos šalys), bet ir visam NATO aljansui.⁵¹¹ Tokia G. W. Bush pozicija traktuotina kaip karinių užsienio politikos instrumentų naudojimas galimai Rusijos įtakai apriboti.

2005-2008 m. dienraščių „The Washington Post“ ir „The New York Times“ straipsniuose ir toliau (kaip ir pirmosios G. W. Bush kadencijos metu) buvo akcentuojama *aktyvi politinė komunikacija* tarp JAV ir Baltijos šalių aukščiausio lygmens pareigūnų. JAV Valstybės departamento duomenys rodo, jog antrosios kadencijos metu G. W. Bush Baltijos šalyse lankėsi du kartus: 2005 m. - Latvijoje, 2006 m. dalyvavo NATO Viršūnių susitikime Latvijoje. Baltijos šalyse lankėsi ir JAV viceprezidentas Dick Cheney (2006 m. vizitas Lietuvoje). G. W. Bush vizitą Latvijoje 2005 m. analizuoti dienraščiai vertina kaip simbolinį administracijos gestą, skirtą Rusijai parodyti, jog JAV Baltijos šalis laiko savo įtakos sfera (G. W. Bush Latvijoje su Baltijos šalių atstovais susitiko prieš vykdamas į Gegužės 9-osios renginius Maskvoje).⁵¹² JAV prezidentas prieš vizitą Maskvoje taip pat nusiuntė laišką Baltijos šalims, kuriame JAV dar kartą pasmerkė Baltijos šalių okupaciją. Teikdami informaciją apie JAV viceprezidento vizitą Lietuvoje analizuoti dienraščiai taip pat akcentavo D. Cheney išsakytą kritiką Rusijai. Tad antrosios kadencijos metu aukščiausi JAV pareigūnai (prezidentas ir viceprezidentas) ne tik lankėsi Baltijos šalyse, bet ir pasirinko simbolinius momentus vizitams bei jų metu nevengė

⁵¹¹ Shanker, Th. Joint Chiefs Chairman Stresses NATO Defense for Baltic Region. *New York Times*, October 23, 2008.

⁵¹² Bush To Visit Ex-Soviet Republics On Trip To Moscow. *New York Times*, March 25, 2005.

kritikos Rusijos atžvilgiu, kas rodo, jog G. W. Bush administracija politinės komunikacijos instrumentą naudojo Rusijos ambicijoms regione apriboti.

G. W. Bush administracijos išsakyta *kritika Rusijai* buvo dar viena dažna tendencija, kuria pasireiškė JAV-Baltijos šalių santykiai antrosios G. W. Bush kadencijos metu. Kritiką Rusijai dėl jos veiksmų Baltijos šalių atžvilgiu išsakė aukščiausi JAV pareigūnai: prezidentas, valstybės sekretorė, viceprezidentas. G. W. Bush administracija kritikavo tokius Rusijos užsienio politikos aspektus kaip atsisakymas pripažinti Baltijos šalių okupaciją, reiškiamas nepasitenkinimas dėl JAV prezidento vizito į Baltijos šalis, kišimasis į Baltijos šalių vidaus reikalus.⁵¹³ G. W. Bush administracijos kritika Rusijai viena vertus rodė besikeičiančią administracijos poziciją Rusijos atžvilgiu. Taip pat ši tendencija JAV-Baltijos šalių-Rusijos santykiuose rodo, jog G. W. Bush administracija ėmė atvirai reikšti Rusijos užsienio politikai Baltijos regione nepritariančią poziciją (kas gali būti traktuotina kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas).

Taigi galima teigti, jog ir antrosios G. W. Bush kadencijos metu JAV-Baltijos šalių santykiai daugiausiai buvo vystomi politinėje ir karinėje sferose, kuriose svarbiausias buvo NATO faktorius. Bendrame JAV-Rusijos santykių kontekste Baltijos šalys buvo faktoriumi, kurį pasitelkus buvo įgyvendinama Rusijos sulaikymo strategija. Taip pat pastebėtina, jog antrosios G. W. Bush kadencijos metu Baltijos šalys buvo reikšmingesnės G. W. Bush administracijos užsienio politikos objektas santykių su Rusija kontekste – Baltijos šalys pateko į dvi iš dažniausiai pasireiškusių tendencijų JAV-Rusijos santykiuose (NATO faktorius ir susitikimai su posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnais).

Ši darbo dalis buvo skirta padėti įgyvendinti 2, 3, 4 ir 5 darbo uždavinius: t.y. nustatyti kaip reiškesi Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategijos deklaruojamoje ir praktinėje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje; kuri iš jų dominavo; kokios aplinkybės lėmė tam tikros užsienio politikos strategijos pasirinkimą ir kaip G. W. Bush administracija išnaudojo Baltijos šalių faktorių Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijų įgyvendinimui. Šio darbo dalyje pateikta analizė taip pat prisidėjo suformuluotų ginamųjų teiginių tikrinimo.

Antrasis darbo uždavinys šioje darbo dalyje buvo įgyvendinamas analizuojant JAV-Rusijos galios santykį G. W. Bush buvimo valdžioje laikotarpiu (2001-2008 m.), Rusijos

⁵¹³Bumiller, E. Russia Objects to Bush Itinerary; Rice Replies. *New York Times*, May 06, 2005. Myers S., Strong Rebuke For the Kremlin From Cheney. *New York Times*, May 05, 2006.

užsienio politiką ir tarptautinių santykių specialistų išskiriamus svarbiausius įvykius tarptautinėje arenoje, darant prielaidą, jog būtent šie veiksniai lėmė G. W. Bush administracijos pasirinkimą naudoti Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategiją. Atlikus šių veiksmų poveikio G. W. Bush administracijos vykdytai užsienio politikai Rusijos atžvilgiu analizę konstatuotina:

- Galios asimetrija tarp JAV ir Rusijos 2001-2008 m. G. W. Bush administracijai suteikė galimybę rinktis, kurią užsienio politikos strategiją – sulaikymą ar įtraukimą – naudoti santykiuose su Rusija. Ženklus JAV pranašumas pagal BVP, karinių išlaidų dydį, branduolinių galvučių skaičių, politinę įtaką tarptautinėse organizacijose reiškė, jog G. W. Bush administracija turėjo pakankamai pajėgumų tiek Rusijos sulaikymo, tiek Rusijos įtraukimo strategijai taikyti.
- Svarbiausi tarptautinės arenos įvykiai G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu sudarė prielaidas tiek Rusijos sulaikymo, tiek Rusijos įtraukimo strategijų taikymui. Rusijos įtraukimo strategijos taikymą, kuri buvo dominuojanti G. W. Bush administracijos užsienio politikoje 2001-2003 m., paskatino Rugsėjo 11-įvykiai, parodę naujos, tiek JAV, tiek Rusijos aktualios grėsmės (terorizmo) mastą bei svarbą, ir sudarę sąlygas bendriems (tiesa, trumpalaikiams) JAV ir Rusijos interesams atsirasti. G. W. Bush administracijos pasirinkimui taikyti Rusijos sulaikymo strategiją poveikį darė ekspansinės tendencijos Rusijos užsienio politikoje, kurios pasireiškė karinių pajėgumų, energetinės priklausomybės, ekonominių svertų ir švelniosios galios pasitelkimo įtakai posovietinėje erdvėje plėsti.
- Atsižvelgiant į tai, jog Rugsėjo 11-osios poveikis JAV-Rusijos santykiams buvo trumpalaikis, konstatuotina, jog G. W. Bush administracijos užsienio politikos kursą ir apsisprendimą pirmenybę teikti Rusijos sulaikymo strategijai lėmė pačios Rusijos vykdyta užsienio politika.

Trečiasis darbo uždavinys šiame skyriuje buvo įgyvendinamas analizuojant G. W. Bush prezidentavimo metu išleistas JAV Nacionalinio saugumo strategijas ir G. W. Bush darytus metinius pranešimus JAV Kongrese. Išnagrinėjus JAV NSS konstatuotina, jog:

- JAV NSS G. W. Bush administracija santykiuose su Rusija deklaruoja taikysianti įtraukimo strategiją.
- Deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje deklaruojamos Rusijos įtraukimo strategijos tipas kinta – nuo realistinio įtraukimo pereinama prie griežtesnės sąlyginio įtraukimo strategijos deklaravimo.

G. W. Bush metinių pranešimų Kongrese analizė rodo, jog deklaruojamoje užsienio politikoje G. W. Bush administracija pabrėžia kitus įvykius JAV-Rusijos santykiuose nei kad akcentuoja dienraščiai „The Washington Post“ ir „The New York Times“ ir pristato juos kaip

Rusijos įtraukimo strategijos dalį. Tad deklaruojamoje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje aiškiai dominuoja Rusijos įtraukimo strategija.

Ketvirtasis darbo uždavinys buvo įgyvendinamas pasitelkus įvykių rinkinio sudarymo metodą: remiantis analizuotais dienraščiais buvo sudarytas įvykių rinkinys, nustatyta, kurie iš įvykių buvo svarbiausi G. W. Bush buvimo valdžioje metu, ir analizuota, kokiai užsienio politikos strategijai santykiuose su Rusija – sulaikymui ar įtraukimui – jie priskirtini.

Išanalizavus Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką praktinėje JAV užsienio politikoje pirmosios G. W. Bush kadencijos metu (2001-2004 m.), konstatuotina, jog:

- Nors įvykiai JAV-Rusijos santykiuose, kurie traktuotini kaip Rusijos sulaikymo strategijos požymiai, neturėjo ženklios persvaros prieš įvykius, priskirtinus Rusijos įtraukimo strategijai, tačiau tarp svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose pirmosios G. W. Bush kadencijos metu Rusijos sulaikymo strategiją reprezentuojančių buvo daugiau nei priskirtinų Rusijos įtraukimo strategijai. Tokia situacija leidžia tvirtinti, jog pirmosios G. W. Bush kadencijos metu praktinėje JAV užsienio politikoje dominavo Rusijos sulaikymo strategija.
- Rusijos sulaikymo strategija 2001-2004 m. labiausiai pasireiškė priešraketinės gynybos skydo iniciatyva ir JAV pasitraukimu iš ABM sutarties; NATO veiksnio panaudojimu Rusijai sulaikyti (NATO plėtra); šnipų skandalu 2001 m., kurio metu G. W. Bush administracija nurodė palikti šalį 50 Rusijos pareigūnų; branduolinės ginkluotės faktorius panaudojimu Rusijai sulaikyti.
- 2001-2004 m. G. W. Bush administracijos užsienio politikoje galima aptikti ir Rusijos įtraukimo strategijos požymių, tačiau ši strategija buvo naudojama mažiau nei Rusijos sulaikymo strategija. Rusijos įtraukimo strategija pirmosios G. W. Bush kadencijos metu pasireiškė aktyvia JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politine komunikacija; NATO rėmuose – NATO-Rusijos tarybos sukūrimu.

JAV-Rusijos įvykių antrosios G. W. Bush kadencijos metu (2005-2008 m.) analizė rodo, jog:

- Antrosios G. W. Bush kadencijos metu praktinėje JAV užsienio politikoje aiškiai dominavo Rusijos sulaikymo strategija. Tokią išvadą leidžia daryti keletas tendencijų. Pirma, tarp charakteringiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose dominavo Rusijos sulaikymo strategijai priskirtini įvykiai. Antra, JAV-Rusijos įvykių bendro santykio analizė rodo, jog antrosios G. W. Bush kadencijos metu įvykių, priskirtinų Rusijos sulaikymo strategijai, apskritai buvo daugiau nei įvykių, reprezentuojančių Rusijos įtraukimo strategiją. Trečia, tarptautinių santykių ekspertų, rašančių straipsnius dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“, vertinimu, JAV-Rusijos santykiai 2005-2008 m. pasižymėjo konfrontacinėmis tendencijomis.

- Rusijos sulaikymo strategija antrosios G. W. Bush kadencijos metu labiausiai pasireiškė administracijos pozicija 2008 m. Rusijos-Gruzijos kare; priešraketinės gynybos skydo iniciatyva; aktyvia politine komunikacija su posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnais; NATO veiksnio išnaudojimas kaip Rusijos sulaikymo strategijos instrumentas (siūlymas plėsti NATO).
- 2005-2008 m. G. W. Bush administracijos užsienio politikoje galima aptikti ir Rusijos įtraukimo strategijos elementų. Vis dėlto tarp svarbiausių įvykių JAV-Rusijos santykiuose pateko tik viena tendencija – aktyvi JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politinė komunikacija. Be to, tarptautinių santykių ekspertų teigimu, JAV ir Rusijos atstovų susitikimai antrosios G. W. Bush kadencijos metu ilgainiui pradėjo nebeatlikti Rusijos įtraukimo strategijos instrumento funkcijos, nes susitikimai baigdavosi be konkrečių rezultatų.

Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus pastebėtina, jog G. W. Bush prezidentavimo metu Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategijų raiška deklaruojamoje ir praktinėje užsienio politikoje skyrėsi: jei deklaruojamoje užsienio politikoje G. W. Bush administracija abiejų kadencijų metu deklaravo taikanti Rusijos įtraukimo strategiją ir akcentavo įvykius, priskirtinus Rusijos įtraukimo strategijai, tai praktinėje užsienio politikoje dominavo Rusijos sulaikymo strategija, nors galima aptikti ir Rusijos įtraukimo strategijos elementų.

Penktasis darbo uždavinys šioje dalyje buvo įgyvendinamas, analizuojant Baltijos šalių traktavimą JAV santykių su Rusija kontekste deklaruojamoje užsienio politikoje (JAV Nacionalinio saugumo strategijose ir G. W. Bush administracijos pareigūnų kalbose) ir G. W. Bush administracijos vykdytoje praktinėje JAV užsienio politikoje santykiuose su Rusija.

Ištyrus Baltijos šalių reikšmingumą G. W. Bush administracijos užsienio politikoje santykiuose su Rusija, konstatuotina, jog:

- Deklaruojamoje užsienio politikoje Baltijos šalys buvo tik G. W. Bush administracijos pareigūnų kalbų, bet ne JAV NSS dėmesio objektas.
- Deklaruojamoje užsienio politikoje G. W. Bush administracija nedeklaruoja ketinimo Baltijos šalis išnaudoti kaip Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijų instrumentą ir nekonfrontuoja su Rusija dėl Baltijos šalių, išskyrus Baltijos okupacijos klausimą.
- Praktinėje G. W. Bush administracijos užsienio politikoje Baltijos šalių faktorius tiek pirmosios, tiek antrosios G. W. Bush kadencijų metu reiškėsi kaip Rusijos sulaikymo strategijos dalis (tad penktasis ginamasis teiginys buvo patvirtintas tiek, kiek jis liečia G. W. Bush prezidentavimo laikotarpį). Pirmosios G. W. Bush kadencijos metu Rusijos sulaikymo strategijos dalimi gali būti laikomi tokie įvykiai kaip Baltijos šalių priėmimas į NATO, karinės technikos pardavimas Baltijos šalims, aktyvi politinė komunikacija tarp

G. W. Bush administracijos ir Baltijos šalių aukštų pareigūnų. Antrosios G. W. Bush kadencijos metu Baltijos šalys buvo Rusijos sulaikymo strategijos instrumentu, kai buvo aktyviai įtraukiamos į NATO veiklą, kai G. W. Bush administracija vykdė aktyvią politinę komunikaciją su Baltijos šalių atstovais bei kritikavo Rusijos veiksmus dėl Baltijos šalių.

Tad Baltijos šalių faktorius G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų kontekste reišėsi tik praktiniame JAV užsienio politikos lygmenyje ir tik Rusijos įgyvendinant Rusijos sulaikymo strategiją. Atliktas tyrimas rodo, jog bendrame G. W. Bush administracijos taikytų Rusijos sulaikymo bei įtraukimo strategijų kontekste Baltijos šalys nebuvo reikšmingos.

Apibendrinant Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų raišką G. W. Bush administracijos užsienio politikoje ir Baltijos šalių faktorių joje galima teigti, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje 2001-2008 m. dominavo Rusijos įtraukimo strategija, tuo tarpu – praktinėje JAV užsienio politikoje – Rusijos sulaikymo strategija, o Baltijos šalių faktoriaus apraiškų galima aptikti tik G. W. Bush įgyvendintoje Rusijos sulaikymo strategijoje.

IŠVADOS

1. Tiek sulaikymo, tiek įtraukimo strategijos yra užsienio politikos strategijos ir klasikinio realizmo įgyvendinimo praktikoje įrankiai, skirtos galiai tarp didžiųjų galybių balansuoti, ir *status quo* išlaikyti. Sulaikymo strategija taikoma prieš imperialistinę užsienio politiką vykdančias valstybes ir, klasikinio realizmo požiūriu, traktuotina kaip griežtesnis užsienio politikos instrumentas nei įtraukimo strategija, nes valstybės priešininkės galią balansuoti siekiama ribojant jos įtaką politinėje, ekonominėje ir karinėje sferose. Tuo tarpu įtraukimo strategija naudojama po sėkmingo sulaikymo strategijos taikymo siekiant išlaikyti *status quo*, kai valstybė priešininkė nebekelia grėsmės galios balansui: valstybės priešininkės galia balansuojama įtraukiant ją į bendradarbiavimą politinėje, ekonominėje, karinėje sferose ir tokiu būdu valstybėje priešininkėje skatinant strategiją taikančiai valstybei priimtinas nuostatas ir sąlygas.
 - Sulaikymo strategijos pagrindai buvo pradėti formuluoti XX a. 5 dešimtmetyje JAV diplomato G. F. Kennan kaip reakcija į Sovietų Sąjungos imperialistinę užsienio politiką ir nukreipti jos keliamai potencialiai grėsmei suvaldyti. G. F. Kennan sulaikymo strategijos idėjos toliau buvo plėtojamos H. Truman administracijos pareigūnų H. F. Matthews, C. Clifford ir D. Acheson ir taikomos JAV užsienio politikoje Šaltojo karo metu. G. F. Kennan, H. F. Matthews, C. Clifford ir D. Acheson sulaikymo strategiją siūlė taikyti JAV santykiuose su SSRS, kurią laikė grėsme, ir kaip prioritetinį regioną, kuriame pirmiausiai turėtų būti įgyvendinama sulaikymo strategija, nurodė Europą. Sulaikymo strategijos pradininkų siūlomų strategijos instrumentų spektras buvo platus, bet teikiami prioritetai tam tikroms strategijos instrumentų grupėms skyrėsi: G. F. Kennan ir H. F. Matthews sulaikymo strategijos įgyvendinime siūlė pasitelkti minkštąją galią bei diplomatinius instrumentus, taip pat ekonominius instrumentus, tuo tarpu C. Clifford ir D. Acheson – karinę jėgą. Tad sulaikymo strategijos požymiai yra: ekonominėje sferoje - ekonominė parama ir investicijos strategiškai svarbiose valstybėse; diplomatinėje sferoje - aktyvi politinė komunikacija su strategiškai svarbiomis valstybėmis, politinė parama joms, diplomatinis spaudimas valstybei priešininkei, karinėje sferoje – karinių pajėgumų tobulinimas ir naudojimas prieš valstybę priešininkę, karinių pajėgų dislokavimas strategiškai svarbiuose regionuose.
 - Įtraukimo strategijos pagrindų suformavimo pradžią atsekti sunku. Egzistuoja įvairios įtraukimo strategijos, taikomos dvišaliuose santykiuose, formos, kurių pasirinkimas priklauso nuo to, koku mastu strategiją taikanti valstybė siekia įtakoti valstybės priešininkės elgseną ir kokių įsipareigojimų reikalauja mainais į teikiamus paskatinimus:

mažiausiai įsipareigoti reikalaujama taikant besąlyginio įtraukimo strategiją, didžiausiu mastu pakeisti elgseną siekiama plataus įtraukimo strategija; selektyvaus, sąlyginio, realistinio įtraukimo strategijos reikalauja realių įsipareigojimų ir elgseną siekia įtakoti vidutiniškai; riboto įtraukimo strategija pasižymi tuo, jog taikinio valstybės elgseną siekiama įtakoti mažiausiu laipsniu iš visų įtraukimo strategijos formų. Tad įtraukimo strategijos požymiai yra: politinėje sferoje – tarpvalstybinis dialogas, informacijos mainai, valstybės priešininkės įtraukimas į tarptautines organizacijas, politinių reformų skatinimas, politinė parama valstybės priešininkės lyderiams; ekonominėje sferoje – prekybos ir investicijų skatinimas valstybėje priešininkėje, ekonominė parama, ekonominės sankcijos; karinėje sferoje – ginklų kontrolės režimas. Įtraukimo strategija taip pat gali pasireikšti strategiją taikančiai valstybei palankios viešosios nuomonės formavimu valstybėje priešininkėje.

2. Remiantis klasikinio realizmo teorija, teigiančia, jog didžiųjų galybių pasirinkimą, kurią užsienio politikos strategiją – sulaikymą ar įtraukimą – naudoti santykiuose su kitomis didžiosiomis galybėmis lemia imperializmo kiekis valstybės priešininkės užsienio politikoje ir sava bei valstybės priešininkės turima galia, galima kelti prielaidą, jog JAV prezidentų administracijų pasirinkimą, kurią užsienio politikos strategiją – sulaikymą ar įtraukimą – taikyti santykiuose su Rusija šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje lėmė trys pagrindiniai veiksniai: JAV-Rusijos galios santykis; Rusijos užsienio politikos kursas; svarbiausi įvykiai tarptautinėje arenoje konkrečiu laikotarpiu. Vis dėlto jų poveikis Rusijos sulaikymo ar įtraukimo strategijos pasirinkimui G. H. Bush vyresniojo, B. Clinton ir G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiais nebuvo vienodas: Rusijos užsienio politikos kursas buvo svarbus veiksnys, lemiantis JAV prezidentų administracijų pasirinkimą dėl prioritetingos užsienio politikos strategijos santykiuose su Rusija, tiek G. H. Bush vyresniojo, B. Clinton ir G. W. Bush buvimo valdžioje metu, tuo tarpu tokių veiksnių kaip JAV-Rusijos galios santykis ir svarbiausi įvykiai tarptautinėje arenoje įtaka užsienio politikos strategijos pasirinkimui skyrėsi.

- G. H. Bush vyresniojo paskutiniaisiais kadencijos metais (1992 m.) poveikį administracijos užsienio politikos strategijų pasirinkimui santykiuose su Rusija darė tiek JAV-Rusijos galios santykis, tiek Rusijos užsienio politikos kursas, tiek svarbiausios tendencijos tarptautinėje arenoje (dėl SSRS žlugimo posovietinėje erdvėje atsiradusios branduolinių ginklų plitimo, politinio bei ekonominio nestabilumo problemos). JAV-Rusijos galios santykis JAV naudai ir Rusijos nepajėgumas spręsti posovietinėje erdvėje

atsiradusių problemų lėmė, jog praktinėje užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo administracijai buvo palankiau taikyti Rusijos įtraukimo strategiją ir tokiu būdu ne tik skatinti sau palankių tendencijų Rusijoje išsigalėjimą, bet stabilumo didinimą posovietinėje erdvėje. 1992 m. Rusijos formuota ir vykdyta užsienio politika, kurios pagrindinė tendencija buvo siekis integruotis į Vakarų valstybių bendruomenę, taip pat sudarė palankias sąlygas taikyti būtent Rusijos įtraukimo strategiją.

- B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.) praktinei užsienio politikai didžiausią poveikį darė Rusijos užsienio politikos kursas. Atsižvelgiant į tai, jog 1993-2000 m. JAV vis dar turėjo pranašumą prieš Rusiją įvairiais galios parametrais (kas sąlygoja Rusijos įtraukimo strategijos taikymą), o tendencijos tuometinėje arenoje sudarė sąlygas tiek Rusijos sulaikymo, tiek įtraukimo strategijos taikymui, galima teigti, jog B. Clinton administracijos pasirinkta užsienio politikos strategija santykiuose su Rusija praktinėje užsienio politikoje keitėsi dėl Rusijos užsienio politikos kurso veiksnio. Pirmosios B. Clinton kadencijos metu (1993-1996 m.), kai imperialistinės Rusijos užsienio politikos tendencijos pasireiškė tik posovietinėje erdvėje, praktinėje užsienio politikoje B. Clinton administracija taikė Rusijos įtraukimo strategiją; tuo tarpu antrosios kadencijos metu (1997-2000 m.), Rusijos užsienio politikos ambicijoms persikėlus į platesnį tarptautinių santykių kontekstą (atsisakė ratifikuoti START II, boikotavo pirmąjį NATO-Rusijos nuolatinės tarybos susitikimą), B. Clinton administracija nuo Rusijos įtraukimo strategijos taikymo perėjo prie sulaikymo strategijos.
- G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.) administracijos pasirinktą užsienio politikos strategiją santykiuose su Rusija lėmė tiek JAV-Rusijos galios santykis, tiek įvykiai tarptautinėje arenoje, tiek Rusijos užsienio politikos kursas, tačiau didžiausią poveikį turėjo pačios Rusijos užsienio politikos kursas. JAV pranašumas prieš Rusiją įvairiais galios parametrais 2001-2008 m. ir Rugsėjo 11-osios įvykiai (JAV reikėjo sąjungininkų) sudarė prielaidas Rusijos įtraukimo strategijos taikymui, tačiau agresyvi Rusijos užsienio politika, kuri pasireiškė įtakos plėtimu posovietinėje erdvėje, santykių intensyvinimu su Kinija bei Iranu, priešiniuisi JAV pozicijai įvairiais tarptautiniais klausimais, nulėmė, jog G. W. Bush administracija pasirinko taikyti Rusijos sulaikymo strategiją.

3. Remiantis JAV Nacionalinio saugumo strategijų ir JAV prezidentų kalbų analize empiriškai įrodyta, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje G. H. Bush vyresniojo, B. Clinton ir G. W. Bush prezidentavimo metu dominavo Rusijos įtraukimo strategija.

- G. H. Bush vyresniojo administracija 1992 m. deklaruojamoje užsienio politikoje nurodė atsisakanti Rusijos sulaikymo strategijos, o akcentuodama svarbiausius įvykius JAV-Rusijos santykiuose išskyrė ekonominės pagalbos Rusijai teikimą dvišaliu ir daugiašaliu formatu; branduolinio faktoriaus naudojimą santykiuose su Rusija; JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinę komunikaciją; G. H. Bush vyresniojo administracijos politinę paramą Rusijai, kas yra įtraukimo strategijos požymiai.
- B. Clinton administracija JAV Nacionalinio saugumo strategijose deklaravo Rusijos įtraukimo strategijos taikymą, o jos metiniuose pranešimuose pirmosios ir antrosios kadencijų metu (1993-2000 m.) Kongresui dominuoja įvykių, kuriuos administracija oficialiai priskiria Rusijos įtraukimo strategijai pabrėžimas: pirmosios kadencijos metu – NATO, START veiksniai, ekonominė parama Rusijai ir INF sutarties vykdymas; antrosios kadencijos metu – be jau minėtų, JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų intensyvi politinė komunikacija.
- G. W. Bush administracija JAV Nacionalinio saugumo strategijose deklaravo ketinimą taikyti Rusijos įtraukimo strategiją, o metiniuose pranešimuose Kongrese pirmosios ir antrosios kadencijų metu akcentavo priešraketinės gynybos skydą, INF ir CFR sutarčių įgyvendinimą, Rusijos įtraukimą į bendradarbiavimą deklaruodama šiuos įvykius arba kaip Rusijos įtraukimo strategijos dalį, arba kaip nekeliančius grėsmės Rusijai.

Tad pirmasis ginamasis teiginys, teigiantis, jog deklaruojamoje JAV užsienio politikoje po Šaltojo karo vyravo Rusijos įtraukimo strategija, buvo patvirtintas.

4. Atlikus dienraščiuose „The Washington Post“ ir „The New York Times“ publikuotų įvykių analizę nustatyta, jog šiuolaikinėje praktinėje JAV užsienio politikoje prioritetinė strategija santykiams su Rusija keitėsi.

- G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo pabaigoje (1992 m.) praktinėje JAV užsienio politikoje aiškiai dominavo Rusijos įtraukimo strategija, kuri JAV-Rusijos santykiuose labiausiai pasireiškė ekonominės pagalbos Rusijai teikimu dvišaliu ir daugiašaliu formatais, branduolinio faktoriaus išnaudojimu Rusijai į bendradarbiavimą įtraukti (Nunn Lugaro programa, RAMOS programa, START sutarties protokolo pasirašymas), JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų aktyvia politine komunikacija, JAV apsisprendimu iš Rusijos pirkti branduolines technologijas, uraną bei plutoną.
- B. Clinton buvimo valdžioje metu (1993-2000 m.) praktinėje JAV užsienio politikoje nuo Rusijos įtraukimo strategijos buvo pereita prie Rusijos sulaikymo strategijos taikymo. Pirmosios B. Clinton kadencijos metu (1993-1996 m.) praktinėje JAV užsienio

politikoje dominavo Rusijos įtraukimo strategija, kuri pasireiškė Rusijai teikta ekonominei parama dvišaliu ir daugiašaliu formatu, aktyvia JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politine komunikacija, branduolinės ginkluotės faktoriumi Rusijai į bendradarbiavimą įtraukti, politine parama Rusijos prezidentui ir Rusijos įtraukimu į Balkanų konflikto sprendimą. Antrosios B. Clinton kadencijos metu (1997-2000 m.) aiškiai dominuojančios užsienio politikos strategijos santykiams su Rusija nebuvo – įvykių, reprezentuojančių Rusijos įtraukimo strategiją, ir įvykių, kurie priskirtini Rusijos sulaikymo strategijai, santykis yra apylygis. Antrosios B. Clinton kadencijos metu Rusijos įtraukimo strategija pasireiškė Rusijos įtraukimu į Balkanų konflikto sprendimą, JAV ir Rusijos aukšto rango pareigūnų politine komunikacija, ekonominės pagalbos Rusijai teikimu. Tuo tarpu Rusijos sulaikymo strategija pasireiškė priešraketinės gynybos skydo iniciatyva ir NATO faktoriaus išnaudojimu Rusijai sulaikyti. Vis dėlto empiriniai atlikto tyrimo duomenys rodo, jog antrosios B. Clinton kadencijos pabaigoje įvykių, priskirtinų Rusijos sulaikymo strategijai, buvo daugiau nei Rusijos įtraukimo strategiją reprezentuojančių įvykių, kas indikuoja, jog praktinėje JAV užsienio politikoje antrosios B. Clinton kadencijos pabaigoje buvo artėjama prie Rusijos sulaikymo strategijos vyravimo.

- G. W. Bush prezidentavimo metu (2001-2008 m.) tiek pirmosios, tiek antrosios kadencijų metu praktinėje JAV užsienio politikoje dominavo Rusijos sulaikymo strategija. Pirmosios G. W. Bush kadencijos metu (2001-2004 m.) Rusijos sulaikymo strategija praktinėje JAV užsienio politikoje labiausiai reiškėsi priešraketinės gynybos skydo iniciatyva, NATO faktoriaus išnaudojimu, 2001 m. vykusiu šnipų skandalu. Tuo tarpu antrosios G. W. Bush kadencijos laikotarpiu (2005-2008 m.) Rusijos sulaikymo strategija labiausiai reiškėsi JAV pozicija dėl 2008 m. Rusijos-Gruzijos konflikto, priešraketinės gynybos skydo iniciatyva ir pasitraukimu ir ABM sutarties, JAV ir posovietinių valstybių aukšto rango pareigūnų politine komunikacija ir NATO faktoriumi kaip sulaikymo strategijos elementu. Tad JAV užsienio politikos praktikoje nuo Rusijos įtraukimo strategijos dominavimo G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo pabaigoje galiausiai buvo pereita prie Rusijos sulaikymo strategijos vyravimo JAV užsienio politikoje G. W. Bush buvimo valdžioje metu.

5. Empiriniai atlikto tyrimo duomenys rodo, jog Baltijos šalys G. H. Bush vyresniojo, B. Clinton ir G. W. Bush administracijų taikytose užsienio politikos strategijose santykiams su Rusija nebuvo reikšmingos: deklaruojamoje JAV užsienio politikoje Baltijos šalys nebuvo

dažnas dėmesio objektas, o praktinėje JAV užsienio politikoje Baltijos šalys buvo tik vienas iš faktorių, kurį JAV prezidentų administracijos naudojo užsienio politikos strategijoms santykiuose su Rusija įgyvendinti.

- Deklaruojamoje šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje Baltijos šalys buvo tik JAV prezidentų administracijų pareigūnų kalbų, bet ne JAV Nacionalinio saugumo strategijų dėmesio objektas. Vis dėlto ir oficialioje JAV prezidentų administracijų retorikoje nebuvo deklaruojama, kaip ketinta išnaudoti Baltijos šalių faktorių Rusijos įtraukimo ar sulaikymo strategijos įgyvendinimui.
- Šiuolaikinėje praktinėje JAV užsienio politikoje Baltijos šalių faktorius buvo tik Rusijos sulaikymo strategijos dalimi (daugiausiai politinėje ir karinėje srityse) tiek G. H. Bush vyresniojo, tiek B. Clinton, tiek G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu. G. H. Bush vyresniojo paskutiniaisiais kadencijos metais Baltijos šalių faktoriaus buvimas Rusijos sulaikymo strategijos dalimi pasireiškė JAV administracijos darytu spaudimu Rusijai išvesti karinius dalinius iš Baltijos valstybių, G. H. Bush vyresniojo administracijos teikta ekspertine parama Baltijos šalims ir politine komunikacija tarp JAV ir Baltijos šalių pareigūnų. B. Clinton pirmosios kadencijos metu Baltijos šalių faktorius buvo Rusijos sulaikymo strategijos dalimi dėl Rusijos kariuomenės išvedimo klausimo, NATO veiksnio ir politinės komunikacijos tarp JAV ir Baltijos šalių pareigūnų. Antrosios B. Clinton kadencijos metu Baltijos šalys kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas buvo išnaudojamos pasitelkiant NATO veiksnį, pasirašant su jomis strateginės partnerystės sutartį, investuojant Baltijos šalyse ir bendradarbiaujant karinėje srityje. G. W. Bush prezidentavimo metu Baltijos šalių išnaudojimo tendencijos Rusijos sulaikymo strategijos įgyvendinime buvo panašios tiek pirmosios, tiek antrosios kadencijos laikotarpiu: jos Rusijos sulaikymo strategijoje pasireiškė per NATO faktorių, politinę komunikaciją su JAV prezidento administracijų pareigūnais. Vienintelis skirtumas tarp pirmosios ir antrosios G. W. Bush kadencijų yra tas, jog antrosios G. W. Bush kadencijos metu sandorius dėl karinės ginkluotės pakeitė administracijos kritika Rusijai dėl Rusijos užsienio politikos Baltijos šalių atžvilgiu.

Tad trečiasis ginamasis teiginys, teigiantis, jog Baltijos šalių faktorius šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje yra reikšmingesnis taikant Rusijos sulaikymo, o ne Rusijos įtraukimo strategiją, buvo patvirtintas.

Vis dėlto bendrame šiuolaikinių JAV santykių su Rusija kontekste Baltijos šalių faktorius Rusijos sulaikymo strategijos įgyvendinime nebuvo reikšmingas.

6. Empiriniai atlikto tyrimo duomenys rodo, jog šiuolaikinės JAV prezidentų administracijos vykdo *skirtingą užsienio politiką Rusijos atžvilgiu deklaruojamame ir praktiniame lygmenyse*. Tad antrasis ginamasis teiginys, teigiantis, jog JAV užsienio politikos praktikoje po Šaltojo karo Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymas nebuvo nuoseklus ir ne visada atitiko deklaruojamą JAV užsienio politiką Rusijos atžvilgiu, buvo patvirtintas.

24 lentelė. Rusijos sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymas šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje.

	G. H. Bush vyresniojo administracija (1992)	B. Clinton administracija		G. W. Bush administracija	
		<i>1-oji kadencija (1993-1996)</i>	<i>2-oji kadencija (1997-2000)</i>	<i>1-oji kadencija (2001-2004)</i>	<i>2-oji kadencija (2005-2008)</i>
Deklaruojama užsienio politika	Įtraukimo strategija	Įtraukimo strategija	Įtraukimo strategija	Įtraukimo strategija	Įtraukimo strategija
Praktinė užsienio politika	Įtraukimo strategija	Įtraukimo strategija	Sulaikymo strategija ⁵¹⁴	Sulaikymo strategija	Sulaikymo strategija

Šaltinis: sudaryta autorės.

Jeigu deklaruojamoje JAV užsienio politikoje tiek G. H. Bush vyresniojo, tiek B. Clinton, tiek G. W. Bush prezidentavimo metu dominavo Rusijos įtraukimo strategija; tai praktinėje JAV užsienio politikoje, įtakotoje visų pirma Rusijos vykdomos užsienio politikos ir kiek mažiau – įvykių tarptautinėje arenoje, dominuojanti užsienio politikos strategija santykiams su Rusija keitėsi nuo Rusijos įtraukimo strategijos G. H. Bush vyresniojo paskutiniaisiais kadencijos metais ir pirmosios B. Clinton kadencijos metu iki Rusijos sulaikymo strategijos antrosios B. Clinton kadencijos metu ir G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu. Baltijos šalių faktoriaus reikšmingumas JAV-Rusijos santykių kontekste yra minimalus ir pasireiškia tik įgyvendinant Rusijos sulaikymo strategiją.

7. Nepaisant pasikeitusios tarptautinės aplinkos po Sovietų Sąjungos žlugimo 1991 m. gruodžio 25 d., šiuolaikinėje JAV užsienio politikoje santykiuose su Rusija pastebimas sulaikymo ir įtraukimo strategijų taikymo tęstinumas, kas leidžia teigti, jog sulaikymo ir įtraukimo strategijų laikymas tipinėmis didžiųjų valstybių užsienio politikos strategijomis išlieka perspektyvia prieiga šiuolaikinių tarptautinių santykių analizėje ir liudija klasikinio realizmo metodologijos aktualumą.

⁵¹⁴ Nežymus dominavimas.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Literatūra

Monografijos

1. Amineh, M. *Globalisation, Geopolitics and Energy Security in Central Eurasia and the Caspian Region*. The Hague: Clingendael international energy programme, 2003.
2. Baylis, J., Smith, S. *The Globalization of World Politics*. Oxford University Press, 2001.
3. Belopolsky, H. *Russia and the Challengers: Russian Alignment with China, Iran and Iraq in the Unipolar Era*. Palgrave Macmillan, 2009.
4. Brown, Ch., Ainley, K. *Understanding International Relations*. Palgrave Macmillan, 2009.
5. Brzezinski, Z. *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*. New York: Basic Books, 2008.
6. Bugajski, J. *Šaltoji taika. Naujasis Rusijos imperializmas*. Praeger Publishers, 2006.
7. Calvocoressi, P. *Pasaulio politika*. Vilnius: Briedis, 2001.
8. Charles, W. Kegley, Jr. *Controversies in International Relations Theory*. New York: St.Martins Press, 1995.
9. Chay, J., Ross, Th. *Buffer States in World Politics*. Boulder; Westview Press, 1986.
10. Choi, I. *Small States and the Balance of Power*. Naval Postgraduate School, 1995.
11. Crowe, D. *The Baltic States and the Great Powers: Foreign Relations 1938-1940*. Boulder: Westview Press, 1993.
12. Davis, J. *Threats and Promises: The Pursuit of International Influence*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2000.
13. Dawisha, K., Parrott, B. *Democratic changes and authoritarian reactions in Russia, Ukraine, Belarus, and Moldova*. Cambridge: Cambridge university press, 1997.
14. Dougherty, J., Pfaltzgraff, R. *Contending Theories of International Relations*. Philadelphia: Lippincott, 1971.
15. Fischer, B. *At Cold War's End: US Intelligence on the Soviet Union and Eastern Europe, 1989-1991*. CIA, 1999.
16. Gaddis, J. L. *Strategies of Containment*. Oxford University Press, 1982.
17. Goldstein, J. *International Relations*. Pearson Longman, 2005.
18. Goldstein, J., Pevehouse, J. *International Relations*. Longman, 2011.
19. Griffiths, M. *International Relations Theory for the Twenty-First Century: an Introduction*. New York: Routledge, 2007.

20. Haass, R., O'Sullivan, M. *Honey and Vinegar: Incentives, Sanctions, and Foreign Policy*. Washington: Brookings, 2000.
21. Harper, J. *American visions of Europe : Franklin D. Roosevelt, George F. Kennan, and Dean G. Acheson*. New York: Cambridge university press, 1996.
22. Hofmann, M. *US Foreign Policy Towards the Russian Federation: The Constrained Empire*. GRIN Verlag, 2007.
23. Hollis, M., Smith, S. *Tarptautiniai santykiai : aiškinimas ir supratimas*. Vilnius: Tyto alba, 1998.
24. Hook, S. *U.S. Foreign Policy. The Paradox of World Power*. CQ Press, 2011.
25. Hook, S., Spanier, J. *American Foreign Policy Since World War II*. CQ Press, 2010.
26. Kanet, R. Kozhemiakin, A. *The Foreign Policy of the Russian Federation*. Palgrave Macmillan, 1997.
27. Kasekamp, A. *A History of the Baltic States*. Palgrave Macmillan, 2010.
28. Kissinger, H. *Diplomatija*. Vilnius: Pradai, 2003.
29. Lafeber, W. *America, Russia, and the Cold War*. New York: McGraw-Hill, 1997.
30. Laurinavičius, Č., Motieka, E., Statkus, N. *Baltijos valstybių geopolitikos bruožai*. Vilnius, 2005.
31. Lebow, R. *The Tragic Vision of Politics*. Cambridge University Press, 2003.
32. Leffler, M. *A Predominance of Power. National Security, the Truman Administration, and the Cold War*. California: Stanford University Press, 1992.
33. Legvold, R. *Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*. Columbia University Press, 2007.
34. Lobell, S., Ripsman, N., Taliaferro, J. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge University Press, 2009.
35. Mankoff, J. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Rowman & Littlefield Publishers: 2011.
36. McCormick, J. *American Foreign Policy and Process*. Wadsworth, 2005.
37. Mearsheimer, J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton, 2001.
38. Melanson, R. *American Foreign Policy Since The Vietnam War: The Search For Consensus From Richard Nixon To George W. Bush*. M E Sharpe Inc, 2005.
39. Mingst, K. *Essentials of international relations*. London: W.W. Norton, 2008.
40. Morgenthau, H. *Politics among Nations*. New York: Knoff, 1978.
41. Morgenthau, H. *Politika tarp valstybių*. Vilnius: Margi raštai, 2011.
42. Morgenthau H., *Science: Servant or Master?* New York: New American Library, 1972.

43. Nester, W. *International Relations: Geopolitical and Geoeconomic Conflict and Cooperation*. Harper Collins College Publishers, 1995.
44. Nye, E. *Understanding International Conflicts. An Introduction to Theory and History*. Longman, 2000.
45. Poneman, D., Gallucci, R. *The First North Korean Nuclear Crisis: Going Critical*. Washington, D.C.: Brookings, 2004.
46. Ritchie, N. *U.S. Nuclear Weapons Policy After the Cold War*. New York: Routledge, 2009.
47. Rosati, J., Scott, J. *The Politics of U.S. Foreign Policy*. Wadsworth Publishing. 2007.
48. Roskin, M. G., Berry, N. *The New World of International Relations*. Prentice Hall, 1997.
49. Schrodtt, Ph. Event Data in Foreign Policy Analysis // (Sud.) Neack, L., Hey, J. A. K., Haney, P. J. *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in its Second Generation*. New York: Prentice Hall, 1994.
50. Smith, M. *Russia and NATO since 1991*. New York: Routledge, 2006.
51. Sutch, P., Elias, J. *International Relations. The Basics*. New York: Routledge, 2007.
52. Šleivyte, J. *Russia's European agenda and the Baltic States*. Routledge, 2010.
53. Tsygankov, A. *Russia's foreign policy: change and continuity in national identity*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2006
54. Vasquez, J. *The Power of Power Politics*. University of Cambridge, 2004.
55. Viotti, P., Kauppi, M. *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism and Beyond*. Allyn and Bacon, 1997.
56. Vital, D. *The Inequality of States*. Oxford: Oxford University Press, 1967.
57. Vizulis, I. J. *Nations Under Duress: The Baltic States*. Port Washington: National University Publications, 1985.
58. Žalimas, D., Žaltauskaitė – Žalimienė, S., Petrauskas, Z., Saladžius, J. *Tarptautinės organizacijos*. Vilnius: Justicija, 2001.
59. Wight, M. *Power Politics*. New York; Holmes & Meier, 1978.
60. Williams, M. *Realism Reconsidered*. Oxford University Press, 2007.

Straipsniai periodiniuose moksliniuose žurnaluose

61. Art, R. Geopolitics Updated: The Strategy of Selective Engagement. *International Security*, 1998-1999 Winter, Vol. 23, No. 3, Rasta: <http://links.jstor.org/sici?sici=0162-2889%28199824%2F199924%2923%3A3%3C79%3AGUTSOS%3E2.0.CO%3B2-B>; žiūrėta 2012 01 01.

62. Azar, E. Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956. *The Journal of Conflict Resolution*, 16 (2).
63. Budrys, K. Bendradarbiavimo su Lenkija įtaka Lietuvos energetiniam saugumui. *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*. 2008. Rasta: <http://www.lka.lt/EasyAdmin/sys/files/Lietuvos%20metine%20strategie%20apzvalga%20007.pdf>; žiūrėta 2012 05 28.
64. Cha, V. Engaging North Korea Credibly. *Survival* 42, 2 (Summer 2000).
65. Cha, V. Hawk Engagement and Preventive Defense on the Korean Peninsula. *International Security*, 2002, Vol. 27, No. 1. Rasta: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>; žiūrėta 2012 01 01.
66. Checkel, J. International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist–Constructivist Divide. *European Journal of International Relations*, 1997, 3(4).
67. Cortell, A., Davis, J. Understanding the Domestic Impact of International Norms: A Research Agenda, *International Studies Review*, 2000, 2(1).
68. Dunn, D. Assessing the Debate, Assessing the Damage: Transatlantic Relations after Bush. *British Journal Of Politics & International Relations*. February 2009.
69. Gylys, P. Lithuanian Foreign Policy Challenges and Background 1992-1996. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2004. Rasta: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2004-13%2014/Gylys.pdf>; žiūrėta 2012 05 01.
70. Gould-Davies, N., Woods, N. Russia and IMF. *International Affairs*, January 1999. Rasta: <http://www.globaleconomicgovernance.org/docs/Russia%20and%20the%20IMF.pdf>; žiūrėta 2012 03 03.
71. Haass, R. N., O’Sullivan, M. L. Engaging Problem Countries. *Policy Brief*, 2000, June. Rasta: <http://www.brookings.edu/comm/policybriefs/pb61.pdf>; žiūrėta 2012 01 01,
72. Jonušauskas, L. Lithuanian Diplomatic Service in Exile 1940-1991. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2004/1-2 (13/14). Rasta: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2004-13%2014/Jonusauskas.pdf>; žiūrėta 2012 03 20.
73. Kahler, M., Kastner, S. Strategic Uses of Economic Interdependence: Engagement Policies on the Korean Peninsula and Across the Taiwan Strait. *Journal of Peace Research*, 2006, Vol. 43, no. 5. Rasta: <http://jpr.sagepub.com/cgi/content/abstract/43/5/523>; žiūrėta 2012 01 01.
74. Kennan, G. F. Containment: 40 Years Later: Containment Then and Now. *Foreign Affairs*, 1987, Spring, Rasta: <http://www.foreignaffairs.org/19870301faessay7845/george-f-kennan/containment-40-years-later-the-sources-of-soviet-conduct.html>; žiūrėta 2012 01 01.

75. Kuchins, A., Zevelev, I. Russian Foreign Policy: Continuity in Change. *The Washington Quarterly*, Winter 2012. Rasta: <http://dx.doi.org/10.1080/0163660X.2012.642787>; žiūrėta 2012 02 04.
76. Laurinavičius, Č., Lopata, R., Sirutavičius, V. Kritinis požiūris į Lietuvos užsienio politiką: kas pasikeitė nuo Augustino Voldemaro laikų? *Politologija*, 2009/2.
77. Lynch, M. Why Engage? China and the Logic of Communicative Engagement. *European Journal of International Relations*. 2002, Vol. 8(2). Rasta: <http://ejt.sagepub.com/cgi/content/abstract/8/2/187>; žiūrėta 2012 01 01.
78. Lopata, R. Recent Debate On Lithuania's Foreign Policy. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 2009/22. Rasta: <http://www.cceol.com/asp/issuedetails.aspx?issueid=ebe42e49-c749-48e2-ab98-876c10d41415&articleId=6d396544-917b-40c6-801e-373c5580a259>; žiūrėta 2012 02 04.
79. Lucas, E. The Fall And Rise And Fall Again Of The Baltic States. *Foreign Policy*, Jul/Aug 2009. Prieiga internetu: <http://search.proquest.com/docview/224032005?accountid=11664>; žiūrėta 2011 11 30.
80. McFaul, M. Realistic Engagement: A New Approach to American-Russian Relations. *Current History*, 2001, October. Rasta: <http://www.cdi.org/russia/Johnson/5500-5.cfm>; žiūrėta 2012 01 01.
81. Miscamble, W. Rejected Architect and Master Builder: George Kennan. Dean Acheson and Postwar Europe. *The Review of Politics*, 1996, Vol. 58, No. 3. Rasta: <http://www.jstor.org/stable/1408008>; žiūrėta 2012 01 01.
82. Molis, A. Standpoint of the Baltic States towards NATO and ESDP: The Russian Factor. *Lithuanian Foreign Policy Review*. 2008. Rasta: http://www.lfpr.lt/uploads/File/2008-20/Molis_ENG.pdf; žiūrėta 2012 05 02.
83. Nekrašas, E. Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos užsienio politiką. *Politologija*. 2009. Rasta: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/54/123-142.pdf>; žiūrėta 2012 01 05.
84. Ogden, R., Anderson, D. U.S. Foreign Policy toward North Korea A Way Ahead. *Strategic Studies Quarterly*. Fall 2008. Rasta: <http://www.au.af.mil/au/ssq/2008/Fall/ogden&anderson.pdf>; žiūrėta 2012 05 22.
85. Urbelis, V. Strategija – jos elementai ir sąvokos evoliucija. *Politologija*, 2001/4.
86. Vandenbosch, A. The Small States in International Politics and Organization. *The Journal of Politics*, Vol. 26, No. 2, May, 1964. Rasta: <http://www.jstor.org/stable/2127598>; žiūrėta 2012 04 01.

Straipsniai kituose moksliniuose leidiniuose

87. Leffler, M. Remembering George Kennan. Lessons for Today? *United States Institute for Peace*, 2006 December. Rasta: <http://www.usip.org/files/resources/SRdec06.pdf>; žiūrėta 2012 01 03.
88. Mantenieks, M. The Baltic Dilemma. *Foreign Affairs*, Vol. 69, No. 3 (Summer, 1990). Rasta: <http://www.jstor.org/stable/20044407>; žiūrėta 2012 05 05.
89. Marti, M. China: Making the Case for Realistic Engagement. *Institute for National Strategic Studies*. September 2001. Rasta: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a404901.pdf>; žiūrėta 2012 05 22.
90. Martin, C. The Many Faces of Hawk Engagement: A Critical Examination of Victor D. Cha's Strategy for U.S.-DPRK Diplomacy. A Paper Presented at the 48th Annual Convention of the International Studies Association. February 28-March 3, 2007. Rasta: http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/7/8/9/3/p178937_index.html; žiūrėta 2012 01 01.
91. McFault, M. Why and How the US Should Aid Russia. Stanford University, November, 1998. Rasta: http://www.gwu.edu/~ieresgwu/assets/docs/ponars/pm_0046.pdf; žiūrėta 2011 01 02.
92. Neumann, I., Gstöhl, S. Lilliputians in Gulliver's World? Small States in International Relations. Centre for Small State Studies, Institute of International Affairs - University of Iceland. 2004. Rasta: <http://www.stofnanir.hi.is/ams/sites/files/ams/Lilliputians%20Endanlegt%202004.pdf>; žiūrėta 2012 04 04.
93. Papayoanou, P., Kastner, S. Assessing the Policy of Engagement with China. Institute on Global Conflict and Cooperation. 1998. Rasta: <http://repositories.cdlib.org/igcc/PP/pp40>; žiūrėta 2012 01 01.
94. Veen, T. Event Data: A method for analysing political behaviour in the EU. Paper prepared for delivery at the Fourth Pan-European Conference on EU Politics, Riga, 25-27 Sep. 2008. Rasta: <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/002.pdf>; žiūrėta 2012 04 06.

Straipsniai konferencijų medžiagos rinkiniuose

95. Garnett, Sh., Graham, N. From Wary Collaboration to Wary Competition? U.S. Russian Security Cooperation Since the End of the Cold War. Conference in celebration of 200 years of Russia-U.S. Diplomatic Relations, Moscow. November, 2007. Rasta:

<http://cers.isp.msu.edu/occasionalpapers/FromWaryCollaborationtoWaryCompetition.pdf>;
žiūrėta 2012 05 22.

2. Šaltiniai

Dokumentai

96. American Relations With The Soviet Union, September 24, 1946; Report by Clark Clifford, American Relations With The Soviet Union; Subject File; Conway Files; Truman Papers. Rasta: <http://www.trumanlibrary.org/4-1.pdf>; žiūrėta 2012 01 02.
97. Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008. 23 punktas. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm?mode=pressrelease; žiūrėta 2012 03 02.
98. Concept of National Security Russian Federation. *Approved by Presidential Decree of 17 December 1997 № 1300*. Rasta: <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html>; žiūrėta 2012 05 02.
99. Cooperative Threat Reduction Program. 1993. 1 straipsnis. Defence Threat Reduction Agency Rasta: <http://www.dtra.mil/oe/ctr/programs/index.cfm>; žiūrėta 2008 04 11.
100. The Freedom Support Act. October 24, 1992. Rasta: <http://www.fas.org/nuke/control/ctr/docs/s2532.html>; žiūrėta 2012 01 02.
101. H. F. Matthews memorandum „Political Estimate of Soviet Policy for Use in Connection with Military Studies“. 1946 04 01. *Foreign Relations*, United States. 1946. T. I.
102. Kennan, G. “The Long Telegram” from Moscow. 1946, February 22. The National Security Archive. Rasta: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>; žiūrėta 2012 01 03.
103. Joint Russian-American Declaration on Defense Conversion. 1992-06-17. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4446&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
104. Latvia's Foreign Policy Guidelines 2006-2010. Rasta: <http://www.am.gov.lv/en/policy/guidelines/>; žiūrėta: 2012 03 18.
105. National Security Concept of the Republic of Estonia. 2004. Rasta: <http://www.vm.ee/?q=en/node/4107>; žiūrėta 2012 02 04.
106. National Security Council Paper 68 (NSC-68). April 1950. Valone, S. *Two Centuries of U.S. Foreign Policy. The Documentary Record*. Westport: Praeger, 1995. P. 127.

107. National Security Strategy for A New Century. The White House. October 1998. Rasta: clinton2.nara.gov/WH/EOP/NSC/html/documents/nssr.pdf; žiūrėta 2012 03 06.
108. National Security Strategy of Engagement and Enlargement. 1995. Rasta: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss-95.pdf>; žiūrėta 2012 02 01.
109. LR Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos kryptių. 2004 m. gegužės 1 d. Rasta: http://www.urm.lt/popup2.php?item_id=156; žiūrėta 2012 02 04.
110. The North Atlantic Treaty. April 4, 1949. NATO on-line library. Rasta: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm; žiūrėta 2012 02 13.
111. Protocol to the Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms. 1992 05 23. III, V str. Rasta: http://nuclearfiles.org/menu/key-issues/nuclear-weapons/issues/arms-control-disarmament/us_russia_treaties/start1/lisbon_protocol.pdf; žiūrėta 2011 01 02.
112. Russia's National Security Concept. January 14, 2000. 1 skyrius. Rasta: http://www.armscontrol.org/act/2000_01-02/docjf00.asp; žiūrėta 2012 02 04.
113. Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. CRS Report for Congress. March 3, 2009. Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>; žiūrėta 2012 01 17.
114. Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946. Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 66-68.
115. Strategic Offensive Reductions Treaty (SORT). 2002 05 24. Rasta: <http://www.armscontrol.org/documents/sort>; žiūrėta 2012 02 14.
116. Tarnoff, C. U.S. Assistance to the Former Soviet Union. CRS Report for Congress. March 1, 2007. P. 1. Rasta: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL32866.pdf>; žiūrėta 2012 03 03.
117. The 9/11 Commission Report. Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. May 27, 2004. Rasta: <http://govinfo.library.unt.edu/911/report/index.htm>; žiūrėta 2012 02 25.
118. The Charter for American-Russian Partnership and Friendship. June 17, 1992. Rasta: <http://www.fas.org/spp/starwars/offdocs/b920617k.htm>; žiūrėta 2011 01 02.
119. The Foreign Policy Concept Of The Russian Federation. June 28, 2000. Rasta: <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>; žiūrėta 2012 02 04.
120. The Eisenhower Doctrine on the Middle East, A Message to Congress, January 5, 1957. *The Department of State Bulletin*, XXXV1, No. 917 (January 21, 1957). p. 83-87. Rasta: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1957eisenhowerdoctrine.html>; žiūrėta 2012 03 31.

121. The National Security Strategy of the United States of America. September 17, 2002. Rasta: <http://merln.ndu.edu/whitepapers/USnss2002.pdf>; žiūrėta 2012 02 22.
122. The National Security Strategy of the United States of America. March, 2006. Rasta: <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>; žiūrėta 2012 01 03.
123. Total Diplomacy” to Strengthen United States Leadership for Human Freedom: Summary of Remarks by the Secretary of State. February 16, 1950. *American Foreign Policy. Basic Documents, 1950-1955*. Vol. I. New York: Arno Press, 1971. P. 6.
124. Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-range and Shorter-range Missiles (INF Treaty). NTI. Rasta: <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-between-the-united-states-of-america-and-the-union-of-soviet-socialist-republics-on-the-elimination-of-their-intermediate-range-and-shorter-range-missiles/>; žiūrėta 2012 03 08.
125. U.S. Bilateral Assistance to Russia: 1992-2002. Report RL31699. Congressional Research Service. January 16, 2003. Rasta: <http://ftp.fortunaty.net/org/wikileaks/CRS/wikileaks-crs-reports/RL31699.pdf>; žiūrėta 2012 04 23.
126. Odling-Smee, J. The IMF and Russia in the 1990s. IMF Working Paper. WP/04/155. August 2004. Rasta: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04155.pdf>; žiūrėta 2012 04 23.
127. X (G. F. Kennan), The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*, 1947, July. Rasta: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>; žiūrėta 2012 01 03.

Kalbos

128. Deputy Secretary Talbott Address to the Paasikivi Society. January 21, 1998. Rasta: http://1997-2001.state.gov/www/policy_remarks/1998/980121_talbott_oursecurity.html; žiūrėta 2012 03 26.
129. George H. W. Bush Commencement Address at Texas A&M University. May 12, 1989. Rasta: <http://millercenter.org/scripps/archive/speeches/detail/3421>; žiūrėta 2012 03 17.
130. George H. W. Bush Inaugural Address. January 20, 1989. Rasta: http://www.millercenter.virginia.edu/scripps/digitalarchive/speeches/spe_1989_0120_bush; žiūrėta 2012 03 06.
131. Laikinojo Prezidento A. Paulausko kalba Vilniaus universitete „Naujoji Lietuvos užsienio politika“. 2004 05 24. Rasta: <http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4994>; žiūrėta 2012 02 04.

132. Leadership for the next American century - Secretary of State Warren Christopher speech. 1996 01 22. Rasta: http://findarticles.com/p/articles/mi_m1584/is_n4_v7/ai_18149478/; žiūrėta 2011 11 28.
133. Lyndon B. Johnson Annual Message to the Congress on the State of the Union. *January 4, 1965*. Rasta: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=26907>; žiūrėta 2012 03 01.
134. President George H.W. Bush Meetings with Foreigners, 1992. Rasta: <http://bushlibrary.tamu.edu/research/pdfs/Press--Meetings%20with%20Foreigners%201992.pdf>; žiūrėta 2011 01 02.
135. Putin's Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. Munich. February 10, 2007. Rasta: http://www.president.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123.shtml; žiūrėta 2008 03 06.
136. Remarks by the President on Foreign Policy. February 26, 1999. Rasta: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/clintfps.htm>; žiūrėta 2011 11 28.
137. Remarks of Anthony Lake. Assistant to the President for National Security Affairs. "From Containment to Enlargement". 1993 09 21. Rasta: <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>; žiūrėta 2012 02 01.
138. Russian President Putin's Interview with G8 Newspaper Journalists. 2007 06 09. Rasta: <http://www.informationclearinghouse.info/article17855.htm>; žiūrėta 2012 02 04.
139. Statement by Press Secretary Fitzwater on the President's Telephone Conversation With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 03 19. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4083&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
140. Statement by Press Secretary Fitzwater on the President's Telephone Conversation With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 03 23. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4099&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
141. Statement by the Russian Foreign Minister Andrei Kozyrev at the Stockholm Meeting of the CSCE Council on 14 December 1992; source: CSCE Secretariat, Prague.
142. Pickering, Thomas R. Under Secretary of State for Political Affairs, Keynote address at the Conference on Baltic Sea Security and Cooperation Stockholm, Sweden, October 19, 2000. Rasta: http://1997-2001.state.gov/www/policy_remarks/2000/001019_pickering_bssc.html; žiūrėta 2012 03 26.
143. President Harry S. Truman's Address Before A Joint Session of Congress, March 12, 1947. Rasta: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1947TRUMAN.html>; žiūrėta 2012 03 06.

144. Press Conference By President Clinton, President Ulmanis Of Latvia, And President Meri Of Estonia. June 6, 1994. Rasta: [Http://Clinton6.Nara.Gov/1994/07/1994-07-06-President-In-Press-Conference-With-Baltic-Presidents.Html](http://Clinton6.Nara.Gov/1994/07/1994-07-06-President-In-Press-Conference-With-Baltic-Presidents.Html); žiūrēta 2012 03 26.
145. Question-and-Answer Session in Miami. 1992-10-23. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4990&year=&month=; žiūrēta 2011 01 02.
146. R. Reagan Address to the Nation and Other Countries on United States-Soviet Relations. January 16, 1984. Ronald Reagan Presidential Library. Rasta: <http://www.reagan.utexas.edu/archives/speeches/1984/11684a.htm>; žiūrēta 2012 03 06.
147. Remarks at the International Conference on Humanitarian Assistance to the Former U.S.S.R. 1992-01-22. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3864&year=&month=; žiūrēta 2011 01 02.
148. Statement on Senate Ratification of the Strategic Arms Reduction Treaty. 1992 10 01. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4895&year=1992&month=10; žiūrēta 2011 01 02.
149. Statement on Signing the FREEDOM Support Act. 1992 10 24. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=5000&year=1992&month=10; žiūrēta 2011 01 02.
150. State of the Union Address. January 25, 1994. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3437>; žiūrēta 2012 05 07.
151. State of the Union Address. January 24, 1995. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3440>; žiūrēta 2012 05 07.
152. State of the Union Address. January 23, 1996. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5494>; žiūrēta 2012 05 07.
153. State of the Union Address. February 4, 1997. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5495>; žiūrēta 2012 05 07.
154. State of the Union Address. January 27, 1998. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/3444>; žiūrēta 2012 05 07.
155. State of the Union Address. January 19, 1999. Rasta: <http://millercenter.org/president/speeches/detail/5496>; žiūrēta 2012 05 07.
156. State of the Union Address. January 27, 2000. Rasta: <http://usgovinfo.about.com/library/ref/blsoufull.htm>; žiūrēta 2012 05 07.

157. State of the Union Address. January 29, 2002. Rasta:
<http://millercenter.org/president/speeches/detail/4540>; žiūrėta 2012 05 11.
158. State of the Union Address. January 28, 2003. Rasta:
<http://millercenter.org/president/speeches/detail/4541>; žiūrėta 2012 05 11.
159. State of the Union Address. January 23, 2007. Rasta:
<http://millercenter.org/president/speeches/detail/4455>; žiūrėta 2012 05 11.
160. Tensions Between the United States and The Soviet Union: Address by the Secretary of State. March 16, 1950. *American Foreign Policy. Basic Documents, 1950-1955*. Vol. II. New York: Arno Press, 1971. P. 1930.
161. The President's News Conference With Foreign Journalists. 1992 07 02. Rasta:
http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4528&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
162. The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia in Moscow 1993 01 02. Rasta:
http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=5154&year=1993&month=01; žiūrėta 2011 01 02.
163. The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992 02 02. Rasta:
http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3898&year=1992&month=2 ; žiūrėta 2011 01 02.
164. The President's News Conference on Aid to the States of the Former Soviet Union. 1992-04-01. Rasta:
http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4125&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
165. The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992-02-01. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=3898&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
166. The President's News Conference With President Boris Yeltsin of Russia. 1992-06-17. Rasta: http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4443&year=&month=; žiūrėta 2011 01 02.
167. Winston Churchill's *Iron Curtain Speech*. Westminster College in Fulton, Missouri, March 5, 1946 . Rasta: <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html>; žiūrėta 2012 06 02.

Spausdinta ir elektroninė žiniasklaida

168. Aid -- and Trade -- for Russia. *New York Times*, April 03, 1993.
169. Babington, Ch. U.S. Set To Share Its ABM Research; Clinton Offers Data To 'Civilized' States. *The Washington Post*, June 1, 2000.
170. Baker, P. Bush Pressing NATO to Set Membership Path for Ukraine, Georgia. *The Washington Post*, April 2, 2008.
171. Blustein, P. Russian, Other Markets Fall Again; U.S. Officials Cool To Fast Moscow Aid. *The Washington Post*, June 2, 1998.
172. Broad, W. New Design For Warhead Is Awarded To Livermore. *New York Times*, March 03, 2007.
173. Brooke, M. GU Legal Eagles Flying to Estonia's Aid; Group, Including Six Students, Asked to Help Develop Laws for Country's Free Market. *The Washington Post*, June 18, 1992.
174. Bumiller, E. Russia Objects to Bush Itinerary; Rice Replies. *New York Times*, May 06, 2005.
175. Bumiller, E. . White House Letter; For Bush and Putin, a Romance With Signs of Rockiness. *The New York Times*, February 28, 2005.
176. Bush Promises More Help to Ukraine; President Says U.S. Will Assist Move Toward West, Dropping Trade Barriers. *The Washington Post*, April 5, 2005.
177. Coke Is Buying Remaining Stake In Lithuanian Factory. *New York Times*, September 2000.
178. Cohen, R. U.S. Clashes With Russia Over Bosnia. *New York Times*, May 18, 1994.
179. Devroy, A. Clinton, Yeltsin Open Summit, Smoothing Over a Few Bumps. *The Washington Post*, September 28, 1994.
180. Devroy, A. U.S., Allies Set \$24 Billion In Aid for Ex-Soviet States. *The Washington Post*, 1992 04 02.
181. Dobbs, M., Hoffman, D. Yeltsin Stands Firm Against Larger NATO ; Albright Says Russian ` At Top of His Game. *The Washington Post*, February 22, 1997.
182. Douglas, J. Russia Warns Clinton Not to Allow Bosnia Arms. *New York Times*, September 04, 1994.
183. Drozdak, W. Worries Mount in Europe Over U.S. Missile Defense. *The Washington Post*, May 19, 2000.
184. Erlanger, S. U.S. to Back Baltic Membership In NATO, but Not Anytime Soon. *New York Times*, January 12, 1998.
185. Erlanger, S. U.S. Is Trying to Defuse a Growing Russia-Latvia Confrontation. *New York Times*, April 16, 1998.

- 186.Friedman, T. Diplomatic Notebook; The Odd Art of Summitry Without a Cold War. *New York Times*, 1992 06 14.
- 187.Friedman, Th. U.S. Slightly Eases Conditions for Aid to Moscow. *New York Times*, January 13, 1994.
- 188.Gelb, L. Foreign Affairs; Missile Defense Traps. *New York Times*, 1992 06 08.
- 189.Glasser, S. 4 U.S. Envoys Ordered to Leave Russia; Additional Expulsions Likely In Move Seen as Retaliation. *The Washington Post*, March 24, 2001.
- 190.Goldgeier J. A New European Divide. *The Washington Post*, Mar 28, 2004.
- 191.Gordon, M. Nuclear Arms: For Deterrence or Fighting? *New York Times*, March 11, 2002.
- 192.Greenhouse, S. U.S. to Russia: A Tougher Tone and a Shifting Glance. *New York Times*, March 21, 1994.
- 193.Harris, J., Williams, D. Clinton, Kohl Join in Support of Yeltsin; Leaders Say Russian Is Best Hope for Democracy Despite Chechnya. *The Washington Post*, February 10, 1995.
- 194.Hoagland, J. Charm War. *The Washington Post*, May 24, 1998.
- 195.Hoagland, J. Small War, Big Consequences. *The Washington Post*, April 4, 1999.
- 196.Hoffman, D. U.S. Might Cede Russia `Zone of Responsibility'. *The Washington Post*, June 14, 1999.
- 197.Hiatt, F. Paying Russia to Destroy Nuclear Weapons: Critics Call Program a Dud. *The Washington Post*, February 12, 1995.
- 198.Hoagland, J. Sparks in Russia. *Washington Post*, 1992 03 05.
- 199.Hoagland, J. The End of Armies. *The Washington Post*, September 18, 1997.
- 200.Kennan, G. For Russian Troops, A House to Go Home to. *The Washington Post*. November 8, 1992.
- 201.Kessler, G. NATO Seeks to Soothe Russia; Entry of East European Nations No Threat, Officials Say. *The Washington Post*, April 3, 2004.
- 202.Kessler, G. Wright R., Bush's Words Contradict Agenda; Praise for Putin Clashes With U.S. Promotion of Democracy. *The Washington Post*, September 15, 2004.
- 203.Lippman, Th. Christopher Urges Full Russian Troop Pullout, Political Rights in Baltics. *The Washington Post*, October 28, 1993.
- 204.Lippman, Th. Clinton Reiterates Firm Support; Yeltsin Uses Force Against Foes. *The Washington Post*, October 4, 1993.
- 205.Lowe, Ch. Georgian Leader Spurns Moscow Celebration. *The Washington Post*, May 7, 2005.
- 206.Mathews, J. Ghosts of Weapons Past. *The Washington Post*, December 13, 1994.

207. Marcus, R. Clinton Vows to Help Baltics Rejoin Europe; U.S. Aid to Remove Last Russian Troops Balanced With Plea for Ethnic Tolerance. *The Washington Post*, July 7, 1994
208. Marcus, R. Senior U.S. Official Voices Doubts About Yeltsin. *The Washington Post*, July 14, 1992.
209. Nuclear Insurance. *New York Times*, February 1998.
210. Missile Fantasies. The administration's rush to deploy missile defenses in Europe brings a sinister response from Russia. *The Washington Post*, February 25, 2007.
211. Myers, S. U.S. Shifts A-Bomb Readiness to Smaller Wars. *New York Times*, December 07, 1997.
212. Myers, S. War Horses' Differ, but See Hope for Future Accord. *New York Times*, April 7, 2008.
213. Mr. Bush's Nuclear Blueprint. *New York Times*, May 02, 2001.
214. Mufson, S., Balz, D. Bush Still 'Positive' on Putin Meeting; Democrats, Others Concerned About President's New Trust in Russian Leader. *The Washington Post*, June 19, 2001.
215. Oberdorfer, D., Devroy, A. Bush: 'Democratic Peace' Is Goal in Ex-Soviet States. *Washington Post*, 1992 04 10.
216. Perlez, J. Tougher on Russia. *New York Times*, March 24, 2001.
217. Roeser, Th. How the Liberal Media Stonewalled the Edwards. *Chicago Daily Observer*. August 18, 2008.
218. Rumer, E. Why Contain Russia? *The Washington Post*, December 17, 2004.
219. Safire, W. Essay; Yeltsin Planned His Coup. *New York Times*, September 23, 1993.
220. Sanger, D. Wines M., Bush and Putin Sign Pact for Steep Nuclear Arms Cuts. *New York Times*, May 25, 2002.
221. Sawyer, K. Goshko J. Launch of U.S.-Built Satellite On Russian Rocket Weighed; Administration Considers Reversing Long-Standing Ban. *Washington Post*, 1992 06 06.
222. Sciolino, E. Christopher in Latvia, Presses for Russian Pullout. *New York Times*, October 28, 1993.
223. Sciolino, E. Senior C.I.A. Analyst Admits Discord Over Russia. *New York Times*, February 04, 1993.
224. September 11: Chronology of terror. *CNN*, September 12, 2001. Rasta: <http://archives.cnn.com/2001/US/09/11/chronology.attack/>; žiūrēta 2012 02 25.
225. Simes, D. A Marshall Plan for Russia" *New York Times*, June 27, 1993.
226. Shanker, T. The World: Mr. Putin, Meet Mr. Bush; Who Needs Treaties? *New York Times*, June 10, 2001.
227. The Urgency of Aiding Russia. *New York Times*, January 27, 1993.

228. Tyler, P. Nuclear Arms Treaty: News Analysis; Pulling Russia Closer. *New York Times*, May 14, 2002.
229. U.S. Criticizes Russian Troop Movements." *New York Times*, May 07, 2008. Shanker Th., Administration Rebukes Putin On His Policies. *New York Times*, June 2007.,
230. U.S. to Conduct Maneuvers With Baltic Nations. *The Washington Post*, May 7, 1996.
231. Weisman, S. Rice Chides Russia on Quietening Dissent but Rejects Penalty. *New York Times*, February 06, 2005.
232. Why Are the Baltics Still Occupied? *The New York Times*. June 15, 1992.
233. Will, G. NATO: An Odd Moment. *The Washington Post*, July 6, 1997.
234. Williams, D. Clinton Applauds Move; President, Yeltsin Assure Each Other in Call. *The Washington Post*, September 22, 1993.
235. Wines, M. Road to U.S.-Russia Alliance Is Still Unmapped. *New York Times*, October 21, 2001.
236. Wines, M. World Briefing | Europe: Lithuania: Deal To Buy Missiles From U.S. *New York Times*, November 14, 2002.
237. Zakaria, F. Offer Russia A Peace of Vienna. *New York Times*, May 09, 1995.

Memuarai

238. Kennan, G. *Memoirs*. Boston: Little, Brown, 1972.

Duomenų bazės

239. Duomenų bazė Datamonitor360.
240. ICB Data Viewer.
241. The SIPRI Military Expenditure Database. Rasta: <http://milexdata.sipri.org/>; žiūrėta 2012 05 01.

Valstybės institucijų duomenys

242. Travels of the President. U.S. Department of State. Office of the Historian. Rasta: <http://history.state.gov/departmenthistory/travels/president>; žiūrėta 2012 02 15.

Disertacijos

243. Hiepko-Odermann, K. *Latvian-American Relations In The 20th Century. The Study Of A Great Power And A Small State*. Disertacija, apginta Freie Universitete Berlyne. 2009.

Žodynai ir enciklopedijos

244. Collins English Dictionary. HarperCollins Publishers, 2003.

245. *Encyclopedia of American Foreign policy*. Vol.I. Charles Scribner's Sons, 2002.

246. Strategic Arms Reduction Talks (START). *Encyclopædia Britannica. Encyclopædia*

Britannica Online. Encyclopædia Britannica Inc., 2012. Rasta:

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568196/Strategic-Arms-Reduction-Talks>;

žiūrėta 2012 03 22.

Kiti šaltiniai

247. Average Circulation at the Top 25 U.S. Daily Newspapers. For the Six Months Ending

9/30/11. Audit Bureau of Circulations. Rasta:

[http://accessabc.wordpress.com/2011/11/01/the-top-25-u-s-newspapers-from-september-](http://accessabc.wordpress.com/2011/11/01/the-top-25-u-s-newspapers-from-september-2011-fas-fax/)

[2011-fas-fax/](http://accessabc.wordpress.com/2011/11/01/the-top-25-u-s-newspapers-from-september-2011-fas-fax/); žiūrėta 2012 03 02.

248. End of the Cold War. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Cold War

International History Project. Rasta:

<http://www.wilsoncenter.org/coldwarfiles/index.cfm?fuseaction=units.details&thisunit=17>

[&page=7](http://www.wilsoncenter.org/coldwarfiles/index.cfm?fuseaction=units.details&thisunit=17); žiūrėta 2010 05 05.

249. *The Military Balance 2004-2005*. IISS, 2004.

250. Groseclose, T. A Measure of Media Bias. University of California – Los Angeles.

December 2004.

251. *SIPRI Yearbook 2002*. The Stockholm International Peace Research Institute. Rasta:

<http://www.sipri.org/yearbook/2002/files/SIPRIYB0206.pdf>; žiūrėta 2012 05 01.

252. Strategic Nuclear Forces of the World, March 2008. Rasta:

<http://www.johnstonsarchive.net/nuclear/stratnuk-2.html>; žiūrėta 2012 05 01.

PRIEDAI

1 Priedas. Sulaikymo strategijos instrumentai

1 lentelė. Sulaikymo strategijos instrumentai.

Sulaikymo strategijos instrumentai	Instrumentus siūlę sulaikymo strategijos ekspertai
Minkštosios galios naudojimas	G. F. Kennan, C. Clifford
Ekonominiai instrumentai: <ul style="list-style-type: none"> • Finansinė parama sąjungininkams ir strategiškai svarbioms valstybėms; • Investicijos strategiškai svarbiose valstybėse. 	G. F. Kennan, C. Clifford
Diplomatiniai instrumentai: <ul style="list-style-type: none"> • Sąjungininkų pritraukimas; • Politinė komunikacija su strategiškai svarbiomis valstybėmis; • Parama strategiškai svarbioms valstybėms stojant į tam tikras tarptautines organizacijas; • Diplomatinis spaudimas taikinio valstybei; • Parama strategiškai svarbių valstybių lyderiams politinių krizių metu. 	G. F. Kennan, F. Matthews
Kariniai instrumentai: <ul style="list-style-type: none"> • Pajėgų dislokavimas strategiškai svarbiose teritorijose; • Karinės galios tobulinimas; • Karinių pajėgų naudojimas; • Taikinio valstybės karinės galios ribojimas; • Karinio biudžeto didinimas. 	G. F. Kennan, C. Clifford F. Matthews, C. Clifford, D. Acheson F. Matthews, C. Clifford, D. Acheson F. Matthews, C. Clifford, D. Acheson

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis:

Kennan, G. "The Long Telegram" from Moscow. 1946, February 22. The National Security Archive. Rasta: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm>; žiūrėta 2012 01 03; X (G. F. Kennan), The Sources of Soviet Conduct. *Foreign Affairs*, 1947, July. Rasta: <http://www.historyguide.org/europe/kennan.html>; žiūrėta 2012 01 03; Kennan, G. *Memoirs*. Boston: Little, Brown, 1972. H. F. Matthews memorandum „Political Estimate of Soviet Policy for Use in Connection with Military Studies“. 1946 04 01. *Foreign Relations*, United States. 1946. T. I. P. 1169. Russian Report in Clifford to Truman and attached memorandum „American Relations with Soviet Union“ September 24, 1946. Etzold, T., Gaddis, J.L. *Containment: Documents on American Policy and Strategy*. 1945-1950. New York: Columbia University Press, 1978. P. 66-68. "American Relations With The Soviet Union", September 24, 1946; Report by Clark Clifford, American Relations With The Soviet Union; Subject File; Conway Files; Truman Papers. Rasta: <http://www.trumanlibrary.org/4-1.pdf>; žiūrėta 2012 01 02. Tensions Between the United States and The Soviet Union: Address by the Secretary of State. March 16, 1950. *American Foreign Policy. Basic Documents, 1950-1955*. Vol. II. New York: Arno Press, 1971. P. 1930. "Total Diplomacy" to Strengthen United States Leadership for Human Freedom: Summary of Remarks by the Secretary of State. February 16, 1950. *American Foreign Policy. Basic Documents, 1950-1955*. Vol. I. New York: Arno Press, 1971. P. 6.

2 Priedas. Įtraukimo strategijos instrumentai

2 lentelė. Įtraukimo strategijos instrumentai.

Įtraukimo strategijos forma	Įtraukimo strategijos instrumentai	Instrumentus siūlę įtraukimo strategijos ekspertai
Agresyvaus įtraukimo strategija (angl. Hawk Engagement)	<i>Pozityvūs instrumentai:</i> Derybos, tarpvalstybinis dialogas, informacijos mainai, finansinė parama. <i>Negatyvūs instrumentai:</i> Ekonominės sankcijos, karinės jėgos panaudojimas.	Curtis Martin, James Darvis, Victor Cha, Daniel Poneman, Robert Gallucci.
Realistinio įtraukimo strategija (angl. Realistic Engagement)	<i>Karinės instrumentai:</i> ginklų kontrolės režimas. <i>Diplomatinės instrumentai:</i> Įtraukimas į tarptautines organizacijas vienodomis sąlygomis su kitomis valstybėmis; politinių reformų skatinimas.	Michael McFault
Ekonominio įtraukimo strategija (angl. Economic Engagement)	<i>Sąlyginio ekonominio įtraukimo strategija:</i> įvairūs ekonominiai paskatinimai mainais į pokyčius taikinio valstybės užsienio politikoje. <i>Nesąlyginio įtraukimo strategija:</i> įvairūs ekonominiai paskatinimai taikinio valstybei nekeliant sąlygų dėl pokyčių jos užsienio politikoje.	Paul Papayoanu Scott Kastner Miles Kahler
Sąlyginio ir besąlyginio įtraukimo strategija (angl. Conditional ir Unconditional Engagement Strategy)	<i>Sąlyginis įtraukimas:</i> Politinės ir ekonominės sankcijos. <i>Nesąlyginis įtraukimas:</i> Politiniai, ekonominiai ir kultūriniai paskatinimai.	Richard Haas, Meghan O'Sullivan.
Komunikacinio įtraukimo strategija (angl. Communicative Engagement Strategy)	<i>Diplomatiniai instrumentai:</i> Įtraukimas į tarptautines organizacijas, diplomatinis dialogas. <i>Ekonominiai instrumentai:</i> Prekybos ir investicijų skatinimas. <i>Komunikaciniai instrumentai:</i> Viešosios nuomonės formavimas	Mark Lynch

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis: Cha, V. Op. cit; Haass, R. N., O'Sullivan, M. L. Op. cit.; Lynch, M. Op. cit; McFault, M. Op. cit; Kahler, M., Kastner, S. Op. cit.

Priedas nr. 3. Sulaikymo strategija JAV prezidentų doktrinos

3 lentelė. Sulaikymo strategija JAV prezidentų doktrinos Šaltojo karo laikotarpiu.

Doktrina	Doktrinos atsiradimo data	Įvykiai, turėję įtakos doktrinos atsiradimui	Pagrindinės doktrinos idėjos dėl sulaikymo strategijos	Doktrinos įgyvendinimas	Doktrinos reikšmė sulaikymo strategijai
Truman doktrina	1947 03 12	D. Britanijos pasitraukimas iš Viduržemio regiono įtakos zonos (1947 02 21)	<ul style="list-style-type: none"> JAV turi teikti ekonominę ir karinę pagalbą Graikijai ir Turkijai, kad būtų sustabdyta komunizmo ekspansija; JAV turi blokuoti komunizmo ekspansiją apskritai. 	<ul style="list-style-type: none"> Marshallo planas; 400 mln. JAV dolerių parama Graikijai ir Turkijai; 1952 m. Graikijos ir Turkijos priėmimas į NATO. 	Tai pirmoji JAV doktrina, skelbianti apie ketinimą taikyti SSRS sulaikymo strategiją.
Eisenhower doktrina	1957 01 05	1956 m. Sueco krizė – paskatino JAV nerimą dėl SSRS įtakos plitimo Vidurio Rytuose	<ul style="list-style-type: none"> Komunizmas – SSRS irankis saviems interesams pasaulyje siekti; Išskirtinis dėmesys komunizmo sulaikymui Vidurio Rytuose; Komunizmo plitimą Vidurio Rytuose siūloma sulaikyti šio regiono šalims teikiant ekonominės ir karinės pagalbos programas. 	<ul style="list-style-type: none"> 1957 m. pagalba Jordanijai; 1958 m. pagalba Libanui – Camille Chamon vyriausybei paremti. 	Išplėtė sulaikymo strategijos perimetrą – išskirtinis dėmesys komunizmo sulaikymui Vidurio Rytuose
Kennedy doktrina	1961 01 20	1959 m. Kubos revoliucija	<ul style="list-style-type: none"> Išskirtinis dėmesys komunizmo ir SSRS sulaikymui Lotynų Amerikoje; SSRS ir komunizmo grėsmės sulaikymas taikant lankstaus atsako strategiją – t.y. visomis įmanomomis priemonėmis; Ekonominės sulaikymo dimensijos akcentavimas. 	<p>Su doktrinos įgyvendinimu susidurta Kubos krizės (1962 m.) metu.</p> <p>Komunizmo sulaikymo ekonominėmis priemonėmis Lot. Amerikoje J. Kennedy administracijai nepavyko.</p>	Į sulaikymo strategijos trajektoriją įtraukta Lot. Amerika
Johnson doktrina	1965 01 04	1965 m. karinė intervencija į Dominikos respubliką; karas	<ul style="list-style-type: none"> Akcentuojama komunizmo grėsmė Azijoje ir komunizmo agresyvumas. Pavyzdys – Vietnamas; 	L. B. Johnson administracija tęsė karą Vietname, bet jai nepavyko jo užbaigti.	Doktrina JAV užsienio politikoje siekė įtvirtinti militarizuotą SSRS ir komunizmo sulaikymo

	Vietname.		JAV nesitrauks iš karo Vietname ir bandys sulaukyti komunizmo grėsmę karinėmis priemonėmis.		strategija.
Nixon doktrina	1969 11 03 Karas Vietname		<ul style="list-style-type: none"> • JAV nesitrauks iš karo Vietname ir bandys sulaukyti komunizmo grėsmę karinėmis priemonėmis. • Valstybės, kurioms gresia komunizmo pavojus, turėtų prisiimti didesnę gynybos našta ir traktuoti JAV kaip partnerę tokioje kovoje, o ne kaip šalį, padarancią visą darbą; • JAV užsienio politika bus grindžiama nacionaliniais interesais; • Pagrindiniai JAV užsienio politikos principai: derybų su komunistinėmis šalimis inicijavimas, partnerystės santykių vystymas, branduolinės ginkluotės mažinimas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Užbaigtas karas Vietname; • Su SSRS pasirašytos SALT sutartys; • Suformuluotas Helsinkio baigiamasis paktas (1975 m.); • Pietoti prekybiniai ryšiai su SSRS. 	Doktrina bandė sumažinti JAV įsitraukimą į konfliktus, susijusius su komunizmo sulaukymo strategija ir žymėjo JAV apsisprendimą mažinti įtampą santykiuose su SSRS.
Carter doktrina	1980 01 23	1979 m. SSRS įsiveržimas į Afganistaną; 1979 m. Irano revoliucija ir Irano įkaitų krizė.	<ul style="list-style-type: none"> • Persų įlankos regiono saugumas – vienas iš svarbiausių JAV nacionalinių interesų; • Plėsdama įtaką Persų įlankos regione, SSRS kelia grėsmę JAV; • Siekdama sulaukyti SSRS įtakos plitimą šiame regione, JAV naudos karinę jėgą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išaugo JAV karinės išlaidos; • Pradėtos telkti karinės pajėgos; • Sukurtos greito dislokavimo pajėgos. 	Į JAV užsienio politiką vėl sugrąžinta tokia sulaukymo strategija, kurios pagrindinis komponentas – karinės jėgos naudojimas.
Reagan doktrina	1985 02 06	XX a. 9 deš. Revoliucijos Salvadore, Peru, Filipinuose.	<ul style="list-style-type: none"> • JAV trečiojo pasaulio šalims padės kovoti su komunizmo plitimu; • Pabrėžiama ekonominės sulaukymo dimensijos svarba. 	JAV rėmė antikomunistinius judėjimus Afganistane, Nikaragoje, Angoloje, Mozambike.	Itin svarbiu sulaukymo strategijos komponentu tapo antikomunistinių judėjimų Trečiojo pasaulio šalyse rėmimas.

Šaltiniai: sudaryta autorės, remiantis:

Calvocoressi P. *Pasaulio politika*. Vilnius: Briedis, 2001; Gaddis, J. L. *Strategies of Containment*. Oxford University Press, 1982; Kissinger, H. *Diplomatija*. Vilnius: Pradai, 2003; Meyer, W. H. *Security, Economics and Morality in American Foreign Policy*. Pearson Education, 2004.

4 Priedas. JAV-Rusijos įvykių rinkinys G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.), sudarytas remiantis dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“

4 lentelė. JAV-Rusijos įvykių rinkinys 1992 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The Washington Post“.

	Įvykis	Straipsnių skaičius	
		1992 m.	
Sulaikymo strategija	Derybos dėl branduolinės ginkluotės mažinimo ir START sutarties	4	
	Ekonominės pagalbos programos posovietinėms valstybėms: dvišalė JAV parama ir parama per TVF	7	
	G. H. Bush vyresniojo administracija parengė gynybos planavimo dokumentą, kuriame Rusija traktuota kaip grėsmė JAV (“1994-1999 Defense Planning Guidance Scenario Set for Final Coordination“)	5	
	Politinė parama posovietinėms valstybėms	2	
	ABM sutartis ir SDI iniciatyva	3	
	JAV spaudimas Rusijai išvesti karinius dalinius iš posovietinių valstybių (Moldovos ir Baltijos valstybių)	5	
	JAV įvedė prekybos uranu kvotas Rusijai ir posovietinėms valstybėms	2	
	JAV povandeniniai laivai pastebėti netoli Rusijos krantų	2	
	JAV ir posovietinių valstybių vadovų politinė komunikacija (susitikimai, kontaktai)	3	
	JAV parama Baltijos valstybėms: mokymai, techninė parama	2	
	Baltijos valstybių įtraukimas į NATO veiklą	1	
	Iš viso elementų, priskirtinų Rusijos sulaikymo strategijai, paminėjimų:	31	
	Įtraukimo strategija	Ekonominės pagalbos programos Rusijai: dvišalė JAV parama ir parama per TVF, G7	33
		Politinė parama Rusijai (stojant į tarptautines organizacijas, parama Rusijos prezidentui)	4
JAV ir Rusijos vadovų politinė komunikacija (susitikimai/kontaktai)		26	
Bendradarbiavimas branduolinio nusiginklavimo srityje: JAV konsultacijos, techninė pagalba		4	
JAV ir Rusijos bendradarbiavimas ekonominiame srityje: JAV investicijos Rusijoje, verslininkų susitikimai, ekonominiai susitarimai		5	
Derybos dėl branduolinės ginkluotės mažinimo: START, NPT sutartys		28	
JAV paskelbė nebegaminsianti plutonio ir urano branduoliniams ginklams		1	
Derybos su Rusija dėl „Nuclear Testing Moratorium“		4	

Derybos dėl „Cheminių ginklų konvencijos“	3
Bendradarbiavimas „Biologinių ginklų konvencijos“ realizavimo srityje	2
Derybos su Rusija dėl globalios gynybos sistemos kūrimo	5
CFE įsigalėjimas, derybos dėl CFE sutarties papildymo ir „CFE-IA agreement“ pasirašymas	2
Bendradarbiavimas karinėje sferoje: Rusijos karinio personalo stažuotės JAV, konsultacijos Rusijos kariniam personalui, bendros karinės pratybos	3
Bendradarbiavimas kosminėje stotyje	4
JAV perka Rusijoje pagamintas branduolines technologijas, uraną bei plutoną iš Rusijos	10
Iš viso elementų, priskirtinų Rusijos įtraukimo strategijai, paminėjimų:	136

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „The Washington Post“ 1991 12 25– 1993 01 19 laikotarpio straipsniais.

5 lentelė. JAV-Rusijos įvykių rinkinys 1992 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The New York Times“.

	Įvykis	Straipsnių skaičius
Sulaikymo strategija	Derybos dėl branduolinės ginkluotės mažinimo ir START sutarties	4
	Ekonominės pagalbos programos posovietinėms valstybėms: dvišalė JAV parama ir parama per TVF	10
	G. H. Bush vyresniojo administracija parengė gynybos planavimo dokumentą, kuriame Rusija traktuota kaip grėsmė JAV (“1994-1999 Defense Planning Guidance Scenario Set for Final Coordination“)	-
	Politinė parama posovietinėms valstybėms (pasireiškusi stojant į tarptautines organizacijas)	3
	ABM sutartis ir SDI iniciatyva	1
	JAV spaudimas Rusijai išvesti karinius dalinius iš posovietinių valstybių (Moldovos ir Baltijos valstybių)	5
	JAV įvedė prekybos uranu kvotas Rusijai ir posovietinėms valstybėms	-
	JAV povandeniniai laivai pastebėti netoli Rusijos krantų	2
	JAV ir posovietinių valstybių vadovų politinė komunikacija (susitikimai, kontaktai, diplomatinis pripažinimas)	3
		Iš viso elementų, priskirtinų Rusijos sulaikymo strategijai paminėjimų:
Įtraukimo strategija	Ekonominės pagalbos programos Rusijai: dvišalė JAV parama ir parama per TVF, G7	58
	Politinė parama Rusijai (stojant į tarptautines organizacijas, parama Rusijos prezidentui)	4
	JAV ir Rusijos vadovų politinė komunikacija (susitikimai/kontaktai)	49
	Bendradarbiavimas branduolinio nusiginklavimo srityje: JAV konsultacijos, techninė pagalba.	2
	JAV ir Rusijos bendradarbiavimas ekonominėje srityje: JAV investicijos Rusijoje, verslininkų susitikimai, ekonominiai susitarimai.	5
	JAV suteikė Rusijai MFN statusą	1
	Derybos dėl branduolinės ginkluotės mažinimo: START ir NPT sutartys	38
	JAV paskelbė nebegaminsianti plutonio ir urano branduoliniams ginklams	-
	Derybos su Rusija dėl „Nuclear Testing Moratorium“	1
	Derybos dėl „Cheminių ginklų konvencijos“	1
	Bendradarbiavimas „Biologinių ginklų konvencijos“ realizavimo srityje	1
	JAV ir Rusijos derybos dėl globalią gynybos sistemos kūrimo	1

CFE įsigalėjimas, derybos dėl CFE sutarties papildymo ir „ <i>CFE-IA agreement</i> “ pasirašymas	-
Bendradarbiavimas karinėje sferoje: Rusijos karinis personalas gali stažuotis JAV, JAV teikia konsultacijas Rusijos kariniam personalui, bendros karinės pratybos	5
Bendradarbiavimas kosminėje stotyje	4
JAV perka Rusijoje pagamintas branduolines technologijas, uraną ir plutoną iš Rusijos	13
Iš viso elementų, priskirtinų Rusijos įtraukimo strategijai, paminėjimų:	184

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „*The New York Times*“ 1991 12 25 – 1993 01 19 laikotarpio straipsniais.

5 Priedas. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys G. H. Bush vyresniojo prezidentavimo laikotarpiu (1992 m.), sudarytas remiantis dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“

6 lentelė. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys 1992 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The Washington Post“

	Įvykis	Straipsnių skaičius
		1992 m.
Sulaikymo strategija	Politinė JAV-Baltijos šalių pareigūnų komunikacija: vizitai, kontaktai, diplomatinių ryšių užmezgimas	3
	G. H. Bush vyresniojo administracija pareiškė ginsianti Lietuvą Rusijos užpuolimo atveju	1
	Baltijos valstybių įtraukimas į NATO veiklą	1
	SSRS kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas santykių su JAV kontekste	5
	JAV ekspertinė parama Baltijos valstybėms: mokymai, patarimai.	2
	Iš viso elementų paminėjimų:	12

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „The Washington Post“ 1991 12 25 – 1993 01 19 laikotarpio straipsniais.

7 lentelė. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys 1992 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The New York Times“

	Įvykis	Straipsnių skaičius
		1992 m.
Sulaikymo strategija	Politinė JAV-Baltijos šalių pareigūnų komunikacija: vizitai, kontaktai, diplomatinių ryšių užmezgimas	2
	TVF parama Baltijos šalims	1
	Rusijos kariuomenės išvedimo iš Baltijos šalių klausimas santykių su JAV kontekste	5
	JAV ekspertinė parama Baltijos valstybėms: mokymai, patarimai t.t.	2
	Iš viso elementų paminėjimų:	10

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „The New York Times“ 1991 12 25 – 1993 01 19 laikotarpio straipsniais.

6 Priedas. JAV-Rusijos įvykių rinkinys B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993–2000 m.), sudarytas remiantis dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“

8 lentelė. JAV-Rusijos įvykių rinkinys 1993-2000 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The Washington Post“.

Įtraukimo strategija	Įvykiai										Iš viso:		
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	Straipsnių skaičius				
Ekonominės pagalbos programos Rusijai (dėl demokratizacijos, rinkos ekonomikos kūrimo): dvišalė parama ir per TVF, G7	65	6	2	2	75	1	21	4	1				27
JAV-Rusijos bendradarbiavimas ekonominėje sferoje: investicijos, sutartys		1			1								
JAV techninė parama Rusijai: keitimasis informacija, mokymai, stažuotės	1	2	1		4		2	2					4
Rusija įtraukiama į Balkanų konflikto sprendimą (tik straipsniai, tiesiogiai susiję su JAV-Rusijos santykiais), Kosovo krizė 1998-1999	21	8			29		16	75					91
JAV ir Rusijos aukštų pareigūnų politinė komunikacija (susitikimai, kontaktai)	27	11	16	7	61	11	10	10	15				46
INF sutarties vykdymas (angl. <i>Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of their Intermediate-range and short-range Missiles</i>) ir CTR (angl. <i>Cooperative Threat Reduction Program</i>) programos įgyvendinimas	26	17	3	3	49		5	2	3				10
Branduolinio ginklų neplatavimo sutartis (angl. <i>Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, NPT</i>)			8		8								
Politinė parama Rusijos prezidentui (išlikti valdžioje, dėl karo Čėčėnijoje 1994 m.)	22	7	2	4	35			1					1
Plutonio paktas	1	5			6				2				2
NATO faktorius kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas: JAV atideda NATO plėtrą (vietoj to siūlo posovietinėms šalims kitas bendradarbiavimo	11	8	2		21	9	1						10

	programas aljanso rėmuose, PFP), neatmeta galimybės, jog Rusija ateityje taps aljanso nare, nuolaidos Rusijai dėl NATO 1997, Rusija įtraukiama į pfp,	5	1	7	4	4	17	8	7	3	7	25
	JAV ir Rusija bendradarbiauja kuriant kosmoso stotį	1	5		1	1	7	2		4		6
	Bendros JAV ir Rusijos karinės pratybos, karinis bendradarbiavimas	3	1	2	4	4	10	3	2	5	12	22
	START II ratifikavimas ir derybos dėl START III				1	1	1					
	CFE sutarties papildymas											
	Rusijos įtraukimas į Vakarų valstybių bendruomenę	1	2	1			4			1		3
	JAV perka ginklus iš Rusijos, uraną	8	1		6	6	15			5		5
	CTBT sutartis (angl. Comprehensive Nuclear-Test Ban Treaty)	1	2		2	2	5	1	1			2
	Cheminių ginklų uždraudimo sutartis											
	Iš viso straipsnių apie elementus, priskirtinus Rusijos įtraukimo strategijai:						349					256
Sulaikymo strategija	Ekonominės pagalbos programos posovietinėms valstybėms	5	5				10	1				1
	Politinė parama posovietinėms valstybėms		1		1	1	2	1			1	1
	NATO vienašališkų veiksmų tikimybė											
	JAV siekia, kad į Karabacho konflikto sprendimą būtų įtrauktos tarptautinės organizacijos ir nebūtų vienašališkų Rusijos veiksmų		2				2					
	JAV pozicija dėl Kosovo santykių su Rusija kontekste									14		14
	JAV aukštų pareigūnų susitikimai su posovietinių valstybių atstovais		1				1	1				1
	START II ratifikavimas ir derybos dėl START III	1	1				2				6	6
	JAV techninė parama posovietinėms valstybėms: keitimasis informacija, mokymai, stažuotės	1					1					
	Balkanų konfliktas: nesutampančios JAV ir Rusijos pozicijos	1	2				3					
	JAV ir TVF atsiskakė suteikti papildomą finansinę paramą Rusijai dėl netinkamų Rusijos veiksmų	1	3				4				3	3
JAV bendradarbiavimas su posovietinėmis valstybėmis karinėje sferoje (parduoda ginkluotę	2	1	2	2	2	7		1	1		2	

	Lenkijai, leido parduoti ginklus posovietinėms šalims, stiprina jų ryšius su NATO (ir pan.), bendros pratybos, karinė parama	6	7	6	4	23	27	18	2	1	48
	NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas: aljanso plėtra, posovietinių valstybių įtraukimas į PFP	1				1		4	11	30	45
	Priešraketinės gynybos skydas ir atnaujinti „žvaigždžių karai“ + ABM									3	3
	JAV atmetė Rusijos pasiūlymą kurti bendrą gynybos sistemą										
	JAV ragina Rusiją išvesti kariuomenę iš Baltijos valstybių	2	2			4					
	JAV įspėjo Rusiją nesikišti į posovietinių valstybių vidaus politiką		1			1					
	JAV kritika Rusijai dėl Čėčenijos, žmogaus teisių pažeidimų, vidaus politikos		3	1	1	5		2	9	3	14
	JAV į erdvę paleido naują satelitą Rusijai stebėti							2			2
	JAV laivai stebėjo Rusijos karinius manevrus									2	2
	JAV parama posovietinėms valstybėms: karinis sektorius (kontraktai, mokymai t.t.) Baltarusijai, Ukrainai, Kazachstanui		1			1					
	Šnipų skandalas		12		1	13					
	JAV apkaltino Rusiją gaminant biologinius ir cheminius ginklus bei įspėjo dėl bandymų		2			2	1				1
	JAV povandeniniai laivai netoli Rusijos	1	1			2					
	JAV nenori peržiūrėti CFE sutarties (Rusija siūlo tai padaryti)										
	JAV prezidentas atsisakė vykti į susitikimą su Rusijos vadovu		1	2		3		3			3
	Iš viso straipsnių apie elementus, priskirtinus Rusijos sulaikymo strategijai:			88					146		

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „The Washington Post“ 1993 01 20 – 2001 01 19 laikotarpio straipsniais.

9 lentelė. JAV-Rusijos įvykių rinkinys 1993-2000 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The New York Times“.

Įvykiai	1993	1994	1995	1996	Straipsnių skaičius				Iš viso:
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	
Ekonominės pagalbos programos Rusijai (dėl demokratizacijos, rinkos ekonomikos kūrimo): dvišalė parama ir per TVF, G7	39	3		3	45	3	2		5
Rusija įtraukiama į Balkanų konflikto sprendimą (tik straipsniai, tiesiogiai susiję su JAV-Rusijos santykiais), Kosovo krizė 1998-1999	16	8	6		30	1			1
JAV ir Rusijos aukštųjų pareigūnų susitikimai/kontaktai	17	10	13	6	46	6	5	11	41
INF sutarties vykdymas (angl. <i>Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of their Intermediate-range and short-range Missiles</i>) ir CTR (angl. <i>Cooperative Threat Reduction Program</i>) programos įgyvendinimas	11	8	4	8	31	6	4	12	33
Politinė parama Rusijos prezidentui (išlikti valdžioje, dėl karo Čėčenijoje)	22	1	2	1	26				
Plutonio paktas	1	8	1	1	11		1	2	3
NATO faktorius kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas: JAV atideda NATO plėtrą (vietoj to siūlo posovietinėms šalims kitas bendradarbiavimo programas aljanso rėmuose, PFP), neatmeta galimybės, jog Rusija ateityje taps aljanso nare, nuolaidos Rusijai dėl NATO 1997, Rusija įtraukiama į pfp,	3	9		2	14	11			11
JAV ir Rusija bendradarbiauja kuriant kosmoso stotį	2	1		1	4	4			4
Bendros JAV ir Rusijos karinės pratybos, karinis bendradarbiavimas	1	2			2			1	
MFN statuso suteikimas Rusijai		1			1				
START II ratifikavimas ir derybos dėl START III		5	1		6		1		1

7 Priedas. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys B. Clinton prezidentavimo laikotarpiu (1993-2000 m.), sudarytas remiantis dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“.

10 lentelė. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys 1993-2000 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The Washington Post“.

	1993	1994	1995	1996	Straipsnių skaičius				Iš viso:	Iš viso:
					1997	1998	1999	2000		
Įvykiai										
Ekonominės pagalbos programos Baltijos šalims (dėl demokratizacijos, rinkos ekonomikos kūrimo): dvišalė parama ir per TVF		1							1	
JAV prieštarauja buvusio JAV karininko paskyrimu vadovauti Estijos karinėms pajėgoms	1								1	
Rusijos kariuomenės išvedimas iš Baltijos šalių	6	9							15	
JAV ir Baltijos šalių aukštų pareigūnų susitikimai/kontaktai	1	5							6	
NATO faktorius ir Baltijos šalys: plėtra (svarstymai, ar plėsti aljansą)	1	1	1	5					8	3
JAV investicijos Baltijos šalyse		1							1	
Karinis bendradarbiavimas, karinės iniciatyvos				1					1	1
Strateginės partnerystės pasirašymas su Baltijos šalimis										2
JAV bando sumažinti įtampą tarp Rusijos ir Latvijos										1
Iš viso straipsnių apie elementus, priskirtinus Rusijos įtraukimo strategijai:				33						14

Saltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščiu „The Washington Post“ 1993 01 20 – 2001 01 19 laikotarpio straipsniais.

8 Priedas. JAV-Rusijos įvykių rinkinys G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.), sudarytas remiantis dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“

12 lentelė. JAV-Rusijos įvykių rinkinys 2001-2008 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The Washington Post“.

Sulaikymo strategijos instrumentai	Įvykiai	2001	2002	2003	2004	Iš viso:			2005	2006	2007	2008	Iš viso:
		Straipsnių skaičius											
Sulaikymo strategijos instrumentai	Priešraketinės gynybos skydo Europoje iniciatyva (11/24) ir pasitraukimas iš ABM sutarties	45	4			49			1		12	8	21
	NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas: aljanso plėtra, posovietinių valstybių įtraukimas į aljanso veiklą	8	10	3	3	24			1	4	2	6	13
	Nesutarimai dėl Kosovo ateities										1	1	2
	Šnipų skandalas (2001 m. kovas) (4/0)	18				18							
	Politinė parama posovietinėms valstybėms				1	1			1				1
	Ekonominė parama posovietinėms valstybėms	1		2	1	4			1	1		1	3
	JAV aukštųjų pareigūnų susitikimai ir kontaktai su posovietinių valstybių atstovais			1	3	4			8	2		2	12
	JAV bendradarbiavimas su posovietinėmis valstybėmis karinėje sferoje: bendros pratybos, karinė parama, karinės bazės		5	5	1	11				1	1		2
	Derybos dėl START I pratęsimo, START II ratifikavimo, Naujosios START (30/7)	1				1						2	2
	JAV pradeda transliuoti radio laidas į Čėčėniją												
	JAV teikia pagalbą Ukrainai likviduojant biologinius ginklus								1				
	Nesutarimai dėl JAV U-2 lėktuvo prie Gruzijos-Rusijos sienos												

13 lentelė. JAV-Rusijos įvykių rinkinys 2001-2008 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The New York Times“.

Sulaikymo strategijos instrumentai	Ivykiai										Iš viso:	
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Iš viso:			
	Straipsnių skaičius											
Priešrakinės gynybos skydo Europoje iniciatyva ir pasitraukimas iš ABM sutarties	27	1				28	1	16	7			24
NATO faktorius kaip Rusijos sulaikymo strategijos elementas: aljanso plėtra, posovietinių valstybių įtraukimas į aljanso veiklą (+ Ukraina, Gruzija)	6	6	1	6	2	19	2	10				14
Šnipų skandalas (2001 m. kovas)	4					4						
Politinė parama posovietinėms valstybėms	1					1						
Ekonominė parama posovietinėms valstybėms												
JAV aukštųjų pareigūnų susitikimai su posovietinių valstybių atstovais		1	1		8	2						10
JAV bendradarbiavimas su posovietinėmis valstybėmis karinėje sferoje: bendros pratybos, karinė parama		2				2						
Derybos dėl START I pratęsimo, START II ratifikavimo, Naujosios START (30/7)	20	6	2	2		30	2	4	1			7
JAV pradeda transliuoti radio laidas į Čėčėniją		1				1						
Nesutarimai dėl JAV U-2 lėktuvo prie Gruzijos-Rusijos sienos			3			3						
JAV ragina Rusiją išvesti pajėgas iš Moldovos				1		1						
JAV kritika Rusijai (1/19) (dėl demokratijos, politikos Ukrainos atžvilgiu)				1	9	1	5	3	2			19

JAV pastangomis iš Azerbaidžano atidarytas naftotiekis į Vakarus, kuris aplenkis Rusiją									1											1		
JAV remia radio programų transliavimą Rusijoje (Rusija apribojo transliacijų trukmę)									1												1	
JAV skelbia konkursą naujos kartos branduolinei galvutei sukurti																					1	
Konkurencija dėl globalios satelitų sistemos																					1	
Konkurencija dėl Arkties																					1	
JAV atšaukė bendras karines pratybas su Rusija																				1	2	
JAV skatina demokratiją Gruzijoje ir pan. Rusijos-Gruzijos konfliktas									2											1	5	
JAV atšaukė bendradarbiavimo su Rusija branduolinėje sferoje pakto svarstymą Kongrese																					4	
JAV kartu su NATO planuoja Baltijos gynybos planų kūrimą Baltijos šalims																					1	
Iš viso straipsnių, apie elementus, priskirtinus Rusijos sulaikymo strategijai:																					92	
Rusijos įtraukimas į priešraketinės gynybos skydo projektą																					1	
NATO faktorius kaip Rusijos įtraukimo strategijos elementas																					2	
INF sutarties vykdymas (angl. <i>Treaty between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of their Intermediate-</i>																						5
																						8
																						2
																						6
Įtraukimo strategijos instrumentai																						4
																						3
																						3
																						2
																						5

9 Priedas. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys G. W. Bush prezidentavimo laikotarpiu (2001-2008 m.), sudarytas remiantis dienraščiais „The Washington Post“ ir „The New York Times“

14 lentelė. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys 2001-2008 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The Washington Post“.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Iš viso:
	Straipsnių skaičius								
Ivykiai									
Prekybos susitarimai									
NATO faktorius	7	8	3	3	1		2	2	5
Karinės technikos pirkimas-pardavimas									
JAV aukštų pareigūnų susitikimai su Baltijos šalių valstybių atstovais/kontaktai			1		6	2			8
JAV teigia nekelianti grėsmės Rusijai regione									
JAV ragina Rusiją nesikišti į Baltijos šalių reikalus/kritika Rusijai (ragina pripažinti okupaciją)					3	2			5
Iš viso straipsnių:			22				18		

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „The Washington Post“ 2001 01 19 – 2009 01 20 laikotarpio straipsniais.

15 lentelė. JAV-Baltijos šalių įvykių rinkinys 2001-2008 m., sudarytas remiantis dienraščiu „The New York Times“.

	2001	2002	2003	2004	Iš viso:			2005	2006	2007	2008	Iš viso:
	Straipsnių skaičius											
Ivykiai	1				1							
Prekybos susitarimai	5	6	1	5	17					2	1	3
NATO faktoriai		1			1							
Karinės technikos pirkimas-pardavimas		1			1							
JAV aukštųjų pareigūnų susitikimai su Baltijos šalių valstybių atstovais		1	1		2		8	2				10
JAV teigia nekelianti grėsmės Rusijai regione							1					1
JAV ragina Rusiją nesikišti į Baltijos šalių reikalus/kritika Rusijai							1	2			1	4
Planai instaliuoti priešraketinės gynybos elementus Lietuvoje											1	1
Iš viso straipsnių:					21						18	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis dienraščio „The New York Times“ 2001 01 20 – 2009 01 20 laikotarpio straipsniais.

Gerda JAKŠTAITĖ

**RUSIJOS SULAIKYMO IR ĮTRAUKIMO STRATEGIJOS
ŠIUOLAIKINĖJE JAV UŽSIENIO POLITIKOJE IR BALTIJOS
ŠALIŲ REIKŠMINGUMAS**

Daktaro disertacija

Išleido ir spausdino – Vytauto Didžiojo universiteto leidykla
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)

Užsakymo Nr. K12-110. Tiražas 15 egz. 2012 09 10.

Nemokamai.